Сучасні завдання та пріоритети діяльності бібліотек вищих навчальних закладів: шлях інновацій

Матеріали науково-практичної інтернет-конференці (Ужгород, 15–19 червня 2020 р.)

Ужгород

2020

Сучасні завдання та пріоритети діяльності бібліотек вищих навчальних закладів: шлях інновацій

Матеріали науково-практичної інтернет-конференції (Ужгород, 15–19 червня 2020 р.)

Ужгород
2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
"УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ"
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

Сучасні завдання та пріоритети діяльності бібліотек вищих навчальних закладів: шлях інновацій

Матеріали науково-практичної інтернет-конференції
(Ужгород, 15-19 червня 2020 р.)

Ужгород
2020

Редакційна колегія:

Медведь Марія Миколаївна – директор Наукової бібліотеки, кандидат філоло- гічних наук (головний редактор);
Воробець Вікторія Вікторівна – заступник директора Наукової бібліотеки;
Мельник Лариса Олександрівна – завідувач довідково-бібліографічного відділу;
Кривова Світлана Германівна - завідувач сектору наукової обробки літератури
Ігнатюк Мар'яна Михайлівна – завідувач відділу інформаційних технологій;
Смірнова Ганна Антоніовна – завідувач відділу наукометрії;
Фетько Олеся Василівна – бібліотекар І категорії.

Відповідальна за випуск

Медведь Марія Миколаївна – директор Наукової бібліотеки ДВНЗ "Ужгород- ський національний університет", кандидат філологічних наук.

Рецензент

Венжинович Наталія Федорівна – доктор філологічних наук, професор кафедри української мови ДВНЗ "Ужгородський національний університет".

Матеріали конференції та презентації розміщені на сайті Наукової бібліотеки ДВНЗ "УжНУ": http://www.lib.uzhnu.edu.ua/conference/82/index та у Репозитарії ДВНЗ "УжНУ": https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/24035

Відповідальність за зміст і достовірність поданих матеріалів несуть автори та їх наукові керівники.

Рекомендовано до друку
Вченою радою
ДВНЗ "Ужгородський національний університет",
протокол № 2020 р.

© ДВНЗ "Ужгородський національний університет", 2020

© Наукова бібліотека, 2020

ПЕРЕДМОВА

На тлі суцільної інформатизації суспільства використання новітніх технологій у бібліотечній сфері набуває особливої значущості. Кожна університетська бібліотека йде своїм шляхом інформатизації з урахуванням специфіки вишу та відповідно до концепції власного розвитку. Інноваційні нововведення перетворюють бібліотеку в інформаційно-культурний центр, який відповідає сучасним вимогам цифрового покоління користувачів.

У збірнику висвітлено діяльність бібліотеки як особливого середовища, що сприяє інтелектуальному і культурному розвитку особистості, придбання нею необхідних знань цивілізованого суспільства. У зв'язку з тим що бібліотека в сучасних умовах активного впровадження інформаційних технологій проходить складний шлях модернізації, бібліотекарі докладають значних зусиль для того, щоб бібліотека стала багатофункціональним культурно-освітнім інформаційним центром, який би задовольнив найскладніші запити користувачів. Саме для цього в бібліотечній роботі активно використовується стандартне програмне забезпечення і різні інтернет-сервіси.

Під час інтернет-конференції було спрямовано увагу на обговорення питань за такими основними напрямами: онлайн-сервіси як перспективні та альтернативні засоби розвитку бібліотечних послуг; використання сучасних інформаційних технологій у роботі бібліотеки, веб-сайт бібліотеки універси- тету – важливий інструмент в системі маркетингового просування бібліотечних онлайн-послуг та ін. Учасниками конференції стали 67 фахівців бібліотечної галузі, серед яких 39 надіслали свої доповіді.

Публікаційні матеріали, що були представлені до розгляду на науково- практичній інтернет-конференції, викликали жваву зацікавленість. Серед учасників конференції були як провідні науковці, так і молоді вчені, і це засвідчує актуальність заявленої проблематики.

Наукова бібліотека Ужгородського університету щиро вдячна всім учасникам інтернет-конференції та бажає науковцям-колегам творчого натхнення, нових успіхів та досягнень в науковій діяльності!

Дякуємо за співпрацю!

М. М. Медведь,
директор Наукової бібліотеки
ДВНЗ "Ужгородський національний університет"

Бровді Аріадна Андріївна, завідувач сектору Наукової бібліотеки
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID 0000-0003-2479-010X

УДК 027.7(477.87)+025.6:001.895

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ АБОНЕМЕНТУ ГУМАНІТАРНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

А. А. Бровді

Ужгородський національний університет
Наукова бібліотека

Анотація: в статті аналізуються інноваційні технології, впроваджені в роботу абонементу гуманітарної літератури. Також висвітлюється вплив бібліотечних інновацій на якість обслуговування користувачів Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету.

Ключові слова: *Наукова бібліотека Ужгородського національного університету, інноваційні технології, бібліотечне обслуговування, електронний каталог.*

Головним завданням сучасної бібліотеки вищого навчального закладу є створення інформаційного ресурсного середовища для підтримки навчального та наукового процесів, надання користувачам різноманітних бібліотечно-інформаційних послуг.

На сучасному етапі в бібліотечній діяльності застосовується одночасне використання як традиційних форм бібліотечного обслуговування, так і нових інформаційних технологій. Але саме

інновації рухають книгозбірню вперед, саме вони забезпечують нестримний інтерес до її фондів. Вимоги часу стали прерогативою завдання колективу – задоволення запитів своїх користувачів як в стінах книгозбірні, так і за її межами, у віртуальному просторі [1, с. 3]. Саме завдяки інноваціям, що збагачують бібліотечне обслуговування, зростає роль бібліотеки як інформаційного і соціокультурного осередку.

Розмаїття інновацій, що стрімко входять у бібліотечне життя, вражає. Це і продуктні, сервісні, техніко-технологічні, організаційні, соціально-економічні та ін. Вони допомагають бібліотекам стати конкурентоспроможними, запроваджувати нові послуги, створювати позитивний імідж у суспільстві, що зрештою і формує нову модель діяльності бібліотек [2, с. 5].

Головною метою всіх бібліотечних інновацій є підвищення рівня бібліотечно-бібліографічної діяльності для максимально повного задоволення інформаційних, освітніх і культурних запитів користувачів [3, с. 6].

Впровадження інновацій у Науковій бібліотеці Ужгородського національного університету розпочалося у 2004 році, а у 2017 – усі підрозділи бібліотеки було комп'ютеризовано та об'єднано в єдину мережу, що сприяло підвищенню ефективності роботи бібліотечних працівників та бібліотеки в цілому. Було створено електронний каталог, електронна база «Читач», організовано автоматизовану книговидачу, впроваджено онлайн-послуги тощо.

Електронний каталог (ЕК) являє собою систематизовану базу даних бібліографічних записів на всі види документів бібліотечного фонду (паперові, електронні, аудіо, відео), яка надана в розпорядження читачів, доступна цілодобово через Інтернет та оновлюється у реальному часі.

Електронний каталог поєднує функції традиційних (алфавітного, систематичного, предметного, топографічного) карткових каталогів і картотек бібліотеки, забезпечує якісний, оперативний, багатоаспектний пошук інформації і надає її у зручній для користувача формі: перегляд результатів пошуку на екрані монітора, представлення у роздрукованому вигляді як список документів або шляхом збереження як електронний документ на будь-який вид електронного носія інформації [4].

До електронного каталогу Наукової бібліотеки УжНУ поступово було внесено літературу всіх підрозділів бібліотеки, до цього процесу був долучений весь колектив книгозбірні. Через сайт бібліотеки відкрився

вільний доступ до ЕК, що сприяло полегшенню пошуку потрібних матеріалів користувачами.

Літературу безпосередньо нашого підрозділу, абонементу гуманітарної літератури, було опрацьовано і приєднано до ЕК у 2015 році. Нині електронна база даних відділу налічує понад 63 тисячі примірників. Книжковий фонд відділу містить літературу багатьма мовами: українською, російською, англійською, німецькою, французькою, чеською, словацькою, румунською, угорською та ін. При внесенні до ЕК літератури іноземними мовами виникли деякі труднощі, але вони були успішно подолані, до цієї ланки роботи було залучено працівників зі знанням іноземних мов. На кожну назву примірника була заведена картка електронного каталогу, до якої було занесено бібліографічні дані книги, анотація та інвентарні номери; їх було приєднано до дисциплін, додано ключові слова та персоналії. Книжки, які до комп'ютеризації не мали інвентарних номерів, були привласнені, кожна книжка була позначена штрих-кодом.

Комп'ютеризація відділу була проведена у найкоротший термін, і вже у вересні 2015 року книговидача стала автоматизованою. Ця подія викликала у викладачів та студентів не тільки великий подив, але й захоплення. Якщо раніше всі книги треба було записувати ручним способом, відшукувати паперову картку читача, то відтепер увесь процес книговидачі набагато пришвидшився і вдосконалився: користувачеві потрібно лише ввести свій пін-код. Із введенням у роботу електронного каталогу робота бібліотекаря прискорилася, підвищилася її продуктивність, зменшилися черги у період масової книговидачі. Робоче місце кожного працівника відділу було оснащене комп'ютером та пристроєм для зчитування штрих-коду.

Також до ЕК було приєднано фонд бібліотечної колекції Олени Рудловчак, бібліотека і архів якої за заповітом зараз належать Науковій бібліотеці УжНУ і зберігаються у музеї-бібліотеці, що знаходиться на філологічному факультеті. Олена Михайлівна Рудловчак – вчена, що зробила вагомий внесок у дослідження історичного процесу, літератури, культури, освіти, етнографії, журналістики та історії церкви у карпатознавстві. Електронний каталог бібліотеки в міру надходження колекції Олени Рудловчак, поповнювався описами книг та часописів з приватної бібліотеки вченої і отримав власну бібліотечну базу «Книги Олени Рудловчак» [6, с. 31]. Бібліотекарі, опрацьовуючи кожне з видань,

супроводжували його розширеною анотацією та приєднували бібліографічні характеристики книг до каталогів під назвою «Персоналії». Бібліотечна колекція О. Рудловчак нараховує понад 4,5 тисяч примірників, серед них 47 книг, виданих у XIX столітті. Найдавніше видання – «Періодическое сочиненіе о успехахъ народнаго просвещенія», № 1 за 1803 рік, надруковане у Санкт-Петербурзі Імператорською Академією Наук. 670 книг з бібліотеки О. Рудловчак були опубліковані у першій половині XX ст. Колекцію складають книги, видані багатьма мовами. Це 2534 примірників українською мовою, 880 – російською, 409 – словацькою, 313 – угорською, а також чеською, німецькою, польською та іншими мовами. Колекція О. Рудловчак є унікальним зібранням, що містить у собі рідкісні видання, зокрема часописи. Тематика літератури, що складає колекцію, також різноманітна: історія української та російської літератур, теорія літератури, українське та російське мовознавство, історія Закарпаття, історія церкви, зокрема на Закарпатті, художня література багатьма мовами, в тому числі багато творів закарпатських авторів, література, присвячена українсько-словацьким міжкультурним зв’язкам.

Наразі фонди колекції «Бібліотека О. Рудловчак» може опрацьовувати користувач із будь-якого регіону України та світу. Інформація користувачеві може надаватися у зручній для нього формі (електронній чи друкованій) та режимі (online чи при безпосередньому відвідуванні користувачем бібліотеки). Доступ до електронного каталогу бібліотеки Олени Рудловчак відкрито на WEB-сторінці бібліотеки та навіть виокремлено в окремий класифікатор «Бібліотека О. Рудловчак», який дає повний перелік книг із цієї бібліотечної колекції.

Таким чином, спадщину видатної вченої, приєднану до фондів Наукової бібліотеки УжНУ, залучено до світових інформаційних ресурсів. Необмежений доступ до електронного каталогу через мережу Інтернет, надання можливості пошуку інформації у зручні для користувача час та місце роблять надбання О. Рудловчак доступним не тільки для науковців і студентів УжНУ, але й для всієї користувацької аудиторії у сучасному інформаційному просторі.

Використання електронного каталогу надає широкі можливості користувачам для отримання інформації, навігації та пошуку. Насамперед це спрощення та оперативність пошуку необхідної інформації. Користувач може здійснювати пошук літератури за темами,

дисциплінами, ключовими словами, персоналіями. Не менш важливим є доступність електронного каталогу для віддаленого читача [7, с.4–5].

У 2015 році працівниками абонементу гуманітарної літератури Наукової бібліотеки УжНУ всі користувачі відділу були внесені до електронної бази «Читач». Перевагою цієї бібліотечної інновації стало, по-перше, більш швидке та комфортне обслуговування. Також це надало змоги відмовитися від традиційного читацького квитка, в якому вже немає потреби. В електронному формулярі відображено всю інформацію щодо виданих користувачеві документів, заборгованість виділяється червоним кольором, що спрощує роботу з боржниками. На теперішній час у відділі обслуговуються студенти п'яти факультетів УжНУ: філологічного, факультету іноземної філології, факультету історії та міжнародних відносин, факультету суспільних наук, факультету міжнародних економічних відносин а також студенти Українсько-угорського навчально-наукового інституту. Загальна кількість користувачів відділу 2535, з них 1594 студентів денної форми навчання, 706 студентів-заочників, 188 викладачів, а також аспіранти та співробітники університету. Кожного року наші співробітники проводять бібліотечні заняття зі студентами-першокурсниками, на яких навчають, як ефективно користуватися бібліотекою, зокрема електронним каталогом, як швидко знайти потрібну їм інформацію і опрацювати її.

З метою пропагування літератури, висвітлення інформаційних ресурсів бібліотеки відділом здійснюються віртуальні книжкові виставки у мережі Фейсбук. Це сприяє ефективному розповсюдженню інформації не тільки серед користувачів книгозбірні, але й рекламує наші книжкові фонди далеко за її межами.

Використання інноваційних технологій у відділі гуманітарної літератури сприяє, насамперед, покращенню якості задоволення користувацьких запитів, зробивши інформацію більш доступною і зручною для читача. Також впровадження електронних технологій допомагає прискоренню обслуговування, що, зважаючи на зростання темпу життя і застосування сучасних технологій в усіх його сферах, є важливою умовою розвитку бібліотеки. Введення інновацій сприяє і професійному рівню самих бібліотекарів, завдяки чому бібліотека може і надалі прогресивно розвиватися, відповідаючи вимогам сучасного користувача.

Література:

1. Медведь М. М. Політика інноваційних впроваджень у роботу Наукової бібліотеки Ужгородського університету. Використання інструментів веб-технологій як основа розширення бібліотечних онлайн-послуг у формуванні сучасного іміджу бібліотеки : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 18–25 черв. 2019) ; ДВНЗ “Ужгор. нац. ун-т”, Наук. б-ка. Ужгород, 2019. С. 3 . URL: http://www.lib.uzhnu.edu.ua/public/uploads/files. – Назва з екрану.

2.https://elib.nlu.org.ua/files/Disk2//000000010210/jpg/0004.jpg

3. Бібліотека в епоху цифрових технологій : бібліогр. покажч. літ. / укл. Н. П. Банкова ; відп. за вип. Т. Є. Притуляк. – Вінниця : НТБ ВНТУ, 2017. С. 6. URL: http://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/IR%20VNTU/Library%20in%20the%20digital%20age.pdf. – Назва з екрану.

4. Кравчук Н. П. Національний університет «Львівська політехніка». Нові форми і методи інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів у бібліотеці університету. URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/29634/3/38-203-207.pdf. – Назва з екрана.

5. http://library2.stu.cn.ua/resursi_biblioteki/elektronnij_katalog/

6. Медведь М. Музей-колекція Олени Рудловчак. Екзиль. 2019. № 1. С. 30–31. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/24330

7. Бровді А. А. Електронний каталог бібліотечної колекції «Бібліотека Олени Рудловчак» : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 18–25 черв. 2019) ; ДВНЗ “Ужгор. нац. ун-т”, Наук. б-ка. Ужгород, 2019. С. 3 . URL: http://www.lib.uzhnu.edu.ua/public/uploads/files

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАБОТЕ АБОНЕМЕНТА ГУМАНИТАРНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

А. А. Бровди

Ужгородский национальный университет

Научная библиотека

Аннотация: в статье анализируются инновационные технологии, внедренные в работу абонемента гуманитарной литературы. Также

освещается влияние библиотечных инноваций на качество обслуживания пользователей Научной библиотеки Ужгородского национального университета.

Ключевые слова: *Научная библиотека Ужгородского национального университета, инновационные технологии, библиотечное обслуживание, электронный каталог.*

USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE WORK OF THE SUBSCRIPTION OF HUMANITARIAN LITERATURE

A. Brovdi

Uzhhorod National University
Scientific Library

Abstract: the article analyzes innovative technologies introduced into the work of the subscription of humanities literature. The influence of library innovations on the quality of service of users of the Scientific Library of Uzhhorod National University is also covered.

Keywords: *Scientific library of Uzhhorod National University, innovative technologies, library service, electronic catalog.*

Бряник Оксана Василівна, провідний бібліограф довідково-бібліографічного відділу Наукової бібліотеки
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID 0000-0002-5844-6844

УДК 027.081:908 +025.355:027.7(477.87)

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК ДО «НАУКОВИХ ЗАПИСОК УЖГОРОДСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ» (1947–1963 рр.) ЯК СКЛАДОВА КРАЄЗНАВЧОЇ БІБЛІОГРАФІЇ

О. В. Бряник

Ужгородський національний університет
Наукова бібліотека

У статті аналізується значення краєзнавчої бібліографії на прикладі бібліографічного покажчика змісту до “Наукових записок Ужгородського університету”.

Ключові слова: *краєзнавство, краєзнавча бібліографія, Наукова бібліотека Ужгородського національного університету, “Наукові записки Ужгородського університету”, електронні бібліографічні ресурси.*

До наукового обігу поняття «краєзнавство» ввів Іван Якович Франко. У статті «Галицьке краєзнавство» **(**1892 р.) [1] він уперше дав наукове обґрунтування цього поняття, виклав своє бачення ролі регіональних досліджень у вихованні майбутніх поколінь, сприяння культурно-історичній самоідентифікації молоді, формуванню активної особистості, що здатна практично реалізувати майбутні знання, обстоювати національні цінності, зберігати історико-культурну спадщину регіону.

На сучасному етапі розвитку незалежної України значно зріс інтерес до місцевої регіональної історії, наукового та літературно-мистецького доробку

відомих діячів рідного краю. Надруковано багато книг, наукових збірників, матеріалів конференцій, що сьогодні складають літопис історії малої Батьківщини.

Суттєвим чинником краєзнавчих досліджень виступає бібліографія, яка акумулює інформацію про документи, що пов'язані своїм змістом із певною місцевістю країни [2, с. 98]. Краєзнавча бібліографія є дієвим засобом глибокого пізнання й всебічного дослідження громадсько-політичного, культурного і наукового життя скарбів нашого краю. Один із відомих краєзнавців XIX ст. О. Маркуш ще в 1930 р. описав важливе завдання краєзнавства: «Маленький наш край, але милий нам! Ми любимо його над усе, бо він – наша рідна, красна отчина. На землі сій жили наші прадіди, тепер живуть діди і батьки. Вони її обороняли своїми грудьми від різних ворогів, поливали на ній кожну грудочку гарячою кров'ю та ростили потом. Ся земля нас живить, годує, одягає. Ось чому повинні свою рідну землю берегти і любити, для неї жити й працювати. Та аби ми могли свою землю як слід полюбити, мусимо її насамперед пізнати. До доброго ж пізнання чого-небудь на світі веде нас наука. Тож треба нам чим більше вчитися про нашу рідну землю. Пізнаймо наш народ! Вивчім його минувшину! Вона нам розповість, як жили діди, прадіди, розбудить у нас національну честь і скаже нам, хто ми є такі між іншими народами» [3, с. 5].

Видатною подією в житті Закарпаття XX ст. є створення в регіоні першого вищого навчального закладу – Ужгородського державного університету. Університет розпочав свою роботу в тяжких післявоєнних умовах, та незважаючи на це, його видавнича діяльність розпочалась одразу ж після заснування у 1945 році. Ректор університету А. М. Курішко в своїй статті, що відкриває перший випуск «Наукових записок», зауважує: «Кафедри університету ведуть науково-дослідну роботу… В 1946 і 1947 рр. науковими робітниками університету були проведені експедиції по збиранню історичних та етнографічних матеріалів, зразків фольклору Закарпатської області, а також флористична і фауністична експедиції. Результати проведеної науково-дослідної роботи будуть висвітлюватися в «Наукових записках», до видання яких і приступає університет випуском цього першого збірника» [4, с. 5].

Отже, друк наукового збірника «Наукові записки Ужгородського державного університету» розпочато у 1947 р. Було призначено редколегію з видання «Наукових записок» під головуванням ректора А. М. Курішко у відповідності з наказом по головному управлінню університетів та на

підставі рішення Вченої Ради УжДУ від 20 лютого 1949 року наказом ректора (№24 від 22.03.1949 р.). Редакційно-видавничі ради в певний період часу очолювали відповідно ректори вузу А. М. Курішко, Г. В. Ткаченко, І. Г. Ленарський, Д. В. Чепур.

Наукові публікації вже першого випуску видання стали вагомим починанням розвідок науковців, майбутніх кандидатів та докторів наук Ужгородського університету. Першими дослідниками, праці яких були опубліковані в «Наукових записках», стали доктор біологічних наук П. Д. Ярошенко, кандидати біологічних наук І. Г. Рогаль та Х. Ю. Руденко, кандидати хімічних наук П. М. Стаднік та В. І. Севбо. Всі статті написані українською мовою. Кожна публікація має вичерпне резюме російською мовою та списки літератури. В статтях наведені таблиці та рисунки.

Загалом видання виходило з 1947 до 1963 року. За цей відрізок часу вийшло 50 томів. Публікації здійснювалися двома мовами – українською та російською. Готувалися періодичні видання переважно за серіями та окремими тематичними збірниками. Окремими випусками «Наукових записок» вийшов збірник дисертантів (т. 41, 1959), збірник робіт аспірантів (Т. 49, 1962) та збірник кращих наукових робіт студентів (Т. 5, 1952, вип. 1, 2). “Наукові записки” користувалися великим попитом у читачів; із початком друкування “Наукових записок” бібліотека університету отримала нарешті змогу не тільки отримувати книжки з інших бібліотек, а й сама змогла надсилати їх за книгообміном; бібліотека також реалізовувала “Наукові записки” для усіх бажаючих у бібліотечному книжковому кіоску.

Великий об’єм статей унеможливлював швидкий пошук потрібної інформації. Питання про необхідність видання бібліографічного покажчика до «Наукових записок» неодноразово підіймалось на сторінках університетської газети відомими вченими Ю. М. Ломсадзе, Й. О. Дзендзелівським, М. І. Зимомрею, бібліографом О. Д. Закривидорогою та іншими, однак через слабку спроможність університетської типографії це було вкрай важко здійснити.

У 2005 році за його укладання взялися досвідчені бібліографи – завідуюча довідково-бібліографічним відділом Лариса Олександрівна Мельник та головний бібліограф Тетяна Василівна Туренко [5].

Бібліографічний покажчик «Наукові записки Ужгородського державного університету» детально та послідовно розкриває зміст всіх випусків за 16 років. За цей період у публікаціях взяли участь 400 авторів. Це перші науковці університету, багато з яких в майбутньому стали відомими вченими,

докторами наук, що своїми працями прославили Закарпаття і університет не тільки в Україні, але і в цілому світі. Це, зокрема, такі науковці, як Й. О. Дзендзелівський, який опублікував в «Наукових записках" 17 статей, К. К. Фасулаті – 25 статей, С. П. Бевзенко – 21 статтю; вчені Ю. М. Сак, П. П. Чучка, І. П. Запісочний, П. В. Лінтур, І. Г. Шульга, А. М. Ігнат, О. В. Фединець та багато інших відомих нині особистостей, які своєю титанічною працею сприяли розвитку науки в регіоні. В «Наукових записках» вміщено близько 700 статей, оглядів, рецензій з різних галузей знань. Ці наукові дослідження не втрачають своєї актуальності і в наш час. До прикладу, статті Миколи Лелекача «Про приналежність Закарпаття до Київської Русі в X–XI ст.» (Т. II, 1949 р.), Х. Ю. Руденка «До питання про рослинність Закарпаття» (Т. IV, 1951), М. С. Воскресенського «Початок журналістики в Закарпатті» (Т.VI, 1952), Федора Потушняка «Археологічні знахідки в Ужгороді» (Т. 9, 1954), Кирила Галаса «До питання вивчення топоніміки Закарпаття» (Т. XXVI, 1957), С. П. Бевзенка « До характеристики складу лексики українських діалектів» (Т. XXV, 1957), В. І. Комендара «Нариси рослинності Чорногірських полонин та їх господарське використання» (Т. XXIII, 1957), Й. О. Дзендзелівського «Лексика українських говорів Закарпатської області (Т. XXVI, 1957) та багато інших важливих публікацій, які активно використовуються і нині науковцями та студентами. Ці наукові дослідження стали основою для подальшого розвитку науки на Закарпатті, з'яви наукових шкіл, ґрунтовних монографій, підручників, збірників тощо, без яких важко уявити сучасний поступ університету.

Бібліографічне видання, яке презентувало величезний науковий доробок вчених Ужгородського університету, відразу ж по виході у світ отримало високу оцінку науковців. Зокрема схвально відізвався про нього канд. філол. наук, краєзнавець І. М. Сенько: «Наукові записки» – славна історія нашого університету… І хоч друкувалися видання в часи тоталітарної цензури, більшість із опублікованого не втратила своєї значимості і в наш час» [6, с.].

Видання має практичну ціль – допомогти читачеві зорієнтуватися в багаточисленних і різноманітних публікаціях, присвячених дослідженню рідного краю. Воно є своєрідним орієнтиром та інформацією про науковий доробок вчених Ужгородського університету у перші десятиліття його діяльності. Всі матеріали покажчика розташовані в хронологічному порядку за роками і в зростаючому порядку за томами. Для всіх статей дотримана суцільна нумерація. Бібліографічне видання має допоміжний покажчик імен, а тематика томів детально розкрита в змісті. Воно стане корисним усім, хто

цікавиться становленням та розвитком Ужгородського університету, його освітніми та науковими досягненнями, усім поціновувачам закарпатської культури та історії. Створення та популяризація краєзнавчих бібліографічних покажчиків є одним із важливих завдань діяльності інформаційно-бібліографічного відділу бібліотеки УжНУ. Ми рухаємося у напрямку підвищення якості інформаційно-бібліографічного сервісу та задоволення краєзнавчих потреб користувачів бібліотеки.

Процес активного впровадження комп'ютерних технологій в бібліотеці Ужгородського університету наповнює роботу новим змістом і докорінно змінює форми традиційного бібліографічного обслуговування. На веб-сайті бібліотеки представлено краєзнавчі електронні бібліографічні ресурси http://www.lib.uzhnu.edu.ua/node/34/libbooks, . https://drive.google.com/file/d/0B6ghWPlPt-eDSjJrTjkycV9SZkU/view

Університетською бібліотекою була проведена величезна робота з оцифрування старих і цінних видань, в результаті чого всі випуски «Наукових записок» – відсканованої і розміщені на веб-сайті Наукової бібліотеки http://www.lib.uzhnu.edu.ua/node/29/resource/4/show . Краєзнавча бібліографічна інформація сприятиме поширенню регіональних історичних, культурно-освітніх, природничих знань серед студентів та науковців, адже саме в дослідженні малої Батьківщини формуються патріотичні почуття в молоді та почуття національної самосвідомості.

Література:

1. Франко І. Я. Галицьке краєзнавство. Зібрання творів у 50-ти т. Київ : Наук. думка, 1986. Т. 46. Ч. 2. С. 116–150.
2. Вачиля Н. М. Краєзнавча бібліографія – важлива складова діяльності бібліотеки. *Бібліотеки Закарпаття в добу перемін* : матеріали міжвід. наук.-практ. конф., присвяч. 65-річчю Закарпат. ОУНБ. Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2010. С. 98–108.
3. Данилюк Д. Д. Історичне краєзнавство: робоча навч. програма. Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2009. 59 с.
4. Курішко А. М. Ужгородський державний університет. *Наукові записки* ; відп. ред. В. М. Кушко. Ужгород : Вид-во УжДУ, 1947. Вип. перший. С. 4–5.
5. Наукові записки Ужгородського державного університету : бібліогр. покажч. змісту (1947–1963 рр.) ; уклад. : Т. В. Туренко, Л. О. Мельник. Ужгород : Вид-во УжНУ, 2005. 88 с.

6. Наукові записки. Вип. перший ; відп. ред. В. М. Кушко. Ужгород : Вид-во УжДУ, 1947. 133 с.
7. Сенько І. М. Видає бібліотека УжНУ : [“Наукові записки Ужгородського державного університету : бібліографічний покажчик змісту (1947–1963 рр.)”]. *Погляд*. 2006. 25 трав. (№4). С. 5.

БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЙ УКАЗАТЕЛЬ К «НАУЧНЫМ ЗАПИСКАМ УЖГОРОДСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА» (1947–1963 гг.) КАК СОСТАВНАЯ КРАЕВЕДЧЕСКОЙ БИБЛИОГРАФИИ

О. В. Бряник
Ужгородский национальный университет
Научная библиотека

Аннотация: В статье анализируется значение краеведческой библиографии на примере библиографического указателя содержания к “Научным запискам Ужгородского университета”.

Ключевые слова: *краеведение, краеведческая библиография, Научная библиотека Ужгородского национального университета, “Научные записки Ужгородского университета”, электронные библиографические ресурсы.*

BIBLIOGRAPHICAL INDEX TO "SCIENTIFIC NOTES OF UZHHOROD STATE UNIVERSITY" (1947–1963) AS A COMPONENT OF LOCAL HISTORY BIBLE

Oksana Bryanik
Uzhhorod National University
Scientific Library

Abstract: The article analyzes the importance of local lore bibliography on the example of a bibliographic index of content to the "Scientific Notes of Uzhgorod University".

Keywords: *local lore, local lore bibliography, Scientific library of Uzhhorod National University, "Scientific notes of Uzhhorod University", electronic bibliographic resources.*

Воробець Вікторія Вікторівна, заступник директора Наукової бібліотеки ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID 0000-0003-4102-9785

Туряниця Наталія Георгіївна, заступник директора Наукової бібліотеки ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

УДК 027.7(477.87)+021.1:37.011.33А

КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА РОБОТА НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ЯК СКЛАДОВА ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

В. В. Воробець, Н. Г. Туряниця

Ужгородський національний університет
Наукова бібліотека

Анотація: У статті представлено особливості культурно-просвітницької роботи Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету, її значення у популяризації всіх напрямів діяльності бібліотеки та піднесення її іміджу.

Ключові слова: Наукова бібліотека Ужгородського національного університету, культурно-просвітницька робота, імідж бібліотеки.

Культурно-просвітницька робота є невід’ємною складовою діяльності Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету, яка спрямована на забезпечення освітніх, інформаційних, дозвільних потреб користувачів, на формування позитивного іміджу бібліотеки. Для користувачів

книгозбірні бібліотеки є не лише джерелом інформації, а й середовищем культурного збагачення, центром неформального спілкування, місцем відпочинку, проведення дозвілля завдяки масовим заходам. Просвітницька робота здійснюється в поєднанні таких видів діяльності, як інформування, популяризація та пропаганда читання. Поєднання кращих традицій і методів виховання та прогресивних сучасних підходів дозволяє впливати на розвиток студентів, формувати їх духовний світ на основі гуманістичних цінностей.

Упродовж 2019 року Науковою бібліотекою використовувалися такі форми культурно-масової роботи: тематичні книжкові виставки, відкриті перегляди, презентації, вечори, творчі зустрічі, екскурсії.

Свідченням ефективності культурно-просвітницької діяльності бібліотеки є те, що до заходів дедалі більше долучаються відомі громадські діячі та провідні вчені; представники дипломатичного корпусу; іноземні вчені; іноземні гості; представники громадських організацій.

Кожного року в Науковій бібліотеці УжНУ проводиться близько 300 різнотематичних книжкових виставок, частина яких є складовим і необхідним сегментом комплексних акцій – наукових конференцій, читань, круглих столів, науково-просвітницьких заходів. Серед інноваційних форм роботи використовуються такі, як віртуальні виставки, віртуальне інформування, буктрейлери, книжкові інсталяції. Переглянувши саме виставку, як традиційну, так і віртуальну, читач отримує уявлення про фонд бібліотеки, стиль роботи.

На думку М. М. Медведь, бібліотека високо цінує та зміцнює свої відносини з читачами, тому й сміливо йде на будь-які радикальні зміни в своїй роботі, адже сучасні користувачі віддають перевагу новим технологіям [1, с. 90].

Зупинимося на кількох заходах проведених у 2019 році. Так, у березні 2019 року в Ужгородському університеті проходила Міжнародна наукова конференція «Карпатська Україна – незалежна держава», присвячена 80-річчю проголошення Карпатської України. За традицією та пошаною до такої величної події в Закарпатті працівниці Наукової бібліотеки Ужгородського університету оформили тематичну виставку, яку з великим захопленням розглядали майже всі учасники конференції та студенти.

15 березня 2019 року у Києві, в Музеї книги та друкарства України, відбулося урочисте відкриття виставки «Срібна земля. Культурний ренесанс:

кінець XVIII – перша половина XIX століття», присвяченій золотій добі релігійного, культурного, освітньо-наукового та національного відродження на Закарпатті. В експозиції було представлено першу друковану закарпатську Біблію (1804), історичні праці Іоана Базиловича, першу на землях Західної України друковану граматику української мови «Grammatica Slavo-Ruthena» Михайла Лучкая, яка принесла автору європейське визнання, а також його церковні проповіді, копії рукописів Василя Довговича та ін. Виставку створено на основі рідкісних друкованих видань та копій рукописів, оригінали яких зберігаються в Науковій бібліотеці Ужгородського національного університету. Виставку представляли завідувач відділу стародруків та рідкісних видань Наукової бібліотеки Юлія Мателешко та завідувач сектору абонементу інженерно-технічної літератури Наукової бібліотеки УжНУ Марина Медвідь-Чірібан.

У Науковій бібліотеці університету відбулися урочистості з нагоди святкування 20-річчя з часу заснування друкованого студентського видання «Погляд», які прикрасила виставка періодичних видань «І “Поглядом” єдиним…», на якій було представлено публікації від перших випусків до сьогодення.

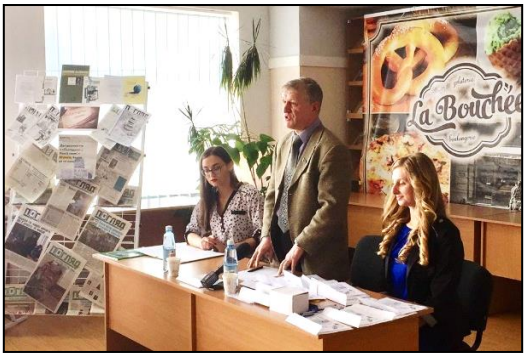

Працівниками читальної зали, разом із організаторами культурно-мистецького проекту «Стилет і стилос», було проведено літературний вечір до Дня святого Валентина. Прекрасним доповненням цієї зворушливої зустрічі стала книжкова виставка «Любов небесна, любов земна…».

Науковці вузу радо проводять конференції, зустрічі, презентації у сучасній читальній залі бібліотеки. У чудовій творчій обстановці відбулася презентація монографічного дослідження деканеси філологічного факультету, доцентки кафедри журналістики Ужгородського національного університету Галини Шумицької «Через діалог до взаєморозуміння в мультилінгвальному просторі: регіональна рецепція мовних новацій в освітній сфері».

З великим зацікавленням пройшла зустріч з Іваном Васильовичем Хлантою – українським фольклористом, літературознавцем, бібліографом, педагогом. Заслужений діяч мистецтв України (2004) Іван Хланта є відомим збирачем закарпатської народної творчості і мудрості. Відомий літературознавець із презентацією свого унікального творчого доробку передусім завітав в Наукову бібліотеку Ужгородського національного університету, адже для нього ця книгозбірня є особливою та рідною. Іван Васильович працював бібліографом в університетській бібліотеці, де і розпочав здійснювати свої активні наукові та бібліографічні пошуки і дослідження.

За підтримки Генерального консульства Словацької Республіки в Ужгороді відбулася презентація фотопублікації «Чехословацький світ у Карпатах» словацького дипломата Владіміра Куштека.

Наукова бібліотека Ужгородського університету стала локацією для роботи міжнародної наукової конференції, присвяченої 25-літтю відкриття словацького відділення та 5-ій річниці чеського відділення філологічного факультету вишу. Розділити радість святкування цих подій в Ужгородський університет прийшло багато поважних гостей, серед яких Генеральний консул Словацької Республіки в Ужгороді Мірослав Мойжіта, почесний консул Словацької республіки в Україні Олег Адамчук, заступник міського голови Ужгорода Олександр Білак, проректор Ужгородського університету Мирослава Лендьел та деканеса філологічного факультету УжНУ Галина Шумицька.

У рамках конференції функціонували книжкові виставки з фондів книгозбірні. Це «Сучасна славістика в Україні та Європі», «До 25-ліття

словацького відділення та 5-ліття чеського відділення», «Історія Закарпаття першої половини XX століття» та «Література про Томаша Масарика».

Працівники бібліотеки радо долучилися до щорічної акції «Всеукраїнський радіодиктант національної єдності», яку провело Українське радіо до Дня української писемності та мови.

У читальній залі експонувалася Мандрівна виставка плакатів «Під провідною зіркою науки», присвяченої життєвому, науковому й творчому шляху відомого польського фізика Маріана Смолюховського (1872–1917), чий вклад у науку прирівнюють до внеску Ньютона.

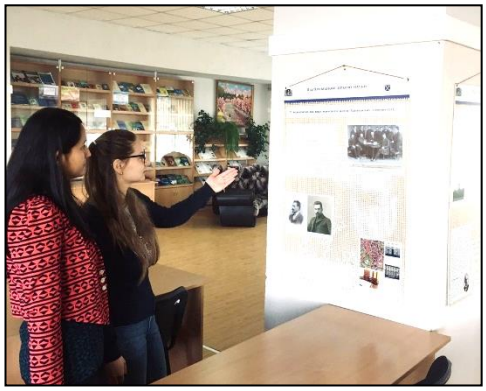

У наш інформаційний вік головний зміст просвітницької діяльності не змінюється, але з розвитком нових технологій і потреб молодого покоління до нових видів інформаційних ресурсів виникає потреба у їхньому впровадженні під час проведення культурно-просвітницьких заходів та пропаганди читання. Наукова бібліотека Ужгородського університету організувала та провела засідання круглого столу на тему «Інноваційні види бібліотечного сервісу як основна стратегія сучасної бібліотеки». Для роботи круглого столу були запрошені представники публічних та освітянських бібліотек міста Ужгорода. А саме: Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Ф. Потушняка, Ужгородський інститут культури і мистецтв, Закарпатська академія мистецтв, Медична бібліотека Закарпатського обласного медичного інформаційно-аналітичного центру та Ужгородська міська централізована бібліотечна система.

Хорошим показником іміджу бібліотеки є співпраця із закордонними установами та організаціями, які за допомогою культурно-просвітницьких заходів залучені до спільних проектів. 26 лютого бібліотеку імені Міклоша Берчені, яка є одним із підрозділів Наукової бібліотеки університету, відвідав Надзвичайний Посланник і Повноважний Міністр, заступник голови місії Угорщини в Україні Ласло Чаба Пап. Гість виступив перед студентами та викладачами з лекцією «Міжнародні відносини та зв'язки між Угорщиною та Україною».

У цьому ж підрозділі бібліотеки 5 листопада 2019 року влаштували круглий стіл «Літо, яке змінило світ» у контексті Тижня Німеччини в Україні. Зустріч провела громадська організація «Партнерське об'єднання Дармштадт-Ужгород» за сприяння Посольства Німеччини в Україні та Генерального консульства Угорщини в Ужгороді.

Одним із найважливіших культурних та професійних досягнень Наукової бібліотеки у 2019 році була підготовка та реалізація великої

виставки документальних фотографій «Оксамитова революція», приуроченої до 30-ліття пам'ятних подій у Чехословаччині, у результаті яких радикально змінено соціальну систему та життя центральноєвропейських країн.

Даний урочистий захід організували Генеральний консул Словацької Республіки в Ужгороді Мірослав Мойжіта у співпраці з Генеральним консулом Чеської Республіки у м. Львові Павлом Пешеком. Вони насамперед розповіли про те, що Оксамитова революція у 1989 році почалася з найбільшої студентської демонстрації й призвела до падіння тоталітарного комуністичного режиму, а згодом утворення двох окремих держав – Чехії та Словаччини. В урочистому відкритті виставки взяли участь представники дипломатичного корпусу, обласної і міської влади, митці, студенти та академічні працівники університету.

Ще одною чудовою формою пропаганди діяльності Бібліотеки є тематичні екскурсії, які проводяться, як для студентів, викладачів, так і для гостей.

13 травня в Ужгородському національному університеті відбувся день відкритих дверей. Із цього приводу до Наукової бібліотеки університету завітали вчителі закладів середньої освіти з міста Мукачева. Модератором цієї зустрічі виступив проректор з науково-педагогічної роботи Ігор Король (IhorKorol). Гості мали можливість детальніше познайомитися з історією, сьогоденням та майбутніми планами розвитку книгозбірні під час екскурсії, яку особисто провела директор Наукової бібліотеки, канд. філол. Наук Марія Медведь. Особливістю заходу стало знайомство з рідкісними книгами, про які із захопленням розповіла завідувачка краєзнавчого відділу «Карпатика» Марія Чорній.

Надзвичайно цікавими та пізнавальними є екскурсії до відділу рукописів та стародруків Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету. Сьогодні у фонді відділу, котрий є джерельною базою для сучасних досліджень, зберігається 20576 унікальних рукописних та друкованих пам'яток XV–XIX століть. Колекція формувалася понад чотирьохсот століть і є унікальним джерелом відомостей із загальної центральноєвропейської та вітчизняної історії, історії культури, книги та книгознавства.

Усі матеріали виставок, презентацій та інших заходів були представлені на веб-сайті бібліотеки, у засобах масової інформації – пресі, радіо, телебаченні, інформаційних Інтернет-виданнях та соціальних мережах. Виходячи на новий інформаційний рівень обслуговування користувачів, працівники книгозбірні шукають нові шляхи поширення та популяризації роботи бібліотеки.

Розширенню інформаційних можливостей книгозбірні найбільше допомагає оновлений сайт бібліотеки, найголовніша функція якого інформувати користувача та поширювати ресурси. Потужним електронним ресурсом власної генерації став новий бібліотечний сайт (http://www.lib.uzhnu.edu.ua), на якому представлена вся інформація про бібліотеку, її діяльність, послуги, зібрано багато корисної інформації, як для студентів, науковців, так і для абітурієнтів [2].

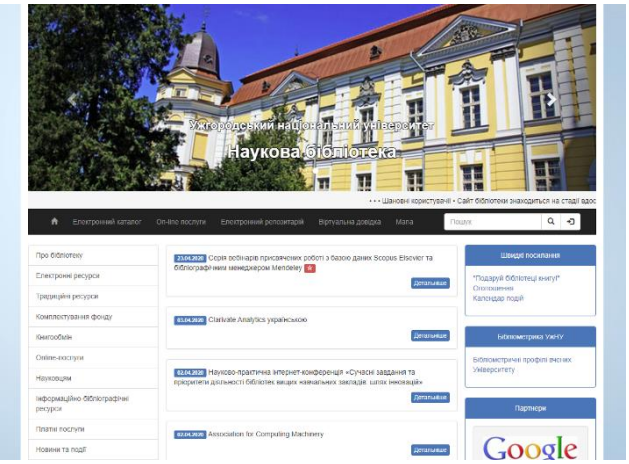

Порівняно з минулими роками відвідуваність сайту Бібліотеки у частині культурно-просвітницької роботи значно зросла. Це свідчить про все більшу зацікавленість інтернет-відвідувачів бібліотеки віртуальними виставками, суспільно значущими базами даних, електронним каталогом.

Використання соціальних мереж встановлює більш тісний контакт з нашими віртуальними читачами. Збільшуються категорії віддалених від бібліотеки користувачів – «віртуальний користувач». Популяризації бібліотеки активно сприяє її присутність в соціальних мережах «Фейсбук», «Твіттер», «Інстаграм». Таким чином, створивши сучасну модель бібліотечного сервісу, Наукова бібліотека Ужгородського національного університету зробила впевнений крок назустріч сучасним запитам користувачів, адже впровадження нових інформаційних технологій в свою діяльність – це не лише вимога часу, а й запорука успіху [3, с.11].

Як зазначає Н. Г. Солонська, культурно-просвітницька діяльність установи незмінно виконує свою важливу і відповідальну роль, ускладнюючи і збагачуючи свою функцію. Її найважливіше завдання – активна, ініціативна позиція в справі залучення уваги насамперед наукової спільноти щодо інтенсивного використання документів на всіх носіях інформації, що зберігаються у фонді книгозбірні, в інтересах розвитку науки, економіки, технологій, культури. Таку можливість роботи з науковою громадськістю дає цілий спектр наукових, науково-просвітницьких, культурно-просвітницьких та ін. заходів, що проводяться в інтересах розвитку науки, освіти і культури, розвитку суспільства. Нині для культурно-просвітницької діяльності – період створення нових концепцій і моделей активнішого спілкування з суспільством; пошук форм ефективнішого поширення знань, наукових досягнень, корисної інформації, створення дедалі більшої комунікації між членами суспільства; залучення його в мережу традиційних та електронних бібліокомунікацій [4].

Література:

1. Медведь М. М. Наукова бібліотека та її роль у навчальному та науковому процесах університету. *Міжнародний науковий вісник* : зб. наук. пр. ; редкол. :

І. В. Артьомов (голова) та ін. Ужгород : ДВНЗ “Ужгор. нац. ун-т”, 2018. Вип. 1 (17). С. 88–93.

2. Медведь М. М. Впровадження інноваційних видів бібліотечного сервісу – основа сучасної стратегії розвитку Наукової бібліотеки Ужгородського університету. *Сучасні завдання та пріоритети діяльності бібліотек вищих навчальних закладів: шлях інновацій* : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 15–19 черв. 2020) ; ДВНЗ “Ужгор. нац. ун-т”, Наук. б-ка. Ужгород, 2020.URL: http://www.lib.uzhnu.edu.ua/conference/83/index

3. Медведь М. М. Політика інноваційних впроваджень у роботу Наукової бібліотеки Ужгородського університету. *Використання інструментів веб-технологій як основа розширення бібліотечних онлайн-послуг у формуванні сучасного іміджу бібліотеки* : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 18–25 черв. 2019 р.) ; ДВНЗ “Ужгор. нац. ун-т”, Наук. б-ка. Ужгород, 2019. URL: http://www.lib.uzhnu.edu.ua/conference/82/index

4. Солонська Н. Г. Імідж і культурно-просвітницька діяльність сучасної бібліотеки. URL: http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/msd/1111sol.pdf

КУЛЬТУРНО-ПРОСВЕТИТЕЛЬСКАЯ РАБОТА НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ УЖГОРОДСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА

В. В. Воробец, Н. Г. Туряница

Ужгородский национальный университет
Научная библиотека

Аннотация: В статье представлены особенности культурно-просветительской работы Научной библиотеки Ужгородского национального университета, ее значение в популяризации всех направлений деятельности библиотеки и повышения ее имиджа.

Ключевые слова: Научная библиотека Ужгородского национального университета, культурно-просветительская работа, имидж библиотеки.

THE CULTURAL AND EDUCATIONAL WORK OF THE SCIENTIFIC LIBRARY OF THE UZHGOROD NATIONAL UNIVERSITY AS A COMPONENT OF THE UNIVERSITY EDUCATION SYSTEM

V. Vorobets, N. Turyanytsya

Uzhgorod National University
Scientific Library

Abstract: The article presents the peculiarities of cultural and educational work of the Scientific Library of Uzhgorod National University, its importance in the promotion of all areas of activity of the library and the promotion of its image.

Keywords: Uzhgorod National University Scientific Library, cultural and educational work image of the library

Гуляніч Оксана Михайлівна, завідувачка сектору відділу медичної літератури ДВНЗ “Ужгородський національний університет”

Баранник Марія Василівна, бібліотекарка відділу медичної літератури ДВНЗ “Ужгородський національний університет”

УДК 027.7(477.87)+022.9-047.82

ІЗ ДОСВІДУ РОБОТИ З ОФОРМЛЕННЯ ВІДДІЛУ МЕДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ УжНУ

О. М. Гуляніч, М. В. Баранник

Ужгородський національний університет
Наукова бібліотека

***Анотація*:** У статті розглянуто розвиток бібліотечного дизайну на прикладі відділу Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету, сучасні тенденції в оформленні книгозбірень, розробка індивідуального стилю та образу.

***Ключові слова*:** *Наукова бібліотека Ужгородського національного університету, бібліотечний дизайн, фітодизайн, оформлення, інтер’єр бібліотеки.*

Сьогодні однією з найважливіших складових сучасного життя в різних галузях суспільства став дизайн. Разом із тим він тісно пов’язаний з прикладним та образотворчим мистецтвом, архітектурою. Порівняно нещодавно почали

приділяти велику увагу новому напрямку – бібліотечному дизайну, який впливає на якість бібліотечних послуг, рівень бібліотечного сервісу.

У роботах Білоус В. П., Колесникової Т. О., Самотій Р. С. висвітлено сучасні погляди щодо розвитку бібліотечного дизайну. Беззаперечно можемо сказати, що розвиток бібліотек сьогодні передбачає поєднання автоматизованих бібліотечних технологій, створення сучасного інтер'єру та креативного підходу до роботи бібліотекаря.

Сьогодні основне завдання бібліотекаря – перетворити свою бібліотеку на сучасну, креативну, модерну, більш привабливу для читача. Одним словом – знайти і створити свій, індивідуальний образ, використовуючи наявні матеріали.

Із давніх часів людство намагалося прикрашати свої домівки або місця, у яких вони перебували. Мистецтво декорування житла з'явилося одночасно з зародженням культури стародавніх людей і пройшло той самий розвиток, що і світова культура людства.

Саме період античності (450–1050 р.н.е.) можна назвати періодом початку історії дизайну інтер'єру, адже саме в цей час вперше піднімається питання балансу між функціональністю речей та естетичним навантаженням, яке вони несуть [4, с. 130].

Дизайн (від англ. design – проектувати, креслити, задумувати, а також – проект, план, рисунок) – це процес проектування речей, що відповідають потребам людей [1].

"Бібліотечний дизайн" – це система взаємопов'язаних елементів у бібліотеці: двері, вікна, стеля, стіни, стелажі, книжкові виставки, розміщення новітніх технологій, сучасний вигляд самого бібліотекаря тощо. Це – сучасні оновлені новою літературою книжкові виставки, креативні роздільники фонду, неординарні назви, модульні композиції, вибір кольорової гами приміщення,

його освітлення, розстановка бібліотечних меблів, рослин, комфортні зони бібліотеки [2].

Бібліотечний дизайн – це престиж сучасної бібліотеки в очах користувачів! Тема бібіліотечного дизайну – нова, дуже цікава і ще досить мало вивчена. Сучасні погляди щодо модернізації архітектурно-предметного середовища бібліотеки ВНЗ висвітлені в роботах Р. С. Самотій, [7], В. П. Білоуса [3]. Т. О. Колесникова розглядає формування нових соціальних моделей розвитку і вдосконалення бібліотек ВНЗ, що відповідають вимогам сучасності [4]. Тенденції розвитку університетських бібліотек у країнах Заходу теж розглянуті у працях Т. О. Колесникової [6].

Розвиток бібліотек сьогодні передбачає поєднання автоматизованих бібліотечних технологій, сучасного інтер'єру та креативного бібліотекаря.

Бібліотека не зможе досягти бажаного результату, якщо не зуміє створити свій індивідуальний (фірмовий) стиль. Тому завдання бібліотекарів полягає в тому, щоб використовуючи наявні матеріали, перетворити свою бібліотеку на сучасну, модернову, більш привабливу для читача – знайти свій образ.

Головними складовими успішного образу є:

- оформлення бібліотеки – її вивіски, оголошення, роздільники у фонді, книжкові виставки;
- колір приміщення;
- освітлення;
- фітодизайн;
- обладнання бібліотеки;
- особистий імідж бібліотекаря.

Читач, прийшовши до книгозбірні, у першу чергу зверне увагу на її інтер'єр та дизайн. Саме тому питання естетичної організації бібліотечного середовища, оформлення інтер'єру, пошуку свого фірмового стилю є пріоритетним напрямком діяльності працівників абонементу медичної літератури.

"Книжкові полиці – це не

нудно”, – зрозуміли працівники абонементу. При оформленні приміщення бібліотеки без книжкових полиць просто не обійтися. Окрім свого функціонального призначення, цей елемент меблевого інтер’єру може стати родзинкою приміщення. У наш час дизайнери меблів придумали безліч оригінальних моделей полиць для книг, які завдяки вишуканому дизайну, здатні привернути увагу читача. Прихильники книг в твердій палітурці одностайно стверджують про енергетику паперової книги. Вони цінують шелест сторінок, запах книги, відчуття фактури паперу. Саме тому ми вирішили створити креативну добірку полиць для зберігання книг.

Родзинкою відділу є книжкова полиця у вигляді гілочки дерева, поличка у вигляді “W”, полички у вигляді відкритої книги.

Приваблює користувачів і книжкова полиця – телевізор, так звана “книжкова полиця-самотужки”.

Для популяризації книжок і привернення до них уваги ми виготовили цікаві книжки-брелки, шоколадні книжечки, книжки-пряники.

Характерною особливістю сучасного дизайну бібліотеки є використання оригінальних “бібліотечних матеріалів”, крім книг, змістовно пов’язаних з навчальною тематикою відділу.

Таким є авторський дизайнерський календар, на якому у вигляді серця зображена навчальна література відділу. Оригінальне оформлення і композиційне вирішення календаря викликає у читачів бажання познайомитися з представленими книгами.

Книжкова виставка – це своєрідна візитна картка кожної бібліотеки, за якою оцінюють і якість фонду, і стиль роботи бібліотеки. Як напрямок бібліотечно-інформаційної діяльності, вона з’явилась ще в середині 19 століття. Книжкова виставка, окрім своєї основної інформаційної функції, сприймається також як частина бібліотечного інтер’єру. Сучасна виставка повинна бути комфортна, доступна, наочна, цікава та естетично оформлена. Це – своєрідна книжкова “ікебана”.

Нетрадиційно розставлені яскраві, цікаві, актуальні виставкові композиції – візитівка нашого відділу.

На сприяння позитивного іміджу бібліотеки, створення свого особистого, фірмового образу впливає і колірне оформлення приміщення. Це добре розуміють працівники відділу, тому використовують в інтер’єрі світлі кремові відтінки. Їхнє поєднання у бібліотечному просторі створює відчуття задоволення, гарного настрою, бажання тут працювати та неодноразово відвідувати бібліотеку.

Важливим елементом в оформленні бібліотечного інтер’єру відділу є фітодизайн. Квіти, композиції з них, гармонійно поєднуючись з елементами оформлення,

кольоровою гамою, легко сприймаються будь-яким користувачем. У фітодизайні важливо поєднувати кольори і фактури листя і квітів, їх потреби для нормального розвитку. Живі квіти позитивно впливають на мікроклімат приміщення, очищують його від пилу та насичують киснем.

У фітодизайні нашого відділу ми використали в'юнкі рослини, за допомогою яких прикрасили стіну, а також невеликі кімнатні рослини. Вони чудово виглядають на підвіконнях, у кутах і в прохідних зонах. Ми пам'ятаємо, що живі рослини – це більше, ніж прикраси. Тому доглядаємо за ними і намагаємося зробити так, щоб зелене царство квітів стало органічною та найгарнішою частиною бібліотечного дизайну. Квіти дарують нам естетичне задоволення, допомагають розвинути творчі здібності, приносять удачу в наших бібліотечних справах.

Образ бібліотеки, постаті бібліотекарів завжди привертали і привертають увагу тих, хто вчиться, читає, досліджує. Успіх бібліотекаря – це успіх бібліотеки. А його розчарування – її невдачі. Образ бібліотеки стародавнього Єгипту асоціювався з храмом. Недарма бібліотеки називали "ліками для душі", "храмами мудрості", "домами порад і настанов", "майстернями розуму". Бібліотеки очолювали уславлені мудреці, які одночасно були вихователями дітей царських сімей, лікарями, вченими, філософами.

Працівники відділу медичної літератури розуміють, що сьогодні, як ніколи, для бібліотекаря важливі такі якості, як:

- вихованість та культура спілкування;
- начитаність;
- розвинутий інтелект;
- делікатність, шанобливе відношення до читача;
- коректність;
- високий професіоналізм.

Сучасний бібліотекар повинен володіти комп'ютерними технологіями, бути в певній мірі і педагогом, і психологом, і порадником для читача, тому що в наш час ці якості приваблюють студентів, викликають у них бажання приходити в наш відділ знову. Ми прагнемо, щоб наші читачі завжди бачили перед собою освіченого, готового прийти на допомогу, ерудованого, стильного, з гарними манерами бібліотекаря.

Висновки. Спробувати зробити собі ім'я, створити свій фірмовий образ, відмінний від інших, вирізнитися, запам'ятатися, привернути увагу – ось основні напрямки, за якими слід йти до успіху. Основне завдання бібліотекаря – це вміння імпонувати читачеві, повноцінно та якісно задовольняти його запити.

Література:

1. https://narodna-osvita.com.ua/6291-3-storyi-dizaynu.html (дата звернення: 25.05.20).
2. https://svetlovodsk.com.ua/7549-design.html (дата звернення: 26.05.20).
3. Білоус В. П. Проектна діяльність як інструмент модернізації бібліотеки вищого навчального закладу. *Вісник Книжкової палати*. 2014. №4. С. 17–19.
4. Карпенко О. В., Голіяд І. С. Історія дизайну у підготовці майбутніх педагогів професійного навчання. *Освіта і наука* – 2017 : зб. наук. пр. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. С. 130–131. URL:http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/14872/1/2017.pdf
5. Колесникова Т. О. Інтеграція бібліотек ВНЗ України: сучасний стан та перспективи розвитку (за результатами соціологічного дослідження). *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського*. 2010. Вип. 27. С. 209–217.
6. Колесникова Т. О. Етапи інформатизації бібліотек вищої школи України і США: порівняльна характеристика. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2010. №4. С. 59–66.

7. Самотій Р. С. Архітектурний простір бібліотеки вищого навчального закладу від реального до ідеального. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка*. 2010. Вип. 2. С. 262–271.

ИЗ ОПЫТА РАБОТЫ ПО ОФОРМЛЕНИЮ ОТДЕЛА МЕДИЦИНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ УЖНУ

О. М. Гулянич, М. В.Баранник

Ужгородский национальный университет
Научная библиотека

Аннотация: В статье рассматривается развитие библиотечного дизайна на примере отдела Научной библиотеки Ужгородского национального университета, современные тенденции в оформлении библиотек, разработка индивидуального стиля и образа.

Ключевые слова: *Научная библиотека Ужгородского национального университета, библиотечный дизайн, фитодизайн, оформление, интерьер библиотеки.*

FROM THE EXPERIENCE OF WORK ON DESIGN OF THE DEPARTMENT OF MEDICAL LITERATURE OF THE SCIENTIFIC LIBRARY OF UZHNU

O. Hulianych, M. Barannyk

Uzhhorod National University
Scientific library

Summary: *The article considers the development of library design on the example of the Department of the Scientific Library of Uzhgorod National University, current trends in the design of book collections, the development of individual style and image.*

Keywords: *Scientific Library of Uzhhorod National University, library design, phytodesign, design, library interior.*

Дікунова Олена Анатоліївна, завідувачка інформаційно-бібліографічного відділу бібліотеки
Криворізький державний педагогічний університет
ORCID 0000-0002-2021-524X

УДК 027.7:908(477.63)]:004.4

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ З КРАЄЗНАВСТВА (НА ПРИКЛАДІ БІБЛІОТЕКИ КРИВОРІЗЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ)

О. А. Дікунова
Криворізький державний педагогічний університет
Бібліотека

Анотація: Проаналізовано систему краєзнавчих бібліотечних ресурсів в електронному середовищі бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету. Акцентовано особливу увагу на створенні електронних бібліографічних посібників з краєзнавства. Обґрунтовано необхідність корпоративної взаємодії в краєзнавчій діяльності бібліотек регіональних закладів вищої освіти.

Ключові слова: *бібліотечне краєзнавство, краєзнавча бібліографія, краєзнавчі електронні ресурси, краєзнавча діяльність бібліотек, бібліотеки закладів вищої освіти.*

На сучасному етапі розвитку історичної україністики помітно посилився інтерес дослідників до минулого рідного краю. З цього погляду актуалізується місце й роль історичного краєзнавства, яке стає все більш важливою галуззю знань з історії. Саме крізь призму минувшини рідного краю краще зрозуміти своєрідність поступу регіональних і, навіть, загальнонаціональних процесів на українських теренах. З кожним роком динаміка історико-краєзнавчих досліджень істотно змінюється. Суттєво розширюється перелік проблемних питань, які стають об'єктами історико-краєзнавчих студій. Це органічно пов'язано з підвищенням суспільної уваги до історії окремих регіонів, до вивчення так званої «малої батьківщини».

Бібліотечне краєзнавство є одним із пріоритетних напрямів бібліотечної науки та практики, що сьогодні потребує вироблення нових методологічних підходів, пов'язаних зі зміною соціальної ролі бібліотеки в суспільстві, всебічним використанням інформаційно-комунікаційних технологій, змінами потреб в інформації краєзнавчого змісту. Відома дослідниця, авторка фундаментальних праць з бібліотечного краєзнавства Наталя Кушнаренко наголошує: «саме краєзнавчі інформаційні ресурси бібліотек вважають ексклюзивним, особливо корисним сегментом, здатним суттєво збагатити зміст і структуру глобального соціокомунікаційного простору. Збирання, опрацювання, зберігання, розповсюдження та ефективне використання інформації з краєзнавства через організоване спілкування та обмін за допомогою бібліотек є пріоритетним завданням представництва України в умовах інформатизації суспільства на локальному, регіональному, національному й світовому рівнях» [3, с. 111].

Центрами краєзнавчої бібліографії є, як правило, обласні універсальні наукові бібліотеки, але у процес виробництва та розповсюдження краєзнавчих бібліографічних ресурсів долучаються й бібліотеки регіональних закладів вищої освіти.

Створення та популяризація краєзнавчих ресурсів, продуктів і послуг є одним із важливих завдань діяльності бібліотек ЗВО в напрямку підвищення якості інформаційно-бібліографічного сервісу й задоволення краєзнавчих потреб користувачів. Упровадження в практику краєзнавчої роботи бібліотек використання можливостей Інтернету сприяє інтеграції

краєзнавчих ресурсів, організації швидкого доступу до них, популяризації електронних продуктів.

Дослідження з історичного краєзнавства Криворіжжя мають достатній науковий потенціал і потребують глибокого вивчення й ретельного аналізу. З цього погляду, важливим напрямком краєзнавчої діяльності бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету (КДПУ) є поширення регіонально-історичних знань серед студентської молоді, стимулювання наукового краєзнавчого пошуку.

Процес активного впровадження інформаційно-комп'ютерних технологій у бібліотеці КДПУ наповнює новим змістом і змінює форми традиційної краєзнавчої діяльності, сприяючи підвищенню ролі електронних ресурсів з краєзнавства.

На підставі дослідження представниці харківської наукової школи з бібліотечного краєзнавства Марини Кузнєцової щодо видової класифікації краєзнавчих електронних бібліотечних ресурсів, продуктів і послуг як цілісної системи, виокремлено сім взаємопов'язаних їх видів: бібліографічні; довідкові; інформаційні; корпоративні; пошукові; програмні; технологічні [2, с. 25].

Розглянемо представлені на вебсайті бібліотеки КДПУ *бібліографічні краєзнавчі електронні ресурси, продукти й послуги*, які є результатом аналітико-синтетичного опрацювання друкованих та електронних документів з краєзнавства [1].

Краєзнавчі електронні бібліографічні покажчики:

«Моє славетне Криворіжжя» – бібліографічний покажчик, мета якого – привернути увагу до дослідження історії міста, проблем сьогодення Кривбасу, активізувати культурно-історичні традиції, спрямувати наукові краєзнавчі дослідження на розв'язання соціально-економічних, екологічних, культурно-мистецьких та освітніх питань (https://drive.google.com/file/d/0B1Ugk1fhA47HM1NRb295dV9hRmc/view). Наразі готується друге видання покажчика (доповнене, виправлене й перероблене).

У бібліографічному покажчику «Видатні постаті науки та культури Придніпров'я» представлено матеріали про життя й діяльність відомих знакових особистостей Дніпропетровщини й Криворіжжя – відомих учених, культурних діячів, письменників, художників, музикантів (https://drive.google.com/file/d/0B1Ugk1fhA47HaXF6UGtJRWJ2cUU/view).

До 85-річчя заснування Криворізького державного педагогічного університету підготовлено бібліографічний покажчик «Освітньо-інтелектуальний центр Дніпропетровщини», створений із метою максимального виявлення й аналізу друкованих джерел та електронних ресурсів з історії навчального закладу від інституту професійної освіти до потужного університету, становлення й розвитку факультетів, кафедр, наукових шкіл, вивчення науково-педагогічної спадщини відомих учених (https://drive.google.com/file/d/0B1Ugk1fhA47HT2o0TDEydjdzaUE/view).

У сучасних умовах одним із засобів представлення наукової діяльності закладу вищої освіти та просування в суспільстві наукових досліджень як окремих провідних учених, так і наукових колективів є біобібліографія.

Інформаційно-бібліографічним відділом бібліотеки започатковано створення й видання серій *біобібліографічних покажчиків*, присвячених діяльності на ниві освіти й науки провідних учених університету, відомих в Україні та за її межами науковців *(серія «Пам'яті професорів Криворізького педагогічного», серія «Вчені-ювіляри Криворізького педагогічного», серія «Знакові постаті Криворізького педагогічного»)* (https://kdpu.edu.ua/biblioteka/resursy/bibliohrafichna-produktsiia/bibliohrafichni-pokazhchyky/1098-biobibliohrafichni-pokazhchyky.html).

У покажчиках подано біографічний нарис, що містить характеристику найважливіших напрямів професійної та громадської діяльності відомих учених; хронологію основних дат життя й діяльності; бібліографію науково-методичної спадщини; представлено матеріали про життєвий шлях і науково-педагогічну й суспільну діяльність; наукові школи вчених. Покажчики дають змогу відтворити реальні образи вчених, відстежити формування й розвиток їх наукових ідей, розкрити внесок у історичні, краєзнавчі, педагогічні й методичні дослідження.

Укладені за науково-обґрунтованою методикою біобібліографічні покажчики вчених слугують рекламою потужного інтелектуального потенціалу КДПУ й формуванню його авторитетного іміджу.

Краєзнавчі віртуальні книжкові виставки представляють літературну творчість відомих майстрів словесного мистецтва Криворіжжя (https://kdpu.edu.ua/biblioteka/diialnist/kraieznavcha-diialnist/mediaresursy/kraieznavchi-virtualni-vystavky.html).

Бібліографічні огляди нових надходжень краєзнавчих видань започатковано інформаційно-бібліографічним відділом бібліотеки КДПУ. Наразі представлено анотовані бібліографічні огляди «Історія Криворіжжя в краєзнавчих виданнях» (нові надходження до фонду бібліотеки за 2017 р. (https://drive.google.com/file/d/1HcdztFrnsV2fLaRSmaimcKXJyBzUDYtY/view),
2018 р. (https://drive.google.com/file/d/1fzkU3MuO5oIOoGaKGbVnSy1ALJ32XQTY/view), 2019 р. (https://drive.google.com/file/d/1T87cS5rjdozKq5pomSEiFEB7nr3SyCJ0/view).

Бібліографічні рекомендаційні списки краєзнавчої тематики, підготовлені фахівцями бібліотеки КДПУ, також презентовано в розділі «Краєзнавча діяльність» (https://kdpu.edu.ua/biblioteka/diialnist/kraieznavcha-diialnist/kraieznavcha-literatura-ta-bibliohrafiia.html).

На вебсайті бібліотеки в розділі «Віртуальна бібліографічна довідка» представлено *списки літератури* (виконані бібліографами *довідки краєзнавчого характеру*) на замовлення користувачів. Списки містять джерела з фонду бібліотеки й електронні ресурси відкритого доступу з посиланням на повні версії (https://kdpu.edu.ua/biblioteka/posluhy/virtualna-bibliohrafichna-dovidka/896-virtualna-bibliohrafichna-dovidka.html).

Таким чином, електронне середовище дає змогу досягти одночасної презентації краєзнавчих знань (документів, інформації про край), і результатів краєзнавчої бібліографічної діяльності бібліотеки, тобто розкрити їх системно.

Отже, фахівці бібліотеки КДПУ, виробляючи власні електронні бібліографічні ресурси, створюють свої унікальні сторінки в електронному бібліографічному краєзнавчому репертуарі регіону, України, світу.

Таким чином, зростання краєзнавчих інформаційних запитів, активне підвищення інтересу до вивчення історії рідного краю, дослідження національної культурної спадщини регіону визначили краєзнавчу роботу одним із провідних напрямів бібліографічної діяльності бібліотеки КДПУ. Створення й представлення у відкритому доступі краєзнавчої електронної бібліографії здійснюють кваліфіковані фахівці бібліотеки, що дозволяє стверджувати, що система електронних ресурсів з краєзнавства засвідчує високий рівень сучасного стану краєзнавчого потенціалу бібліотеки.

Формування, поширення й постійне оновлення краєзнавчих ресурсів в електронному середовищі бібліотек закладів вищої освіти міста Кривий Ріг, ймовірне об'єднання в корпоративну мережу, а також подальше освоєння невичерпних можливостей мережі Інтернет – важливі перспективні напрями бібліографічної краєзнавчої діяльності.

Корпоративність, як універсальний механізм міжбібліотечної співпраці бібліотек ЗВО, може використовуватися на різних етапах бібліотечно-інформаційної діяльності. У залежності від ступеню інтеграції бібліотечної краєзнавчої корпорації зорганізується єдиний соціокомунікаційний простір бібліотек, який сприятиме розповсюдженню існуючих традиційних та електронних ресурсів з краєзнавства, створенню оригінальних краєзнавчих інформаційних продуктів і впровадженню нових віртуальних послуг. Процес корпорації забезпечить безперешкодний і оперативний доступ до бібліотечних ресурсів з краєзнавства, які будуть представлені в якісних корпоративних краєзнавчих електронних базах даних, зокрема й повнотекстових.

Таким чином, фахівці бібліотек закладів вищої освіти, оволодіваючи новітніми технологіями й працюючи за перспективними напрямами краєзнавчої діяльності в електронному середовищі, зможуть удосконалити власну інформаційну краєзнавчу діяльність, розширити її межі, забезпечити електронними ресурсами велике коло користувачів, обмін краєзнавчою інформацією. Спільне створення власних оригінальних краєзнавчих бібліографічних ресурсів, продуктів і послуг дозволить бібліотекам ЗВО посісти належне місце серед інших постачальників інформації з краєзнавства в регіоні.

Успішна реалізація корпоративної діяльності допоможе бібліотекам стати конкурентоспроможними установами на ринку інформаційних краєзнавчих інформаційних ресурсів, продуктів і послуг, справжніми осередками в поширенні інформації з краєзнавства в мережі Інтернет, ефективно поєднуючи в своїй краєзнавчій діяльності традиційні бібліотечні напрями, які формувалися впродовж тривалого часу їх існування, з новітніми напрямами бібліотечно-інформаційної діяльності.

Література:

1. Краєзнавча діяльність [бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету][Вебсайт]. 2020. URL: https://kdpu.edu.ua/biblioteka/diialnist/kraieznavcha-diialnist.html

2. Кузнєцова М. Класифікація бібліотечних електронних ресурсів з краєзнавства як платформа функціонування їхньої цілісної системи. *Вісник Книжкової палати*. 2009. № 6. С. 24–28.

3. Кушнаренко Н. М. Бібліотека як соціально-комунікаційний центр краєзнавства. *Бібліотечне краєзнавство у культурному просторі України* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. пам'яті Петра Тронька, Київ, НІБУ, 22 листопада 2015 року. Київ, 2015. С. 111–114.

ФОРМИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ БИБЛИОГРАФИЧЕСКИХ ЭЛЕКТРОННЫХ РЕСУРСОВ ПО КРАЕВЕДЕНИЮ (НА ПРИМЕРЕ БИБЛИОТЕКИ КРИВОРОЖСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА)

Е. А. Дикунова

Криворожский государственный педагогический университет
Библиотека

Аннотация: Проанализирована система краеведческих библиотечных ресурсов в электронной среде библиотеки Криворожского государственного педагогического университета. Акцентировано особое внимание на создании электронных библиографических пособий по краеведению. Обоснована необходимость корпоративного взаимодействия в краеведческой деятельности библиотек региональных высших учебных заведений.

Ключевые слова: *библиотечное краеведение, краеведческая библиография, краеведческие электронные ресурсы, краеведческая деятельность библиотек, библиотеки высших учебных заведений.*

FORMATION OF THE SYSTEM OFBIBLIOGRAPHICELECTRONIC RESOURCES FOR LOCAL HISTORY (ON THE EXAMPLE OF THE LIBRARY OF THE KRIVYI RIH STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY)

O. Dikunova

KrivyiRih State Pedagogical University
Library

Annotation: The system of electronic library resources on local history in KryvyiRih State Pedagogical University library is analyzed. Emphasis is made on creating electronic bibliography on local history. The necessity of corporate cooperation on local history research in regionalhigher education establishments' libraries is substantiated.

Key words:*local history in libraries, bibliography on local history, electronic resources on local history, local history activities in libraries, higher education establishments' libraries.*

Ірговці Наталія Василівна, бібліотекар Наукової бібліотеки
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID 0000-0002-6655-0350

УДК 027.7(477.87)+025.355

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО КАТАЛОГУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕЧНОГО РЕСУРСУ

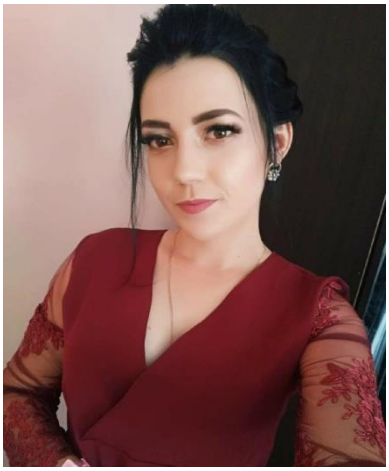

Н. В. Ірговці
Ужгородський національний університет
Наукова бібліотека

Анотація: У статті висвітлено питання сучасного функціонування традиційних карткових каталогів паралельно з електронними, їх переваги та недоліки у бібліотеках вищих навчальних закладів.

Ключові слова: *електронна бібліотека, електронний каталог бібліотеки, традиційні каталоги, Наукова Бібліотека Ужгородського національного університету*

Електронний каталог є складовою частиною довідково-бібліографічного апарату (ДБА) бібліотеки поряд із традиційними каталогами. Від його організації в значній мірі залежить якість обслуговування користувачів при виконанні різних видів запитів. Виникнення електронного каталогу обумовлене впровадженням у бібліотечну практику електронно-обчислювальної техніки, яку в технічній літературі прийнято позначати як „принципово нову”, знаменуючу технічну революцію. В цей же час були сформульовані вимоги, які повинен задовольняти електронний каталог:

- корисність (не тільки для внутрішніх, а й зовнішніх користувачів);
- доступність (в будь-який час і в будь-якому місці);
- повнота на основі постійного оновлювання;
- облік індивідуальних потреб користувачів;
- гнучкість (простота реорганізації);
- формат, що забезпечує повноту представлення даних;
- низькі витрати на введення даних.

Перші великі системи віддаленого доступу до електронного бібліотечного каталогу були запущені в США в 1975 р. (в університетах штату Огайо). Відповідно і поняття „електронний каталог" прийшло із США, де цей термін має кілька значень. „Machine-readable catalog" використовує бібліографічні записи (БЗ) в машиночитаній (електронній) формі і може мати два різновиди. Перший називається „Online catalog" – коли забезпечується прямий доступ до постійно поповнюваного масиву БЗ.

Проте найбільшого поширення в зарубіжних країнах (не тільки в англомовних) отримала абревіатура OPAC (від перших букв поєднання „Online Public Access Catalog"). Це – працюючий в реальному режимі каталог, доступний для публічного використання. Таке визначення повністю відповідає традиційному розумінню терміна „читацький каталог" у вітчизняному бібліотекознавстві. Таким чином, в американській практиці чітко диференціюються два види машиночитаних каталогів в залежності від того, як надані безпосередньо в користування читачам. „Public access" означає, що попереднє спілкування зі співробітником бібліотеки зовсім не обов'язкове: читач працює з OPAC самостійно, безконтрольно і, що дуже важливо, безкоштовно. При цьому саме друга умова виділяє OPAC в окрему групу [1, с. 1–2].

Якість пошуку ускладнюється особливостями лінгвістичного забезпечення електронного каталогу та визначається бібліографічними характеристиками відібраних документів. Окрему проблему становлять хронологічні межі, оскільки електронний каталог містить описи інформаційних ресурсів бібліотеки лише за певний проміжок часу (нові надходження та обмежену ретроконверсію фондів), що впливає на повноту задоволення інформаційних запитів.

Тому, основними критеріями ефективності електронного каталогу та їх адекватності запитам користувачів необхідно визначити такі:

• спрощена процедура авторизації для доступу до електронного каталогу;

• широкі можливості для пошуку, навігації та отримання інформації в електронному каталозі завдяки консультаціям, навчальним матеріалам та гіперпосиланням, що допомагають непідготовленим користувачам орієнтуватися в електронному каталозі;

• інтуїтивний інтерфейс пошуку (коли замість систематичного індексу користувач бачить інтерактивне гіперпосилання за тематичною рубрикою і автоматично отримує бібліографічну добірку за відповідною темою з електронним каталогом бібліотеки);

• надання користувачу можливості оцінки контенту шляхом створення анотацій, рефератів, резюме до бібліографічних описів документів в електронному каталозі.

Однією з умов покращення якості електронного каталогу університетських бібліотек є постійний моніторинг їхнього стану, визначення найвдаліших рішень та перспектив розвитку електронного каталогу на веб-сайтах університетських бібліотек [2, с. 3–4].

Беззаперечно, що електронні каталоги мають суттєві переваги перед картковими з точки зору повноти та оперативності доступу:

- швидкий та різнобічний пошук за багатьма реквізитами одночасно (автором, назвою, видавництвом, датою публікації, темою, ключовими словами тощо);
- можливість надання віддаленого доступу до електронного каталогу будь-якої бібліотеки за допомогою інтернет-технологій;
- можливість обміну бібліографічними записами і створення тематичних баз даних користувача за допомогою клієнт-серверного протоколу для пошуку та отримання інформації з віддалених комп'ютерних баз даних Z39-50;
- можливість створення зведених електронних каталогів багатьох бібліотек за різною ознакою (наприклад, мережі університетських бібліотек за територіальним або мовним принципами тощо).

Однак і карткові каталоги мають свої переваги перед електронними: інформація в них не може бути змінена через несанкціоноване втручання (хакерські атаки, комп’ютерні віруси) або збій у роботі обладнання. Хоча традиційні карткові каталоги й займають багато місця, доступ читачів до них обмежений стінами бібліотеки [3, с.1].

Традиційні каталоги існуватимуть ще впродовж тривалого часу. Потреба в них безперечна. Час підтвердив, що інформація в картковихкаталогах зберігається до 100 і більше років. Тривалість зберігання інформації в

електронному каталозі ще не досить вивчена, тому існує необхідність паралельного ведення традиційних і електронних каталогів.

Можна довго перераховувати переваги й недоліки карткових і електронних каталогів, проте життя показує, що вони доповнюють один одного, що доводить необхідність їхнього співіснування. Проаналізувавши зазначене, підсумуємо: припиняти ведення карткових каталогів ще зарано, бо вони продовжують бути затребуваними користувачами. Органічне поєднання функцій традиційних та електронних каталогів потребує подальшого вивчення, тому робити висновки про припинення ведення чи ліквідацію карткових каталогів передчасно [3, с. 3].

Вже нікого не здивує факт, що сьогоднішні читачі можуть бути віртуальними, тобто «прийти» до бібліотеки через Інтернет-мережу. Першим кроком до цього стало відкриття електронного каталогу Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету (УжНУ), що дало можливість переглянути її каталоги з будь-якого куточка світу в будь-який час [5, с.107].

Хоч і стрімкий поворот від «традиції до інновації» бібліотеці дався не просто, він вартував того, адже завдяки саме цим новим технологіям бібліотека підняла свій статус.

Етапи процесу інформатизації Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету виглядають так**:**

- 2013 рік – комп’ютеризація відділу універсальної читальної зали;
- 2014 рік – комп’ютеризація абонементу економічної літератури (фонд – 24 829 примірників підручників);
- 2015 рік – комп’ютеризація абонементу літератури гуманітарного спрямування (фонд – 65 042 примірників підручників);
- 2016 рік – одночасна комп’ютеризація абонементу підручників медичної літератури (фонд – 68 528 примірників) та фізико-хімічної літератури (фонд – 47 033 примірники);
- 2017 рік – завершальний етап комп’ютеризації навчальної літератури в університетській бібліотеці: одночасна комп’ютеризація абонементу підручників інженерно-технічного напряму (фонд – 28 925 примірників) та абонементу юридичної літератури (фонд – 7 652 примірники) [4, с. 89].
- 2018 рік – початок комп’ютеризації відділу рукописів та стародруків, а також відділу іноземної літератури;

- 2019 рік – завершальний етап комп'ютеризації навчальної літератури.

Вся література класифікується, описується в программі УФД/Бібліотека, друкуються каталожні картки, які потім відображаються у каталогах. З 2000 року всі документи, що надходили у бібліотеку, заносилися в електронний каталог. Особливою цінністю електронного каталогу є досконала система пошуку потрібної інформації, основні поля якого розширюються ключовими словами, темами та персоналіями. Електронний каталог надає можливість не лише віднайти потрібне видання, а й переглянути ряд публікацій відповідно до теми пошуку.

У вересні 2013 року до Ужгородського національного університету надійшов лист від відомого в світі професора Миколи Мушинки (Словаччина), в якому він повідомляв, що донька Олени Рудловчак Марія Дуфкова, виконуючи волю своєї матері, вирішила передати Ужгородському університету її бібліотеку та архів. Наукова бібліотека радо прийняла дарунок вченої, для цього на філологічному факультеті УжНУ була створена кімната-музей О. Рудловчак. Фонди колекції стали доступними для всіх науковців і студентів, а також для мешканців нашого міста, області та всіх бажаючих нею скористатися. Працівниками Наукової бібліотеки вишу під керівництвом директора Марії Медведь було проведено кропітку роботу над опрацюванням фонду, його описом, систематизацією та створенням електронного каталогу, який увійшов до загального каталогу бібліотеки.

Електронний каталог Наукової бібліотеки УжНУ, по мірі надходження колекції Олени Рудловчак, поповнювався описами книг та часописів з приватної бібліотеки вченої і отримав власну бібліотечну базу «Книги Олени Рудловчак». Бібліотекарі, опрацьовуючи кожне з видань, супроводжували його розширеною анотацією та приєднували бібліографічні характеристики книг до каталогів під назвою «Персоналії».

Доступ до електронного каталогу бібліотеки Олени Рудловчак відкрито на WEB-сторінці бібліотеки та виокремлено в окремий класифікатор «Бібліотека О. Рудловчак», який дає повний перелік книг із цієї бібліотечної колекції [6, с. 20–21].

Також у 2016 році розроблено нову послугу: відкриття електронних посилань в електронному каталозі бібліотеки. Це означає, що у разі наявності книги у фонді бібліотеки, а також її ідентичного електронного варіанту, при відкритті електронного каталогу бібліотека акцентує на цьому увагу,

висвітлюючи посилання. Якщо книга не має електронного варіанту в самій бібліотеці, але має його в електронному репозитарії, https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/ то бібліотека висвітлює посилання з електронною адресою репозитарію.

Завдяки таким інноваціям значно зріс інтерес до бібліотеки. Адже на її сайт, на якому найпоширенішою є рубрика Електронні ресурси, щодня заходять сотні користувачів. Саме тому наш бібліотечний лозунг звучить так: «Чим більше презентуємо те, чим володіємо, тим більше залучаємо користувачів до бібліотеки».

На сайті бібліотеки відкрито електронні версії бібліографічних покажчиків, тобто власних видань Наукової бібліотеки. За 2016 рік рубрика «Видання бібліотеки УжНУ» поповнилася покажчиком «Основні праці науковців Ужгородського національного університету (1991–2015)».

У кінці 2016 року розпочато створення електронного каталогу окремої колекції бібліотеки – фонду рідкісних книг «Книга XIX– початку XX століття».

Для цього керівництвом бібліотеки були відібрані найкомпетентніші працівники, які добре знаючи програму, володіли і знаннями з книгознавства, вміли створювати нові теми, каталогізувати книги. Велику допомогу в роботі із занесенням у програму колекції «Книга XIX–початку XX століття» надавали працівники відділу наукової обробки. Завдяки їм проходить редагування записів рідкісних книг, тобто не допускаються помилки або неточності в бібліотечних описах книжкової колекції, вони слідкують за правильністю створення тем та підтем каталогів, надають рекомендації із дотримання стандартів та ін. [5, с.108–111].

Підсумовуючи викладене, ми відзначаємо ефективність каталогів на сучасному етапі розвитку наукової бібліотеки Ужгородського університету та підстави для паралельного існування електронних та карткових каталогів.

Література :

1. Поняття «електронний каталог», вимоги до ЕК, структура. http://moodle.dk.rv.ua/pluginfile.php/773/mod_resource/content/1/%D0%90%D0%91%D0%A2%20%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F%204.pdf С. 21 (дата звернення: 7.05.20).

2. Луцишина Т. Електронний каталог як основний інформаційний ресурс бібліотек ВНЗ Західного регіону України у сучасному веб-просторі. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 4. С. 3–4.

3. Цедік Т., Приходько А. Світовий досвід використання карткових каталогів у період інформатизації суспільства. *Книжкова палата України*. 2010. №10 (5). С. 1–3.

4. Медведь М. М. Наукова бібліотека та її роль у навчальному та науковому процесах університету. *Міжнародний науковий вісник* : зб. наук. пр. ; редкол. : І. В. Артьомов (голова) та ін. Ужгород : ДВНЗ “Ужгор. нац. унт”, 2018. Вип. 1 (17). С. 88–93. https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/23421

5. Медведь М. М. Інновації в роботі наукової бібліотеки Ужгородського університету. *Міжнародний науковий вісник*. Спецвип. 1–2 (14–15). Ужгород, 2017. С. 107–111.

6. Бровді А. А. Електронний каталог бібліотечної колекції «Бібліотека Олени Рудловчак. *Використання інструментів веб-технологій як основа розширення бібліотечних онлайн-послуг у формуванні сучасного іміджу бібліотеки* : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 18–25 черв. 2019 р.) ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ "Ужгор. нац. ун-т", Наук. б-ка. Ужгород, 2019. С. 17–23.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЭЛЕКТРОННОГО КАТАЛОГА НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ РАЗВИТИЯ БИБЛИОТЕЧНЫХ РЕСУРСОВ

Н. Ирговци

Ужгородский национальный университет
Научная библиотека

Аннотация: В статье освещены вопросы современного функционирования традиционных карточных каталогов параллельно с электронными, их преимущества и недостатки в библиотеках высших учебных заведений.

Ключевые слова: электронная библиотека, электронный каталог библиотеки, традиционные каталоги, Научная Библиотека Ужгородского национального университета.

USE OF THE ELECTRONIC CATALOG AT THE CURRENT STAGE OF LIBRARY RESOURCE DEVELOPMENT

N. Irgovtsi

Uzhgorod National University
Scientific Library

Abstract: The article covers the issues of modern functioning of traditional card catalogs in parallel with electronic ones, their advantages and disadvantages in libraries of higher educational institutions.

Keywords: electronic library, electronic catalog of the library, traditional catalogs, Scientific Library of Uzhhorod National University.

Кий Любов Олексіївна, завідувачка сектору Наукової бібліотеки ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,

Комарницька Марія Олексіївна, бібліотекар І категорії Наукової бібліотеки ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ СЬОГОДЕННЯ

Л. О. Кий, М. О. Комарницька

Ужгородський національний університет
Наукова бібліотека

Анотація: *У статті досліджуються роль та значення навчальної літератури для освітнього процесу.*

Ключові слова: Наукова бібліотека Ужгородського національного університету, підручники, електронний підручник, освітній процес, електронна бібліотека.

Навчання завжди було і є нелегкою справою. І для тих, хто навчає, і для тих, хто навчається – це постійна праця та інтелектуальний розвиток, дослідження, самовдосконалення, набуття тих чи інших навичок, пов’язаних з певною галуззю, яку обрав. "Навчання, що є важливою педагогічною категорією, – це процес, за допомогою якого здійснюється передача суспільно-історичного досвіду: організації формування знань, умінь, навичок. Тобто воно є найважливішою складовою частиною виховання, яка, в свою чергу, є поняттям значно ширшим, об’ємнішим, що становить

розвиток особистості, її навчання і освіту", – слушно зауважує С. Г. Карпенчук [1, с. 7].

В умовах сучасного світу, який швидко розвивається і набуває нових рис, якостей, можливостей, форм, педагоги, як ніхто інший, повинні бути "на хвилі" нового, того, що позитивно може вплинути на процес навчання. Поєднати традиційні методи і засоби навчання, урізноманітнити навчальний процес, зацікавити, сприяти легкому засвоєнню знань, умінь, навичок – ось завдання сучасного педагога.

Як колись, так і зараз навчальна література була і є вагомим чинником освіти. За словами дослідника М. М. Фіцули "зміст освіти, що визначається навчальними програмами, конкретизується в підручниках, навчальних посібниках та методичних вказівках" [2, с. 102]. Сюди можемо віднести і електронний підручник, бо він теж став невід'ємною частиною навчання.

Мета нашого дослідження – простежити роль та значення навчальної літератури (підручників, посібників, методичних вказівок, електронних посібників) для освітнього процесу, а також з'ясувати, як впливає авторитет автора того чи іншого підручника (на прикладі підручників і посібників Наукової бібліотеки УжНУ) на зацікавленість предметом, бажання його знати, мати той чи інший підручник "під рукою", бо з нього – "добре вчитися".

Щоб рухатися далі у нашому дослідженні, передусім окреслимо поняття "підручник", "посібник", "методичні вказівки". Отже: "підручник – книга, яка містить основи знань з певної навчальної дисципліни, викладені на рівні сучасних досягнень науки згідно з цілями навчання, визначеними програмою і вимогами дидактики" [2, с. 104]; "навчальний посібник – навчальні видання, що доповнюють або частково (повністю) замінюють підручник" [2, с. 104]; "методичні вказівки – навчальні або виробничо-навчальні видання роз'яснень з певної теми, розділу чи питань навчальної дисципліни, виду практичної діяльності" [2, с. 104].

Відомий науковець-педагог М. М. Фіцула визначає такі основні вимоги до підручника:

а**)** науковість змісту навчального матеріалу;

б) якість, точність, простота і доступність викладу матеріалу;

в) чіткість формування визначень правил, законів, ідей;

г) жива, точна і доступна мова підручника;

г) правильний розподіл навчального матеріалу за розділами і параграфами;

д) наявність ілюстрацій, схем, малюнків;

е) виділення шрифтом важливого матеріалу;
є) художнє оформлення підручника [3, с. 104].

Кузьмінський А. І**.,** Омельяненко В. Л. [4], Максименко С. Д. [5] , Степанов О. М. [6] , Фіцула М. М. [2, 3], Ягупов В. В. [7] та ще цілий ряд визначних педагогів-дослідників одностайні в думці щодо ролі підручника. Навчальні посібники повинні сприяти:
а) формуванню уміння самостійної пізнавальної діяльності;
б) виробленню навичок самоконтролю;
в) керівництву пізнавальною діяльністю учнів, студентів;
г) бути путівником для педагога.

Працюючи у відділі підручників багато років, спостерігаючи за студентами, за їх ставленням до навчальної літератури, важко не погодитися з критеріями для формування навчальної літератури і ролі, що відвели їй визначні науковці. Коли підручник відповідає заданим вимогам – він справжній "скарб" як для студентів, так і для викладачів не на один навчальний рік. Такий підручник цікавий для студентів, легкий для сприйняття і засвоєння матеріалу, він – "популярний". Популярність книги легко прочитується з першого погляду на навчальне джерело: затерті до "дірок" і "ненароком" вирвані сторінки, підкреслені і пронумеровані рядочки, вклеєні підкреслені нові листи, розлитий, під час "мук навчання", чай, перепрошиті студентами книжкові зошити – все пробачаєш, а десь в душі радієш: вчилися, потрібно, подумки відмічаєш талановито зроблену книгу і її автора.

Серед професорсько-викладацького складу УжНУ чимало тих, хто є автором або співавтором книжкових видань навчального спрямування. Уже лише спробу написати і видати педагогом підручник треба вітати, бо це – дуже копітка справа. Викладачі фізичного та хімічного факультетів УжНУ, за весь період існування своїх підрозділів, стали творцями і видавцями цілої низки навчальної та наукової літератури. Можна пишатися і казати слова вдячності за їхні праці Довгошею М. І, Бенці В. М., Ворошилову Ю. В., Попику Ю. В., Попику Т. Ю., Блецкану Д. І, Височанському Ю. М., Різаку В. М., Студеняку І. П., Хархаліс Л. Ю., Горвату А. А., Габору О. О., Кабацію В. М., Жихарєву В. М., Шуаібову О. К., Сливці О. Г., Суслікову Л. М., Потішу Л. Г., Лендєлу В. Г., Сухарєву С. М., Сухарєвій О. Ю., Чундаку С. Ю., Гомонаю В. І., Мільовичу С. С., Єршову Б. М., Базелю Я. Р., Сливці В. М. та іншим. Не будемо окремо називати і перераховувати роботи цих педагогів, лише зазначимо, що в нагоді студентам вони стають щоразу, як тільки

починається вивчення програмного предмета, а часті читацькі запити цих робіт дозволяють говорити про той самий авторитет автора.

Альтернативою традиційному паперовому примірнику навчальної літератури сьогодення став електронний варіант підручника. Є різні трактування значення електронного підручника, одне з них таке: "електронний підручник – це сукупність графічної, текстової, мовної, музичної, відео-, фото- і іншої інформації, а також друкованої документації користувача" [2, с. 105]. Електронні підручники можуть бути доповненням до класичного підручника або замінити його цілком. Використання електронних підручників – це розвиток творчого, інтуїтивного мислення, естетичне виховання за рахунок використання можливостей графіки, мультимедіа, розвиток комунікативних здібностей, формування інноваційної компетентності й інформаційної культури.

Поява електронного підручника розширила робочі можливості Наукової бібліотеки УжНУ і призвела до нових способів комунікації зі своїми читачами. Як доказ – нова бібліотечна послуга "Online-бібліотека". Ця послуга надає викладачам та студентам нашого вузу доступ до електронних версій навчальної літератури через Інтернет-сайт www.culonline.com.ua .
Щоб скористатися нею, потрібно виконати вхід через обліковий запис, використовуючи логін та пароль.

Для правильної роботи із сайтом рекомендуємо використовувати такі браузери: Microsoft Internet Explorer 6 та вище, Mozilla Firefox 2 та вище, Google Chrom. Якщо застосовувати браузер Opera, сайт може працювати некоректно.

Основні можливості та переваги, які дає Online-бібліотека:

- швидкий доступ до книг із будь-якого комп'ютера, підключеного до локальної мережі Ужгородського національного університету;
- немає необхідності в установці додаткових програм;
- простий та зрозумілий інтерфейс, зручна навігація по сайту;
- вільний доступ до 800 найпопулярніших наших видань за різною тематикою: аудит, бухгалтерський і кадровий облік, фінанси, економіка, менеджмент, маркетинг, правова література, гуманітарні науки, природничі та технічні науки (всього 1277, природничі та технічні науки –175).

Безперечно, для сучасного навчання потрібна і класична навчальна література, й електронні підручники, бо об'єднавши їхні можливості, можна досягти значних успіхів у навчанні та викладацькій роботі. Говорити про те, що є кращим варіантом для навчання – паперовий підручник чи електронний

– напевно, не варто. В обох варіантах є свої переваги і недоліки. Можливо, цифрові носії повністю витіснять папір. Та у найближчому майбутньому, думаємо, цього не станеться.

Звичайно, електронні книги мають певну перевагу над паперовими, бо вони дозволяють суттєво зекономити кошти, адже замість того, щоб купувати книгу, достатньо "завантажити" її (часто, безкоштовно), а потім видалити з пам’яті пристрою. Своєю мобільністю електронна книга теж виграє у паперової – цілу "купу" паперових підручників замінює лише один легкий і компактний ґаджет. Натомість, звичайна книга менше “навантажує” очі. Папір має білий природній колір, завдяки чому органи зору менше втомлюються. При найменших неполадках ґаджет не працює, а паперова книга, маючи механічні ушкодження, залишається читабельною. Електронний пристрій – бажана здобич для злочинця. Відновити пошкоджену паперову книгу можна без особливих на те зусиль, у той час, як електронна вимагає чималих фінансових витрат.

Отже, підсумовуючи вищесказане, з упевненістю можемо сказати, що навчальна література (підручники, посібники, методичні вказівки, електронні підручники), не дивлячись на її матеріальну природу, є однією з найважливіших складових освітнього процесу, без якої навчання не може відбуватися взагалі. Вміле поєднання у навчанні традиційного паперового підручника та електронного – це не конкуренція, а дружба між носіями інформації, головна ціль якої – сприяти навчанню; це нові можливості, інші формати роботи, освоєння нових рівнів. Як приклад – Online-бібліотека.

Література:

1. **Карпенчук С. Г.** Теорія і методика виховання : навч. посіб. Київ : Вища школа, 1997. 304 с.

2. **Фіцула М. М**. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2006. 352 с. – (Альма-матер).

3. **Фіцула М. М.** Педагогіка : навч. посіб. 3-є вид., перероб. і допов. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. 232 с.

4. **Кузьмінський А. І.**, Омельяненко В. Л. Педагогіка : підручник. 3-є вид., виправ. Київ : Знання-Прес, 2008. 44 с.

5. **Максименко С**. Д. Загальна психологія : піручник. Київ : ЦУЛ, 2017. 272 с.

6. **Степанов** О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки : посібник. Київ : Академвидав, 2003. 504 с.

7. **Ягупов В. В**. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 560 с.

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ УЧЕБНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ В НАСТОЯЩЕЕ ВРЕМЯ

Л. А. Кий, М. А. Комарницкая

Ужгородский национальный университет
Научная библиотека

Аннотация: В статье анализируются роль и значение учебной литературы в образовательном процессе.

Ключевые слова: Научная библиотека Ужгородского национального университета, учебники, электронный учебник, образовательный процесс, электронная библиотека.

THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF EDUCATIONAL LITERATURE FOR TODAY'S EDUCATIONAL PROCESS

L. Kiy, M. Komarnytska

Uzhhorod National University
Scientific Library

Abstract: The article examines the role and significance of educational literature for the educational process.

Keywords: *Scientific library of Uzhhorod National University, textbooks, electronic textbook, educational process, electronic library.*

Кирилюк Наталія Тимофіївна, завідувачка сектору Наукової бібліотеки
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

УДК 027.7(477.87)+027.08+070:001.895

СУЧАСНІ ЗАВДАННЯ ТА ПРІОРИТЕТИ РОБОТИ ЧИТАЛЬНОЇ ЗАЛИ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ: ШЛЯХ ІННОВАЦІЙ

Н. Т. Кирилюк

Ужгородський національний університет
Наукова бібліотека

Анотація: у статті розглядаються сучасні завдання та пріоритети роботи читальної зали періодичних видань Наукової бібліотеки Ужгородського університету та шляхи її інноваційних упроваджень.

Ключові слова: бібліотека Ужгородського національного університету, вища школа, інновації, наука, новітні технології, освіта, періодика, професіоналізм, підготовка спеціаліста.

Ужгородський національний університет – це сучасні стандарти у галузі науки і освіти, у високій якості навчання. Наукова бібліотека УжНУ є потужним електронним та друкованим ресурсом у допомогу студентству та науковцям.

Читальна зала періодичних видань Наукової бібліотеки УжНУ – вагомий структурний підрозділ книгозбірні, який зберігає у своєму фонді значну кількість газет та журналів, хронологія виходу яких починається з післявоєнних років. Це часописи та газети з природничих наук, техніки, сільського господарства, соціальних та гуманітарних наук.

Сьогодні завдання відділу періодичних видань – крокувати в ногу з сучасним користувачем. Своє завдання відділ вбачає в тому, щоб якісно і оперативно обслуговувати їх, надавати в користування необхідні періодичні видання за допомогою сучасних електронних технологій.

Фонд періодичних видань, що включає в себе журнали та газети, наразі нараховує понад 141 тис. примірників, та 1348 річних комплектів газет.

Періодичні видання Наукової бібліотеки комплектуються з другої половини XX століття, з часу заснування вишу. Значна частина фонду періодики – наукові журнали. Законодавчі і нормативні акти, інформаційні збірники і бюлетені, доповіді НАН України, вісники вузів, журнали НАН України та багато інших періодичних видань завжди у попиті. І досі цінними для користувачів залишаються такі колекції: літературно-художні журнали: "Вітчизна", "Березіль", "Дніпро", "Дзвін", "Всесвіт"; природничі: "Український математичний журнал", "Український фізичний журнал", "Український ботанічний журнал" та інші, які починаючи від перших томів надходять і сьогодні; краєзнавчі газети "Закарпатська правда", "Молодь Закарпаття" (зберігаються від 1945 року) тощо.

Для наукового пошуку у цьому величезному пласті видань необхідні інноваційні технології. Одним із пріоритетних завдань Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету є якісне формування інформаційних ресурсів [1, с. 2].

У 2012 році в Науковій бібліотеці УжНУ розпочата активна робота з укладання електронного каталогу (ЕК) в програмі УФД/Бібліотека. Всі газети і журнали, які надходять до фонду бібліотеки, реєструються у електронному каталозі, а статті заносяться в електронний каталог статей (ЕКС). Кожен із номерів журналу чи газети має електронний бібліотечний супровід, це близько 300000 карток, що являє собою окрему базу періодичних видань (БД). Приєднання статей до цієї бази, створює окрему БД газетно-журнальних

публікацій періоду 1952–2020 років і являє собою електронну систематичну картотеку статей (ЕСКС). Паралельно ведуться карткові каталоги: алфавітно-хронологічний каталог журналів, алфавітно-хронологічний каталог газет; функціонує традиційна систематична картотека статей (СКС).

Користувачі читальної зали періодичних видань із задоволенням користуються ЕК та ЕСКС. Наявність ЕК – пріоритет не тільки читальної зали відділу періодичних видань, мережевий доступ до нього розширює можливості його використання для усіх користувачів. Доступ до ЕК та ЕСКС – відкритий в мережі Інтернет через сайт бібліотеки http://www.lib.uzhnu.edu.ua . Також на сайті відкритий онлайн-сервіс «Віртуальна довідка», який надає змогу виконати найрізноманітніші запити читачів – тематичні, фактографічні, адресно-бібліографічні. Також користувач може замовити онлайн завчасний підбір журналів та газет через послугу тематичного підбору літератури http://www.lib.uzhnu.edu.ua/node/49/show. Бібліотекар подбає про електронне замовлення і зробить запит на них у відповідних відділах, які позначені на електронній картці у примірниках.

Працівники відділу періодичних видань тісно співпрацюють з центром наукометрії та інформаційної підтримки освіти та досліджень, відділом комплектування фондів, відділом наукової обробки документів, інформаційно-бібліографічним відділом. Для пропагування фондів використовуються соціальні мережі, найактивніша з яких є сторінка бібліотеки УжНУ в мережі Facebook.
https://www.facebook.com/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%B1%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%B0%D0%A3%D0%B6%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82%D1%83-268066603662000/.

Інноваційні впровадження в роботу наукової бібліотеки – це підвищення професійної компетентності працівників. Тому колектив бібліотеки під керівництвом директора, кандидата філологічних наук Марії Медведь, впевнено прямує шляхом інновацій, виконуючи сучасні завдання бібліотеки вищого навчального закладу.

Сайт містить інформацію про назви всіх періодичних видань, передплачених бібліотекою протягом усього періоду свого існування. Він являє

собою Алфавітно-хронологічний покажчик журнального фонду відділу періодичних видань, який включає більше 1700 назв та Алфавітно-хронологічний покажчик газет – близько 190 назв, які постійно поповнюються новими відомостями про надходження газет та часописів.

У пошуках новинок читачі прагнуть користуватися ЕКС, розраховуючи на добрі цифрові навички. Ведуть пошук статей за прізвищами авторів, за назвою твору, за предметними рубриками, ключовими словами, за персоналіями, за жанрами творів тощо. Періодичні видання доносять інформацію з урахуванням потреб її актуальності**.** Щорічно читальна зала отримує більше 120 назв періодичних видань. Традиційно вони представлені на інформаційних виставках "Нові надходження".

Періодичні фахові видання не мають собі рівних за ефективністю в поданні наукових знань. Наукова бібліотека УжНУ – постійний споживач продукції "Видавничого Дому "Академперіодика". Наукові журнали виставляються на відкритих переглядах літератури: "Journal of Physical and Mathematical Studies", "Agricultural and Chemistry Science", "Medical and Pharmaceutical review" та ін. Значна увага приділяється загальнонауковим і фаховим дисциплінам на відкритих переглядах літератури з бібліографічними оглядами. Серед них: "Друковані засоби масової інформації: природничі науки", "Друковані засоби масової інформації : гуманітарні науки". Проходять майстер-класи роботи з довідковим апаратом наукового журналу, наприклад, над профільними журналами: "Український хімічний журнал", "Журнал органічної та фармацевтичної хімії", "Фізіологічний журнал".

Наукові періодичні видання – джерело професійної компетенції. Робота з періодикою збагачує новими поняттями, сприяє закріпленню здобутих раніше знань. Це платформа для формування, становлення і зростання спеціаліста.

На ставлення до науково-методичних журналів як до навчальних, орієнтує майбутніх спеціалістів Місячник першокурсника. В рамках Місячника – квест "Скарбниця знань", бібліографічні огляди "Вам першокурсники: навчальні видання". Бібліотекар знайомить користувачів з електронним пошуком та електронною системою підбору матеріалів. Користуються популярністю у відвідувачів відділу комплекти журналів державного інформаційно-виробничого підприємства "Педагогічна преса", "Видавничої групи" , "Основа" та ін. Матеріали цих видавництв вивчаються при здобутті фаху, а надалі застосовуються у викладацькій роботі педагогів різних спеціальностей. Періодика видавництва "Основа" являється базою професійного зростання фахівців , адже вони – низка професійно орієнтованих

фахових видань з різних дисциплін; газети "Шкільний світ "– експерт у галузі освіти. Для їх розкриття проходять "Дні спеціаліста", "Бесіди за "круглим столом".

Діяльність наукової бібліотеки вищого навчального закладу має важливе суспільне, соціокультурне значення, спрямовується на гуманізацію, освіченість, професіоналізацію користувачів, значна частка яких студентство [2, с. 7]. За словами ректора Ужгородського національного університету Володимира Смоланки «студенти університету представляють не тільки навчальний заклад, в якому здобули свій фах, але й країну у світових масштабах. Нині сотні іноземних здобувачів фаху з 29 країн світу відкривають Ужгород і Україну» [3, с. 1].

На сьогодні спостерігається реформування системи вітчизняної фахової періодики. Збільшені вимоги до видань, які не входять до наукометричних баз даних Scopus та/ або Web of Science Core Collection. В бібліотеці УжНУ вдалим проектом стало створення Центру наукометрії та інформаційної підтримки освіти та досліджень, діяльність якого направлена на аналіз публікаційного іміджу науки в УжНУ.

Нами, працівниками відділу періодичних видань, спостерігається підйом інтересу до загальнодержавної бази даних "Україніка наукова" та інформаційного ресурсу "Наукова періодика України". Це говорить про підняття статусу української науки та української мови. З інтересом читачі беруть до рук матеріали виставок: "Берегиня", "Мовні обрії", "Наше слово".

Велику допомогу в активізації доступу до фонду періодичних видань надає сайт бібліотеки. Це матеріали журналів і газети "Карпатський край"; журналів "Зелені Карпати", "Наш рідний край", "Тиса"; газет "Новини Закарпаття", "Закарпатська правда", "Молодь Закарпаття", "Срібна Земля", "Срібна Земля-фест", "Ужгород", "Ужгородський університет", "Погляд" та ін. Бібліотекарі відділу завдячують електронній базі даних "Праці вчених УжНУ", один із розділів якого носить назву "На ниві науки і освіти: Ужгородському національному університету – 75 років" . Практичні поради бібліотекарів скористуватись базами даних персоналій знаходять схвальний відгук, як от нещодавні запити про Д. Чепура, В. Лендєла, В. Сливку, В. Комендара, І. Чендея, Ф. Потушняка, В. Попа та ін.

Відділ періодичних видань застосовує у своїй роботі інформацію різних електронних баз даних, створених власними силами колег – працівників Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету. Сучасний користувач бібліотеки вільно володіє знаннями, інформацією, навиками

роботи з бібліографічними та повнотекстовими документами, надаючи перевагу "Науковим запискам Ужгородського державного університету", "Науковим вісникам Ужгородського національного університету", що надає впевненість нам, бібліотекарам, про те, що користуючись новими технологіями, створюючи власні бази даних, бібліотека надовго буде залишатися корисною своїм відвідувачам. Завдяки сучасним інноваційним технологіям, зберігаються та стають доступними, розширюються та розкриваються, надаються в користування універсальні фонди Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету.

Література:

1. Медведь М. М. Політика інноваційних впроваджень у роботу Наукової бібліотеки Ужгородського університету. *Використання інструментів вебтехнологій як основа розширення бібліотечних онлайн-послуг у формуванні сучасного іміджу бібліотеки* : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 18–25 черв. 2019 р.) ; ДВНЗ “Ужгор. нац. ун-т”, Наук. б-ка. Ужгород, 2019. URL: http://www.lib.uzhnu.edu.ua/conference/82/index
2. Завалевський Ю. Формування конкурентоспроможного фахівця – одне з головних завдань сучасного вищого навчального закладу. *Вища школа*. 2015. № 11–12. С. 7–18.
3. Смоланка В. І. Річниця вишу : виступ. *Погляд*. 2017. 25 жовт. С. 1.
4. Білявцева О., Грипич С. Підготовка фахівців спеціальності "Культурологія" на базі Наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету. Вища школа. 2011. № 9. С. 101–107.
5. Політова О. Бібліотека – інформаційний центр творчого розвитку студентів. *Вища школа*. 2016. № 10. С. 97–101.

СОВРЕМЕННЫЕ ЗАДАЧИ И ПРИОРИТЕТЫ РАБОТЫ ЧИТАЛЬНОГО ЗАЛА ПЕРИОДИЧЕСКИХ ИЗДАНИЙ: ПУТЬ ИННОВАЦИЙ

Ужгородский национальный университет
Научная библиотека

Н. Т. Кирилюк

Аннотация: В статье рассматриваются современные задачи и приоритеты работы читального зала периодических изданий Научной

библиотеки Ужгородского национального университета и путь ее инновационных внедрений.

Ключевые слова: библиотека Ужгородского национального университета, высшая школа, инновации, наука, новейшие технологии, образование, периодика, профессионализм, подготовка специалиста.

MODERN TASKS PRIORITIES OF THE READING ROOM OF PERIODICALS: THE PATH OF INNOVATION

Uzhhorod National University
Scientific Library

N. Kirilyuk

Abstract: The article considers modern tasks and priorities of the reading room of periodicals of the Scientific Library of Uzhhorod National University and the way of its innovative implementations.

Keywords: Uzhhorod National University library, high school, innovations, science, latest technologies, education, periodicals, professionalism, specialist training

Клименко Оксана Зіновіївна, *старший науковий співробітник,*
доцент, кандидат історичних наук,
відділ теорії та методології бібліотечної справи,
Інститут бібліотекознавства,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
ORCID 0000-0003-4821-8503

Сокур Олена Леонідівна, *науковий співробітник,*
відділ теорії та методології бібліотечної справи,
Інститут бібліотекознавства,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
ORCID 0000-0001-9861-3283

УДК 027.54(477) : 027 .7

ВЗАЄМОДІЯ БІБЛІОТЕК НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ З ВІТЧИЗНЯНИМИ ВИЩИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ

О. З. Клименко, О. Л. Сокур

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Інститут бібліотекознавства

Анотація: Стаття репрезентує найактуальніші напрями взаємодії бібліотек наукових установ Національної академії наук України з вітчизняними вищими навчальними закладами як невід'ємного складника формування національного інформаційного науково-освітньо-культурного простору та його інтеграції у світовий.

Ключові слова: *наукова бібліотека, взаємодія, співпраця, книгообмін, Національна академія наук України.*

Вступ. В умовах глобалізації академічних наукових та освітніх процесів важливим фактором керування знаннями і формування національного інформаційного науково-освітньо-культурного простору є інформаційно-комунікаційна діяльність бібліотек. Сучасні бібліотеки є саме тими соціальними та інформаційними інституціями, які мобільно реагують на швидкі зміни у науці, освіті, культурі, тому зростає їхня роль у науково-інформаційному забезпеченні суспільного розвитку та міжкультурній комунікації та як результат – розбудові суспільства знань в Україні.

Мета статті. Репрезентувати апробовані форми взаємодії бібліотек наукових установ Національної академії наук України із вітчизняними вищими навчальними закладами.

Актуальність дослідження. Сьогодні вирішальною умовою для створення сегмента національного інформаційного науково-освітньо-культурного простору в сучасній бібліотечній практиці є взаємодія бібліотек з архівами, музеями та вищими навчальними закладами, а це сприяє перетворенню їх на інноваційні центри знань в інформаційному суспільстві. Серед важливих чинників медіатизації соціально-комунікаційних трансформацій у вітчизняній інформаційно-бібліотечній царині варто назвати: парадигмальні зміни у підходах до цивілізаційного розвитку в умовах кардинальних суспільних трансформаційних явищ; зміна змісту та наповнення інформаційних потоків, обсягу і швидкості переробки інформації у новій соціально-комунікативній ситуації; реалізація стратегічного завдання інтеграції у світовий інформаційний простір надбань вітчизняної науки; сприяння активізації формування консолідованого електронного інформаційного ресурсу національної культурної спадщини; зміна парадигми функціональної інституалізації бібліотеки як системи відкритого типу в цифровому середовищі завдяки застосуванню інформаційно-комунікаційних технологій; створення інноваційних бібліотечних послуг і сервісів; якісне і оперативне обслуговування користувачів релевантною інформацією.

Аналіз останніх досліджень. У науковому дискурсі інтеграції наукових бібліотек із закладами освіти, науки та культури присвячено

низку публікацій. Зокрема, взаємодію бібліотек з вищими навчальними закладами окреслено у дослідженнях Л. Бакуменко [1], Т. Букшиної [2], В. Дубового [3], А. Земскова [4], О. Клименко [5; 8], Т. Колесникової [9], Т. Костирко [10]. Зокрема, Л. Бакуменко виклала принципи організації корпоративної взаємодії у ракурсі створення депозитаріїв бібліотек вищих навчальних закладів; комунікаційні моделі діяльності бібліотек вищих навчальних закладів в умовах інформатизації окреслено у науковому дослідженні Т. Колесникової; Т. Костирко розглянула концепти моделювання регіональної системи бібліотечно-інформаційних ресурсів вищих навчальних закладів.

Основна частина. Реалізації головної місії бібліотек – задоволення інформаційних потреб та зберігання знань – уможливлює поєднання врахування сучасних тенденцій розвитку та реальних запитів суспільства із втіленням оптимальних конкурентних стратегій, однією з яких, на наше переконання, є взаємодія бібліотек наукових установ (БНУ) Національної академії наук України (НАН України) із вітчизняними вищими навчальними закладами. Суб'єкти інформаційно-комунікаційної взаємодії у процесі узгодження організаційних аспектів, зокрема, вирішують завдання раціональної організації і використання ресурсів як одного з ефективних та перспективних інструментів в їхній інноваційній діяльності. Результативність та продуктивність такої взаємодії позитивно впливає на оптимізацію та ефективну діяльність БНУ НАН України у формуванні єдиного вітчизняного інформаційного простору та наданні доступу до світового інформаційного ресурсу [6]. На основі ознайомлення з практичною роботою БНУ НАН України останнього десятиліття з'ясовано, що аспектуалізація взаємодії із вітчизняними вищими навчальними закладами включає книгообмін; опрацювання бібліотечних фондів; практичні групові та індивідуальні заняття; читання спецкурсів; проходження навчальної практики; користування послугами, сервісами та фондами бібліотек; групові та індивідуальні консультації; проведення Днів ознайомлення студентам профільних факультетів; екскурсії.

Сучасну мережу бібліотек НАН України репрезентують Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ), Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника (ЛННБ України ім. В. Стефаника), 95 бібліотек та бібліотечно-інформаційних підрозділів (п'ять бібліотек залишилися у м. Донецьку, на території

непідконтрольній Україні, та ще п’ять залишаються в анексованій Російською Федерацією Автономній республіці Крим). Її очолюють дві бібліотечно-інформаційні установи національного рівня: НБУВ та ЛННБ України ім. В. Стефаника. НБУВ є методичним центром для всіх бібліотек НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника – для бібліотек Західного наукового центру НАН України та Міністерства освіти і науки України [7].

Книгообмін є одним з найважливіших джерел поповнення фондів бібліотек новою профільною літературою, проте у зв’язку з відсутністю коштів на її відправку сьогодні не ведуть обмін половина БНУ НАН України [14]. За відсутності коштів на відправку літератури показники книгообміну мають тенденцію знижуватися. Але залишається багато позитивних прикладів взаємодії, зокрема, бібліотека Інституту металофізики традиційно співпрацює з Сумським державним університетом. Бібліотека Інституту проблем кріобіології і кріомедицини має тісні зв’язки з Науковою бібліотекою Харківського медичного університету. Бібліотека Інституту чорної металургії має тісну співпрацю з установами свого регіону: Національною металургійною академією України, Хіміко-технологічним університетом, Гірничою академією, Придніпровською академією будівництва та архітектури [11].

До фонду бібліотеки Інституту географії у 2016 р. надійшли важливі для науковців видання від редакції Київського національного університету ім. Тараса Шевченка; продовжують надходити профільні видання від Східно-Європейського університету [14]. У 2019 р. бібліотека Інституту історії України згідно з розпорядженням Президії НАН України передала до архівів, бібліотек, музеїв, вищих навчальних закладів на території України та за її межами 194 примірники «Енциклопедії історії України» [14].

Багато років поспіль у бібліотеці Інституту археології проводяться читання спецкурсу з археологічної бібліографії. У рамках спецкурсу студентів профільних кафедр Київського національного університету ім. Тараса Шевченка та Національного університету «Києво-Могилянська академія» знайомлять з різними типами видань і правилами їх бібліографічного опису, з історією установи, формуванням фондів бібліотеки та наукового архіву Інституту. Бібліотека продовжує активно залучати студентів-практикантів до розкриття своїх фондів. Завдяки їхній допомозі вдалося поповнити БД «Аналітика», значно перевищивши

планові показники. На базі Інституту історії України проходили навчальну практику студенти Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова та Київського університету ім. Бориса Грінченка. Бібліотекою проведено практичні заняття з ознайомлення студентів із системою каталогів і картотек, підбиралися матеріали для написання дипломних та курсових робіт. Упродовж років бібліотека установи співпрацює з секціями історії України, всесвітньої історії, історичного краєзнавства Малої академії наук [11].

Традиційними для бібліотек наукових установ НАН України є практичні групові та індивідуальні заняття з аспірантами, студентами вищих навчальних закладів, молодими науковцями з методики пошуку інформації у каталогах і картотеках, визначення індексу УДК та правил складання бібліографічних описів використаних джерел до наукових публікацій. З метою пропаганди та популяризації своїх фондів бібліотеки систематично проводять екскурсії для студентів, аспірантів, членів Малої академії наук тощо. Завідувач бібліотеки Інституту економіки та прогнозування регулярно проводить семінари для студентів на тему «Основи бібліотечно-бібліографічних знань». У бібліотеках інститутів мікробіології і вірусології, радіофізики та електроніки, керамології постійно проводяться екскурсії та навчання, мета яких – ознайомлення з тематикою формування фондів та системою каталогів і картотек [11]. Так, бібліотека Інституту молекулярної біології і генетики регулярно проводить екскурсії для студентів Національного авіаційного університету; бібліотеки інститутів біоорганічної хімії та нафтохімії, геохімії, мінералогії та рудоутворення, радіофізики та електроніки, філософії щорічно проводять ознайомчі екскурсії для нових користувачів, аспірантів та студентів [12].

Ядро фонду Інституту сходознавства становлять книги східними мовами, а в опрацюванні цих видань активно допомагають наукові співробітники Інституту, аспіранти та студенти-філологи київських профільних вищих навчальних закладів [13].

Висновки. Отже, апробованими формами взаємодії бібліотек наукових установ Національної академії наук України із вітчизняними вищими навчальними закладами, що має довгострокову цінність, нами визначено: книгообмін; опрацювання бібліотечних фондів; адукація (практичні групові та індивідуальні заняття; читання спецкурсів;

проходження навчальної практики); бібліотечно-інформаційне та довідково-бібліографічне обслуговування (користування послугами, сервісами та фондами бібліотек; групові та індивідуальні консультації); промоція (Дні ознайомлення для студентів профільних факультетів; екскурсії, інтелектуальні квести тощо).

Міжбібліотечна взаємодія із різними установами й організаціями є тим рушієм, який може змістити акценти у вирішенні назрілих питань і забезпечити інтеграцію національного інформаційного науково-освітньо-культурного простору у світовий. Враховуючи, що бібліотекам відведена визначальна роль у сучасній інформаційній взаємодії, вони покликані сприяти багатоаспектній взаємодії в бібліотечно-інформаційній сфері, заохочувати до обміну інформацією незалежно від кордонів, забезпечувати рівноправну участь у міжнародних інформаційних потоках. Адже кінцева мета об'єднання інтелектуальних ресурсів людства – у забезпеченні збереження культурної та наукової спадщини, організації необхідного сервісу для вільного доступу користувачів до наукової інформації.

Література:

1. Бакуменко Л. Г. Репозитарії бібліотек вищих навчальних закладів України: принципи організації корпоративної взаємодії : автореф. дис. … канд. наук із соц. комунікацій ; Харків. держ. акад. культури. Харків, 2013. 20 с.

2. Букшина Т. Ф. Періодичні і продовжувані видання з питань педагогіки, психології й освіти педагогічних і класичних університетів України: стан кооперативного реферування. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/for_lib/konf-2011/133.pdf.

3. Дубовий В., Безмощук А. Вища школа і бібліотека: встановлення корпоративних відносин. *Бібліотечна планета*. 2006. № 2. С. 26–27.

4. Земсков А. И. Современные направления работы зарубежных вузовских библиотек. (По материалам Ежегодной конференции ИАТУЛ). *Научные и технические библиотеки*. 2013. № 6. С. 54–64.

5. Клименко О. З., Дем'янюк Л. М. Наукові бібліотеки: основні напрями інтеграції з закладами освіти, науки та культури. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 6. С. 30–33.

6. Клименко О. З., Сокур О. Л. Діяльність мережі бібліотек Національної академії наук України: формування та промоція історії української науки. *Короленківські читання-2019 за темою «Бібліотеки,*

архіви, музеї: конвергентна цифрова комунікація, крос-медійність, клієнтоорієнтованість»: XXII Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, ДНБУ ім. В. Г. Короленка, 24–25 жовт. 2019 р.). URL: https://ru.calameo.com/read/0053371041deb51d93249.

7. Клименко О. З., Сокур О. Л. Нормативно-правова база взаємодії бібліотек Національної академії наук України. Історія формування. *Бібліотечний вісник*. 2019. № 4. С. 12–18.

8. Клименко О. З. Стратегічні проекти розвитку наукових бібліотек. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 6. С. 40–44.

9. Колесникова Т. О. Комунікаційні моделі діяльності бібліотек ВНЗ в умовах інформатизації : автореф. дис. … канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 ; Харків. держ. акад. культури. Харків, 2012. 22 с.

10. Костирко Т. Концепти моделювання регіональної системи бібліотечно-інформаційних ресурсів вищих навчальних закладів. *Вісник Книжкової палати*. 2008. № 4. С. 17–19.

11. Сокур О. Л. Бібліотечно-інформаційне та довідково-бібліографічне обслуговування. *Робота бібліотек науково-дослідних установ Національної академії наук України в 2013 році* : інформ.-аналітич. огляд. Київ, 2014. Вип. 19. С. 27–43.

12. Сокур О. Л. Бібліотечно-інформаційне та довідково-бібліографічне обслуговування. *Робота бібліотек науково-дослідних установ Національної академії наук України в 2014 році* : інформ.-аналітич. огляд. Київ, 2015. Вип. 20. С. 25–41.

13. Сокур О. Л. Бібліотечно-інформаційне та довідково-бібліографічне обслуговування. *Робота бібліотек наукових установ Національної академії наук України в 2018 році* : інформ.-аналітич. огляд. Київ, 2019. Вип. 24. С. 10–12.

14. Солоіденко Г. І. Формування бібліотечно-інформаційних ресурсів. *Робота бібліотек наукових установ Національної академії наук України в 2015 році* : інформ.-аналітич. огляд. Київ, 2016. Вип. 21. С. 10–16.

СОТРУДНИЧЕСТВО БИБЛИОТЕК НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК УКРАИНЫ С ОТЕЧЕСТВЕННЫМИ ВУЗАМИ

О. З. Клименко, Е. Л. Сокур

Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского
Институт библиотековедения

Аннотация: Статья представляет самые актуальные направления сотрудничества библиотек научных учреждений Национальной академии наук Украины с отечественными высшими учебными заведениями как важной составляющей создания национального информационного научно-образовательно-культурного пространства и его интеграции в мировой.

Ключевые слова: *научная библиотека, взаимодействие, сотрудничество, книгообмен, Национальная академия наук Украины.*

INTERACTION OF LIBRARIANS OF NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE WITH NATIONAL HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

O. Klymenko, O. Sokur

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine

Annotation: The article presents the most urgent directions of interaction of libraries of scientific institutions of the National Academy of Sciences of Ukraine with higher education institutionsas an important component of creation of national information scientific-educational-cultural space and its integration into the world.

Key words: *scientific library, interaction, book exchange, National Academy of Sciences of Ukraine.*

Клименко Оксана Зіновіївна, старший науковий співробітник, доцент,
кандидат історичних наук,
відділ теорії та методології бібліотечної справи,
Інститут бібліотекознавства,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
ORCID 0000-0003-4821-8503

Сокур Олена Леонідівна, науковий співробітник,
відділ теорії та методології бібліотечної справи,
Інститут бібліотекознавства,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
ORCID 0000-0001-9861-3283

УДК 027.54(477) +027.7-024.63:378

ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО З ВИЩИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ

О. З. Клименко, О. Л. Сокур

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Інститут бібліотекознавства

Анотація: На прикладах науково-видавничої діяльності проілюстровано такі оптимальні складники диверсифікаційної взаємодії Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з закордонними та вітчизняними вищими навчальними закладами, як міжнародне співробітництво, співпраця, партнерство, інтеграція, координація та кооперація.

Ключові слова: *наукова бібліотека, взаємодія, співпраця, партнерство, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.*

Вступ. Глобалізація та активне запровадження в усіх сферах суспільного буття інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій пришвидшують формування інформаційного суспільства і на його базі – суспільства знань, які кристалізують нові культурні, соціальні і економічні відносини. «Бібліотеки України є базовим елементом культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури країни. Вони важливі для розвитку інформаційної та мовної культури суспільства, патріотичного, правового та екологічного виховання, формування стійкого інтересу до вивчення та розуміння національної історії та культури. Бібліотеки сприяють розбудові читаючої та мислячої нації» [4].

Основна частина. Взаємодія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) із закордонними та вітчизняними вищими навчальними закладами розвивається у таких напрямах: міжнародне співробітництво, співпраця, партнерство, інтеграція, координація та кооперація, що кардинально результується у реалізації її стрижневої місії – збереження культурного надбання української нації та забезпечення суспільства соціально-значущою інформацією, яка позитивно впливає на оптимізацію та ефективну діяльність головної наукової бібліотеки країни в інформаційному суспільстві.

Основними чинниками диверсифікаційної взаємодії Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського як національного інтегратора документних наукових ресурсів із закордонними та вітчизняними вищими навчальними закладами, на нашу думку, є: дивергентна співпраця, яка уможливлює продуктивне вирішення складних питань, насамперед, через залучення потенціалу компетентних співробітників суб’єктів взаємодії; розвиток партнерства сприяє інтелектуалізації студентів вишів через організацію доступу до унікальних колекцій, фондів та електронних ресурсів НБУВ; перманентне зміцнення системних зв’язків сприяє збагаченню і вдосконаленню всіх конститутивних напрямів діяльності суб’єктів взаємодії; реалізація спільних проєктів створює умови для покращення іміджу головної наукової бібліотеки країни як сучасного наукового центру доступу до інформаційних ресурсів та ключового

інтегруючого складника національного науково-освітньо-культурного простору.

Для успішної взаємодії НБУВ, базовими у діяльності якої є мультимедійність та поліфункціональність, із закордонними та вітчизняними вишами обрано такі цінності, як законність, орієнтація на продуктивну комунікацію та досконале взаєморозуміння, взаємна зацікавленість та відповідальність, добровільність і рівність учасників [2].

«В умовах глобального інформаційного середовища для всіх сфер бібліотечної галузі – практики, науки, освіти, управління – велику роль відіграє міжнародне співробітництво» [4]. Традиційним алгоритмом взаємодії Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з закордонними вищими навчальними закладами є міжнародне співробітництво. Яскравим прикладом є міжнародний книгообмін. Так, сьогодні науково-теоретичний та практичний журнал «Бібліотечний вісник», засновником якого є НБУВ, за міжнародним книгообміном поширюється у бібліотеки таких вишів: Каліфорнійський університет, Софійський університет Св. Климента Охридського та Ягелонський університет.

Свідченням ефективної взаємодії НБУВ став тематичний випуск цього часопису «Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: минуле – сучасне – майбутнє» (№ 3, 2013). До слова, фактично чи не у кожному номері публікуються розвідки з історії та практики діяльності бібліотек вітчизняних вишів [3].

Перспективним напрямом подальшого розвитку інформаційного сервісу є партнерська взаємодія між бібліотечними установами. Серед багатолітніх партнерів НБУВ – бібліотеки таких провідних вітчизняних вишів: Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Науково-технічна бібліотека ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» та Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія».

У рамках міжнародного співробітництва та співпраці членами наукових рад та редакційних колегій фахових періодичних та продовжуваних видань НБУВ (усі індексуються міжнародними базами даних) є викладачі закордонних та вітчизняних вищих навчальних

закладів. Для прикладу, у збірнику наукових праць «Українська біографістика = Biographistica Ukrainica» – представники таких вишів: Варшавський університет (Польща), Гданський університет (Польща), Державний університет Болл (США), Університет Альберти (Канада), Університет Вікторії (Канада), Університет Казимира Великого в Бидгощі (Польща); Бердянський державний педагогічний, Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Тернопільський національний технічний університет імені І. Пулюя, Українська академія друкарства (м. Львів, Україна), Харківська державна академія культури, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.

Учасниками проекту Український реферативний журнал (УРЖ «Джерело»), які активно поповнюють інформаційний масив РБД своїми виданнями, надсилаючи не тільки поточну, а й ретроспективну інформацію до НБУВ, є бібліотеки таких вітчизняних вишів: Житомирський педагогічний університет, Львівський національний університет ім. Івана Франка, Міжрегіональна академія управління персоналом, Національний технічний університет України «КПІ ім. Ігоря Сікорського», Національний університет «Львівська політехніка», Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Одеський політехнічний університет, Приазовський державний технічний університет, Українська інженерно-педагогічна академія, Харківська академія дизайну і мистецтв, Харківський гуманітарний університет, Харківський національний університет радіоелектроніки та ін. «Усього на сторінках УРЖ «Джерело» та в РБД «Україніка наукова» відображається близько 500 назв наукових періодичних і продовжуваних видань провідних ВНЗ (із постійною тенденцією до зростання)» [1, с. 167].

Диверсифікаційна взаємодія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з вітчизняними вищими навчальними закладами, окрім видавничої, різноаспектно відтворюється у всіх напрямах її діяльності, зокрема: *наукова*, що реалізується у проведенні спільних конференцій та інших заходів (так, Київський університет імені Бориса Грінченка у 2018 та 2019 рр. був співорганізатором Бібліотекознавчих студій, присвячених

пам’яті професора М. С. Слободяника), викладачі вітчизняних вишів є членами спеціалізованої вченої ради Д 26.165.01 по захисту докторських і кандидатських дисертацій; *культурно-освітня*: згідно угоди про співпрацю НБУВ є базою практики для профільних столичних вишів (Київський національний університет культури і мистецтв, Київський університет імені Бориса Грінченка та багато інших); студенти-філологи регулярно допомагають в опрацюванні бібліотечних фондів; з *адукаційною* метою фахівці НБУВ постійно проводять практичні групові та індивідуальні заняття (лекції і практичні заняття); у царині *бібліотечно-інформаційного* та *довідково-бібліографічного обслуговування* здійснюються групові та індивідуальні консультації (навички користування послугами, сервісами та фондами Бібліотеки); активна *соціокультурна діяльність* спрямована на популяризацію знань (Дні ознайомлення для студентів профільних факультетів; екскурсії, кіноперегляди, інтелектуальні квести тощо). Для прикладу, упродовж 2019 р. у НБУВ було реалізовано квест «Бібліотечні серця» (2 рази) та «Книжкові зайці» (3 рази) тощо.

Висновки. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – сучасний центр інтелектуального доступу до інформаційних ресурсів, чільна мета діяльності якого – розбудова сегментів високотехнологічного суспільства знань, інтеграції нашої держави у світовий науково-інформаційний та культурний простір, реалізується у тому числі завдяки розвитку всіх потенційних можливостей диверсифікаційної взаємодії з закордонними та вітчизняними вищими навчальними закладами через міжнародне співробітництво, співпрацю, партнерство, інтеграцію, координацію та кооперацію.

Література:

1. Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек в умовах розвитку суспільства знань : монографія / Василенко О. М., Добко Т. В., Зайченко Н. Я., Каліберда Н. Ю., Кириленко О. Г., Клименко О. З., Коваль Т. М., Литвинова Л. А., Лобузіна К. В., Самохіна Н. Ф. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2017. 410 с.
2. **Клименко О. З.** Різновиди співпраці українських бібліотек в інформаційному суспільстві. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2016. Вип. 44. С. 7–19.

3. **Клименко О. З., Сокур О. Л.** Наукові журнали Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського – невід'ємний компонент електронного інформаційного бібліотечного ресурсу. *Бібліотека. Наука Комунікація: актуальні тенденції у цифрову епоху* : матеріали Міжнар. наук. конф. (8–10 жовтня 2019 р.) : у 2 т. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2019. Т. 2. С. 209–212.
4. **Стратегія розвитку** бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України». URL: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244956883&cat_id=244909847.

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ БИБЛИОТЕКИ УКРАИНЫ ИМЕНИ В. И. ВЕРНАДСКОГО С ВЫСШИМИ УЧЕБНЫМИ ЗАВЕДЕНИЯМИ

О. З. Клименко, Е. Л. Сокур

Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского
Институт библиотековедения

Аннотация: На примере научно-издательской деятельности проиллюстрировано такие оптимальные составляющие диверсификационного взаимодействия Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского с зарубежными и отечественными вузами как международное сотрудничество, партнерство, интеграция, координация и кооперация.

***Ключевые слова*:** *библиотека, взаимодействие, сотрудничество, партнерство, Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского.*

INTERACTION OF V. I. VERNADSKYI NATIONAL LIBRARY OF UKRAINE WITH HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

O. Z. Klymenko, O. L. Sokur

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine

Annotation: Examples of scientific publishing activities illustrate such optimal components of the diversification interaction of V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine with foreign and domestic higher education institutions as international cooperation, partnership, integration, coordination and cooperation.

Key words: *scientific library, interaction, cooperation, partnership, V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine.*

Кривова Світлана Германівна, завідувачка сектору наукової обробки літератури Наукової бібліотеки
ДВНЗ "Ужгородський національний університет"
ORCID 0000-0002-2700-8649

УДК 025.4(091)+027.7(477.87)

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ: ІСТОРІЯ, ТРАДИЦІЇ ТА СУЧАСНІСТЬ

С. Г. Кривова

Ужгородський національний університет
Наукова бібліотека

Анотація: У статті проаналізовано історію систематизації документів в бібліотеках, зроблено огляд основних таблиць класифікації, розглянуто етапи систематизації документів в Науковій бібліотеці Ужгородського національного університету.

Ключові слова: систематизація документів, таблиці УДК, таблиці ББК, Наукова бібліотека Ужгородського національного університету, індексування.

Вивченню історії систематизації документів приділено достатньо уваги у професійному середовищі. Питання щодо історичних аспектів адаптації, створення та використання бібліотечно-бібліографічних класифікацій завжди були актуальними та цікавими з урахуванням значимості та ролі самих класифікацій в бібліотеко- та бібліографознавстві [1]. До даної проблематики зверталися такі видатні науковці, як М.І. Сенченко, С.Г. Кулешов, Г.М. Швецова-Водка та багато інших. Серед наукових праць – монографії, статті у фахових виданнях, доповіді на наукових конференціях тощо.

Дослідженням цього питання у його різних аспектах займалися також Є. Шамурін, Б. Ейдельман, Г. Мухітдінова, О. Сербін та ін.

В історії систематизації документів дослідники виділяють декілька етапів. Перші книжкові каталоги існували ще в давнину, але не дуже зрозуміло, для чого вони створювались. Окремі фрагменти каталогів, які було знайдено при розкопках деяких давніх бібліотек, підбір книг та документів по змісту дозволяють зробити висновок, що найдавнішим каталогом був систематичний [2]. Перші спроби систематизації документів були виявлені французьким ассиріологом Іоахимом Менаном (Ioachim Menan) (1820–1899). Він зробив спробу відновити порядок розташування клинописних глиняних табличок в Ніневійській бібліотеці ассирійського правителя Ашшурбаніпала (VII ст. до н. е.) Йому вдалося встановити, що всі таблички, на яких були записи різного характеру, систематизували в залежності від змісту. Менан виділив такі розділи бібліотеки палацу в Ніневії:

• Граматика
• Історія
• Право
• Знання про природу

Якщо далі характеризувати історію систематизації документів, то можна зазначити, що в бібліотеках греко-римської культури знаходиться дуже мало інформації, в основному це випадкові уривисті дані. Підтвердженням цього може слугувати приклад Александрійської бібліотеки (I ст. до н. е.), частина якої у 47 році до н.е. згоріла. Тут вперше книга стала об’єктом наукового дослідження. До кожного сувою додавалися коментарі з довідками про автора та зміст. В бібліотеці було систематизовано понад 700 тисяч сувоїв і укладено каталог. Його автор – граматик Каллімах. Каталог, який складався майже зі 120 рукописних сувоїв, пізніше доповнювався.

У середні віки в монастирських бібліотеках також існували класифікаційні таблиці. Вони були, як правило, примітивними за змістом і організацією, обмежуючись п’ятьма відділами:

• Біблія та тлумачення Біблії
• Отці Церкви
• Граматика
• Історики
• Богослужбові книги [3].

У XV столітті у зв’язку з розвитком банківської справи, бухгалтерії та книгодрукування була створена система індексів (від лат. index – «покажчик»,

«список»). Спочатку індекси використовувались для уніфікації та стандартизації документообігу і пошуку потрібного документа у банківських книгах. Пізніше ця індексація була прийнята у бібліотеках та друкарнях. Саме тоді почали з'являтися правила оформлення книг та документів. До появи книгодрукування кожен рукопис був унікальним, кожна книга була оформлена індивідуально; в залежності від бажань переписувача, оформлення часто було не повним, були помилки, вносилися зміни. Введення системи індексів дозволило зменшити спотворення інформації про книгу при копіюванні та стало легше орієнтуватися у великій кількості книг [2].

У XVI столітті була зроблена спроба з'єднати запити науки з потребами бібліотечно-бібліографічної практики. Вперше розробив систематику предметів, які вивчалися в університетах, Конрад Геснер (1515–1565) – швейцарський природознавець, філолог та бібліограф [3].

До середини XIX століття більшість бібліотек користувалася особистими класифікаціями. Широко була відома класифікація французького бібліографа Жака Шарля Брюне (1780–1867). Він перший запропонував крім розділів, пов'язаних із окремими науками, рубрики для комплексної тематики (словники, довідники, підручники та ін.). Послідовність географічних, етнічних та мовних ділень зробив бельгійський палеограф, книгознавець та бібліограф Жан Пі Намюр (1806–1867).

Зміни в структурі класифікації вперше були внесені А. Шлейермахером. Він доповнив класифікацію типовими діленнями, які стали прообразом сучасних загальних типових ділень (ЗТД) та спеціальних типових ділень (СТД) визначників для сучасних таблиць, складовою частиною яких був алфавітно-предметний покажчик (АПП).

Пізніше були класифікації П. Г. Демідова, А. Ю. Оленіна, Ф. Рейса. Кожен із них зробив свій вклад в розвиток систематизації, доповнивши та розширивши можливості класифікації. Особливої уваги заслуговує класифікація Н. Рубакіна (1862–1946) – письменника, бібліографа, книгознавця, який удосконалив систематизацію документів.

Усі наведені приклади класифікаційних структур повчальні в тому плані, що вони вказували напрям руху класифікації, розвивали її і удосконалювали. Е. Р. Сукіасян – відомий російський вчений, бібліограф, редактор Бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК), виокремлює наступні етапи розвитку класифікації:

- 1 етап – перелік об'єктів по наданню їм порядкового номеру
- 2 етап – фіксування ієрархічних відносин

• 3 етап – перелік схованої типізації у вигляді підрозділів

• 4 етап – поява наявної типізації у вигляді допоміжних таблиць, які відображають типові поняття

• 5 етап – формування комбінаційних систем

• 6 етап – створення аналітико-синтетичної класифікації [4].

Сучасний етап розвитку класифікаційної думки дослідники відносять до XIX–XX століть. Його ознака – метод комбінування індексів в основних таблицях та таблицях допоміжних типових ділень.

У наш час використовуються декілька основних класифікацій:

• Міжнародна Патентна Класифікація (скор. МПК). Опублікованим патентам усіх країн-учасниць, а також патентним документам більшості інших країн, надається принаймні один класифікаційний номер.

• Класифікація Бібліотеки Конгресу США (КБК). Класифікація Бібліотеки Конгресу (англ. Library of Congress Classification (LCC) є системою бібліотечної класифікації, розробленої Бібліотекою Конгресу США. Вона використовується у більшості дослідницьких та академічних бібліотек у США та низці інших країн.

• Міжнародна Класифікація Стандарті (ICS) – це міждународна система класифікації техничних стандартів , вона охоплює всі сектори економіки та всі сфери діятельності людства , де технічні стандарти можуть бути використані.

• У світі найбільш поширеними серед комбінаційних класифікацій є Десяткова класифікація Дьюї (ДКД) – універсальна комбінаційна класифікаційна система, яка використовується переважно в бібліотеках. Автор ДКД – американський бібліотекознавець Мелвіл Дьюї (1851–1931) та Класифікація двокрапкою (КД.) Класифікація двокрапкою Ш. Р. Ранганата́на – це сукупність декількох незалежних класифікацій, що здійснюється одночасно за різними параметрами, в якій поняття представлені у вигляді пересічення ряду ознак (фасетної); класифікаційні індекси синтезуються за допомогою комбінування фасетних ознак відповідно до фасетної формули.

В Росії та деяких країнах колишнього СРСР (в Україні до 2017 р.) найпоширенішою була ББК. Вона використовувалась у більшості бібліотек.

Таблицям ББК вже понад 60 років. Сьогодні ББК – це система варіантів та видань, яких не існує в інших класифікаційних системах світу. Після завершення повного видання таблиць для наукових бібліотек у 25-ти випусках,

30 книгах (1961–1968) послідовно розроблялися та видавалися скорочені таблиці для наукових бібліотек, зведений АПП, таблиці для обласних бібліотек в 4-х томах, спецвипуск для краєзнавчих каталогів (1989). ББК видавалась на мовах колишнього СРСР, у повному вигляді в свій час була переведена на німецьку, болгарську, в'єтнамську та інші мови.

Міжнародний авторитет ББК почав складатися ще у 60-х роках минулого століття. Високу оцінку ББК дали видатні вчені у галузі класифікації – Е. де Грольє (Франція), Д. Фоскет (Великобританія). В монографії Й. Дальберга (Німеччина) окрема глава була присвячена ББК. Експертами ІСКО (Міжнародне суспільство з організації знань) ББК введена до найбільших у світі універсальних систематичних класифікацій. Крім УДК ДКД та ББК до них належать Класифікація Конгресу США, Класифікація двокрапкою, Бібліографічна класифікація Блиса (це бібліографічна класифікація (КІ) творена Генрі Э.Бліссом (Bliss) (1870-1955) видана 4-х томах між 1940 та 1953 рр., розроблена в США, вона більш широко прийнята бібліотеками Великобританії).

ББК відносно молода класифікаційна система, вона логічніша за УДК та ДКД, але в комбінаційних властивостях програє їм, ББК мало використовують в світі [1].

УДК існує більш ніж 100 років. За цей період вона зазнала багато змін, але незважаючи на це, до сих пір не знає собі рівних за широтою розповсюдження. Виникнувши у якості системи для кваліфікаційної бібліографії, УДК в наш час використовується в багатьох країнах світу для систематизації творів друку, різних видів документів та організації картотек і каталогів. Використання УДК в інформаційно-пошукових системах визначає подальші перспективи її розвитку. Виникнення УДК тісно пов'язано з Десятковою класифікацією. З часу виникнення триває робота з її удосконалення: змінювалась структура, додавались нові рубрики, змінювався зовнішній вигляд індексів, вносилися нові методичні вказівки та пояснення [1].

У 1905 році в Брюсселі французькою мовою вийшло перше видання таблиць нової десяткової класифікації. В 1933 році світ побачило друге повне видання, теж французькою, і воно вже мало назву УДК. В УДК була проведена велика робота з удосконалення таблиць та відображення всіх досягнень сучасної науки та техніки. Керівництво цією роботою здійснювали П. Отле, А. Лафонтен та Ф. Донкер-Дьевіс. За весь період існування УДК декілька разів змінювались міжнародні організації, які несли відповідальність за її існування. В 1931 – це Міжнародний бібліографічний інститут, в 1938 – Міжнародна

Федерація з документації, і, нарешті, з 1992 – Міжнародний Концорціум УДК, до якого входять національні видавці таблиць УДК. Класифікація є інтелектуальною власністю Концорціуму [5].

Зробимо спробу коротко проаналізувати історію розвитку систематизації документів у бібліотеках. Ми спостерігаємо, що починаючи з античності кожен період, кожен автор привносили свої новації, розширюючи і деталізуючи їх. З точки зору спеціалістів цей процес можна назвати інноваційним, від латинського терміну innovation, яке словник іншомовних слів трактує як: 1. Нововведення, запровадження нового звичаю, правила та ін.; 2. Нова думка, ідея, реформа, процес, орієнтовані на створення, розвиток і якісне удосконалення нових видів виробів, технології, організаційних форм [6].

Одним із основних напрямків роботи бібліотеки є систематизація документів. Від класифікації залежить організація систематичного каталогу (СК) та розстановка фонду. В історії існування Наукової бібліотеки УжНУ, а це 75 років, можна виділити три етапи систематизації документів. Їх умовно можна окреслити так: 1 етап – УДК (1945–1980 рр.), 2 етап – ББК (1981–2017 рр.), 3 етап – УДК (із 2018 р.). У 1945 році, коли було засновано університетську бібліотеку і почалось формування фонду, створювалися систематичний (СК) та алфавітний каталоги для користувачів. Усі книги, які поступали до бібліотеки, систематизувались за таблицями УДК, які тоді мали назву «Руководство и краткие таблицы» під редакцією Е. Добржанського та І. Русинова; видавалися у 1924, 1930, 1944 роках. У їх основу покладено десяткову класифікацію, доповнену основними типовими діленнями, такими, як (02) – підручники, (03) – довідникова література, (07) – методика викладання та ін.

У 1955 році Міжвідомчою класифікаційною комісією Міністерства культури РРФСР, за редакцією З.М. Амбарцумяна, була видана «Схема библиотечной классификации, применяемая в типовых каталогах и на печатных карточках для массовых библиотек» . На основі даної “Схеми...” і Таблиць Троповського в 1959 році (перше видання) та в 1961 році (друге видання), тою ж Міжвідомчою класифікаційною комісією Міністерства культури РРФСР були видані «Таблицы библиотечной классификации для массовых библиотек». Вони вже відповідали вимогам часу та політичній організації суспільства того періоду. В Таблицях були допоміжні визначники: форми, відношення, етнічні, зарубіжних країн, мов і літер [1].

Книжковий фонд Наукової бібліотеки університету відповідав таблицям десяткової класифікації, тобто його розстановка була систематичною і це

значно полегшувало пошук замовлень на літературу. Він відображав всі десять розділів класифікації від 0 («Література універсального змісту») до 9 («Географія. Історія»). Поява додаткових типових ділень стосовно художньої літератури: С (Література народів СРСР), У (Українська література), Р (Російська література), И (іноземна література) – сприяло кращій організації систематичного каталогу бібліотеки і організації фонду. В 1963 році було здійснено видання Таблиць УДК російською мовою. Воно стало основним у роботі із систематизації документів на довготривалий час. Поміж цього бібліотека одержувала допоміжні матеріали з ВКП (Всесоюзна Книжкова Палата), бібліотеки інших вузів ділилися своїми напрацюваннями з систематизації. Під час наукових конференцій, нарад, відряджень відбувався обмін досвідом. Додатковим виданням УДК російською мовою стали Таблиці УДК 1970 року, де основна увага приділялася природознавчим та технічним дисциплінам, що полегшувало систематизацію документів цього напрямку. На той час в університеті діяв загально-технічний факультет, який готував спеціалістів технічного напрямку, і саме ці Таблиці дали змогу правильно систематизувати документи та відображати їх у СК. Систематизація документів за таблицями УДК тривала до 1980 року. На той час Міністерство культури СРСР продовжувало розробку ББК. Про цей процес вже згадувалося вище. Згідно Наказу Міністерства культури СРСР від 29.09.1978 року за № 735 «О внедрении советской библиотечно-библиографической классификации в практику массовых и детских иблиотек» було переведено фонди і каталоги бібліотеки університету на Таблиці БКК.

Впровадження йшло повільно. Бібліотека отримала наказ керівництва університету під назвою «Про перспективний план переводу каталогів бібліотеки на таблиці ББК», який був розрахований на п’ять років. Він передбачав перехід усіх розділів СК на таблиці ББК, а не відкриття паралельного ряду. На той час СК нараховував близько 350 шухляд, в кожній шухляді до 800–1000 карток. Це була дуже відповідальна, важка і кропітка робота, але вона була здійснена. Для роботи використовувались таблиці ББК у 25-ти випусках, 30 книгах (1961–1968) для наукових бібліотек та ББК у 4-х томах (1981–1983 рр.) для обласних бібліотек. Розстановка фонду бібліотеки залишалася згідно шифру книги, який відповідав індексам УДК та таблицям зіставлення УДК та ББК.

В 2013–2015 роках бібліотека отримала нові Таблиці ББК у 6-ти випусках. В 2017 році Кабінет Міністрів України видав Наказ від 22 березня 2017 року за № 177 «Про припинення використання в Україні Бібліотечно-бібліографічної

класифікації та впровадження Універсальної десяткової класифікації». Кабінет Міністрів України постановив: 1.Запровадити для класифікації документів в установах та організаціях Універсальну десяткову класифікацію як міжнародну класифікаційну систему, припинивши використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації [7].

Так почався третій етап в систематизації документів в Науковій бібліотеці. Основними таблицями УДК стали таблиці 2000 та 2017 років видання, Алфавітно-предметний покажчик до них і Доповнення та виправлення 2017 року видання. На сьогодні в бібліотеці існує потужний електронний каталог, тому потреба в СК відійшла на другий план. Систематизація нових надходжень здійснюється по таблицям УДК і таблицям зіставлення УДК і ББК, картки розставляють в новий паралельний ряд. Основний бібліографічний опис здійснюється в програмі УФД/Бібліотека, де проставляються два індекси – і УДК, і ББК як допоміжний, тому що електронним каталогом Наукової бібліотеки користуються науковці і студенти країн колишньої СРСР, де впроваджені і функціонують досі таблиці ББК.

Хотілося б зауважити, що введення електронного каталогу відсунуло використання класифікацій, особливо класифікаційного пошуку, на другий план. Пріоритетним видом пошуку у ЕК є предметний пошук. Пошук за класифікаційними таблицями, на наш погляд, є недооціненим. Як показує практика бібліотек, цей вид пошуку дає великі можливості для користувачів, даючи їм повну і конкретну відповідь на запит. Результат класифікаційного пошуку у зіставленні з предметним дає користувачу масив документів найповнішого об’єму. При цьому класифікаційний пошук дає не тільки релевантний бібліографічний список, а й ознайомлює його з постановою проблеми у даній галузі. Насамкінець приводимо висловлювання Е. Р. Сукіасяна про те, що класифікаційний пошук має багато можливостей, які практика поки що виконує [4].

Порівнюючи основні таблиці класифікацій, які використовувались в Науковій бібліотеці УЖНУ, можна зазначити, що класифікації проходили цикли модернізації, якісного оновлення наукового змісту, уніфікацію структури та індексів, а також створення електронної версії таблиць. Таблиці різнить основний принцип побудови. В ББК основою є класифікація наук, а в УДК – десятковий принцип, тобто принцип десяткових дробів, що дає змогу безмежно розширювати її додаванням цифрових позначень. ББК – логічна структура, УДК – комбінаційна. Використання обох таблиць дає свої

переваги, а саме: розуміння того, що є головним в науковій праці – максимально точне визначення індексів.

Перспективи розвитку систематизації в Науковій бібліотеці Ужгородського національного університету розглядаються як науковий процес. Систематизація сьогодні вважається не просто можливістю побудови розрізнених знань реальності в єдину наукову систему для встановлення єдності. З погляду наукового та інформаційного сьогодення, систематизація – це напрям наукового процесу, заснованого на класифікації, аналізі та синтезі основних властивостей певної системи. Систематизація – це фактичне представлення інформації таким чином, що кінцевий результат – оптимальний, незважаючи на обсяг отриманої та обробленої інформації.

Взаємопов'язаність баз даних, можливість швидко переходити з однієї бази даних на іншу, технологія копіювання даних у формуванні аналогічних записів (колон, індекси і т. д.), можливість робити швидкі зміни і доповнення до електронного каталогу – це систематизація в перспективі розвитку [8]. Все це не тільки створює зручність в роботі систематизаторів, підвищує ефективність їх роботи, спрямованої на забезпечення актуальності пошуку, даючи можливості для повного і всебічного використання бібліотечних фондів.

Висновки: У статті проаналізовано історичні аспекти створення, впровадження класифікаційних систем, визначено хронологію та періодизацію, коротко охарактеризовано основні етапи систематизації в Науковій бібліотеці Ужгородського національного університету, означено перспективи в процесах систематизації.

Література:

1. Сербін О. О. Історія, сучасний стан та перспективи розвитку бібліотечно-бібліографічних класифікацій в Україні : дис. … канд. іст. наук. Київ. 2008.

2. Меркулова А. А. Систематизация документов в библиотеке: история и современность http://www.libhelp.ru/documents/fond_katal_3/vip7/vip7.4.htm (дата звернення 10.4.2020).

3. Шамурин Е. И. Очерки по истории библиотечно-библиографической классификации. Т. 1. От Аристотеля до 18 века. Москва : ВКП, 1955. 399 с.

4. Сукиасян, Э. Р. Каталогизация и классификация. Электронные каталоги и автоматизированные библиотечные системы : избр. ст. Санкт-Петербург : Профессия, 2010. 536 с. URL: https://bookzone.com.ua/books/30940-

katalogizatsiya-i-klassifikatsiya-elektronnye-katalogi-i-avtomatizirovannye-bibliotechnye-sistemy-iz/ (дата звернення 20.04.20)

5. Словник іншомовних слів. URL: https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Article=8434&action=show (дата звернення 8.04.2020).

6. Сербин О. О. Современная систематизация в контексте развития технологических аспектов индексирования и поиска документов. *Бібліятэчны вестнік* : зб. арт. Вып. 5 ; Нац. б-ка Беларусі ; [склад. : Л.Г. Кірухіна, М.Г. Пшыбытка]. Мінск : Нац. б-ка Беларусі, 2013. С. 123–131. http://eprints.rclis.org/24091/1/serbin_1.pdf (дата доступу 11.4.2020).

7**.** Постанова від 22 березня 2017 р. № 177 Кабінету Міністрів України «Про припинення використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десяткової класифікації». URL: https://xn--80aagahqwyibe8an.com/ministriv-kabineta-postanovi/postanova-vid-bereznya-2017-177-pro-2017-48412.html (дата звернення 15.4.2020**).**

8. Трапезникова Л. В. Систематизация и классификация документов.*Гендина Н. И. Аналитико-синтетическая переработка информации : ученик* ; под ред. А. В. Соколова. Санкт-Петербург : Профессия, 2013. Гл. 4. С. 133–181.

СИСТЕМАТИЗАЦИЯ ДОКУМЕНТОВ: ИСТОРИЯ, ТРАДИЦИИ И СОВРЕМЕННОСТЬ

С. Г. Кривова

Ужгородский национальный университет
Научная библиотека

Аннотация: В статье проанализирована история систематизации документов в библиотеках, сделан обзор основных таблиц классификации, рассмотрены этапы систематизации документов в Научной библиотеке Ужгородского национального университета.

Ключевые слова: систематизация документов, таблицы УДК, таблицы ББК, Научная библиотека Ужгородского национального университета, индексирование.

SYSTEMATIZATION OF DOCUMENTS: HISTORY, TRADITIONS AND PERSPEKTIVE

S. Krivova

Uzhhorod National University
Scientific Library

Abstract: The article analyzes the history of systematization of documents in libraries, reviews the main classification tables, considers the stages of systematization of documents in the Scientific Library of Uzhhorod National University.

Key words: systematization of documents, UDC tables, BBK tables, Scientific Library of Uzhhorod National University, indexing.

Куцаєва Тамара Олександрівна, старша наукова співробітниця,
канд. істор. наук, Національний музей історії України,
відділ історії України XX ст.

УДК 069(1-4)(477):004.9

ДО ДИСКУСІЇ ПРО ЦИФРОВІ АРХІВИ МУЗЕЙНИХ БІБЛІОТЕК

Т. О. Куцаєва

Національний музей історії України
Відділ історії України XX ст.

Анотація: *У статті окреслено ідеї участі музеїв в дискусії про створення цифрових архівів музейних бібліотек, базову концепцію цифрового архіву бібліотечного фонду Національного музею історії України. Для прикладу подано опис перших розділів цифрового архіву фонду: «Бібліотека Кабінету-музею антропології та етнології ім. Федора Вовка» та «Бібліотеки вищих навчальних закладів Києва».*

Ключові слова: *бібліотечний фонд, екслібрис, Кабінет-музей антропології та етнології ім. Федора Вовка, книгознавство, книжковий знак, Національний музей історії України, цифровий архів.*

.

Метою доповіді є участь у дискусії про актуальність створення цифрових архівів, їх роль та значення для науково-дослідної та пізнавальної діяльності сучасного користувача бібліотек на прикладі бібліотечного фонду Національного музею історії України. Вітчизняні музеї, зацікавлені в розвитку інформаційних ресурсів для своєї головної діяльності – збереження та популяризації колекції, значно підвищують якість цього процесу через створення цифрових архівів, де зосереджують не лише інформацію про музейні предмети з фондозбірні, експонати з експозицій, а й колекції книжкових пам’яток бібліотек/бібліотечних фондів.

Створення цифрових архівів музейних бібліотек посприяє інноваційності в діяльності, яка нині, головним чином, направлена «в середину інституцій» – на музейну комунікацію та науково-дослідницькі інтереси музейного колективу. Наявність цифрового архіву дозволить подолати і певну ізоляцію музейних бібліотек та залучити нові аудиторії користувачів. Адже музейна бібліотека в Україні, відповідно до галузевого законодавства, не є публічною, отже загальнодоступною для місцевої громади та «сторонніх» фахівців. Вона вузькопрофільна (галузева за змістом та спеціальна за призначенням) – тобто обслуговує науковців музею і, рідше, запрошених читачів. Створення цифрового архіву бібліотеки, що включить у випадку історичного музею діджиталізовані колекції унікальних книжкових пам'яток, посприяє збільшенню обігу та доступності наукової, книгознавчої та бібліотекознавчої інформації, її унаочненню. Новими цільовими аудиторіями інноваційного культурного продукту стануть сторонні дослідники, у т. ч. з інших музеїв, вузів та академічних установ, і просто зацікавлені читачі. Зважаючи на те, що користування новою бібліотечною послугою відбудеться без контакту з книжковими пам'ятками, то будуть створені умови не тільки для зручного користування великими масивами інформації, а й збереження її носіїв – об'єктів культурної спадщини. Зазначимо те, що книги, які складають бібліотечний фонд будь-якого музею, навіть у випадку коли їх необхідно відносити до Державного реєстру національного культурного надбання, не є музейними предметами та не входять в державну частину музейного фонду України. У той же час, створення цифрових архівів музейних бібліотек як сталих та системних проєктів досі не є тенденцією вітчизняної музейної сфери.

Бібліотечний фонд Національного музею історії України нараховує майже 26 тисяч одиниць зберігання [1] і функціонує замість ліквідованої після 2015 р. бібліотеки – структурного підрозділу музею. В цілому бібліотека музею веде історію після заснування в 1899 р. Київського музею старовини і мистецтв, що після офіційного відкриття в 1904 р. отримав назву Київський художньо-промисловий і науковий музей. Наукове дослідження бібліотечного фонду, яке супроводжувало його повну звірку впродовж 2017–2019 рр., дозволило узагальнити те, що його фонд складають фрагменти історичних бібліотек приватних осіб, наукових, освітніх і культурних інституцій та окремі тиражні примірники антикварних книг. Серед них наявні і тиражні стародруки, видані від 1725 до 1840 року.

Концепція створення цифрового архіву бібліотечного фонду музею, при наявних людських та матеріально-технічних ресурсах, може базуватися не тільки на амбітній та складній для реалізації перспективі каталогізувати всі антикварні книги (за попередньою оцінкою їх нараховується кілька тисяч). Вірогідніше поступово провести діджиталізацію окремих книжкових колекцій у супроводі відповідної бібліографічної та довідкової інформації та представити їх не лише в форматі бібліотечних, а й публічно-історичних проектів. Адже історія формування бібліотечного фонду – це накопичення саме фрагментів окремих бібліотек, які потрапили в музей від власників або за рішенням влади впродовж 1-ої третини XX ст.

Наприклад, під час репресій в 1934 р. було ліквідовано Кабінет-музей антропології та етнології ім. Федора Вовка при ВУАН, а через два роки Всеукраїнський

історичний музеї ім. Т. Г. Шевченка (нині – Національний музей історії України) отримав близько 2 тис. од. зберігання колекції колишнього Кабінету-музею [2, с. 211, 215; 5]. Речі, фото, документи та книжки розподілили між фондами музею та бібліотекою, однак з різних причин інформація про кількість переданих книг була втрачена. Частина книг унікальної бібліотеки (8 тис. томів) інституції, названої на честь фундатора українознавства Федора Кіндратовича Вовка (бібліотека включила і його книжкове зібрання), потрапила також до Всенародної бібліотеки України (нині – Національна бібліотека ім. В. Вернадського) та бібліотеки Інституту Археології НАН України [3, с. 195; 6].

Колекція книг колишньої бібліотеки Кабінету-музею в бібліотечному фонді Національного музею історії України складає за останніми уточненнями 126 книг. Їх приналежність можна чітко ідентифікувати за книжковими знаками – екслібрисами різного типу з ім'ям Федора Вовка та авторськими інскриптами як для Ф. Вовка, так і Кабінету-музею. Цифровий архів цієї колекції, навіть у форматі демонстраційної версії, значно посприяє науковій комунікації. Буде створена можливість консультування, уточнення та внесення нової інформації різними дослідниками теми, адже тільки впродовж цього року нами було виявлено ще 5 книг і тепер попередній каталог колекції складає 126 назв, проти 121 в 2019 р. [4].

Цифровий архів віднайденої колекції книг Кабінету-музею, як один з перших етапів розвитку загального цифрового архіву бібліотечного фонду Національного музею історії України, не тільки стане помітною подією в культурній сфері, а й дасть можливість об'єднати результати ізольованих досліджень різних інституцій, які існують в форматі наукових публікацій. Адже в різних дослідженнях вже давно анонсована мета реконструювати склад бібліотеки Ф. К. Вовка та бібліотеки Кабінету-музею. Також цифровий архів має включити в себе книги авторства вченого, які зберігаються у бібліотеці музею та музейні предмети з фондової колекції, де потенційно можна віднайти і інші книги з відповідними книжковими знаками. Це створить більш цілісну та різнобарвну картину до теми.

Індикатори успішності першого кроку названого проєкту будуть цілком очевидні та контрольовані. У випадку удоступнення архіву в онлайн-форматі 24/7, за прикладом електронних бібліотек «Діаспоріана» (http://diasporiana.org.ua/category/ukrainica/) та «Культура України» (проект Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого), такими індикаторами стануть дані про відвідуваність нового ресурсу, кількість цитувань, зворотній зв'язок тощо. А у випадку доступу до цифрового архіву тільки в самому музеї – кількість очних відвідувань, запитів цифрових копій, зворотній зв'язок тощо.

Повторимо, що проєкт створення цифрового архіву антикварних видань, що зберігаються в бібліотечному фонді Національного музею історії України може стати багатоетапним та сталим. Логічно визнати, що не усі розділи архіву будуть такими масштабними, як архів бібліотеки Кабінету-музею. Принагідно зазначимо, що тут одним і з головних критеріїв має стати не демонстрація та враження від обсягу колекцій фонду, а саме їх зміст та культурна цінність. Наприклад, фрагмент унікальної бібліотеки Павла Платоновича Потоцького – репресованого засновника історико-

мистецької колекції «Музеї України» складає мінімум 40 назв; Олександра Гавриловича Алешо – антрополога, етнографа, народознавця, учня Ф. К. Вовка, який опікувався перевезенням його колекцій в Київ – мінімум 18 назв; Митрополита Київського і Галицького Флавіана – 14 назв тощо.

Буде також можливість формувати каталог цифрового архіву не лише за іменним принципом, а й тематичним. В окремому розділі можна відобразити, наприклад, деякі бібліотеки вищих навчальних закладів, зробити внесок в унаочнення їх історії та сприяти налагодженню міжінституційної взаємодії. Такими вузами є, як мінімум, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (на прикладі книг із бібліотеки Університету Св. Володимира), Національний університет економіки та торгівлі імені Михайла Туган-Барановського (на прикладі книг із бібліотеки Київського кооперативного інституту ім. В. Я. Чубаря та Кооперативного інституту імені професора М. І. Туган-Барановського) та Національний університет біоресурсів та природокористування України (на прикладі книг з бібліотеки Київського сільськогосподарського інституту).

Таким чином, мета участі музеїв у дискусії про створення цифрових архівів власних бібліотек є актуальною як для урізноманітнення бібліотечних послуг, розвитку музейної, наукової та бібліотечної комунікації, так і для розширення аудиторії потенційних читачів (опосередковано – відвідувачів музею) та підвищення збереженості таких унікальних фрагментів фондів, як колекції антикварних книг.

Література:

1. Дідора Л. Найцікавіші книги з книгозбірні НМІУ. URL: https://www.youtube.com/watch?v=meQ_3uMzWvM&feature=youtu.be&fbclid=IwAR3ypn3YESDuMnPaItRvItqzAfyOk4yF1TNmFhAfEEOANjceGZNY8exSJT0
2. Ернст Ф. Київ. Провідник. Київ : 2-га друкарня, 1930. 750 с.
3. Кириченко Р. Французька книга в бібліотеках подвижників української науки і культури кінця XIX – поч. XX ст. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2007 (12). С. 191–202.
4. Куцаєва Т. Екслібриси та інскрипти з ім’ям Ф. Вовка. *Українознавство*. 2019 (4(73)). С. 259–267.
5. Маньковська Р. Кабінет антропології та етнології ім. Ф. Вовка. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Kabinet_antropologii
6. Черновол І. Книжкове зібрання Федора Вовка у фонді бібліотеки Інституту археології. *Українська біографістика*. 2010 (7). С. 346–357.

К ДИСКУССИИ О ЦИФРОВЫХ АРХИВАХ МУЗЕЙНЫХ БИБЛИОТЕК

Т. А. Куцаева

Национальный музей истории Украины
Отдел истории Украины XX в.

Аннотация: *В статье представлены идеи участия музеев в дискуссии о создании цифровых архивов музейных библиотек, а также очерчено базовую концепцию цифрового архива библиотечного фонда в Национальном музее истории Украины. В качестве примера изложено описание первых разделов цифрового архива фонда «Библиотека Кабинета-музея антропологии и этнологии им. Федора Вовка» и «Библиотеки высших учебных заведений Киева».*

Ключевые слова: *библиотечный фонд, Кабинет-музей антропологии и этнологии им. Федора Вовка, книговедение, книжный знак, Национальный музей истории Украины, экслибрис, цифровой архив.*

TO THE DISCUSSION ABOUT DIGITAL ARCHIVES OF MUSEUM LIBRARIES

T. Kutsaieva

National Museum of Ukrainian History
Department of the History of Ukraine of the 20th century.

Summary: *The author of the article presents ideas of participations of Ukrainian museums in the discussion of organization of digital archives in museum libraries and the draft-conception of the Digital archive of the library fund of the National Museum of Ukrainian History. First sections of the Digital archive of the library fund called «Library of the Cabinet of Anthropology and Ethnology named after Fedir Vovk» and «Libraries of Kyiv higher education institutions» are depicted as samples.*

Key words: *bookplate, ex-libris, library studies, library fund, National Museum of Ukrainian History, Cabinet of Anthropology and Ethnology named after Fedir Vovk,* digital archive.

Лавришин Наталія Василівна, бібліотекар Наукової бібліотеки ДВНЗ
«Ужгородський національний університет»

УДК027.7+021.2:001.895

Тези:

ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ – НЕЗМІННА МІСІЯ СУЧАСНОЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ

Н. В. Лавришин

Ужгородський національний університет
Наукова бібліотека

Анотація: в тезах аналізується місія сучасної бібліотеки вищого закладу освіти України у збереженні культурної спадщини держави, що полягає не лише у її збереженні, а й в примноженні та адаптації бібліотечної роботи на засадах сучасних інформаційних технологій.

Ключові слова: *університетська бібліотека, місія бібліотеки, інформаційні технології, інформатизація бібліотеки, бібліотечні інновації.*

Головним сучасним аспектом діяльності, розвитку й місії сучасної бібліотеки є збереження видавничої спадщини та надання інформаційної допомоги своїм користувачам. Дана обставина обумовлена переходом до інформаційного суспільства, що базується на знаннях як основі соціально-культурної цінності.

Інформатизація суспільства привела не тільки до соціального усвідомлення ролі інформації в системі стратегічних ресурсів, що визначають рівень розвитку держави та громадянського суспільства, а й висунула бібліотеки в авангард найбільш значимих з точки зору задоволення

суспільних потреб джерел формування та надання інформаційних ресурсів. Роль сучасних бібліотек вищих навчальних закладів в цьому процесі актуалізується тим, що вони є документно-інформаційною складовою освітнього, наукового і педагогічного процесу університету.

Упродовж своєї історії університет покладається на бібліотечний супровід не дарма. Формування уявлень про соціальне призначення бібліотеки вищого навчального закладу завжди проходить під безпосереднім впливом досвіду, розвитку науки й освіти. Соціальна практика визначила потреби в розвитку освітньої місії створюваних вищих навчальних закладів, яка збагачувала особистість духовно, вивільняла її творчі здібності. Традиційно ця тенденція базувалася на книжковій вченості, вихідною передумовою якої стала значна роль книги. В рамках цієї тенденції розроблялися ідеали класичної університетської освіти, зароджувалися погляди на призначення бібліотеки навчального закладу, особливо її галузевих відділів [3].

Бібліотека університету відіграє значну роль і у формуванні та збереженні духовної культури, в залученні до культурної спадщини студентської молоді. Вона є частиною системи вищої освіти – історично сформованого соціального інституту, відповідального за успадкування, накопичення і відтворення наукових знань, культурних цінностей і норм. Сутнісні соціальні функції університетської бібліотеки залишилися незмінними. Це задоволення освітніх запитів, збереження і надання затребуваної інформації. Але разом із цивілізаційною трансформацією змінюються й профільні акценти, що визначають соціальну роль університетських бібліотек. Якщо на початковому етапі їхнього розвитку суспільство ініціювало головним чином їхню просвітницьку та освітню роль, то на сучасному етапі розвитку суспільства пріоритетною стала інформаційна функція.

З моменту появи перших бібліотек при вищих навчальних закладах місія бібліотеки полягала в освіті широких верств населення. Науково-технічні, інформатизаційні, екологічні, культурні зміни, світові кризові явища не могли не вплинути на місію університетської бібліотеки.

На сучасному етапі існує принципова відмінність поняття «місія бібліотеки» від прийнятих раніше у вітчизняному бібліотекознавстві дефініцій «роль», «соціальне призначення». Це пов'язано зі змінами в теорії соціального управління, з усвідомленням значущості організаційної культури бібліотечної теорії та практики. Відповідно до сучасного бібліотекознавства

питання призначення, ролі, цілей бібліотеки належать до сфери управління нею. У цьому і вбачаємо комплексність «місіонерства» університетської бібліотеки. Суспільне визнання цього факту вимагає впровадження терміну «місія» в теорію бібліотек вищих навчальних закладів, а також визначення його змісту щодо бібліотек цього виду з урахуванням сучасних реалій. Адаптуючи положення теорії соціального управління про місію організації до специфіки університетської бібліотеки, слід визначити, що місія є чимось більшим, ніж визначення ролі бібліотеки навчального закладу, і виступає як мета, яка об'єднує значну кількість ролей університетської бібліотеки як системи. Значення місії для бібліотеки університету в тому, що, висловлюючи сенс її існування, вона орієнтує в єдиному напрямку інтереси та очікування як університету, так і суспільства в цілому [1].

У наш час визначальними факторами соціального розвитку постали технологізація, глобалізація та інформатизація суспільства, що проявляється в зростаючому взаємозв’язку різних регіонів світу, розвитку всесвітньої мережі виробництва та інформації, розширенні можливостей інформаційного середовища. Сьогодні процес індивідуалізації особистості, пов'язаний зі зростаючою різноманітністю норм і цінностей, стилів життя і культурного вираження. Вплив цих факторів на систему вищої освіти проявляється в кардинальних перетвореннях в її соціально-культурному контексті, що виразилося в зміні парадигми освіти. Основним змістом її на сучасному етапі стає конкретна, спеціальна, професійна освіта, спрямована на вирішення чітко поставлених практичних завдань, що мають на меті досягнення прагматичних цілей.

Бібліотека університету здатна трансформуватися в базовий структурний центр для інформаційного забезпечення поточних освітніх, науково-дослідних і педагогічних процесів та стимулювання їх потенційного розвитку, створення умов для постійного отримання та поновлення знань, орієнтованих на потреби науково-технічного розвитку перспективного майбутнього. Результати функціонування бібліотеки університету повинні задавати перспективи наукової діяльності вищої школи, служити інформаційною основою, що стимулює інноваційні зміни, спрямовані на поліпшення якості функціонування освітньої системи в цілому. Враховуючи досвід і міркування фахівців [2], можемо припустити, що найбільш істотними практичними напрямками, які сприяють повноцінному втіленню ролі і завдань бібліотек вищих навчальних закладів на сучасному етапі, у створенні умов для їхнього розвитку є наступні:

• комп'ютеризація бібліотечних процесів;

• електронізація інформаційних ресурсів бібліотек вищих навчальних закладів;

• інтеграція інформаційних ресурсів;

• розвиток засобів доступу користувачів до електронних каталогів вітчизняних і зарубіжних бібліотек, а також до інших інформаційних ресурсів;

• розробка та впровадження нових інформаційних технологій доставки документів на базі сучасних засобів телекомунікацій [2].

Вищеназвані фахові механізми забезпечують просування і розвиток бібліотечної справи в університеті, сприяють практичній реалізації місії бібліотеки вищого навчального закладу. Відтак, еволюція місії бібліотек вищих навчальних закладів відбувається за рахунок стрімкого розвитку інформаційних функцій, акумулювання сторонніх і створення власних інформаційних ресурсів, надання доступу до національних і світових інформаційних мереж.

Сьогодні інтерес до філософського осмислення місії, ролі та функцій університетської бібліотеки в інформаційному суспільстві є надзвичайно актуальним. Свідченням цьому є проведення різноманітних конференцій, семінарів та вебінарів на цю тематику, зміцнення міжвузівських й міжнародних контактів фахівців та працівників бібліотек. Це дає можливість адаптувати свою діяльність відповідно до завдань вищих навчальних закладів і суспільних запитів та уявленням про специфіку їхнього функціонування, що сприяє посиленню їх ролі у формуванні та збереженні духовної культури, залученню читачів до культурної спадщини, забезпечення наступності культури та суспільного розвитку.

Не стоїть осторонь глобальних змін і Наукова бібліотека Ужгородського національного університету – провідний сектор науково-освітнього супроводу вищої школи в Україні [4].

Бібліотека, в незалежності від її специфіки та підпорядкування, впевнено дотримується пріоритету своєї роботи – збереження надбання людства та надання доступу до інформаційних джерел. Допомагають їй в цьому різноманітні форми інформаційних технологій: оцифрування видань, створення та поширення інформаційних ресурсів, доступ до електронних баз, відкриття та підтримка сайту, присутність сторінок в соцмережах, дослідження наукометричних показників вузу та кожного вченого університету. Це далеко не повний перелік інформаційних можливостей

університетської книгозбірні, але незмінною була і залишиться основна місія бібліотеки – зберегти культурну спадщину та знання, залишені попередніми поколіннями та творцями прогресу сьогодення.

Література:

1. Библиотека университета: билет в завтра. *Университетская книга: информационно-аналитический журнал.* 2018. 26 нояб. URL: http://www.unkniga.ru/biblioteki/vuzbiblio/8927-biblioteka-universiteta-bilet-v-zavtra.html.

2. Бібліотеки та інформаційні ресурси у сучасному світі науки, освіти та культури : матеріали наук.-практ. конф., м. Севастополь, 7–10 жовт. 2013 р. Севастополь : Купол, 2013. 192 с.

3. Ковалевич І. М., Ланцева Н. В. Роль і місце бібліотеки в системі вищого навчального закладу на прикладі галузевого відділу обслуговування. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/for_lib/konf-2015-6/kovalevich.pdf.

4. Ужгородський національний університет. Наукова бібліотека: Офіційний сайт. URL: http://www.lib.uzhnu.edu.ua/.

СОХРАНЕНИЕ КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ – НЕИЗМЕННАЯ МИССИЯ СОВРЕМЕННОЙ УНИВЕРСИТЕТСКОЙ БИБЛИОТЕКИ

Н. В. Лавришин

Ужгородский национальный университет

Научная библиотека

Аннотация: в тезисах анализируется миссия современной библиотеки высшего учебного заведения Украины, которая заключается не только в сохранении культурного наследия страны, но и в приумножении и адаптации работы библиотеки к современным информационным технологиям.

Ключевые слова: *университетская библиотека, миссия библиотеки, информационные технологии, информатизация библиотеки, библиотечные инновации.*

PRESERVATION OF THE CULTURAL HERITAGE - A CONSTANT MISSION OF A MODERN UNIVERSITY LIBRARY

N. Lavryshyn

Uzhhorod National University
Scientific Library

***Annotation**:* the abstract analyzes the mission of a modern library of a higher educational institution of Ukraine, which consists in preserving the cultural heritage of the country, which consists not only in preserving, but also in multiplying and adapting its work to modern information technologies.

***Keywords**: university library, library mission, information technology, library informatization, library innovations.*

Литвинова Лариса Анатоліївна, старший науковий співробітник відділу з охорони інтелектуальної власності Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, канд. наук із соціальних комунікацій;

Пономаренко Зінаїда Олексіївна, молодший науковий співробітник відділу з охорони інтелектуальної власності Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

УДК 021(4-17):004.771

ПОСЛУГИ ВІДДАЛЕНОГО ДОСТУПУ БІБЛІОТЕК ПІВНІЧНОЇ ЄВРОПИ В ПЕРІОД CoVID-19

Л. А. Литвинова, З. О. Пономаренко

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Анотація: На основі проведеного моніторингу діяльності бібліотек Північної Європи в період CoVID-19 здійснено аналіз забезпечення ними віддаленого доступу до їх колекцій та послуг. Визначено нові бібліотечні послуги, поява яких пов'язана з пандемією коронавірусу.

Ключові слова: *бібліотека, Північна Європа, віддалений доступ, пандемія CoVID-19, онлайн-послуги, цифрові ресурси.*

Пандемія CoVID-19, спричинена коронавірусом SARS-CoV-2, стала поштовхом до закриття майже всіх бібліотечних будівель для населення на початку березня 2020 року. Прийняті урядами країн Північної Європи заходи реагування на ситуацію з CoVID-19 призвели до закриття бібліотек у Латвії, Ірландії з 12 березня; Данії, Норвегії – з 13 березня; Литві – з 16 березня; Фінляндії – з 18 березня. Щоб звести до мінімуму особисті контакти і створити умови для максимального дотримання карантинних санітарних норм, бібліотеки Великобританії було закрито з 23 березня, але залишилися відкритими лише кілька критично важливих бібліотек вищої освіти і спеціалізованих бібліотек (наприклад, в Бакингемширі). Під час надзвичайного стану, який оголосив уряд Естонії з 12 березня, всі публічні збори було заборонено, всі громадські заходи, семінари та тренінги

скасовано, державні бібліотеки ще певний час залишалися відкритими з певними обмеженнями, зокрема коригувались години відвідування та обсяг обслуговування користувачів. У Швеції, яка на відміну від більшості європейських країн не запровадила жорсткі карантинні заходи, лише 10% публічних бібліотек перейшли на роботу з деякими обмеженнями (закрито їх філіали), 3,7% бібліотек працюють з мінімальним рівнем обслуговування, і тільки 0,3% бібліотек повністю закрито.

Через закриття будівель уряди країн Північної Європи рекомендують бібліотекам надавати можливість своїм співробітникам працювати дистанційно, а у випадках, коли персонал залишається в приміщеннях бібліотек, є обов'язковим фізичне дистанціювання та дотримання санітарних норм. Так, у Литві, Естонії, Данії, Норвегії, Фінляндії, Ірландії у більшості випадків організовано дистанційну роботу для співробітників, які в режимі онлайн по телефону, Skype або через інтернет-канали проводять навчання і тренінги, зустрічі з колегами, надають консультативні послуги та ін. Одне із основних завдань для таких бібліотекарів – вчитися самостійно. Зокрема, Національна бібліотека Норвегії підтримує веб-сторінки для самонавчання та поглиблення знань з певних тем. У бібліотеках, де співробітники не можуть працювати вдома, роботу організовано позмінно, щоб забезпечити фізичне дистанціювання. У багатьох муніципальних бібліотеках Фінляндії співробітників тимчасово звільнено, а тим, які працюють за строковими контрактами, було доручено виконувати функції з надання медичної допомоги. Так, в Гельсінкі бібліотекарі дзвонять людям старшим за 70 років, щоб дізнатися, як вони справляються з цією складною ситуацією, навіть організують їм доставку їжі.

У відповідь на CoVID-19 бібліотеки Швеції та Шотландії провели незначну реорганізацію персоналу: у випадках, коли співробітники входили до груп високого ризику, надавалися альтернативні завдання, аби запобігти їх тісної взаємодії з постійними користувачами.

Для боротьби з підробленими новинами про CoVID-19 і забезпечення універсального доступу до інформації, найбільш поширеною послугою в європейських бібліотеках є створення платформ, що забезпечують централізований доступ до медичної інформації, пов'язаної з пандемією коронавірусу, розробленої державними органами, інститутами охорони здоров'я і Всесвітньою організацією охорони здоров'я. Наприклад, Міністерство культури у співпраці з Національною бібліотекою Латвії підготувало «Рекомендації для публічних бібліотек з надання послуг в

надзвичайних ситуаціях для обмеження поширення вірусу CoVID-19», які складаються з розділів: поширення поточної інформації, інформація про віддалені бібліотечні послуги, надання послуг на місці, адміністративні питання. Національна бібліотека Швеції відкрила новий веб-сайт для інформації щодо CoVID-19, який постійно оновлюється. Також для висвітлення ризиків, пов'язаних із неправдивими новинами, що вводять в оману населення країни, використовується цифрова навчальна платформа бібліотеки Digiteket. На спільному веб-сайті «Бібліотеки Ірландії» відкрита сторінка «Корисні онлайн-ресурси для бібліотечного персоналу під час CoVID-19», на якій висвітлюються крім звичних тем, практична оперативна інформація щодо пандемії коронавірусу. Веб-сайти публічних бібліотек Данії і їх акаунти в соціальних мережах підтримуються і оновлюються відповідною інформацією про CoVID-19.

Спеціалізовані медичні бібліотеки активно підключилися зі всіма своїми цінними ресурсами та допомагають підтримувати заходи з інформування населення. Зокрема, Британські медичні бібліотеки мають у своєму розпорядженні бази знань про коронавірус.

Бібліотечні асоціації проводять велику роботу з інформування своїх членів та їх підтримки у важкій ситуації. Більшість із них створили сторінки зі списками надійних джерел і керівних вказівок на національному рівні, які доповнюють рекомендації на глобальному чи регіональному рівнях. Так, на сторінці сайту CILIP (Британська бібліотечно-інформаційна асоціація) публікується інформація про стан бібліотек в ситуації з CoVID-19, наприклад, як довго патогени залишаються активними на сторінках книг.

Вимушені припинити прийом користувачів у своїх приміщеннях, бібліотеки Північної Європи, як і всього світу, докладають всіх зусиль для забезпечення віддаленого доступу до їх колекцій та послуг, упроваджуючи та розвиваючи віртуальні сервіси. У період пандемії доступність електронних ресурсів визначалася бібліотеками по-різному: одні бібліотеки надавали зареєстрованим читачам право віддаленого доступу до всіх документів з власної електронної бібліотеки, інші суворо дотримувалися норм авторського права. Більшість пропонувала своїм зареєстрованим читачам доступ до ліцензійних інформаційних ресурсів інших агрегаторів і провайдерів, які на час коронавірусної інфекції відкривали свої «інформаційні засіки».

У більшості випадків активність доступу до бібліотечних цифрових ресурсів збільшилася вдвічі, порівнюючи зі статистичними даними, зареєстрованими до спалаху CoVID-19. Таке підвищення можна пояснити

появою та якістю різноманітних онлайнових ресурсів, включаючи дистанційне навчання, контент за запитом, музику, пресу, електронні книги, семінари, ток-шоу та лекції за допомогою потокового мовлення.

Для якості взаємин між видавцями і бібліотеками Національна бібліотека Латвії домовилася з Латвійським агентством з авторського права та зв'язку (AKKA) і Латвійською асоціацією авторів (LAA) щодо доступу до колекції електронних періодичних видань та електронних книг. Під час надзвичайної ситуації в Латвії загальна кількість унікальних користувачів порталу періодичних видань збільшилася вдвічі, а число одночасних користувачів в середньому в 5 разів більше, ніж раніше. Аналогічна ситуація спостерігається на порталі Латвійської національної цифрової бібліотеки, де число нових користувачів зросло на 61%, а кількість сеансів перегляду збільшилася на 70%.

Платформа електронних книг «3td e-GRĀMATU bibliotēka» (3td e-BOOK LIBRARY) доступна в публічних бібліотеках Латвії для зареєстрованих користувачів бібліотек. Під час карантину кількість електронних книг, які можуть бути прочитані одночасно, було збільшено – один зареєстрований користувач може взяти 18 електронних книг (раніше можна було читати не більше дев'яти електронних книг за 30 днів). Більш ніж за місяць число користувачів e-BOOK LIBRARY збільшилася на 50% з моменту оголошення надзвичайного стану.

Бібліотеки в Литві сприяють доступу до електронних книг через національний портал www.ibiliotek.it, а також до колекцій електронних книг відкритого доступу. Деякі бібліотеки перенесли заплановані події на пряму онлайнову трансляцію. Наприклад, серія лекцій, запланованих на «Весь цифровий тиждень» 23–29 березня, перемістилася в онлайн.

Таллінська центральна бібліотека створила платформу для електронних книг (ELLU) та розширила доступ до своєї існуючої платформи (OverDrive) для всіх естонців. Це стало дуже популярним у засобах масової інформації, в соціальних мережах і на веб-сайті бібліотеки. Число зареєстрованих користувачів цієї бібліотеки збільшилося з 373 в 2019 році (березень-квітень 2019 року) до майже 10 000 (березень-квітень 2020 рік). У державних бібліотеках Естонії зростання було не таким значним – 45% у порівнянні з тим же періодом.

У Данії для деяких публічних бібліотек було розширено доступ до цифрової бібліотеки (включаючи електронні книги, цифрові аудіокниги, фільми і бази даних газет). Веб-сайти публічних бібліотек і їх акаунти в

соціальних мережах підтримуються і оновлюються відповідною інформацією про онлайн-послуги, електронні ресурси і бази даних. Більшість муніципалітетів, включаючи Копенгаген, збільшили кредитну квоту на одного громадянина. Наприклад, в Ringkøbing-Skjern вони збільшили кількість кредитів з п'яти до 20-ти. Багато комерційних продавців зняли бар'єри на шляху до контенту для школярів.

Публічні бібліотеки в Норвегії також просувають електронні книги і інший цифровий контент через різні канали. Міністерство культури і Національна бібліотека вжили низку заходів із підтримки, щоб допомогти зберегти бібліотеку, в тому числі: збільшення коштів на електронні книги, поліпшення доступу до національних онлайн-ресурсів для сектора освіти, публічний цифровий доступ до вмісту обов'язкового депонування і засоби для регіональних і місцевих бібліотек організовувати цифрові заходи і просувати цифровий контент. Кредити на електронні книги збільшилися на 136% в порівнянні з попереднім місяцем.

У Швеції близько 25% муніципалітетів збільшили доступ до електронних книг або збільшили бюджет електронного кредитування. Близько 30% з них пропонують кращий доступ до прямої трансляції якісних фільмів, 15% з них надали подовжений період часу для завантаження новинних статей зі служби відображення преси. Близько 20% муніципалітетів займають чільне місце на своїх бібліотечних сайтах і просувають цифрові медіа в своїх соціальних мережах. Швеції також вдалося домовитися про вільний доступ до всіх оцифрованих шведських газет: зазвичай бібліотеки повинні купувати ліцензії на виділений комп'ютер в бібліотеці, але протягом квітня Національна бібліотека відкрила весь онлайн-сервіс для вільного користування.

У всій британській бібліотечній системі акцент змістився на існуючі онлайн-сервіси. Suffolk Libraries (Британська мережа публічних бібліотек) надає послуги електронної бібліотеки, доступні за допомогою реєстрації на окремому веб-сайті. Наприклад, Бібліотека Манчестерського університету пропонує своїм користувачам браузерні надбудови, які виконують пошук в їх онлайновій бібліотечній системі.

Британська національна бібліотека надає доступ до складних цифрових колекцій і інших служб віддаленого доступу, типовим для національних бібліотек.

Бібліотеки Шотландії пропонують онлайн-послуги (включаючи електронні книги, електронні аудіокниги, електронні журнали та газети) на всіх 32-х веб-сайтах публічних бібліотек.

В Ірландії бібліотеки також активно просувають онлайн-сервіси та зняли обмеження для нових користувачів щодо їх фізичного відвідування бібліотек для отримання читацького квитка. Кількість нових користувачів бібліотек під час кризи CoVID-19 майже подвоїлася в порівнянні з аналогічним періодом минулого року. Зокрема, на 313% зросла кількість нових користувачів електронних книг і аудіокниг, на 246 % збільшилось використання онлайн-газет та електронних журналів. В результаті цього збільшення попиту уряд Ірландії придбав додаткові електронні книги на суму 200 000 євро.

Поряд із підвищеною увагою до електронних послуг служби бібліотек Північної Європи активно працюють в соціальних мережах і беруть участь у наданні важливої інформації в Інтернеті. Це включає в себе спілкування через соціальні мережі, списки розсилки і розміщення інформації на веб-сайтах. У деяких країнах існують національні хештеги, присвячені темам: залишатися вдома або цікавитися культурою в Інтернеті, працюють віртуальні служби підтримки через Twitter. Так із 16 березня Міністерство культури Латвії розпочало інформаційну кампанію #Ēkultūra (#E-Culture), пропонуючи громадськості познайомитися з різними культурними подіями в Інтернеті під час надзвичайної ситуації Covid-19. Латвійські бібліотеки приєдналися до #E-Culture і пропонують дистанційне використання цифрових ресурсів та електронних послуг: електронні книги, цифрові колекції, бази даних із віддаленим доступом та інші цифрові інформаційні ресурси, такі як Національна енциклопедія, а також лекції, дискусії, конференції, читання та інші аудіо- і відеоматеріали. Естонські та фінські бібліотеки організували спеціальні години/служби підтримки, де обслуговування клієнтів відбувається онлайн, електронною поштою, телефоном і в чаті. Це стандартні канали обслуговування клієнтів в більшості бібліотек за звичайних умов, коли бібліотечні працівники допомагають людям знайти електронні книги, сприяють забезпеченню доступу до цифрових ресурсів. Багато бібліотек у Фінляндії відкрили кол-центри і випускають безліч посібників із електронних матеріалів через веб-сайти і соціальні мережі. Працює веб-сервіс «Запитай бібліотекаря». Деякі бібліотеки Швеції пропонують читання книг в прямому ефірі, презентації книг і авторські пости в Facebook або на Youtube. Швецька група «Бібліотеки під час коронавірусної кризи» в Facebook налічує близько

3000 чоловік. Так, наприклад, Bibliosuisse організував відео-годинник Zoom задля задоволення потреб користувачів і встановлення контактів із бібліотекарями в ізоляції. Інші бібліотечні асоціації, як, наприклад, у Фінляндії, організували вебінари для підтримки бібліотек і для полегшення відкриття бібліотек після карантину або отримання додаткової інформації про електронні книги та інші послуги цифрового медіа. А Британська бібліотечно-інформаційна асоціація CILIP запустила на YouTube щоденну трансляцію рекомендацій від професійних бібліотекарів щодо використання електронних книг для дітей, молоді та сімей. Бібліотеки Великобританії розробляють та впроваджують креативні ідеї, використовуючи Facebook Story Time, книжкові онлайн-клуби, потокову трансляцію в соціальних мережах і навіть телефонні дзвінки постійним користувачам. Зокрема, Інститут Девона і Ексетера (Devonand Exeter Institution) запустив сервіс Isolation Creations на своєму веб-сайті, де представлено віртуальні тури, ігри і кіноклуб. Під час карантину було запущено #LibrariesFromHome – новий веб-сайт, що демонструє віддалені сервіси, до яких можна отримати доступ через бібліотечне членство та соціальні мережі. Він також підтримує загальнонаціональні заходи, які тепер доступні в Інтернеті, включаючи WorldBookNight, фестиваль GetCreative і SummerReadingChallenge. Ірландські бібліотеки обмінюються і використовують цифрові продукти. Прикладом такого обміну є цифрова сторінка SpringinStorytime по бібліотеках Ірландії з посиланнями на відео і ресурси, які створюють співробітники бібліотек з усієї країни.

Хоча основна увага приділяється розширенню існуючих онлайнових послуг і цифрового контенту, деякі бібліотеки Північної Європи пропонують скорочені або альтернативні послуги з надання фізичних бібліотечних матеріалів (книг, аудіокниг, компакт-дисків) до повного відновлення обслуговування. У творчій схемі, що забезпечує безконтактний доступ до фізичних бібліотечних ресурсів, деякі бібліотеки використовують онлайнове бронювання книг як засіб соціального дистанціонування, а користувачі можуть отримати вже зарезервовані матеріали шляхом доставки їх додому (повернення і вивезення книг, не виходячи з машини), книжкових пакетів (збору попередньо замовлених книг біля дверей бібліотеки за адресою в певний час), доставки поштою (Литва, Данія, Норвегія, Швеція, Ірландія). Застосовувалося безліч інновацій, нові способи доставки фізичних бібліотечних матеріалів відвідувачам, використовуючи велосипеди (Естонія, Швеція), волонтерів, які допомагають доставляти книги на поріг користувачів, які цього потребують (Данія, Норвегія, Швеція).

Для забезпечення безконтактного доступу до ресурсів, деякі бібліотеки запустили послугу для літніх членів суспільства, за допомогою якої вони можуть вибирати бібліотечні книги, а бібліотечний персонал читатиме їх по телефону замовнику (Литва), або ж доставка книг до дверей (Швеція).

На початку закриття в Фінляндії бібліотеки зберігали свої книжкові полиці відкритими, а деякі поширювали бібліотечні книги в заздалегідь запакованих пакетах, але ці заходи були повністю припинені відповідно до рекомендацій регіональних державних адміністративних органів.

У цілому бібліотеки в країнах Північної Європи залишаються закритими під час епідемії коронавірусу, що сприяє соціальній ізоляції людей і, таким чином, уповільнює поширення CoVID-19. У результаті цього обмеження бібліотеки віддають пріоритет своїм існуючим службам віддаленого доступу, доповнюючи творчими, індивідуальними або спеціальними онлайн-заходами.

Нові бібліотечні послуги, тісно пов'язані з появою CoVID-19, включали в себе:

- централізований доступ до медичної інформації, пов'язаної з CoVID-19, розробленої державними органами;

- службу підтримки CoVID-19 – «Громадський дзвінок», що здійснюється по телефону, через текстові повідомлення, електронну пошту;

- використання соціальних мереж через групи Facebook і профілі YouTube, а також для обміну між бібліотеками і (повторного) використання цифрових продуктів;

- розширені соціальні послуги для людей похилого віку та вразливих верств населення під час дії карантину, такі як телефонні дзвінки, починаючи від дружнього спілкування та читання обраних книг, закінчуючи організацією доставки їжі, ліків, транспортного обслуговування.

Ефекти соціального дистанціювання перетворюють і адаптують бібліотеки на центри, здатні заповнити соціальні відмінності і усунути цифрову прогалину. Під час і після кризи CoVID-19 бібліотечні практики поступово переходять від аналогових до цифрових, дуже часто поєднуючи їх для досягнення традиційних цілей бібліотеки. Вони також розширили і диверсифікували сферу своїх дій за рахунок ресурсів охорони здоров'я, зібраних на порталах або в кол-центрах, які знімають занепокоєння і підвищують упевненість людей у собі. Бібліотечні послуги і заходи, що надаються під час кризи, матимуть фундаментальний вплив на майбутнє бібліотечної професії. У будь-якому випадку можна сказати, що соціальне сприйняття бібліотек, яке врівноважує світ офлайн і онлайн, в деяких

відносинах досягло поворотного моменту. Бібліотечна професія має можливість довести легітимність бібліотек і покласти край застарілого стереотипу щодо їх діяльності як «книжкових магазинів».

УСЛУГИ УДАЛЕННОГО ДОСТУПА БИБЛИОТЕК СЕВЕРНОЙ ЕВРОПЫ В ПЕРИОД CoVID-19

Л. А. Литвинова, З. А. Пономаренко

Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского

Аннотация: На основании проведенного мониторинга деятельности библиотек Северной Европы в период CoVID-19 осуществлен анализ обеспечения ими удаленного доступа к их коллекциям и услугам. Определены новые библиотечные услуги, появление которых связано с пандемией коронавируса.

Ключевые слова: *библиотека, Северная Европа, удаленный доступ, пандемия CoVID-19, онлайн-услуги, цифровые ресурсы*.

REMOTE ACCESS SERVICES OF NORTH EUROPE'S LIBRARIES DURING COVID-19

L. Lytvynova, Z. Ponomarenko

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine

Annotation: Based on the monitoring of the activity of libraries in Northern Europe during the COVID-19 period, an analysis was made of providing them with remote access to collections and services. New library services identified during the coronavirus pandemic.

Key words: *library, Northern Europe, remote access, COVID-19 pandemic, online services, digital resources*.

Лопіт Ірина Ігорівна, завідувачка відділу головного абонементу Наукової бібліотеки ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID 0000-0002-3251-0166

УДК 027.7+021.4-021.131

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ВІРТУАЛЬНИХ КНИЖКОВИХ ВИСТАВОК ЯК НОВОЇ ФОРМИ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

І. І. Лопіт

Ужгородський національний університет
Наукова бібліотека

***Анотація*:** У статті аналізуються сутність та види віртуальних книжкових виставок. Розглянуто процес організації та здійснення віртуальних книжкових виставок, а також визначено специфіку їх тематичних спрямувань, зокрема таких, як художні, краєзнавчі, наукові, популярні та ін.

***Ключові слова*:** бібліотека, віртуальна виставка, електронна бібліотека, електронний каталог, інформатизація бібліотеки, бібліотечні технології.

Актуальність теми. Бібліотечна справа у сфері віртуального інформаційного середовища прилаштувала свої традиційні послуги до нових умов суспільного розвитку. Віртуальні книжкові виставки вважаються новим явищем українського ринку бібліотечних послуг. У розумінні віртуальних книжкових виставок слід вважати презентацію книг в електронному форматі Power Point, електронні виставки повністю оцифрованих видань, цифрові авторські колекції творів та ін. Найбільш вдало і в основному використовується поняття «віртуальна книжкова виставка», під яким розуміють виставку, розміщену на сайті бібліотеки. Її основною перевагою є те, що це не обмежений у часі та просторі захід, який здійснюється за рахунок

Інтернет-засобів, у межах якого бібліотека має змогу розташувати текстову інформацію, графічне, аудіо- або відеозображення книг, що характеризують сутність та значення виставки. Застосування новітніх технологій дає можливість досягти не лише високої якості зображення, але й специфічного ефекту присутності. Віртуальна книжкова виставка вважається онлайн-сервісом для віддаленого читача, тобто читача, який не знаходиться у бібліотеці, а використовує надані послуги віддалено, і, отже, має намір одержати якийсь інформаційний ресурс, не покидаючи комп'ютера.

Аналіз наукових публікацій. Сутність застосування бібліотекою віртуальних книжкових виставок в роботі відділу обслуговування досліджували ряд науковців, серед яких вагомий внесок у цій сфері зробили: О.В. Воскобойнікова-Гузєва, І.О. Давидова, К.Д. Лобузіна, Л.Д. Трачук, В.К. Степанов та інші. Хоча сьогодні залишається достатня кількість дискусійних питань, які є не визначеними у даній сфері і їх потрібно дослідити.

Метою даної статті є дослідження сутності та специфіки застосування бібліотекою віртуальних книжкових виставок в роботі відділу обслуговування. Основними **завданнями**, які ставимо перед собою є наступні: проаналізувати теоретичні підходи та позиції науковців щодо застосування бібліотекою віртуальних книжкових виставок в роботі відділу обслуговування; дослідити їх специфіку, а також розкрити особливості основних видів віртуальних книжкових виставок.

Виклад основного матеріалу. Бібліотечний фонд Ужгородського національного університету є сучасною динамічною організацією, що володіє цінніснми фондами та керує інноваційними проєктами. Відділ обслуговування користувачів бібліотеки УжНУ використовує традиційні методи роботи, а також поетапно запроваджує комп’ютеризацію бібліотечного фонду.

Добре організована виставкова робота в УжНУ вважається головним інструментом комерційного і некомерційного маркетингу, оскільки відтворює як потреби читачів, так і на ринку продукції для поповнення фонду. Віртуальна виставка вважається як емоційна подія, що покращує прийняття користувачем рішення щодо вибору видання чи послуги. Значення книжкових виставок для бібліотеки повністю пов'язане з їх функціональністю, зокрема, через виставки можливим є одночасно досягнути декількох маркетингових потреб, вирішити декілька завдань, що відносяться до різних елементів у сфері послуг.

Книжкові виставки завжди були найбільш розповсюдженою формою популяризації літератури. Бібліотечні заклади мають значний досвід виставкової діяльності, проте впровадження інформаційних та

телекомунікаційних технологій потребує теоретичного осмислення та практичного використання у виставковій діяльності нових можливостей, у тому числі й мультимедійних. На теперішній час у суспільстві створюється нова модель публічної бібліотеки, яка передбачає певні зміни в організації бібліотечного простору, оптимізацію доступу користувачів до бібліотечних зібрань. Хороше оформлення та розміщення виставкового обладнання обумовлює збільшення площі відповідного структурного підрозділу. Віртуальну книжкову виставку можна вважати успішною, якщо читач сприйме її як свою, цікаву саме йому. Віртуальна книжкова виставка не дає можливості користувачеві фізично використовувати книгу, тому обмежує його можливість в отриманні змістовної інформації. В той же час віртуальна виставка надає можливість користувачеві у зручний для себе час знайомитися з наданими на виставках документами та висловлювати власну думку про них, а бібліотекареві визначити увагу читача на додаткові інформаційні ресурси, наявні в мережі, або запропонувати скористатися іншими сервісними послугами бібліотеки. Застосування у бібліотечній практиці віртуальних книжкових виставок надає можливість вирішити ряд проблем, які неможливо вирішити традиційними методами. Серед них – забезпечення збереженості бібліотечного фонду; необмеженість терміну експонування документів; можливість перегляду змісту окремих документів, зокрема збірників наукових праць та ілюстрацій; розкриття змісту представленого видання за допомогою анотації; можливість дистанційного перегляду виставки без відвідування бібліотеки у будь-який час [3, с.12].

Відвідувачі віртуальної виставки можуть отримати повну та належну інформацію за темою, що їх цікавить, без поспіху, часових або географічних обмежень і витрат, супутніх традиційним виставкам, наочно ознайомитися з інформаційним ресурсом та отримати іншу додаткову інформацію. Це, безумовно, сприятиме зверненню користувачів до ресурсів бібліотеки, більш активному її відвідуванню [5, с.78].

Важливим є те, що віртуальні книжкові виставки, перш за все – нестаціонарні, виїзні, є ефективним засобом поширення інформації та реклами щодо функціонування бібліотек, у свою чергу вони сприяють вирішенню декількох важливих комерційних та некомерційних проблемних питань, до яких належать:

1) надання особі відповідної інформації щодо бібліотечних ресурсів і послуг, їх ознак та якості;

2) зосередження уваги користувачів щодо бібліотечно-інформаційної сфери у напрямку зосередження інтересів користувачів на чітко визначених видах послуг бібліотечного фонду, ознайомлення громадськості з діяльністю бібліотеки як сучасного, професійного та потенційного сервісного закладу;

3) створення позитивної громадської думки;

4) створення належного образу під час проведення презентацій книжкових виставок;

5) стимулювання щодо застосування бібліотечно-інформаційних послуг, адже під час проведення виставок працівники бібліотеки обґрунтовують свою інформацію [1, с.105].

Головні етапи підготовки віртуальних книжкових виставок наступні: відбір книжкового бібліотечного фонду, визначення структури, компонування матеріалу, оформлення текстів та ілюстрацій. Користування віртуальною книжковою виставкою повинно бути зручним та зрозумілим. Структурування книг не обов'язково має відповідати правилам компонування матеріалу, яке є прийнятне для традиційних виставок. Книги можуть бути розташовані не лише за розділами, а й за абеткою назв, хронологією, а також іншими ознаками, що, перш за все, спрощує специфіку організації віртуальної книжкової виставки. При організації віртуальних виставок значну увагу необхідно приділяти дизайнерському оформленню, тому що це є ефективним способом продемонструвати рівень заходу.

В. К. Степанов зазначає, що відкриття віртуальної книжкової виставки вважається подією, яка сприяє зустрічі адміністрації і працівників бібліотеки з її користувачами щодо вирішення їх наукових питань, надання освітнього досвіду та самовдосконалення [5, с.57].

У процесі діяльності віртуальної книжкової виставки задіяні майже всі структурні частини комунікації, відтворюється ефективна системна інформація щодо документообігу через демонстрування, консультації, рекомендації, а також відгуки. Вважається, що виставки є складним засобом маркетингу, який надає можливість поєднувати телемаркетинг, рекламні оголошення, конкурси, свята, інші засоби популяризації документного фонду та послуг бібліотек. Процес проведення віртуальних книжкових виставок надає можливість досягти наступної комунікативної мети: забезпечити якісну та ефективну рекламу, покращити контакти із засобами масової інформації, налагодити зворотній зв’язок у процесі спілкування з користувачами. Знайомство користувачів з віртуальною книжковою виставкою, з бібліотекою можна перетворити на

цікаве шоу, що у свою чергу покращуватиме налагодження і підтримку довгострокових взаємовідносин з громадськістю.

На думку Л.О. Трачука, саме віртуальна книжкова виставка є способом висвітлення інформаційних ресурсів книгозбірні, її візитною карткою, відтворенням стилю бібліотеки і творчих можливостей персоналу. В сучасних умовах бібліотечна виставка стає активним помічником і читача, і бібліотекаря в організації читання; їй притаманні такі риси, як актуальність, динамізм, оперативність. Відсутність жорстких рамок в організації виставок сприяє розвитку творчості, збагаченню бібліотечного досвіду [4, с.23].

Віртуальна виставка вважається підставою для створення позитивного іміджу керівнику бібліотеки. Адже чим цікавіша перша особа в бібліотеці за своїми професійними і особистісними якостями, тим привабливішими для аудиторії є бібліотечні заходи. За допомогою віртуальної книжкової виставки формується імідж як бібліотеки, так і самого навчального закладу, до якого вона відноситься. Для віртуальних книжкових виставок також характерним є їх доповнення електронними шорт-листами, рекламними виданнями, нагадуваннями, світлинами, різними формами малої бібліографії, артефактами. До, під час та після функціонування віртуальної книжкової виставки для висвітлення основних фактів застосовуються різні методи роботи з пресою, зокрема, це може бути створення прес-релізу, проведення прес-клубу, прес-конференції та інтерв'ю з представниками ЗМІ.

Висновки. Віртуальні книжкові виставки вирішують ще одне важливе завдання – вони сприяють покращенню кваліфікації працівників бібліотек, адже під час організації та діяльності віртуальної виставки здійснюється ефективний та інтенсивний обмін досвідом. Компетентний персонал бібліотеки не лише підтримує коло постійних користувачів, але й залучає нових. Таким чином, віртуальні книжкові виставки вважаються підставою для покращення авторитету бібліотеки та її персоналу.

Література:

1. Воскобойнікова-Гузєва О.В. Стратегія розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація : монографія ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. Київ : Академ-періодика, 2014. 362 с.

2. Давидова І.О. Бібліотечне виробництво в інформаційному суспільстві : монографія ; Харків. держ. акад. культури. Харків : ХДАК, 2005. 295 с.
3. Лобузіна К. Технології організації знаннєвих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія. Київ : НБУВ, 2012. 252 с.
4. Трачук Л. Веб-технології в технологічному процесі обслуговування користувачів бібліотек. *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 2. С. 23–26. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2016_2_9.
5. Степанов В.К. Применение Интернета в библиотечных процессах. Москва : Литера, 2013. 320 с.

СУЩНОСТЬ И ЗНАЧЕНИЕ ВИРТУАЛЬНЫХ КНИЖНЫХ ВЫСТАВОК КАК НОВОЙ ФОРМЫ БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННОГО ПРОСТРАНСТВА

И. И. Лопит
Ужгородский национальный университет
Научная библиотека

Аннотация: В статье анализируется сущность и виды виртуальных книжных выставок. Рассмотрен процесс организации и осуществления виртуальных книжных выставок, а также определена специфика их тематических направлений, в частности таких, как художественные, краеведческие, научные, популярные и др.

Ключевые слова: библиотека, виртуальная выставка, электронная библиотека, электронный каталог, информатизация библиотеки, библиотечные технологии.

THE ESSENCE AND THE VALUE OF VIRTUAL BOOK EXHIBITIONS AS A NEW FORM OF LIBRARY INFORMATION SPACE

I. Lopit
Uzhhorod National University
Scientific Library

Abstract: The article analyzes the nature and types of virtual book exhibitions. The process of application of information in the process of organization and implementation of virtual book exhibitions is considered, as well as the specifics of

their thematic areas, in particular, such as artistic, local lore, scientific, popular income, etc.

Key words: library, virtual exhibition, electronic library, electronic catalog, library information, library technologies.

Люта Оксана Іванівна, завідувачка відділу центрального книгосховища
Наукової бібліотеки ДВНЗ "Ужгородський національний університет"
ORCID 0000-0002-0814-7643

УДК 027.7(477.87)+025.171+025.355:004.738.5

РОЛЬ ЕЛЕКТРОННОГО КАТАЛОГУ У СТВОРЕННІ КОЛЕКЦІЇ РІДКІСНОЇ КНИГИ "КНИГА XIX–ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ" ВІДДІЛУ ЦЕНТРАЛЬНОГО КНИГОСХОВИЩА НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ УжНУ

Анотація: У статті висвітлюється роль і значення електронного каталогу бібліотеки як важливої ланки інформаційного продукту, що є однією з форм популяризації бібліотечних фондів, зокрема фондів рідкісної книги, та залучення користувачів книгозбірні через онлайн-послуги.

Ключові слова: *Наукова бібліотека Ужгородського національного університету, бібліотечні інновації, електронний каталог, рідкісна книга, віртуальні виставки, онлайн-послуги.*

Бібліотека сучасності – це складна інформаційна система. Нові інформаційні реалії ставлять перед вузівськими бібліотеками, та й бібліотеками взагалі, нові виклики та завдання. Бібліотека як центр науки і культури та місце обміну знаннями динамічно перетворюється у своєрідний полюс доступу до нових знань [1, с. 5].

Стрімкі зміни в житті суспільства, зумовлені розвитком IT і засобів отримання інформації, спонукають бібліотеки виробляти нові підходи до організації довідково-пошукового апарату, щоб забезпечити стабільний доступ користувачів до наукового й культурного надбання людства, сконцентрованого у бібліотечних фондах [2, с. 32].

У сучасному світі різні електронні інформаційні технології та ресурси стали важливими елементами у системі комунікацій та мають великий попит, зокрема у користувачів бібліотек. Адже сучасний користувач бібліотеки орієнтується на швидкий перегляд електронних джерел та документів, також на пошук специфічної інформації, рідкісних документів, бібліографічної та повнотекстової інформації, конкретних фрагментів і т. п.

Важливу роль серед нових інформаційних підсистем бібліотеки відіграє електронний каталог (ЕК) і його створення – пріоритетне завдання автоматизації кожної бібліотеки. Глобалізація та інформатизація суспільства, реформування освіти вимагають від освітянської бібліотеки як важливого інструменту навчальної, наукової та пізнавальної діяльності реорганізації діяльності шляхом нарощування інформаційного потенціалу, інтеграції бібліотечних ресурсів, забезпечення навчально-виховного та наукового процесів повною, оперативною та якісною інформацією, формування інформаційного поля та швидкого доступу до інформації користувачів освітянської галузі [3, с. 4].

Цілком очевидно, що ЕК бібліотеки сьогодення є лише одним із багатьох пошукових засобів, який охоплює порівняно вузький спектр інформаційних ресурсів, однак на сьогодні він залишається головною бібліотечною пошуковою системою.

За сутністю ЕК – це систематизована бібліографічна база даних, яка поєднує функції традиційних (алфавітного, систематичного, предметного, топографічного) карткових каталогів і картотек бібліотеки, забезпечує якісний, оперативний, багатоаспектний пошук інформації і надає її у зручній для користувача формі (враховуючи можливість представлення результатів пошуку як у роздрукованому вигляді, так і шляхом запису на електронні носії інформації) та в будь-якому режимі (при безпосередньому відвідуванні бібліотеки користувачем або в режимі on-line) послугою, єдиним засобом для доступу й використання бібліотечних фондів [4, с.1].

ЕК забезпечує вільний доступ до всіх інформаційних ресурсів книгозбірні та реалізує багатовекторність інформаційного пошуку. Каталоги і картотеки, які наявні в бібліотеці, їх функції, все це поєднує в собі ЕК, отже, він максимально розкриває зміст бібліотечного фонду, його друкованих та електронних документів. Доступ до ЕК у мережі Інтернет, можливість мобільного пошуку інформації в зручний для користувача час, додаткові сервіси роблять ЕК одним із найпопулярніших бібліотечно-бібліографічних ресурсів. Проте існує низка недоліків та труднощів пошуку інформації при

користуванні електронним каталогом. Більшість цих проблем пов'язані з лінгвістичним забезпеченням ЕК. Наприклад: систематизація документа – визначення класифікаційного індексу документа за таблицями Універсальної десяткової класифікації (УДК) і Бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК); предметизація документа – визначення предметної рубрики і підрубрики документа відповідно до його змісту; координатного індексування документа – складання ключових слів, які розкривають зміст документа. Для ефективності пошуку в ЕК необхідно, аби створений каталогізатором пошуковий образ документа та сформульований читачем інформаційний запит збіглися. Тому у функціонуванні ЕК особливого значення набуває суб'єктивний чинник, який обумовлений професіоналізмом каталогізатора та інформаційною культурою користувача [4, с. 1].

Роль електронного каталогу в роботі Наукової бібліотеки УжНУ ми хочемо проаналізувати на прикладі колекції рідкісної книги «Книга XIX–поч. XX ст.» відділу книгозберігання. Ця колекція є однією із візитних карток університетської книгозбірні.

Щоб максимально розкрити фонди рідкісної книги та наблизити їх до користувачів книгозбірні, працівниками була проведена чимала за об’ємами кропітка робота. Створення ЕК рідкісної книги було розпочато у 2017 році, зараз воно завершується. Для забезпечення більш ефективного використання пошукових можливостей електронного каталогу, бібліотечною методичною радою була розроблена інструкція по роботі із рідкісною книгою «Правила складання бібліографічного опису стародруків у програмі «УФД/Бібліотека». Було складено взірці описів, у яких були враховані всі бібліографічні деталі – кількість сторінок, різні печатки, екслібріси, автографи, дарчі надписи, позначки власників, стан документа тощо, тобто всі прикмети і ознаки книги, які максимально допомагають розкрити інформацію про конкретний документ.

При формуванні «Правил…» методичною радою було вирішено, що автора, назву рідкісної книги та інші елементи відображати згідно мови оригіналу, відмічати всі пошкодження конкретного документу. Взірець, складений бібліотечною радою, в процесі роботи постійно вдосконалювався; приймалися до уваги всі зауваження працівників, які безпосередньо працювали із цим фондом. Це допомогло знаходити правильні рішення, забезпечувати якість, повноту та точність у відображенні документів. Враховувалися зауваження працівників бібліотеки, які безпосередньо наповнювали ЕК рідкісної книги. Бібліотекарі також орієнтувалися на досвід

інших бібліотек щодо бібліографічного опису подібних документів, використовували різні методичні поради знавців бібліотечної справи.

Процес формування електронного каталогу рідкісної книги відбувався в декілька етапів. Найперше, з чого починалася робота – це опрацювання кожного документу у відділі наукової обробки. Кожна книга систематизувалася відповідно до визначення класифікаційного індексу за таблицями Універсальної десяткової класифікації (УДК) і Бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК); визначалася предметизація документа, тобто, до якої науки відноситься даний документ згідно його змісту.

Наступним кроком відображення колекції рідкісної книги в ЕК був процес бібліографічного опису (біографії) кожного документу – створення каталожної картки, яка містить всю інформацію про документ, його особливості (автор та назва, визначення конволют, автографи, печатки, екслібріси, помітки попередніх власників, дарчі надписи, формат документа і т. п.).

Важливу роль під час створення каталожної картки відіграють ключові слова та персоналії, за допомогою яких користувач має змогу відшукати документ чи тему, які його цікавлять. Правильно підібрані ключові слова, максимально відстежені персоналії видатних історичних постатей дають змогу повністю розкрити зміст документа, що є одним із важливих факторів при пошуку потрібного матеріалу. Насамкінець, кожен документ отримував свою адресу, а саме: місце збереження – «Книгосховище», місце розподілу – «Книга XIX поч. XX ст..»: http://www.lib.uzhnu.edu.ua/public/ush/page_lib.php книга 19–20 століття. Отже, вибірку документів із колекції рідкісної книги можна здійснити: за місцем розподілу, за ключовими словами, за персоналіями, роком видання та ін., що набагато полегшує пошук матеріалів під час роботи з цим фондом.

Завдяки кропіткій роботі бібліотекарів інформація про колекцію рідкісної книги стала більш доступною кожному читачеві, кожному досліднику історії, культури, історичних постатей, різних галузей науки. ЕК цієї колекції стає в нагоді і самим бібліотекарям при створенні різних виставок (віртуальних, стаціонарних, виїзних та ін.). До прикладу, була створена така віртуальна виставка, як: «Син народу, що вгору йде…»: http//www.lib.uzhny/edu.ua/node/61/article/236/show. Вона присвячена 160-ій річниці з дня народження Івана Франка. Тут представлено вісім видань великого Каменяра. Також завдяки ЕК вдалося зробити вибірку всіх видань Івана Франка, які «поселилися» саме у цій колекції документів, а їх

налічується 77 примірників, із яких 17 – прижиттєві видання. Зрозуміло, що така швидка вибірка стала можливою лише після фіксування цих документів у ЕК.

Виставка однієї книги під назвою «Літературно-художній збірник «Галичанинъ», що присвячена пам'яті Анатолія Кралицького, представляє збірник «Галичанин» 1861 року видання: https://www.facebook.com/268066603662000/videos/552768592259906/ Галичанин. Бібліографічний опис «Галичанина» максимально розкриває документ, адже на обкладинці знаходиться і автограф Анатолія Кралицького, одного із будителів нашого краю, і запис із попереднього місця збереження документу, і екслібріс «Мукачівського монастиря о. Василіян». Всі ці деталі надали достатньо матеріалу для створення віртуальної виставки однієї книги, яка була опублікована у мережі Facebook. Також створено багато стаціонарних і виїзних виставок, головну роль у формуванні яких і відіграв ЕК колекції рідкісної книги. При підготовці таких виставок головну роль відіграє електронний каталог, де за ключовими словами та персоналіями, а також за місцем розподілу, підбирається матеріал для кожної виставки.

Завдяки ЕК користувачі мають змогу ознайомитися із раритетними виданнями, які зберігає ужнівська книгозбірня. Ось до прикладу, переглядаючи у ЕК рідкісної книги твори Тараса Шевченка, натрапляємо на безцензурну збірку його поем – «Сотник. Марина. Титарівна». На вигляд – маленька, непримітна книжечка, на декілька сторінок, надрукована на дешевому папері. Але із бібліографічного опису користувач дізнається про її унікальність. Видана коштом Товариства «Січ» у Відні (надрукована у Празі у друкарні Др. Ел. Грегера, 1876) і завезена на територію тогочасної України нелегально. На виданні знаходяться дві печатки: Центральної Василіянської Бібліотеки у Львові, та Академії наук УРСР, Наукова Книгарня, Філія у Львові.

Також серед багатьох рідкісних видань, знаходимо, до прикладу, твір англійського поета і мислителя Джона Мільтона – унікальне видання «Утрачений рай і Повернений рай» (Санкт-Петербург: Издание А.Ф.Маркс, 1895. XVIII, 332 с.). Переглядаючи бібліографічний опис цього видання отримуємо інформацію про те, що тут знаходяться 50 естампів відомого французького живописця вікторіанської епохи Поля Гюстава Доре, виконаних на дереві (ксилографія). Із бібліографічного опису книги користувач дізнається, що це видання великого формату (42х33), виконане на високому поліграфічному рівні. Кожна гравюра захищена листком-калькою з

витягом із тексту та номером Пісні. Це видання є шедевром книговидавничої справи. І знову всі відомості про цю книгу користувач дізнається за допомогою ЕК. Можна ще довго перераховувати раритетні видання відділу старої книги, але завдяки її електронному каталогу, кожен користувач знайде те, що його цікавить.

Велику роль ЕК відіграє у пошуковій роботі науковців, які досліджують історію нашого краю та України загалом. До прикладу, послугами ЕК цієї колекції книг неодноразово користувався Володимир Мороз – науковець-дослідник Інституту Історії Церкви зі Львова, який, досліджуючи життя і творчість Анатолія Кралицького, у збірнику « ИзвЪстія Императорской Академіи наукъ» (Т. 10, вып. 1, 1861), виявив дві невідомі в науковому світі листівки, адресовані о. Кралицькому. Ці листівки, за словами науковця, ще не згадувалися в жодних наукових публікаціях. А в бібліографічному описі цього документу листівки вже зафіксовані. Можемо проводити паралельні пошуки по іншим джерелам, наприклад, в літературно-художньому збірнику «Галичанин» (задавши у пошуку персоналію Анатолія Кралицького) ми отримуємо всі документи, в яких зафіксована видатна історична постать. Отже, завдяки програмі «УФД/Бібліотека», відбулася знахідка рідкісних цінних документів. Ми з нетерпінням очікуємо на публікацію статті пана Володимира з використанням нових документів.

Нещодавно електронний каталог рідкісної книги став в нагоді також колегам із бібліотеки ім. В. Стефаника, м. Львів. Працюючи над проектом «Бібліографія української книги в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині і в еміграції (1914–1939)», дослідники неодноразово зверталися до ЕК рідкісної книги.

Багато науковців УжНУ, серед яких Валентина Барчан, Оксана Кузьма, Василь Шаркань, Ірина Остапець, Сергій Федака та ін., викладачі, студенти вузу, та просто поціновувачі цінних старих видань неодноразово зверталися до ЕК колекції «Книга XIX – поч. XX ст.» бібліотеки УжНУ.

Підсумовуючи проведену роботу, приходимо до висновку, що на сьогодні в ЕК цієї колекції відображено майже 20 000 примірників книг. Працівники книгозбірні здійснюють роботу з максимального, детального наповнення ЕК рідкісних видань, впроваджують інформаційні та інноваційні технології в життя бібліотеки, адже це сприяє популяризації нашої «Скарбниці духовності», розкриває її унікальні скарби, піднімає імідж бібліотеки й університету на вищий рівень.

Література:

1. Лобузіна К., Клочок А. Електронний каталог НБУВ: проблеми адаптації до умов інформаційного середовища. *Бібліотечний вісник*. 2011. № 4. С. 3–10.

2. Збанацька О., Кириленко О., Яценко О. Компаративний аналіз пошукових можливостей електронних каталогів окремих бібліотек України. *Вісник Книжкової палати*. 2018. № 11. С. 32–39.

3. Організація, ведення і використання електронного каталогу в роботі бібліотеки : інструктивно-методичні рекомендації ; УДПУ імені Павла Тичини, Наукова бібліотека, Відділ комплектування та наукової обробки документів ; [наук. ред. Григоренко Т. В. ; упоряд. Устименко В.І., Коваленко Я. В., Рудь І. Г. [та ін.]. Умань : Жовтий О. О., 2014. 16 с.

4. Луцишина Т. Електронний каталог, як основний інформаційний ресурс бібліотек ВНЗ Західного регіону України у сучасному веб-просторі. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 4. С. 1–4.

РОЛЬ ЭЛЕКТРОННОГО КАТАЛОГА В СОЗДАНИИ КОЛЛЕКЦИИ РЕДКИХ КНИГ "КНИГА XIX-НАЧАЛА XX ВЕКА " ОТДЕЛА ЦЕНТРАЛЬНОГО КНИГОХРАНЕНИЯ НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ УжНУ

О. И. Люта

Ужгородский национальный университет
Научная библиотека

Аннотация. В статье освещается роль и значение электронного каталога библиотеки, как важного звена информационного продукта, является одной из форм популяризации библиотечных фондов, в частности фондов редкой книги, и привлечения еще больше пользователей библиотеки через онлайн-услуги.

Ключевые слова: *Научная библиотека Ужгородского национального университета, библиотечные инновации, электронный каталог, редкая книга, виртуальные выставки, онлайн-услуги.*

THE ROLE OF THE ELECTRONIC CATALOG IN THE CREATION OF THE RARE BOOK COLLECTION " BOOKS OF THE 19TH AND EARLY 20TH CENTURY" OF CENTRAL DEPARTMENT OF THE BOOK DEPOSITORY SCIENTIFIC LIBRARY OF UzhNU (UZHHOROD NATIONAL UNIVERSITY).

O. Lyuta

Uzhhorod National University
Scientific Library

Summary. The article highlights the role and importance of electronic library catalogue as an important part of informational product that is one of the forms of popularization of library funds, in particular the funds of rare books, and engaging more library users through online services.

Key words: *Scientific Library of Uzhhorod National University, library innovations, electronic catalogue, rare books, virtual exhibitions, online services.*

Бердар Яна Петрівна, завідувачка сектору Наукової бібліотеки
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID 0000-0002-4741-1638;

Мателешко Юлія Петрівна, завідувачка відділу рукописів та стародруків
Наукової бібліотеки ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

УДК 027.7(477.87)+027.081+025.355:004.738.5

СПЕЦИФІКА ЗАСТОСУВАННЯ ПОСЛУГИ «ВІРТУАЛЬНА ДОВІДКА»: НА ПРИКЛАДІ РОБОТИ ВІДДІЛУ РУКОПИСІВ, СТАРОДРУКІВ ТА РІДКІСНИХ КНИГ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я. П. Бердар, Ю. П. Мателешко

Ужгородський національний університет
Наукова бібліотека

Анотація: У статті розкривається сутність довідково-бібліографічного обслуговування в електронному середовищі, показано роль віртуальних довідок у задоволенні інформаційних потреб віддалених користувачів на прикладі роботи відділу рукописів, стародруків та рідкісних книг Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету.

Ключові слова: *Наукова бібліотека Ужгородського національного університету, бібліотечні інновації, електронне довідково-бібліографічне обслуговування, інформаційні запити, віртуальна довідка.*

Інформаційні технології швидкими темпами увійшли практично у всі сфери людської діяльності, тому використання їх в університетських бібліотеках, які займаються забезпеченням навчального процесу та допомагають викладачам у їх науковій діяльності, не стало винятком. Багато бібліотек намагаються задовольнити запити користувачів, тим паче віддалених, за допомогою сучасних комп'ютерних технологій. Починає активно впроваджуватись такий вид електронного довідково-бібліографічного обслуговування (ДБО), як «віртуальна довідка». Віртуальна довідка вважається онлайн-сервісом для віддаленого користувача, тобто читача, який не знаходиться у бібліотеці, а використовує дану послугу на відстані і має намір одержати певну інформацію, не відходячи від комп'ютера.

Сутність поняття «віртуальна довідка», його форми та види можна розглянути у статтях Г. Швецової-Водки [10], І. Багрової [1], Є. Тодорової [9], Т. Добко [3], С. Романської [7], А. Пурника [5] та ін. Однак питання технології віртуального ДБО в наявних публікаціях розглядались недостатньо. Їм спеціально присвячена стаття Є. Розумової [6].

Мета даної статті – дослідження сутності та специфіки віртуальних довідок, їх застосування у роботі відділу рукописів, стародруків та рідкісних книг Наукової бібліотеки УжНУ.

Віртуальне довідково-бібліографічне обслуговування – це задоволення разових запитів віддалених користувачів, отриманих та виконаних бібліотечними працівниками завдяки використанню комп'ютерних технологій [9, с. 101]. Використання електронних інформаційних ресурсів у ДБО розширює інформаційну базу для виконання всіх типів довідок, залежно від конкретного запиту та можливостей пошукових систем [2].

Терміни «віртуальна довідка» або «віртуальна довідково-інформаційна служба» (англ.: virtual reference) використовують як синоніми до термінів: «цифрова довідка» (digital reference), «електронна довідка» (e-reference), «довідка в реальному часі» (real-time reference), «Інтернет-інформаційне обслуговування» (Internet information service) [1, с. 42]. Ці терміни означають організацію ДБО користувачів бібліотеки через Інтернет, коли вони мають можливість звернутись в бібліотеку з інформаційним запитом за допомогою мережі і так само через неї отримати відповідь. Завдяки цьому досягається значна економія часу для

користувачів, а бібліотеки тим самим підвищують свою популярність і роль в суспільстві як довідково-інформаційних центрів [8, с. 27].

Віртуальні довідкові служби вибудовують свою роботу на таких основних принципах: загальнодоступність та безкоштовність; оперативність виконання запитів; обов'язковість надання відповідей користувачам; гарантування конфіденційності особистої інформації, наданої користувачами; висока якість обслуговування віддалених користувачів; надання об'єктивної та достовірної інформації з посиланнями на відповідні джерела та дотриманням вимог Кодексу етики бібліотекаря; дотримання положень Закону України «Про авторське право і суміжні права» [3, с.17].

«Віртуальна довідка» як один із видів бібліотечних послуг для задоволення інформаційних запитів віддалених користувачів знайшла своє застосування у роботі відділу рукописів, стародруків та рідкісних книг Наукової бібліотеки УжНУ. Це спеціалізований відділ у структурі вузівської бібліотеки, який займається збереженням рукописних та друкованих книжкових пам'яток XV–XIX ст., здійснює дослідження в галузі історії книги та книговидання, історії бібліотечної справи та книжкового пам'яткознавства, обслуговує користувачів фондом рукописів, стародруків та рідкісних видань, а також відповідними інформаційними джерелами та довідковою літературою, надає консультації, довідки, методичні поради за профілем роботи. Враховуючи специфіку фонду відділу, закономірно, що користувачами відділу є спеціалісти вузького профілю, найчастіше дослідники стародавньої та середньовічної історії, історії книги та книгодрукування, працівники відділів рукописів та стародруків інших бібліотек України та закордону тощо. Для дослідників з інших міст України та іноземних науковців можливість одержання необхідної інформації через Інтернет має значні переваги: економить час, кошти на відрядження, дає змогу дистанційно одержати інформацію про наявність видання, яке цікавить дослідника, у фондах бібліотеки та ін.

Існують три види бібліотечного довідково-бібліографічного обслуговування користувачів через Інтернет:

а) через електронну пошту;

б) консультація в режимі чат;

в) організація служби «Віртуальна довідка» за спеціальною програмою [10, с. 49].

За допомогою електронної пошти, адреса якої розміщена на сайті бібліотеки, користувач може надіслати запит у будь-який час і з будь-якого місця на Землі, якщо має комп'ютер та доступ до мережі Інтернет. Користувач надсилає свій запит електронною поштою на сайт бібліотеки і через кілька днів так само електронною поштою отримує відповідь. Бібліотека гарантує користувачеві швидку відповідь і кваліфіковану допомогу спеціаліста в пошуку інформації. У роботі відділу рукописів та стародруків Наукової бібліотеки найчастіше застосовується саме цей вид бібліотечного довідково-бібліографічного обслуговування віддалених користувачів.

Терміни виконання довідок складають 3–5 робочих днів із часу надходження запиту. Запити виконуються за порядком їх надходження. Кожен запит має містити лише одне питання. Уточнюючі, адресні, фактографічні запити виконуються протягом одного робочого дня. Тематичні запити виконуються протягом трьох робочих днів. Відповідь надсилається на вказану електронну пошту. Для швидкого та якісного виконання довідки треба чітко формулювати запити. Замовлення приймаються і виконуються безкоштовно [4].

Відділ рукописів, стародруків та рідкісних книг Наукової бібліотеки завдяки можливості надавати довідки та консультації дистанційно через мережу Інтернет не лише збільшив кількість віддалених користувачів бібліотеки, задовольнив інформаційні запити дослідників з різних куточків України, зарубіжних країн, але і налагодив комунікацію із колегами з інших бібліотек України (Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. І. Франка), які займаються вивченням книжкових пам'яток.

За період 2015–2020 рр. послугою «віртуальна довідка» Наукової бібліотеки скористалися науковці з Німеччини (Ульріх Шеффер, що є бібліографічним радником Німецького товариства Яна Амоса Коменського), Росії (А. А. Костін, завідувач відділу бібліографії та джерелознавства Інституту російської літератури (Пушкінський Дім) РАН), Італії (Добош Ондраш, студент Папського Східного Інституту), Литви (Денис Кравчук, науковець з Інституту литовської мови) тощо. Запити були різноманітні: видання творів Яна Амоса Коменського у фондах бібліотеки УжНУ (від Ульріха Шеффера), наявність в бібліотеці УжНУ першого видання праці М. Ломоносова «Риторика» 1748 р. (від А.

Костіна), рукописні служебники, що зберігаються у відділі (від Добоша О.) та ін. Тобто, завдяки послузі «віртуальна довідка» фонд рукописів і стародруків, який досить слабо вивчений та ще не представлений у повному обсязі в електронному каталозі, став доступніший для іноземних науковців та науковців з різних куточків України. Тому переваги впровадження такої бібліотечної послуги, як «віртуальна довідка» у роботу спеціалізованих відділів, та й бібліотеки загалом, є незаперечними.

Отже, аналіз функціонування послуги «віртуальна довідка» у відділі рукописів, стародруків та рідкісних книг дає підстави стверджувати, що цей вид бібліотечних послуг може незабаром стати одним із найперспективніших. Віртуальна довідка дає змогу розширювати обслуговування за рахунок віддалених користувачів, що є дуже важливим для спеціалізованих відділів, які обслуговують лише певні категорії дослідників. Вона дозволяє значно скоротити час самостійного пошуку читача та дає можливість одержати кваліфіковану відповідь провідних спеціалістів бібліотеки. Крім того, реалізація такого типу запитів дозволяє бібліотекарям удосконалити навички пошуку інформації з використанням електронних ресурсів бібліотеки.

Література:

1. Багрова И. Ю. Виртуальное справочно-информационное обслуживание. (По материалам англоязычной печати 2000–2004 гг.). *Библиотековедение*. 2005. № 6. С. 42–49. URL: http://www.library.ru/help/theory/bagrova.php

2. Віртуальне довідково-бібліографічне обслуговування. *Вікіпедія*. Веб.сайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Віртуальне довідково-бібліографічне обслуговування (дата звернення: 08.05.2020)

3. Добко Т. Довідково-бібліографічне обслуговування в електронному середовищі: віртуальне чи реальне. *Бібліотечний вісник*. 2011. № 4. С. 11–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv 2011 4 2

4. Наукова бібліотека УжНУ. URL: http://www.lib.uzhnu.edu.ua/node/49/show

5. Пурник А. А. Виртуальная справочно-информационная служба публичных библиотек: первые результаты и перспективы развития. URL: http://www.library.ru/4/theory/purnik_sudak.php

6. Разумова Э. Г. Технологические аспекты реализации онлайнового справочно-библиографического обслуживания удаленных пользователей (на примере Виртуальной справочной службы РНБ «Спроси библиографа»). *Информационный бюллетень РБА*. 2005. № 35. С. 136–137. URL: http://vss.nlr.ru/razumova.php

7. Романська С. Й. Віртуальна довідка – як одна з форм обслуговування віддалених користувачів. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства* : матеріали п'ятої міжнар. наук.-практ. конф., 11–12 верес. 2013 р. Львів, 2013. С. 204–212.

8. Технология виртуального справочно-библиографического обслуживания / Г. Н. Швецова-Водка. *Культура народов Причерноморья*. 2007. № 100. Т. 2. С. 27–36. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/6895

9. Тодорова **Є.** М. Мережево-віртуальні послуги бібліотек як складова інформаційно-бібліотечного сервісу. *Інформаційно-бібліотечний сервіс і користувач: новий формат взаємодії :* матеріали всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (до 50-річчя заснування Харківського державного університету харчування та торгівлі), 23–31 жовт. 2017 р. / редкол. : О. І. Черевко (та ін.). Харків : ХДУХТ, 2017. С. 99–106. URL: http://elib.hduht.edu.ua/jspui/handle/123456789/2136

10. Швецова-Водка Г. М. Віртуальна довідка – новий вид інформаційних послуг бібліотеки. *Бібліотеки Рівненщини: інновації, досвід роботи* : зб. ст. ; Рівнен. облдержадмін., Обл. упр. культури, Рівнен. держ. обл. б-ка. Рівне, 2004. С. 48–59. URL: https://elib.nlu.org.ua/view.html?id=3152

СПЕЦИФИКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ УСЛУГИ «ВИРТУАЛЬНАЯ СПРАВКА»: НА ПРИМЕРЕ РАБОТЫ ОТДЕЛА РУКОПИСЕЙ, СТАРОПЕЧАТНЫХ И РЕДКИХ КНИГ НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ УЖГОРОДСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА

Я. П. Бердар, Ю. П. Мателешко

Ужгородский национальный университет
Научная библиотека

***Аннотация*:** В статье раскрывается сущность справочно-библиографического обслуживания в электронной среде, показана роль виртуальных справок в удовлетворении информационных потребностей удаленных пользователей на примере работы отдела рукописей, старопечатных и редких книг Научной библиотеки Ужгородского национального университета.

***Ключевые слова*:** *Научная библиотека Ужгородского национального университета, библиотечные инновации, электронное справочно-библиографическое обслуживание, информационные запросы, виртуальная справка.*

SPECIFICS OF APPLICATION OF THE VIRTUAL REFERENCE: ON THE EXAMPLE OF WORK OF THE DEPARTMENT OF MANUSCRIPTS, OLD PRINT AND RARE BOOKS OF THE SCIENTIFIC LIBRARY OF UZHHOROD NATIONAL UNIVERSITY

Y. Berdar, Y. Mateleshko

Uzhhorod National University
Scientific Library

***Abstract*:** The article reveals the essence of reference and bibliographic services in the electronic environment, shows the role of virtual reference services in meeting the information needs of remote users on the example of the department of manuscripts, old print and rare books of the Scientific Library of Uzhhorod National University.

Keywords: *Scientific Library of Uzhhorod National University, library innovations, electronic reference and bibliographic service, information requests, virtual reference.*

Медведь Марія Миколаївна, канд. філол. наук, директор Наукової бібліотеки ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID 0000-0001-8275-9026

УДК 027.7(477.87)+001.895.004.9

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ВИДІВ БІБЛІОТЕЧНОГО СЕРВІСУ – ОСНОВА СУЧАСНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ УЖГОРОДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

М. М. Медведь

Ужгородський національний університет
Наукова бібліотека

Анотація: в статті розглянуто бібліотечний сервіс та процес упровадження інноваційних бібліотечних технологій в роботу бібліотеки Ужгородського національного університету за період 2013–2019 роки.

Ключові слова: *бібліотечний сервіс, інновації в бібліотеці, комп'ютеризація бібліотечних процесів, електронна бібліотека, ресурси вільного доступу, бібліотечна програма.*

Глобальна еволюція суспільства в цілому внесла суттєві зміни в бібліотечну галузь, кардинально змінивши її основні технологічні процеси. Наукова бібліотека Ужгородського національного університету не залишилась осторонь цих змін та внесла суттєві корективи в основну стратегію свого розвитку.

Стратегія розвитку будь-якої бібліотеки незалежно від її основного підпорядкування є «трансформаційна стратегія, метою реалізації якої є якісно змінити діяльність бібліотеки відповідно до потреб клієнтів, університету, сучасних тенденцій та кращих світових практик за допомогою інноваційних управлінських рішень і сучасних технологій. Реалізація стратегії передбачає кардинальне переосмислення діяльності бібліотеки й її трансформацію в інтелектуальний центр університету, який гнучко реагує на зміни» [8, с. 3].

Вільна енциклопедія термін «інновація» (англ. *innovation* – нововведення) трактує як ідею, новітній продукт у галузі техніки, технології, організації праці, управління, а також у інших сферах наукової та соціальної діяльності, заснований на використанні досягнень науки і передового досвіду, є кінцевим результатом інноваційної діяльності. Інновація – це результат системної діяльності, спрямованої на реалізацію досягнень науково-технічного прогресу та їх удосконалень, що сприяє кількісним та якісним змінам у внутрішньому середовищі підприємства та забезпечує підвищення ефективності й отримання конкурентних переваг [5].

Бібліотечна інновація – нестандартна ідея, методика, оригінальний проект, новітні продукти/послуги, що відрізняються від попередніх традиційних форм бібліотечної роботи новими підходами і властивостями та є кінцевим результатом інноваційної діяльності бібліотеки; в свою чергу цей результат є комплексом наукових, технологічних, організаційних та інших заходів, орієнтованих на реалізацію бібліотечних інновацій та здійснюється відповідно до визначеної інноваційної політики закладу, під якою розуміється система ідей, завдань та напрямів, форм і методів інноваційного розвитку, що відображає основні цілі та альтернативні можливості в умовах конкретних реалій сьогодення з врахуванням стратегії закладу на майбутнє [4].

Дослідженням сучасного стану інноваційних упроваджень в роботу бібліотек займаються цілий ряд українських науковців-практиків, серед яких Т. Велегжаніна, О. Котова, Т. Гранчак, В. Медведєва, Т. Ярошенко, С. Назаровець, С. Горова, І. Лобузін, І. Журавльова, Т. Колесникова, О. Полякова та ін.

Опираючись на думку Тетяни Велегжаніної, розглянемо інноваційний цикл, який відокремлює головні етапи інноваційної діяльності бібліотек, що включають послідовні фази інноваційного циклу: 1) ініціація

бібліотечної інновації; 2) аналіз навколишнього професійного середовища, пошук і відбір існуючих інноваційних рішень, їх оцінювання й експертиза можливого запозичення і адаптації у конкретній бібліотеці; 3) розроблення інноваційного проекту; 4) апробація інновації і її експериментальне впровадження; 5) оцінювання можливостей розповсюдження (на безоплатній/платній основі) у професійному і соціальному середовищі; 6) розроблення програми методичного забезпечення впровадження інновації у практику бібліотеки; 7) просування інновації у бібліотечній спільноті, поєднання з поточною діяльністю книгозбірні [2, с. 4].

На нашу думку, доповненням до викладених критеріїв, які визначають поетапні зміни в роботі бібліотек, є те, що стало для нас основою та першими кроками до інновацій, – бачення перспектив змін книгозбірні, тобто визначення стратегії її розвитку та необхідних коректив, і саме ці завдання покладено на очільників бібліотек. Виходячи з власного досвіду та досвіду інших керівників бібліотек, саме ініціювання змін визначає зміни курсу розвитку, а розроблення нової стратегії – забезпечення її успіху.

Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року під назвою «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» розроблена Кабінетом міністрів України та прийнята 23 березня 2016 р. № 219-р. акцентує значення бібліотеки, бо саме ці зміни мають потужний потенціал для консолідації суспільства, спрямування його на інтеграцію України у європейське співтовариство, для підвищення якості життя, рівного доступу до інформації, знань і культурного надбання [7].

Одним із напрямків стратегії розвитку бібліотечної справи є забезпечення професійного розвитку персоналу бібліотек, оновлення системи бібліотечно-інформаційної освіти та підвищення кваліфікації, збільшення частки молодих фахівців у кадровому складі бібліотек, сприяння залученню до професії активної, творчої та ініціативної молоді. Державою звернено увагу на модернізацію матеріально-технічної бази та інформаційно-технологічної інфраструктури бібліотек. Реалізація напряму передбачає створення сучасної матеріально-технічної бази та інформаційно-технологічної інфраструктури бібліотек відповідно до міжнародних стандартів для надання якісних бібліотечно-інформаційних послуг та універсального доступу до інформації.

Також стратегія передбачає інтенсивний розвиток та актуалізацію документно-інформаційних ресурсів бібліотек на традиційних та

електронних носіях і забезпечення доступу до них. Особлива роль відводиться створенню відкритого доступу до наукової інформації через розвиток відкритих електронних архівів (університетських інституційних депозитаріїв).

Очікувані результати:

- наявні актуальні бібліотечні фонди на різних носіях (традиційних та електронних);
- забезпечене розкриття інформаційних ресурсів бібліотек;
- відсутнє дублювання та зекономлені трудові ресурси бібліотек у створенні бібліографічних записів та авторитетних файлів;
- розширені пошукові можливості у каталогах для користувачів бібліотек;
- бібліотеки надають користувачам доступ до електронних вітчизняних і зарубіжних видань;
- забезпечений універсальний швидкий, простий та зручний доступ до усіх типів інформаційних ресурсів бібліотек через єдиний пошуковий інтерфейс;
- зростає роль бібліотек вищих навчальних закладів у поширенні наукової інформації у світовому науково-освітньому просторі, підвищенні рейтингу українських університетів;
- запроваджені сучасні сервіси доставки документів.

У частині «Збереження українського культурного надбання в частині документних ресурсів» стратегія передбачає створення Державного реєстру національного культурного надбання у розділі “Книжкові пам’ятки України”, а також передбачає розробити, прийняти і виконати Державну цільову програму створення Національної електронної бібліотеки [6].

Інформаційне середовище будь-якого закладу вищої освіти створює бібліотека, яка сприяє формуванню інформаційного стилю мислення, підвищує інформаційну компетентність, знайомить із сучасними засобами, методами і технологіями інформаційної діяльності, адже майбутні фахівці мають бути готовими до роботи в умовах постійного накопичення знань, інформації [3].

Ужгородський національний університет належить до класичних університетів України і має найвищий – IV-й рівень акредитації. УжНУ – один із найбільших та кращих університетів Карпатського регіону.

Університет заснований в 1945 році, але за невеликий проміжок часу гідно показав себе в науковому світі, став орієнтиром, альма-матер для багатьох поколінь студентів, які тепер успішно працюють як в Україні, так і в інших країнах світу. В ньому сформувалися потужні наукові школи, відомі далеко за межами нашої країни.

Наукова бібліотека Ужгородського національного університету сміливa в прагненні крокувати з часом. Фонд бібліотеки нараховує понад 1.5 млн одиниць фонду, серед яких: 800 тисяч примірників складає наукова література, близько 600 тисяч – навчальна література. Фонд унікальний виданнями, що зберігаються в ньому, а саме 20-ма тисячами рідкісних рукописних книг та першодруків.

У фондах відділу зберігаються книжкові пам'ятки виняткової цінності: рукописні книги, стародруки, а також рідкісні та цінні видання XIX–XX століть, які мають важливу наукову, історичну, культурну та духовну цінність. До прикладу, колекція інкунабул Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету завдяки прикордонному розташуванню міста Ужгород, в якому і сформувалася колекція, має 400-річну історію. Пишається бібліотека колекцією рукописних книг**,** що містить 127 рукописів XV–XIX ст. українською, церковнослов'янською, латинською, румунською мовами. Репертуар складають богослужебні книги, юридичні, богословські, аскетичні, історичні твори, учбові курси Середньовіччя та ранньо-модерної доби тощо. Серед рукописів кириличного письма – 50 рукописів досить раннього періоду XV–XVI ст., які мають загальнонаціональне значення.

Зупинившись лише на ціннісній характеристиці фондів Наукової бібліотеки УжНУ, підкреслимо значення видань які, ось уже понад 70 років, зберігаються в її стінах, та наголосимо на необхідності інформування про ці джерела за допомогою як традиційних так і новітніх інформаційних технологій, бо саме інноваційні чинники є лакмусом професійної діяльності колективу книгозбірні.

Роботу Наукової бібліотеки забезпечують понад 80 бібліотечних працівників, які успішно переорієнтували традиційні методи обслуговування на сучасні потреби користувачів.

Основною сучасною стратегією нашої бібліотеки є впровадження інноваційних видів бібліотечного сервісу. В чому ж його відмінність від звичних, традиційних бібліотечних послуг? Відповідь однозначна: це переорієнтація стратегії володіння інформаційними ресурсами на

стратегію оперативного доступу до них. Нагальними стали потреби користувачів у отриманні інформації та інформаційних продуктів і сервісних послуг, що пов'язано з використанням комп'ютерної техніки.

Інноваційні бібліотечні впровадження мають суб'єктивну і об'єктивну сторони, що міцно пов'язані між собою. Об'єктивною стороною є сама бібліотека, тобто її внутрішнє наповнення, увесь бібліотечний фонд (традиційні та електронні джерела інформації), а суб'єктивною – споживач цієї інформації (користувач). Сьогодення внесло корективи, додавши до об'єктивного критерію додаткові складники: сучасні сайти бібліотеки та електронні бази, до суб'єктивного – віртуального користувача.

Як зазначила Тетяна Чорна у своєму виступі-презентації на ІІІ Міжнародній науково-практичній конференції «Бібліотеки закладів вищої освіти: досвід та перспективи» (6 липня 2018, м. Одеса), основним аргументом змін все ж залишається готовність бібліотек до трансформації, що потребують перегляду:

- стратегії розвитку бібліотек;
- зміни структури бібліотек;
- оптимізації бібліотечних процесів;
- компетенції бібліотекарів;
- уніфікації вимог цифрових даних світовим стандартам [1].

Наукова бібліотека Ужгородського університету свій стрімкий напрям до інновацій розпочала у 2004 році. В той час комп'ютеризація для вузівських бібліотек була справою новою і дещо невідомою. Впевненості додавали приклади бібліотек найрейтинговіших вузів, позиції яких не похитнулись і дотепер. Придбання бібліотечної комп'ютерної програми УФД/Бібліотека не стало запорукою поступу – на початку процесу комп'ютеризації приживалось бібліотекою скоріш як додаткове навантаження на відділ комплектування фондів. Із великого бібліотечного колективу ази програми засвоїли одиниці. Перелом в традиційному сприйнятті бібліотечних технологій здійснився зі зміною керівництва бібліотекою у 2013 році.

Для цього було вивчено комп'ютерні навики кожного члена колективу і за допомогою трирівневих тренінгів розпочалась підготовка до впровадження електронної бібліотечної програми. Методика «навчають колеги» була і найсприятливішим способом для вікових бібліотекарів, і найефективнішим. Нова стратегія опиралась на ділянки найактивнішого

користування книжковими фондами, якими стали фонди читальних залів та абонементів навчальної літератури.

У 2017 році бібліотекою було повністю завершено об'єднання всіх філій та відділів бібліотечною мережею. Завдяки цьому був відкритий електронний каталог Наукової бібліотеки УжНУ, створена електронна база «Читач», електронний репозитарій, розроблено новий сайт бібліотеки, створено, в складі бібліотеки, центр наукометрії, введено нові електронні методи обслуговування користувачів, запроваджено онлайн-послуги, мережу Інтернет тощо.

З огляду на потребу користувачів щодо покращення бібліотечного сервісу в УжНУ, книгозбірня визначилась з домінантним стержнем своїх послуг, бо саме він поєднав інформаційні та культурно-освітні потреби, матеріально-технічні можливості, ресурсний потенціал та професійний рівень її працівників, що включає не лише інформаційні навики, а й знання пошуку та користування в сучасних інформаційних системах. Особливо відчутно вплинуло на можливості задоволення бібліотекою запитів своїх читачів відкриття вільного доступу до наукометричних баз Web of Science та Scopus, поштовхом до якого став наказ МОН України «Про затвердження Порядку забезпечення доступу вищих навчальних закладів і наукових установ, що знаходяться у сфері управління Міністерства освіти і науки України, до електронних наукових баз даних (№1110 від 02.08.2017 р.). Вагомим аргументом є факт активної присутності публікацій наукових (науково-педагогічних) працівників УжНУ у наукових журналах, які включені до електронних наукових баз даних Web of Science та Scopus. Безкоштовний та необмежений доступ до згаданих баз у режимі он-лайн має внутрішньомережевий та віддалений характер доступу до інформації; він надається всім педагогічним та науково-педагогічним працівникам, науковцям УжНУ та іншим окремим особам, які не є співробітниками вузу, але мають професійну потребу в доступі до електронних наукових баз даних.

Бібліотечний сервіс послуг он-лайн являє собою комплекс додаткових послуг, основою яких є задоволення сучасних запитів мобільним способом. Поряд із традиційними бібліотечними послугами це і своєрідна консультативна допомога пошуку, і вибір відповідного джерела. Першим кроком у виконанні основного завдання інновацій стало успішне відкриття вільного доступу до електронного каталогу Наукової бібліотеки Ужгородського університету через власний сайт бібліотеки. Форма

джерела пошуку розроблена відповідно електронній програмі УФД/Бібліотека і на сьогодні включає понад 600 тисяч записів.

Зупинимо свою увагу на новинках бібліотечного сервісу, які Наукова бібліотека УжНу пропонує на своєму сайті www.lib.uzhnu.edu.ua

Сервіс довідково-інформаційного обслуговування розширено он-лайн послугами рубрик: «Календар знаменних та пам'ятних дат», «Віртуальні книжкові виставки, огляди, презентації», «Нові надходження», «Науковий доробок працівників УжНУ», «Бібліографічні видання та публікації працівників НБ УжНУ» та «Інтернет ресурси».

Найактуальніша на сьогодні рубрика – «Науковцям», яка поділяється на підрубрики: «Консультації», «На допомогу науковцям», та особливо вагома для користувачів на сьогодні підрубриками «Наукометрія. Бібліометрія». Саме остання користується найбільшою популярністю серед користувачів, бо питання наукометрики та бібліометрії стали нагальними в часі, бо визначають наукову активність досліджень вчених Ужгородського університету.

Не поступається в активності відокремлена важлива віртуальна рубрика «Електронні ресурси». Підготовку до її наповнення та використання Наукова бібліотека УжНУ започаткувала ще в попередні роки; після опробування, пересвідчившись у її актуальності, виокремила (розширила) в ній відповідні підрубрики: «Електронний каталог», «Електронний репозитарій», «Бази даних», «Електронні ресурси УжНУ». Доповненням рубрики стало посилання на сайт вузу під назвою «Електронне навчання», яке вміщує значний комплекс навчальних дисциплін, курсів лекцій, методичних розробок та ін.

Бібліотекою удосконалено технологію збору он-лайн замовлень на навчальні та наукові видання з метою надати допомогу відділу комплектування книжкового фонду. Рубрика «Комплектування» супроводжується відповідною консультацією та інструкцією щодо замовлення на літературу для представників факультетів та кафедр, їх списків рекомендованої літератури щодо вивчення дисциплін. Замовлення он-лайн до відділу комплектування надходить на адресу цього ж відділу (dep-acqlibrary@uzhnu.edu.ua). Замовлення здійснюється через online-форму. Передбачено також форму «Доукомплектування». Для зручності перегляду українських видань представлено окрему категорію «Пропозиції видавництв», в якій розміщено цілий ряд видавництв держави.

Виокремлена рубрика «Книгообмін» передбачає повний перелік видань, якими бібліотека може обмінюватися з іншими вузами чи бібліотечними закладами. Електронний перелік таких видань побудований відповідно до систематизації УДК.

Окремої уваги та наголосу отримала рубрика «Он-лайн послуги», саме вона стала новинкою бібліотечного сервісу та отримала високу оцінку віртуальних користувачів. Її основні підрубрики старанно розроблялися на сайті, враховуючи практичні поради працівників бібліотеки та їх побажання і побажання різних категорій користувачів. Для цього бібліотека провела опитування як серед працівників бібліотеки, так і серед користувацької аудиторії. Рубрика «Он-лайн послуги» набула найбільшого розширення і включає на сьогодні 13 підрубрик: «Електронне замовлення», «Електронна доставка документа», «Індексування за УДК», «Заміна втраченої книги», «Продовження терміну користування книгою», «Віртуальна бібліографічна довідка», «Тематичний підбір літератури», «Редагування списків літератури»,«Бібліографічні менеджери», «Перевірка на плагіат», «Платні послуги», «МБА», «Замовлення приміщень».

Саме її деякі найважливіші підрубрики і розглянемо:

- «Електронне замовлення документу» – послуга, якою викладачі та студенти Ужгородського національного університету можуть скористатися після перегляду електронного каталогу бібліотеки. За допомогою відповідної сервісної он-лайн форми «Електронне замовлення документу» бібліотека скеровує до відділу, у фондах якого зберігаються відповідні видання, попереджуючи замовника, що замовлені книги зберігаються бібліотекою не більше трьох днів;
- «Електронна доставка документів» – сервісна послуга, яка надає можливість користувачам отримати електронні копії статей або фрагментів друкованих видань із фондів бібліотеки УжНУ за допомогою мережі Інтернет. Загальний обсяг кожного запитуваного документа не може перевищувати 25 сторінок;
- «Індексування за УДК» – допомога у визначенні індексів Універсальної десяткової класифікації (УДК) та авторського знака до наукових та навчальних праць. Послуга надається лише науковцям, співробітникам, викладачам, аспірантам та студентам Ужгородського національного університету. Технологія отримання індексу УДК – проста та зручна. Користувач заповнює відповідну он-лайн форму, в якій окрім

ПІБ та зворотної електронної адреси користувача виділені поля: вид видання, анотація, ключові слова. Термін виконання: протягом одного робочого дня;

- послуга "On-line заміна втраченого документа" дозволяє швидко і зручно здійснити заміну втраченого документа з бібліотечного фонду Наукової бібліотеки УжНУ. Користувач через Електронний каталог (авторизувавшись) може переглянути, які саме книжки є на даний час на його електронному формулярі, та з'ясувати бібліографічний опис загубленого документа. Для оформлення заміни втраченого документа на абонементі бібліотеки необхідно відправити запит;
- послуга "On-line продовження книг" дозволяє швидко і зручно подовжити термін користування документами з бібліотечного фонду Наукової бібліотеки УжНУ. Користувач може переглянути Електронний каталог (авторизувавшись) і з'ясувати, які саме книжки є на даний момент на його формулярі, та визначити дату повернення в домовленості з бібліотекою, відправивши он-лайн форму очікувати відповідь бібліотеки;
- послуга «Віртуальна бібліографічна довідка» здійснюється за допомогою бібліографів щодо пошуків інформації про книги, статті, інтернет-ресурси; послуга допомагає підібрати список літератури за конкретною темою, отримати відповіді на запити з усіх галузей знання. Виконується лише на основі фонду Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету. Відповідь зберігається в електронному «Архіві виконаних довідок»;
- послуга «Тематичний підбір літератури» передбачає змогу замовити тематичний підбір літератури до статті, курсової, дипломної, дисертаційної та інших робіт. Для цього потрібно заповнити форму online (в полі «Електронна адреса» вказати свою власну/корпоративну електронну пошту). Співробітники бібліографічного відділу та відділу обслуговування зроблять підбір літератури серед документів, наявних у фондах бібліотеки (термін виконання замовлення від 2-х до 14-ти днів);
- послуга «Редагування списків літератури» - це додаткова освітня послуга, яку бібліотека УжНУ надає з редагування списків використаної літератури наукової публікації та списку посилань за ДСТУ ГОСТ 7.1:2006, ДСТУ 8302:2015 та міжнародними стилями. Матеріали для опрацювання бібліотека пропонує надсилати на адресу інформаційно-бібліографічного відділу E-mail: dep-bibliogr@uzhnu.edu.ua ;

- послуга «Перевірка на плагіат» здійснюється Центром наукометрії бібліотеки і наукова робота проходить перевірку на виявлення збігів/ідентичності/схожості в текстах, завдяки передплаченим вузом засобів перевірки на плагіат Unichek та Strikeplagiarism.

Корисними та цікавими рубриками Наукова бібліотека УжНУ доповнила власний сайт, серед рубрик якого є і рубрика «Команда», в якій книгозбірня віртуально представляє ведучих бібліотекарів-спеціалістів, здійснивши взаємоконтакт з користувачами завдяки службовим та електронним адресам, контактом зв'язку.

Рубрики «Фотогалерея» та «Презентація бібліотеки» розширюють віртуальне знайомство з бібліотекою УжНУ та сприяють її популяризації в суспільстві.

Популяризації бібліотеки активно сприяє і її присутність в соціальних мережах «Фейсбук», «Твіттер», «Інстаграм».

Таким чином, створивши сучасну модель бібліотечного сервісу, Наукова бібліотека Ужгородського національного університету зробила впевнений крок назустріч сучасним запитам користувачів, адже впровадження нових інформаційних технологій в свою діяльність – це не лише вимога часу, а й запорука успіху.

Література:

1. Chorna_Tsyfrovizatsiia_tradytsiinoho_informatsiinoho_seredovyshcha URL : http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13546/

2. Велегжаніна Т. Інновації в новій парадигмі діяльності бібліотек. *Бібліотечна планета*. 2017. №3. С. 4. URL : http://ube.nplu.org/article/

3. Грипич С. Н., Буравкова Л. М. Інформаційна культура: теоретичні засади та досвід : навч. посіб. ; за заг. ред. С. Н. Грипич. Київ : Кондор, 2018. 344 с.

4. Інноваційна діяльність бібліотек. *Українська бібліотечна енциклопедія* [Електронний ресурс]. URL: http://ube.nplu.org/article

5. Матеріал з Вікіпедії [Електронний ресурс]. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F

6. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 219-р «Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025

року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» URL : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80/

7. Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» : проект. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80

8. Стратегія розвитку Науково-технічної бібліотеки ім. Ігоря Сікорського: 2017–2020 / уклад. О. Бруй ; Наук.-техн. б-ка ім. Г. І. Денисенка Нац. техн. ун-ту України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Київ : Вид-во Ліра-К, 2017. 38 с.

ВНЕДРЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ВИДОВ БИБЛИОТЕЧНОГО СЕРВИСА – ОСНОВА СОВРЕМЕННОЙ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ УЖГОРОДСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

М. Н. Медведь

Ужгородский национальный университет
Научная библиотека

Аннотация: в статье рассмотрен современный библиотечный сервис и процесс внедрения инновационных библиотечных технологий в работу библиотеки Ужгородского национального университета за период 2013-2019 годы.

Ключевые слова: библиотечный сервис, инновации в библиотеке, компьютеризация библиотечных процессов, электронная библиотека, ресурсы свободного доступа, библиотечная программа.

IMPLEMENTATION OF THE INNOVATIVE TYPES OF LIBRARY SERVICE IS A BASIS OF THE MODERN STRATEGY FOR DEVELOPMENT OF THE SCIENTIFIC LIBRARY OF UZHHOROD NATIONAL UNIVERSITY

M. M. Medved

Uzhhorod National University
Scientific Library

Abstract: Library service and the process of implementation of the innovative library technologies in work of the library of Uzhhorod National University in 2013-2019 were reviewed and analyzed in the article.

Key words: *library service, innovations in library, computerization of library processes, electronic library, free access resources, library program.*

Медвідь-Чірібан Марина Олександрівна, завідувач сектору
Наукової бібліотеки ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

УДК 027.7(477.87)+ 024.1+025.6:004.9

ЕЛЕКТРОННА БАЗА «ЧИТАЧ» – НОВА ФОРМА ОБЛІКУ КОРИСТУВАЧІВ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ

М.О. Медвідь-Чірібан

Ужгородський національний університет
Наукова бібліотека

Анотація: у статті аналізується бібліотечна електронна база «Читач» як нова форма обліку користувачів сучасної бібліотеки. На прикладі Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету розглянуто практичні можливості база даних «Читач», переваги над традиційним картковим обліком, а також її значення для іміджу книгозбірні.

Ключові слова: *бібліотека Ужгородського національного університету, інформаційні технології, електронна база, інформатизація бібліотеки, бібліотечні технології.*

Стрімкий розвиток інформаційних технологій вносить суттєві корективи в роботу сучасних книгозбірень. Освітянські книгозбірні мають великі переваги над публічними, бо їх контингент обслуговування цілком залежить від галузевого спрямування підготовки майбутніх фахівців, від кількості спеціальностей навчання, від кількості вступників та престижності майбутнього фаху. Звідси фінансова та матеріальна підтримка вузу, на плечі якого лягають всі витрати щодо забезпечення функціонування структурного

відділу, яким і є бібліотека закладу. Полегшення умов існування не завжди пропорційне вимогам щодо обслуговування, яке полягає в забезпеченні студентів навчальною літературою. Пропорції вимог до таких бібліотек опираються на рівень акредитації вузу: чим вищий рівень акредитації – тим вищі вимоги відповідності бібліотеки вимогам навчання та підтримки науки в університеті чи будь-якому іншому освітньому закладові. На початку кожного навчального року бібліотека очікує на значне поповнення користувачами, бо період завершення навчання та отримання дипломів вносить суттєві зміни в корегуванні кількості користувачів книгозбірні.

Ужгородський національний університет (надалі УжНУ) належить до класичних університетів України і має найвищий – IV рівень акредитації. Інформаційний потенціал ужнівської книгозбірні складає понад 1 млн 600 тисяч примірників, який за своїм складом повністю відповідає профілю університету і щорічно поповнюється на 10–14 тисяч нових документів. До послуг 15-ти тисяч користувачів-студентів та двох тисяч науковців – понад 400 назв періодичних фахових видань, у т. ч. міжнародних [3, с. 2].

Наукова бібліотека УжНУ – найбільша книгозбірня Закарпаття, ровесниця свого вузу, який цьогоріч святкує 75-річчя з дня заснування. Створена бібліотека в 1945 році і з університетом пройшла всі етапи становлення. Багато поколінь студентів та викладачів пам’ятають власну плідну співпрацю з університетською книгозбірнею, згадують свої життєві моменти в її стінах і завдячують бібліотеці своїми успіхами у навчанні та отриманні якісних знань, які окрім прослуховування лекцій, черпали з книг бібліотечного фонду. Та сьогодні в стінах вузу навчається нове покоління студентів, яке влучно охарактеризоване як комп’ютерне покоління, адже воно живе в сучасному інформатизованому світі, де основним критерієм виміру є час та швидкість доступу до інформації. Бібліотека вузу крокує в ногу з часом, а значить прагне відповідати всім запитам своїх користувачів.

В 2013 році бібліотека УжНУ розпочала процес комп’ютеризації, а вже в 2017 – об’єднала всі структурні підрозділи в єдину комп’ютерну бібліотечну мережу, яка включала в себе всі пункти видачі підручників. Книгозбірня створила власну електронну базу навчальної літератури, включивши до неї понад 360 тисяч примірників підручників. Таким чином, університетська книгозбірня повністю перейшла в режим комп’ютерного обслуговування всіх категорій користувачів, основу яких складають студенти. Поряд з

електронною базою навчальної літератури також була створена ще одна власна електронна база даних (надалі БД) – «Читач» [2, с. 90].

Стрімкий процес комп'ютеризації та автоматизації потребував змін технологічного процесу запису користувача до бібліотеки, який не оминав збір індивідуальної інформації про студента, аспіранта, викладача чи будь-якого співробітника університету. Керівництвом бібліотеки було прийнято рішення відійти від традиційної форми запису до бібліотеки і застосувати документальний супровід зарахування на навчання, або прийняття на роботу. Таким чином, Наукова бібліотека УжНУ напрацювала власну методику для налагодження документального контакту з навчальною частиною та кадровим відділом університету. Це зобов'язувало канцелярський відділ вузу передавати до бібліотеки електронні копії наказів університету про зарахування на навчання, академвідпустки, відрахування з навчання, які стали основою включення/виключення користувачів до єдиної бібліотечної електронної бази «Читач». Бібліотека, випереджаючи прихід користувача в її стіни, завбачливо створювала йому електронний формуляр, дотримуючись обов'язку не порушення права користувача на особисті дані. В БД бібліотекарем централізовано вносились лише основні дані: ПІБ, факультет навчання, спеціалізація, форма та курс навчання, статус користувача (студент, викладач, співробітник тощо). Всі інші дані з дозволу користувача додавались в базу «Читач» при його особистому візиті та згоді.

Наукова бібліотека УжДУ з 2004 року використовувала електронну бібліотечну програму вітчизняного виробництва «УФД / Бібліотека», але використання бази «Читач» змогла активізувати набагато пізніше. Які можливості отримали працівники бібліотеки в роботі з цією базою? Ними стали:

- Ведення, редагування, зберігання, пошук, перегляд, друк, вилучення відомостей про користувача.
- Гарантію достовірності інформації.
- Захист інформації від несанкціонованого доступу.
- Статистичний аналіз інформації.
- Контроль за дублетністю читачів, або номерів читацьких квитків.
- Відновлення загубленої або зіпсованої інформації в БД.
- Інформаційно-довідкові функції [4, с. 17–18].

Особливістю роботи Наукової бібліотеки УжНУ з БД «Читач» – є відмова від виготовлення традиційного читацького квитка, адже поліграфічне

виконання та фотовиконання потребують не лише матеріальних затрат, а й часових. Саме тому книгозбірня відмовилась від виготовлення читацького квитка, замінивши його стандартним студентським квитком, який має цифрову персональну ідентифікацію. Вона замінила собою звичайний номер читацького квитка, а налаштовані на зчитування бібліотечні ручні сканери без перешкод почали сприймати ідентифікацію студентського квитка, відкриваючи електронні формуляри читачів. Особливу зручність відчули працівники бібліотеки в обслуговуванні студентів-іноземців. Їх в Ужгородському університеті навчається більше тисячі, майже всі є студентами-медиками, переважна частина яких – вихідці з Індії, тому прізвища студентів-іноземців створюють складнощі не стільки для вимови, як для написання.

Погоджуємось із думкою Яремчук Л.В., що перевагою електронного формуляру є зручність в обслуговувані, завдяки якій бібліотекарі на різних пунктах видачі літератури можуть поповнювати (записувати) інформацію, яка стосується даного читача (боржник, відрахований за наказом, загублений читацький квиток тощо). Відповідну інформацію бібліотекарі вводять в поле «примітки», або ж мають повноваження заблокувати електронний формуляр користувача з певної причини. Допоки студент не розрахується чи не поновиться, жоден відділ бібліотеки обслуговувати його не зможе [5, с. 373].

Таким чином, блокування електронного формуляра дає змогу дисциплінувати користувачів щодо повернення книги бібліотеці, а солідарність колег інших відділів обслуговування стає дієвим фактором боротьби з безвідповідальністю тих, хто порушує умови домовленості з бібліотекою про визначений період користування виданням.

Не залишається поза увагою ще одна зручність в користуванні БД «Читач». Мова йде про останній етап користування бібліотекою студентами, коли вони завершують навчання у вузі та отримують підтвердження про повернення всіх навчальних та наукових видань до фонду бібліотеки. Головний абонемент університетської книгозбірні виступає в ролі останньої інстанції, яка перевіряє заборгованість користувача і затверджує відповідний обхідний бланк. Враховуючи, що Наукова бібліотека УжНУ в своєму підпорядкуванні має 12 відділів видачі книг, які розміщені в різних частинах міста, студентам відпала необхідність підтверджувати повернення книг у кожному з них, адже електронний формуляр став єдиним підтвердженням видачі/повернення книг. Він зберігає в собі повну інформацію про користування бібліотекою (з першого до останнього дня навчання чи праці в університеті).

Таким чином, підтримуючи твердження Н. Громницької, бібліотечне обслуговування – це відкрита, багаторівнева підсистема бібліотеки з надання різноманітних інформаційних послуг, орієнтована на користувачів. Бібліотечне обслуговування читачів – один із найголовніших напрямків роботи бібліотеки, що допомагає задовольнити освітні, інформаційні та культурні потреби людини [1, с. 96].

Висновки. Підсумовуючи викладений матеріал, можна з впевненістю відмітити: комп'ютеризація та інформатизація бібліотек стали рушійною силою розвитку бібліотечних технологій, яких давно очікували її користувачі. Електронна база «Читач» виявилась новою ефективною електронною формою обліку користувачів сучасної бібліотеки, яка практично продемонструвала багато переваг перед традиційним картковим. Найвагомішою її перевагою стала зручність ведення, редагування, зберігання, пошук, перегляд. БД «Читач» виконує функцію обліку користувачів та статистичного аналізу користування бібліотекою, вона вміло поєднує в собі інформацію та статистику.

Література:

1. Громницька Н. Сучасні методи та форми бібліотечного обслуговування користувачів. С. 96–112. URL: http://library.zu.edu.ua/doc/hromnytska.pdf – Назва з екрана.

2. Медведь М. М. Наукова бібліотека та її роль у навчальному та науковому процесах університету. *Міжнародний науковий вісник* : зб. наук. пр. ; редкол. : І. В. Артьомов (голова) та ін. Ужгород : ДВНЗ "Ужгор. нац. ун-т", 2018. Вип. 1 (17). С. 88–93.

3. Медведь М. М. Політика інноваційних впроваджень у роботу Наукової бібліотеки Ужгородського університету. *Використання інструментів веб-технологій як основа розширення бібліотечних онлайн-послуг у формуванні сучасного іміджу бібліотеки* : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 18–25 черв. 2019) ; ДВНЗ "Ужгор. нац. ун-т", Наук. б-ка. Ужгород, 2019. С. 2. URL: http://www.lib.uzhnu.edu.ua/public/uploads/files. – Назва з екрана.

4. Чабан І. Автоматизоване робоче місце пункту запису читачів НБУВ. Бібліотечний вісник. – 1998. № 1. С. 17–18. http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_1998_1_10. – Назва з екрана.

5. Яремчук Л. В. Автоматизована книговидача користувачам НТБ Національного університету "Львівська політехніка". *Сучасні проблеми*

діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства : матеріали Третьої наук.-практ. конф., 29 верес. 2011 р., Львів, Україна. Львів, 2011. С. 368–374.

ЭЛЕКТРОННАЯ БАЗА «ЧИТАТЕЛЬ» – НОВАЯ ФОРМА УЧЕТА ПОЛЬЗОВАТЕЛЕЙ СОВРЕМЕННОЙ БИБЛИОТЕКИ

М. Медвидь-Чирибан

Ужгородский национальный университет
Научная библиотека

Аннотация: в статье анализируется библиотечная электронная база «Читатель» как новая форма учета пользователей современной библиотеки. На примере Научной библиотеки Ужгородского национального университета, рассмотрены практические возможности БД «Читатель», ее преимущества над традиционным карточным учетом, а также ее значение для имиджа библиотеки.

Ключевые слова: *библиотека Ужгородского национального университета, информационные технологии, электронная база, информатизация библиотеки, библиотечные технологии*.

“CHYTACH” ELECTRONIC DATABASE – A NOVEL FORM OF ACCOUNTING OF USERS OF MODERN LIBRARY

M. Medvid-Chiriban

Abstract: The article analyzes the ”Chytach” library electronic database as a new form of accounting of users of modern library. Practical features of the ”Chytach” database, its advantages over the traditional card accounting system and importance for library reputation were reviewed on the example of the Scientific Library of Uzhhorod National University.

Keywords: *library of Uzhhorod National University, information technologies, electronic database, library informatization, library technologies*

Найда Людмила В'ячеславівна, завідувачка відділу НТБ Національного університету «Львівська політехніка»

УДК 027.7(477.83):028.8+821

ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ У НТБ НУ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

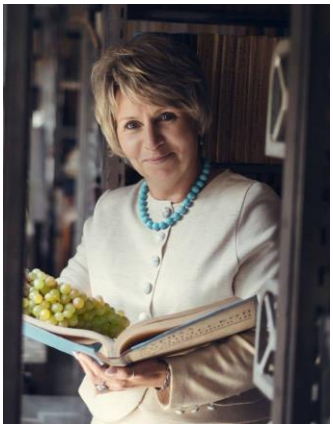

Л. В. Найда

Науково-технічна бібліотека
Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація: Представлено різні напрями та методи популяризації художньої літератури як важливого засобу інтелектуального, творчого та духовного розвитку студентів. Висвітлюються інноваційні форми роботи, спрямовані на промоцію читання.

Ключові слова: популяризація читання, інновація, флешмоб, соціальні мережі, опитування.

«Немає нічого, що більшою мірою привертало б мене все моє життя, ніж читання хороших, добрих книг, що містять глибокі і цікаві думки»
Апшероні А.

Проблема занепаду читання виникла не сьогодні, її ми спостерігаємо протягом десятиліть. У зв'язку з пропозиціями легкодоступної інформації у цифровій формі сучасний читач байдужіє до традиційної книги та знижується

його зацікавлення до літератури. Ця тенденція охопила не тільки Україну, отже, читаючих у світі стає дедалі менше. Близько 46 % наших громадян взагалі не читають [3].

Науковці та психологи з різних країн вивчають вплив читання на розвиток людини. Спираючись на результати їх досліджень, можемо говорити про користь читання та його переваги. Згідно цих досліджень [5–6], читання покращує роботу мозку, допомагає не лише розширювати словниковий запас, а й підвищує загальну грамотність. Читання є барометром духовного здоров'я суспільства, а ті, котрі читають багато художньої літератури, краще розуміють інших, проявляють емпатію та мають здатність дивитися на речі з іншої точки зору.

Ми прагнемо стати частиною європейської спільноти. Щоб утвердити себе у ній та стати конкурентноспроможними на світовому ринку нам потрібні розумні, інтелектуально розвинені молоді громадяни. Тому так важливо популяризувати читання, в першу чергу серед молоді, та наголошувати на ролі книги, як важливої складової національного, культурного, професійного та інтелектуального збагачення людини [4].

Для бібліотек питання популяризація читання було і залишається одним із основних завдань. Якщо раніше цим питанням займались виключно бібліотеки, то сьогодні вони перестали бути монополістами у цій справі. Сьогодні ця діяльність також притаманна видавництвам, книгарням, письменникам. Всіх їх об'єднує одна мета – залучити до читання якомога більше людей, популяризувати читання і формувати культурну компетентність молоді. Для цього потрібно об'єднати зусилля спільно із закладами освіти, засобами масової інформації, громадськими організаціями [11].

Український інститут книги на своїй сторінці у Facebook ділиться проектом «Дегустація книжок». Сьогодні, у час карантину Український інститут книги разом з Українською бібліотечною асоціацією провели онлайн-конференцію, де обговорювались важливі питання бібліотечної сфери, зокрема, використання електронної художньої книги, підвищення інтересу до читання. Був проведений аналіз використання художньої електронної книги та вказано сайти, які бібліотекарі можуть пропонувати своїм читачам.

Заслуговує уваги досвід роботи бібліотек щодо впровадження інноваційних форм і методів промоції читання. Цікаві методи інформування про нові надходження та найбільш читані книги має Херсонська ОУНБ, на абонементі якої

є точка доступу до відповідної інформації через і-Pad з доступом до Інтернет. Це дозволяє знайомитись з кращими зразками сучасної української літератури. Оригінальними є створені ними проекти: фото-проект однієї книги «Я читаю «Сонячну алею» Томаса Бруссіга»; літературні «смаколики»; фотосесія бібліотечних працівників як засіб популяризації читання, книги, бібліотеки; відеоогляди сучасної української літератури; буктрейлери [9].

Експрес-опитування «Book-симпатія» з визначенням рейтингів книжок-лідерів організовує Чернівецька ОУНБ. Локальне дослідження «Чому я читаю саме цього автора?», результати якого узагальнюються у рейтингу книг «Український Best», здійснила на своєму сайті Тернопільська ОУНБ. Активно працює у цьому напрямку і наукова бібліотека Хмельницького національного університету. В одному із бюлетенів, які видає книгозбірня, зібрано «матеріал, що стосується проблем читання художньої літератури сучасним студентством» [8]. «Нові форми та методи розвитку інтересу до читання…» пропонує бібліотека Івано-Франківського національного медичного університету.

Питання «читання як розвиваюче середовище нового покоління» обговорювали і на круглому столі «Бібліотека: місце традицій, простір інновацій» у Київському національному університеті культури і мистецтва [2].

Не стоїмо осторонь цієї проблеми і ми. Упродовж декількох років Науково-технічна бібліотека НУ «Львівська політехніка» (НТБ) шукає і впроваджує нові форми роботи у популяризацію читання художньої літератури.

Починаючи з 2016 р., бібліотека активно долучається до проведення «Наукових фестин» в Університеті. Це свято науки та інтелекту, метою якого є популяризація навчання у нашому ВЗО. Завданням бібліотеки є промоція та популяризація книги. В рамках проведення цього заходу у стінах НТБ відбуваються літературні квести, флешмоби, бібліотекою «курсує» «Бібліотрамвай», https://www.facebook.com/photo?fbid=2878921715488186&set=a.285069951540055 , який скеровує своїх читачів у світ книги та її героїв. Упродовж маршруту учасників очікують несподіванки, сюрпризи, вікторини, ігри, книжкові виставки. Значну допомогу у підготовці та проведенні такого свята нам надають студенти, а її активними учасниками є учні львівських шкіл https://www.facebook.com/photo?fbid=2878925292154495&set=a.285069951540055 .

Традиційно у Всеукраїнський день бібліотек відбуваються заходи, які пропагують художню книгу. Флешмоб «Читання на бамбетлі», захід який вперше було проведено у 2016 р., спонукав відвідувачів почитати уривки з улюблених творів на зручному бамбетлі[1].

У 2019 р. наступним таким «читанням» був спільний проект з учасниками студентського театру-студії «Хочу» – «Літературний Львів 30-х». У ньому студенти університету представили творчість авторів знаних і забутих, тих хто залишив помітний слід у літературному мультикультурному просторі міста. Серед них: українці, поляки, євреї, об'єднанні особливою «львівською ідентичністю» та непересічним талантом: Богдан-Ігор Антонич і Святослав Гординський, Дебора Фогель та Бруно Шульц, Софія Яблонська і Станіслав Лем та ін. https://www.facebook.com/photo?fbid=2432596263454069&set=a.285069951540055

Інший захід – «Ніч в бібліотеці» перетворюється у свято книги, де родзинкою дійства стають письменники. Так, нічним гостем у 2017 р. був Любко Дереш, якого, незважаючи на пізню годину, студенти чекали з великим нетерпінням. Їхні очікування були цілком виправдані: разом із молодим письменником вони провели захопливу «Бедуїнську ніч у Львові», поспілкувалися з гостем і почули відповіді на безліч своїх запитань. https://www.facebook.com/photo?fbid=1744430222487750&set=pcb.1744431415820964

Щорічно, в День першокурсника, ми організовуємо виставкові стенди новинок художньої літератури. Популяризуючи нове у світі літератури, рекламуємо відділ художньої літератури, який функціонує у бібліотеці.

З метою створення університетського читацького середовища і популяризації читання у 2017 р. започатковано проект «Політехніка читає». Розроблено низку питань, які стосуються перших кроків захоплення книгою, читацьких уподобань, улюблених письменників, планів щодо майбутнього читання. На сторінці НТБ у Facebook публікувались відео-інтерв`ю, в яких наші користувачі відповідають на питання про власний досвід читання. Переглянути ці записи можна на You Tube.

[1] Бамбетель – (від нім. *Bankbettel*) – лавка-ліжко, яка розсувається для спання та складається для сидіння, характерний атрибут в Галичині 19 ст. та на початку 20 ст.

https://www.youtube.com/results?search_query=%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B0+%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%94

Своєрідну "рекламу" художній книзі ми робимо на сайті бібліотеки та на сторінці у Facebook у різних форматах: публікуємо у розділі новини літератури, віртуальні виставки, підготували буктрейлер[2].

Враховуючи свій досвід роботи, ми можемо констатувати, що інтерес читача до художньої книги значно зростає після екранізації та театральних постановок творів, тому нами була підготовлена віртуальна виставка «Художня книга на екрані» http://library.lp.edu.ua/uk/hudozhnya-knyga-na-ekrani.

Промоцію читання та промоцію книги ми реалізуємо спільно із структурними підрозділами університету, різними культурно-освітніми та науковими організаціями, спільнотами міста. Наша багаторічна співпраця з театром-студія «Хочу» Народного дому «Просвіта» НУ «Львівська політехніка» є цьому підтвердженням, адже із ними підготовлено не одне театральне дійство. https://www.facebook.com/photo?fbid=2432600456786983&set=a.285069951540055

У 2019 р. у рамках проведення «Форуму випускників» презентовано літературно-мистецьку композицію «Діалоги до Антонича», яка супроводжувала виставку картин видатного художника Євгена Безніска, за мотивами поезій Богдана-Ігоря Антонича https://www.facebook.com/photo?fbid=2221211341259230&set=a.285069951540055 .

Того ж року підготовлено інсценізацію «Тільки у Львові», https://www.facebook.com/librarynulp/posts/2423037594409936 , де актори відкрили гостям світ батярів з їхніми жартами, веселощами, неповторною ґварою та модою 30-х років під час святкування «Дня вулиці у стилі ретро» у Всеукраїнський день бібліотек. При підготовці цих міні-вистав були використані художні твори представленої тематики.

У 2017 р. ідею промоції літератури про Японію та японською мовою трансформовано в організацію комплексного заходу «Днів Японії у Львівській політехніці» у рамках «Року Японії в Україні» під егідою Посольства Японії із співпраці з кафедрою іноземних мов Львівської політехніки та Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою. Під час заходу відбулася

[2] Наш досвід створення буктрейлера ми представляли на минулорічній конференції.

презентація виставки «Японістика у фонді НТБ», де були представленні видання з історії, культури, науки та художньої літератури Японії з фондів бібліотеки.

Уже стало традицією проводити просвітницькі заходи, які популяризують читання і художню літературу, спільно із студентами інституту гуманітарних та соціальних наук, кафедрою СКІД та кафедрою ДАС інституту архітектури та дизайну. Це флешмоби «Читання на бамбетлі», відеоролики до Всесвітнього дня поезії https://www.youtube.com/watch?v=0gHOgmKew5Y та до ювілею Ліни Костенко https://lpnu.ua/news/2020/pracivnyky-ta-chytachi-naukovo-tehnichnoyi-biblioteky-poetychnym-fleshmobom-pryvitaly-linu

Розширено співпрацю з культурно-освітніми закладами та громадськими спільнотами міста. Співпраця з туристичним агентством «Pro Lviv with love» дала можливість провести у стінах нашої книгозбірні лекцію-презентацію літературного проекту Наталії Кобринської «Перший вінок». Родзинкою цієї лекції було читання творів авторок та упорядниць жіночого альманаху «Перший вінок» https://www.facebook.com/photo?fbid=1902438113136556&set=a.285069951540055 .

Спільно з «Благодійним фондом допомоги батальйону «Донбас-Україна» та кафедрою СКІД організовано фотовиставку батальйону «Донбас-Україна», де представлено світлини, які відкривають картини повсякденного життя воїнів української армії. Не тільки ця виставка, а й презентація антології громадянської лірики «Допоки надія, допоки мета», автором проекту якого був Олесь Дяк – голова журі конкурсу, член Національної спілки письменників України та презентація-обговорення поетичної збірки «Вогнити! Вижити! Перемогти!» Володимира Тимчука, підполковника Збройних Сил України стали вагомим внеском у патріотичне виховання студентів https://www.facebook.com/zhanna.shijaniuk/posts/896922650472278 .

Не слід відкидати велику роль та особистість бібліотекаря, його компетентність та фаховість у цьому процесі, обізнаність в літературно-художньому світі, неординарне мислення. Роботу з популяризації книги починаємо з вивчення читацького попиту, виникає необхідність стежити за кращими зразками сучасної художньої літератури і оперативно інформувати про новинки своїх читачів.

Саме тому цього року, готуючись до проведення круглого столу «Нові форми і методи в популяризації сучасної української літератури в бібліотеках»,

спільно з кафедрами: української мови; соціальних комунікацій та інформаційної діяльності; журналістики та засобів масової комунікації, з метою вивчення інтересів та потреб у читанні української художньої літератури, нами організовано опитування у формі анкети, яку розповсюджено на сайті університету і бібліотеки та сторінках Facebook.

Отже, активно працюючи у напрямі популяризації художньої літератури, ми докладаємо зусиль для формування навичок читання як важливого засобу інтелектуального, творчого та духовного розвитку студентів. Використовуючи різні методи популяризації кращих творів української та світової літератури, намагаємось мотивувати до читання, розвивати культуру та якість читання студентської молоді.

Література:

1. Безручко О. В. Бібліотека, читання як розвиваюче середовище нового покоління. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філософія, культурологія, соціологія*. 2014. Вип. 8. С. 24–33. URL: https://cutt.ly/vyC1Dw6 (дата звернення: 18.05.2020).
2. Бібліотека: місце традицій, простір інновацій : матеріали круглого столу, присвяч. 55-річчю наук. б-ки Київ. нац. ун-ту культури і мистецтв, Київ, 30 листоп. 2018 р. / М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури и мистецтв, наук. б-ка. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2018. 158 с. URL: https://preview.tinyurl.com/ycx9qeu5 (дата звернення: 12.05.2020).
3. Вилегжаніна Т. Криза читання як сучасна проблема світового рівня. *Бібліотечна планета*. 2011. Вип. 4. С. 4–6.
4. Громко Т. В. Формування культури читання художньої літератури у студентів-істориків. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2016. № 61. С. 240–242. URL: https://cutt.ly/FyC1GWk (дата звернення: 21.05.2020).
5. 10 переваг читання: чому корисно читати книги щодня. *Українська літературна газета* : веб-сайт. URL: https://cutt.ly/zyC1CQn (дата звернення: 11.05.2020).
6. Книги роблять нас кращими, а інтернет – ні: дослідження. *Рідна Україна* : веб-сайт. URL: https://cutt.ly/JyC0gMy (дата звернення: 11.05.2020).

7. Проблема читання – проблема всього світу. URL: http://profy.nlu.org.ua/file/id3759.pdf (дата звернення: 13.05.2020).
8. Проект програми читання художньої літератури НБ ХНУ «Читання книги та її популяризація в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету». *Бібліотека в освітньому просторі. Проблеми читання художньої літератури та її популяризація у бібліотеці вишу* : інформаційний бюлетень. 2012. № 13. URL: https://cutt.ly/9yC2ytK (дата звернення:13.05.2020).
9. Просування читання та залучення читачів: сучасні підходи і можливості. *Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олеся Гончара* : веб-сайт. URL: https://cutt.ly/lyC2fzP (дата звернення: 14.05.2020).
10. Сучасний літературний процес: Бібліотека. Книга. Читач : реком. тематика семінарів працівників районних і міських бібліотек / підгот. С. Кравченко, відп. ред. І. Цуріна. Київ : М-во культури України, б-ка ім. Я. Мудрого, 2017. 44 с. URL: http://profy.nlu.org.ua/file/ukrlit-2017.pdf (дата звернення: 12.05.2020).
11. Тарадименко І. І. Можливості бібліотеки щодо просування читання у молодіжне середовище: сучасний підхід: *На замітку методисту* : інформдайджест. 2010. Вип. 5. С. 4–9. URL: https://cutt.ly/ByC93E7 (дата звернення: 21.05.2020).

ИННОВАЦИОННЫЕ ФОРМЫ ПОПУЛЯРИЗАЦИИ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В НТБ НУ «ЛЬВОВСКАЯ ПОЛИТЕХНИКА»

Научно-техническая библиотека
Национальный университет «Львовская политехника»

Л. В. Найда

Аннотация: Представлены различные направления и методы популяризации художественной литературы как важного средства интеллектуального, творческого и духовного развития студентов. Освещаются инновационные формы работы, направленные на продвижение чтения.

Ключевые слова*: популяризация чтения, инновация, флешмоб, социальные сети, опросы.*

INNOVATIVE FORMS OF POPULARIZATION OF FICTION AT NTB NU "LVIV POLYTECHNIC"

Scientific and technical library
Lviv Polytechnic National University

L. Nayda

Annotation*:* The directions and various methods of popularization of fiction as an important means of intellectual, creative and spiritual development of students are presented. Innovative forms of work aimed at promoting reading are highlighted.

Key words*: popularization of reading, innovation, flash mob, social networks, polls.*

Олаг Ганна Михайлівна, завідувачка сектору Наукової бібліотеки
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

УДК 027.7+025.355:004.9

Тези:

Оптимізація обслуговування користувачів під час пошуків джерел у фондах бібліотеки за допомогою електронної бібліотечної програми

Г. М. Олаг

Ужгородський національний університет
Наукова бібліотека

Анотація: у тезах досліджується ідея впровадження електронної бібліотечної системи для самостійного пошуку джерел користувачами в фонді книгозбірні, а також розглянуто переваги комп'ютеризації бібліотеки для покращення роботи бібліотекарів з фондами на основі спрощення системи пошуку літератури, моніторингу стану фондів бібліотеки та ступінь її активності.

Ключові слова: *бібліотека, електронна бібліотечна програма, єдиний електронний каталог, автоматизація бібліотеки, бібліотечні інновації.*

Сьогодні бібліотека являє собою інформаційний банк, який зберігає найцінніше надбання людства – інформацію. Сучасна книгозбірня – це не лише сховище інформації, а й центр доступу та поширення знань і досвіду, це своєрідний механізм, який складається з багатьох підрозділів, кожен із

яких розпоряджається сотнями, навіть сотнями тисяч видань та електронних ресурсів за різними напрямками науки. Важливо, що бібліотека як історична місія, продовжує зберігатися завдяки паперовим виданням, відстоюючи твердження, що кожна книжка – це по суті документ, який не залежить від струму, серверів, зовнішнього впливу, вірусам, не піддається корегуванню тощо. Бібліотека має можливість комунікувати та співпрацювати з іншими бібліотеками без обмежень, що дає доступ до інформації без кордонів.

Сучасні технології розвиваються надзвичайно швидко, електронні системи впевнено входять в наше життя та стають його невід'ємною частиною. Введення електронного документообігу та доступ до електронних книг значно полегшує життя людей, прискорює пошук необхідної інформації, дозволяє опрацювати значно більше літератури за короткий проміжок часу та зробити правильні висновки, які в результаті дають якісну наукову роботу і, звичайно ж, знання. Велике значення набувають інноваційні бібліотечні впровадження, їх основні аспекти та використання, основу яких складає бібліотечна електронна система.

Безумовно, фінансова підтримка технічного парку (сервери, комп'ютери, сканери, ксерокси тощо) та впровадження електронної системи повинно бути глобальною дією, тобто у всіх відділах та на всіх рівнях. Злагоджений та узгоджений на всіх рівнях план дій забезпечує оптимальний результат у вигляді швидкого втілення в життя, адже така система просто необхідна для сучасного ритму життя та об'єму потоків інформації.

Чим більший та якісніший фонд, який наповнює бібліотеку, тим цінніша сама бібліотека**.** Електронні системи – це програми, які включають в себе інформацію про книги, журнали, газети, патенти, карти та інші видання, вік яких може сягати не лише десятки, а й декілька сотень років (книжкові фонди мають не тільки об'єм, а ще й вік), і ними не можна нехтувати, адже вся інформація, що міститься в них – безцінна та корисна. Книги, друковані і електронні, навчають майбутніх спеціалістів вибраному фаху відповідно галузі.

Введення електронної системи в бібліотеці дозволяє зафіксувати кожен екземпляр фонду в єдиному електронному каталозі (ЄЕК), який і дозволяє оцінити реальність наявних фондів. Тобто, ЄЕК дозволяє зберігати дані як про кожен екземпляр книги, так і інформацію про загальну кількість однакових видань у фонді книгозбірні. Основні критерії визначення одиниці фонду:

- тип видання (книга, монографія, підручник, методичні вказівки, газета, журнал, патент тощо);

- автор та назва;

- рік видання та кількість наявних екземплярів;

- шифр;

- відділ, у якому можна отримати книгу, та умови отримання (адже є екземпляри, з якими можна ознайомитися тільки в читальному залі).

Глобальний ЄЕК повинен бути актуальним, щоб користувач, який прийшов до потрібного відділу, був впевнений, що книги розміщуються саме тут і в даний час, а книжка «вільна» для користування. Електронна бібліотечна програма миттєво надає основну інформацію з ЄЕК та додаткові консультації (операції з тим чи іншим екземпляром: видача, дата повернення, тимчасовий доступ тощо).

Усі форми електронної бібліотечної системи автоматизовані (обновлюються автоматично після кожної операції), щоб максимально покращувати якість обслуговування користувачів та спрощувати роботу бібліотекарю.

Наявність єдиної форми роботи з фондами дають чітку інформацію про них та дозволяють детально оцінити загальну динаміку фонду.

Розглянемо приклад каталогу по позиціях.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
1	Екземпляр/ Екземпляри	Відділ	Шифр		Автор	Назва	Рік видання	Видавництво	Тип видання	Історія руху
2			УДК	Авторський знак						
3	1	Бібліографії	378.4 (478.87)	У 33	УжНУ	Ужгородський національний університет на порозі III тисячоліття.	2005	Ужгород, "Карпати"	Інформаційно-довідкове видання : альбом	на полиці
8	3	Краєзнавства	378.4 (478.87)	У 33	УжНУ	Ужгородський національний університет на порозі III тисячоліття.	2005	Ужгород, "Карпати"	Інформаційно-довідкове видання : альбом	на полиці
9	15	Книгосоховища	378.4 (478.87)	У 33	УжНУ	Ужгородський національний університет на порозі III тисячоліття.	2005	Ужгород, "Карпати"	Інформаційно-довідкове видання : альбом	на полиці

Із таблиці видно, що альбом за назвою “Ужгородський національний університет на порозі III тисячоліття” наявний у 3-х відділах бібліотеки: один екземпляр – у відділі бібліографії; три – у відділі краєзнавства; п’ятнадцять – у відділі книгосховища.

Якщо необхідно розглянути історію руху того чи іншого примірника, треба розкрити історію по конкретних позиціях.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L
1	Екземпляр/ Екземпляри	Відділ	Шифр		Автор	Назва	Рік видання	Видавництво	Тип видання	Історія руху		
2			УДК	Авторський знак								
3	1	Бібліографії	378.4 (478.87)	У 33	УжНУ	Ужгородський національний університет на порозі III тисячоліття.	2005	Ужгород, "Карпати"	Інформаційно-довідкове видання : альбом	на полиці		
4										25.03.2016 - взяли в читальний зал 16:30		
5										25.03.2016 - повернули читальний зал 17:45		
6										04.04.2017 -взяв читач Гаврилко В.А студ № 25455		
7										10.04.2017-повернув читач Гарилко В.А. студ №25455		
8	3	Краєзнавства	378.4 (478.87)	У 33	УжНУ	Ужгородський національний університет на порозі III тисячоліття.	2005	Ужгород, "Карпати"	Інформаційно-довідкове видання : альбом	на полиці		
9	15	Книгосоховища	378.4 (478.87)	У 33	УжНУ	Ужгородський національний університет на порозі III тисячоліття.	2005	Ужгород, "Карпати"	Інформаційно-довідкове видання : альбом	на полиці		

В історії місця збереження книг у фонді бібліотеки чітко видно всю інформацію про рух книги, з відмітками дати та часу, зазначенням користувачів. Бібліотекар повинен регулярно і чітко ставити помітки відповідно опціям бібліотечної програми, які відповідають проведеній дії, – видача, прийняття, переміщення до іншого відділу (закладу); внесення номера посвідчення – перевірка прізвища, яке автоматично “підтягується” з бази даних усіх користувачів бібліотеки. Якщо користувач вперше реєструється в програмі, то за основу запису беруть наказ по університету «Про зарахування до складу студентів на навчання в УжНУ» чи наказ про прийняття на роботу до університету як установи. Як додаткова, в базу вноситься інформація за посвідченням (студентський, паспорт), дата та час проставляються автоматично в момент завершення операції.

Для якісної роботи в електронній програмі є важливими моменти уточнення чи корегування відомостей про одиницю фонду. Вибір примірника видання, в якому потрібно вносити зміни, може бути здійснено за допомогою ручного пошуку (набір назви, автора, УДК тощо на клавіатурі) або через сканер штрих-коду (QR-коду). Також система сканування штрих-коду може використовуватися для пошуку (зчитування даних) про видання до ЄЕК. Користувачами фондів можуть бути студенти, викладачі, співробітники, інші особи, які потребують доступу до джерел інформації.

Тобто для злагодженої роботи з фондами за допомогою електронних систем необхідно забезпечити електронну базу книг, електронну базу читачів (користувачів) та безпосередньо систему, яка дозволить користувачам та обслуговуючим системи якісно користуватися фондами бібліотеки. Важливим в роботі електронної бібліотечної програми є доступ до електронної картки бібопису кожного екземпляру. Це дозволяє контролювати терміни користування книгою, тобто умови видачі та повернення книги. У випадку несвоєчасного повернення книги, бібліотечна програма сигналізує бібліотекарю про боргування, а той в свою

чергу за допомогою контактної інформації (електронна пошта, телефон, посилання на соцмережі) нагадує про це користувачеві.

Таким чином, електронна бібліотечна система оптимізує роботу бібліотечних працівників, надаючи їм точні і оперативні відомості про місце збереження кожної одиниці фонду, його переміщення та застосування, стає в нагоді і користувачам бібліотеки, які послуговуються ЄЕК та зручними умовами обслуговування.

Тезисы:

ОПТИМИЗАЦИЯ ОБСЛУЖИВАНИЯ ПОЛЬЗОВАТЕЛЕЙ ВО ВРЕМЯ ПОИСКА ИСТОЧНИКОВ В ФОНДЕ БИБЛИОТЕКИ С ПОМОЩЬЮ ЭЛЕКТРОННОЙ БИБЛИОТЕЧНОЙ ПРОГРАММЫ

А. М. Олаг

Ужгородский национальный университет
Научная библиотека

Аннотация: в тезисах исследуется идея внедрения электронной библиотечной системы для самостоятельного поиска пользователями источников из фонда библиотеки, а также рассмотрены преимущества компьютеризации библиотеки для улучшения работы библиотекарей с фондами на основе упрощения системы поиска литературы, мониторинга состояния фондов библиотеки и степень ее активности.

Ключевые слова: *библиотека, электронная библиотечная программа, единый электронный каталог, автоматизация библиотеки, библиотечные инновации.*

Thesis :

OPTIMIZATION ADVANTAGES OF THE ORGANIZATION SERVICE OF USERS REGARDING THE SEARCH OF SOURCES IN THE LIBRARY FUND BY THE ELECTRONIC LIBRARY PROGRAMA

A. Olag

Uzhhorod National University
Scientific Library

Annotation: the thesis explores the idea of introducing an electronic library system for independent search by users of sources from the collection, as well as the benefits of computerization of the library to improve the work of librarians with funds based on simplification of literature search, monitoring the library and the degree of its activity .

Key words: *library, electronic library program, unified electronic catalog, library automation, library innovations.*

Поляк Марія Любомирівна, бібліотекар Наукової бібліотеки
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

УДК 027.7(477.87)+021.4-021.131

ІННОВАЦІЇ В РОБОТІ АБОНЕМЕНТУ ХУДОЖНЬОЇ ТА НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

М. Л. Поляк

Ужгородський національний університет
Наукова бібліотека

Анотація: У статті розглядається питання про необхідність інновацій у бібліотеках вищих навчальних закладів. Впровадження інновацій у роботу абонементу художньої та наукової літератури.

Ключові слова: Наукова бібліотека Ужгородського національного університету, інноваційні технології, віртуальна виставка, онлайн-сервіс, (кадровий персонал), Power Point, Genially, Canva.

Для сучасної університетської книгозбірні одним із головних завдань є підтримка навчання та наукових досліджень шляхом створення необхідних умов для доступу до бібліотечних послуг та інформації.

Зазначимо, що обслуговування користувачів вважається важливою сферою діяльності сучасних бібліотек. Нині, коли активно впроваджуються інформаційні технології, процес обслуговування користувачів потребує

технічного та сутнісного оновлення, впровадження нових методів обслуговування студентів й аспірантів, професорсько-викладацького складу, а також співробітників університету.

Основним проблемним аспектам створення інформаційної тенденції функціонування бібліотек вищих навчальних закладів, застосуванню сучасних технічних засобів інформації, наданню різноманітних послуг в автоматизованому режимі присвячено багато публікацій українських бібліотекознавців, дослідників бібліотечної справи, зокрема публікації Т. Колесникової [1] та О. Ісаєнко [2].

У статті В. Білоус йдеться про роль працівників бібліотеки, «які добре розуміються на новітніх технологіях, спроможні визначати оригінальні ідеї» [3, с. 32]. У публікаціях В. Орєхової [4] та К. Лобузіної [5] розглядається впровадження нових форм і методів у роботі бібліотек ВНЗ України. В статті Л. Оніксимової [6] акцентується роль бібліотеки у формуванні інформаційного середовища у закладах вищої освіти.

Наукова бібліотека Ужгородського національного університету постійно дбає щодо створення інформаційного ресурсного напрямку для підтримання навчальної і наукової діяльності закладу, а також інноваційного функціонування університету, надаючи студентам, викладачам та співробітникам різноманітні бібліотечні та інформаційні послуги, дотримуючись принципів відкритості та доступності.

Сучасні ефективні методи в інформаційному обслуговуванні не мають можливості реалізуватися без аналізу інформаційних ресурсів, рівня їх задоволення та потреби, аналізу запропонованих послуг, ступеня інформаційної культури користувачів тощо. Інформаційно-ресурсне забезпечення бібліотеки сьогодні – це документний фонд, наукові та освітні електронні ресурси, з якими працівники Наукової бібліотеки успішно працюють і впроваджують у повсякденну роботу. Необхідно зазначити, що бібліотека також здійснює свою діяльність щодо розширення діючих та відтворення нових сучасних електронних джерел для потреб користувачів бібліотеки та вільного доступу до всіх видів інформаційних ресурсів.

Етап бібліотечного та інформаційного обслуговування на абонементі наукової та художньої літератури реалізується через дослідження документного фонду та електронних ресурсів, які досить вдало поєднані, оскільки вони

доповнюють один одного та при взаємодії внутрішніх інформаційно-бібліотечних ресурсів із зовнішніми видами ресурсів, значно покращують ступінь надійності інформації.

Відзначимо, що бібліотечні послуги стають цікавими й актуальними, а також належним чином здійснюють власне основоположне завдання – розширення функцій відділу, а також цілої бібліотеки. Одним із основоположних факторів запровадження інноваційного виду бібліотечного та інформаційного обслуговування вважається переміна функцій та значення бібліотекаря у створенні нового інформаційного та освітнього середовища.

Ефективність інновацій щодо організації діяльності відділу залежить від кадрового персоналу, його фахового ступеня, обізнаності, а також готовності до певних змін. Нові види роботи вимагають від бібліотекаря певного професіоналізму, готовності до інновацій, бажання розвивати та підтримувати інформаційні потреби користувачів бібліотеки. Ступінь підвищення кваліфікації бібліотечних працівників, зокрема на абонементі наукової та художньої літератури, спрямована на навчання кадрового персоналу, і перш за все вимагає вміння кожного запроваджувати необхідні інновації, з урахуванням особливостей розвитку професії, стратегічних методів. Залучення користувачів до роботи з електронними сервісами є однією із новітніх форм їхнього обслуговування в бібліотеці. Ключовим засобом для дистанційного забезпечення інформаційних потреб користувачів та розширення бібліотечних послуг вважається сайт бібліотеки та сторінка у соціальній мережі Facebook, які постійно оновлюються. Рекламні повідомлення про нові надходження літератури та виставки стали вже традиційними у відділах бібліотеки.

Для того, щоб максимально задовольнити читацькі потреби та орієнтацію у сучасному середовищі інформації, працівники абонементу наукової та художньої літератури активно працюють у напрямі застосування інноваційних послуг, використовуючи для цього ряд нових способів інформування користувачів. Так, наприклад, нові методи використовуються у виставковій роботі відділу. Поряд із звичайними книжковими виставками, які створює абонемент наукової та художньої літератури, напрям виставкової роботи все більше зміщується у віртуальне середовище. Користувачі дистанційно переглядають віртуальну виставку, акцентують увагу на найцікавіших

документах, що дозволяє їм заощадити час. Створені віртуальні виставки мають необмежений термін дії та дистанційний доступ до перегляду в мережі Інтернет.

Щоб більше зацікавити своїх користувачів відділ почав створювати віртуальні виставки у програмі Power Point та онлайн-сервісах в інтернеті Canva і Genially. Цей формат подачі дозволяв найкраще зберегти та показати електронні текстові документи, додати відео, музику та різні ефекти переходу слайдів та виходу доданих файлів.

Створювати віртуальні виставки абонемент художньої та наукової літератури починав у програмі Power Point. Power Point – це програма для створення та відтворення презентацій. За допомогою цієї програми можна розробити композиції слайдів завдяки ефектному сполученню красивого тексту й фотографій, фільмів, графіків тощо, переходу слайдів від одного до іншого. Окрім того, можна доповнювати фотографії та текст анімацією, додавати візуальні ефекти.

У цій програмі працівниками відділу було зроблено багато віртуальних виставок, таких як: «Найволелюбніша книга усіх часів» (до 180-річчя від дня публікації збірки поезії Тараса Григоровича Шевченка «Кобзар»), «І огник, ним засвічений, не згас...» (до 250-річчя від дня народження Івана Петровича Котляревського) та ін.

Опанувавши цю програму, відділ почав удосконалювати свою діяльність і зосередився на створенні віртуальних виставок в онлайн-сервісах. Першим із них став Genially. Genially – це онлайн-сервіс для створення інтерактивного фото, постера, інфографіки, мапи та презентації. Створюючи презентацію за допомогою цього сервісу, можна прикріпляти відео, аудіо та різні вбудовані об’єкти. Маємо можливість змінювати розмір усіх доданих елементів, переміщати їх та видаляти, якщо вони не підійшли. В онлайн-сервісі Genially була підготовлена виставка до 90-річчя від дня народження Дмитра Павличка «Живу, як той гірський потік».

Складнішим онлайн-сервісом став Canva. Відзначимо, що Canva – це онлайн-сервіс, який містить багато графічних елементів, за допомогою яких можна зробити все – від презентацій до візитних карток і запрошень. У цьому онлайн-сервісі було створено віртуальну виставку «Література доби Просвітництва».

Колектив книгозбірні Наукової бібліотеки постійно перебуває у творчому пошуку. Працівники абонементу наукової та художньої літератури намагаються максимально задовольнити потреби користувачів, викладачів і студентів в отриманні необхідної інформації. Так, завдяки нових підходів в організації книжкових виставок та нового методу спілкування з користувачами за допомогою віртуальної виставки, можна розкрити бібліотечні фонди та інформаційні ресурси бібліотеки, привернути до них увагу користувачів.

Таким чином, можна стверджувати, що доступ користувача до різновидів інформації, їх загальне поєднання, утворення чіткого механізму інформаційного забезпечення, в якому неабияка роль відводиться і віртуальним виставкам, розширення видів послуг і сервісів відповідає запитам користувачів сучасної університетської бібліотеки.

У сучасних умовах віртуальна бібліотечна виставка стає ефективним інструментом забезпечення дистанційного доступу користувачів до інформації та фонду бібліотеки. Проведення бібліотекою віртуальних виставок дає змогу користувачам ознайомитись з книжковими колекціями національних історично-культурних пам'яток, відеоколекціями бібліотеки, оцифрованою рукописною спадщиною та сприяє підвищенню освітньо-культурного рівня громадськості.

Література:

1. Колесникова Т. Впровадження інноваційної моделі бібліотеки університету як чинник глибокої інтелектуалізації бібліотечної професії. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 11. С. 21–22.

2. Ісаєнко О. Інноваційні бібліотечні технології інформаційного обслуговування ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2011. 158 с.

3. Білоус В. Інноваційний клімат – обов'язкова умова розвитку бібліотеки вищого навчального закладу. *Бібліотечний форум України*. 2015. № 1. С. 32–34.

4. Орєхова В. В. Роль бібліотеки у формуванні інноваційної культури студентської молоді. *Сучасна бібліотека: філософія, інновації, якість роботи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 23–26 квіт. 2013 р. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. С. 167–173.

5. Лобузіна К. Шляхи інтеграції бібліотечної діяльності до онлайнового середовища. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 7. С. 30–34.
6. Ониксимова Л. Т. Современные тенденции в области информационного обеспечения научных работников и студентов Украинской академии банковского дела НТБ. *Сучасна бібліотека: філософія, інновації, якість роботи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 23–26 квіт. 2013 р. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. С. 160–166.

ИННОВАЦИИ В РАБОТЕ АБОНЕМЕНТА ХУДОЖЕСТВЕННОЙ И НАУЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

М. Л. Поляк

Ужгородский национальный университет
Научная библиотека

Аннотация: В статье рассматривается вопрос о необходимости инноваций в библиотеках высших учебных заведений. Внедрение инноваций в работу абонемента художественной и научной литературы.

Ключевые слова: *Научная библиотека Ужгородского национального университета, инновационные технологии, виртуальная выставка, онлайн-сервис, Power Point, Genially, Canva.*

INNOVATION IN THE SUBSCRIPTION OF FICTION AND NONFICTION

M. Polyak

Uzhgorod national University
Scientific library

Anotation: the article discusses the need of innovation in University libraries. Innovation in the work of the subscription of fiction and nonfiction.

Key words: *Scientific library, Uzhgorod national University, innovative technology, virtual exhibition, online tools, Power Point, Genially, Canva.*

Починкова Марія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент,
в.о. директора Наукової бібліотеки Державний заклад
„Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”;

Улановська Тетяна Сергіївна, бібліограф І категорії
Державний заклад
«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

УДК 027.7:37.018.46

ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ БІБЛІОТЕК НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

М. М. Починкова, Т. С. Улановська

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
Наукова бібліотека

Анотація: У статті розглянуто проблему підвищення професійної кваліфікації працівників університетських бібліотек на сучасному етапі. Авторами визначено перспективні напрямки підвищення кваліфікації бібліотечних працівників.

Ключові слова: *університетські бібліотеки, підвищення кваліфікації, онлайн-курс, дистанційне навчання, працівники бібліотек.*

Роль сучасних університетських бібліотек зазнала суттєвих змін. Зі сховища науково-навчальних матеріалів, бібліотека перетворилась на відкриту комунікаційно-комунікативну систему, активного учасника навчального, педагогічного, виховного процесу вишу, який також бере активну участь у міжкультурному, міжбібліотечному обміні інформаційними ресурсами, взаємодіє з іншими структурами університету (інститутами, факультетами, кафедрами, відділами й громадськими організаціями).

Зміна ролі, розширення функції і завдання університетських бібліотек зумовлено цілою низкою об'єктивних факторів: інформатизацією суспільства, стрімким розвитком локальних та глобальних комп'ютерних мереж, застосуванням у практику сучасних інформаційних засобів комунікації, якісними змінами засобів обробки, форм доступу до інформації тощо.

Такі зміни висувають і нові вимоги до професійної компетентності бібліотечних працівників, адже престиж бібліотечної професії, безумовно, залежить від їхнього фахового рівня. Сучасність вимагає від фахівців постійного саморозвитку, пошуку нових шляхів самореалізації у професійній діяльності і т. д. Отже, такі зміни вимагають і нових підходів до підвищення кваліфікації працівників бібліотечної сфери.

Не викликає сумніву, що система підвищення кваліфікації бібліотечних працівників посідає важливе місце у розвитку і функціонуванні сучасної бібліотеки. Така система забезпечує: конкурентоспроможність бібліотеки, поліпшення показників її виробничої діяльності, високий професійно-кваліфікаційний рівень працівників.

І. Хмара та І. Палаташ визначають напрямки, за якими здійснюється бібліотечне навчання:

– професійна перепідготовка (передбачає освоєння знань і навичок, необхідних для виконання нового виду професійної діяльності й одержання нової кваліфікації в рамках номенклатури бібліотечних спеціалізацій);

– підвищення кваліфікації (забезпечує поповнення теоретичних і практичних знань у відповідності з новими вимогами до рівня професійної кваліфікації і необхідністю вирішення нових виробничих завдань завдяки проведенню короткострокових проблемних семінарів і шкіл-семінарів,

курсів підвищення кваліфікації, творчих лабораторій й майстерень, майстер-класів, тренінгів, практикумів);

– стажування (дозволяє закріпити на практиці знання, отримані у результаті теоретичної підготовки, ознайомитись з бібліотечними інноваціями і досвідом);

– оперативна актуалізація знань неформальними освітніми каналами (втілюється в життя у процесі участі в конференціях, семінарах, нарадах, ярмарках, засідань за „круглим столом", ділових іграх, фокус-групах, конкурсах, міжнародних освітніх і професійно-ознайомлювальних турах) [1, с. 3].

Дослідники виокремлюють традиційні і сучасні форми підвищення кваліфікації бібліотечних працівників. Так, до традиційних можна віднести: конференції, семінари, практикуми, традиційні курси підвищення кваліфікації.

До більш сучасних, услід за І. Хмарою та І. Палаташ, можна віднести тренінги, майстер-класи, клуби ділового спілкування, професійні діалоги, творчі лабораторії і стендові презентації [1, с. 3]. Ці форми дійсно спонукають до творчості і пошуку нестандартних рішень.

Серед традиційних форм підвищення кваліфікації ми зазначили традиційні курси підвищення кваліфікації. Однак, на нашу думку, вони активно трансформувалися у більш сучасні онлайн-курси, які дозволяють віддалено у режимі асинхронного навчання здобувати підвищення кваліфікації. Результатом проходження такого курсу, зазвичай, є сертифікат з певною кількістю годин, що відповідає новим вимогам до підвищення кваліфікації. Вважаємо це доволі перспективним напрямом у сучасному процесі.

Онлайн-курси зараз доволі широко представлені в мережі інтернет і мають як платний, так і безоплатний доступ. Назвемо, на нашу думку, найцікавіші.

Так, Відділ дистанційного навчання Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв представляє одразу сім курсів: „Інтелектуальна свобода та доступність інформації в демократичному суспільстві (автори: В. Пашкова, О. Пашков), „Бібліотеки у системі забезпечення євроінтеграційних процесів України" (автори: І. Шевченко, В. Пашкова), „Інтелектуальна свобода та доступність інформації в демократичному суспільстві. Етика бібліотечного працівника" (автори: В. Пашкова,

О. Пашков), „Адвокація: представлення інтересів бібліотек” (автор: В. Загуменна), „Інноваційні зміни в бібліотеці на основі проєктного, кадрового менеджменту та ініціативної діяльності бібліотек” (автор: Я. Хіміч), „Технології Веб 2.0 для бібліотекарів та користувачів: нові можливості розвитку бібліотечного середовища” (автори: Т. Якушко, Т. Ярошенко), „Нова бібліотечна послуга: використання інформаційних технологій та інтернету в бібліотеці” [2].

Нові можливості відкрились для підвищення кваліфікації під час карантину навесні 2020 року. У доступі з 30 березня до 10 квітня 2020 року був відкритий курс „Бібліотека в цифровому середовищі. Кросплатформні сервіси та кросмедійний контент” [3]. Корисним і цікавим для нас був освітній онлайн-курс для бібліотекарів, представлений на платформі ВУМ-онлайн „Бібліотека – відкритий публічний простір” [4].

Це далеко не весь перелік подібних курсів. Сучасним напрямком також вважаємо участь у проведенні вебінарів, інтернет-конференцій тощо.

Отже, бібліотекар університету повинен постійно займатися самоосвітою, відвідувати семінари, вебінари, тренінги, слідкувати за появою нових методів роботи, всебічно розвиватися та бути на хвилі сучасності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Інноваційні форми підвищення кваліфікації бібліотечного персоналу : метод. рек., поради ; уклад. : І. М. Палаташ, І. М. Хмара ; відп. за вип. В. Д. Чіка ; ЗОДЮБ. Ужгород, 2013. 32 с. (Фаховий блокнот ; вип. 4).
2. Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Відділ дистанційного навчання. URL : http://e-osvita.org.ua/new/course/index.php?categoryid=5
3. Дистанційний курс „Бібліотека в цифровому середовищі. Кросплатформні сервіси та кросмедійний контент”. URL : https://ula.org.ua/images/uba_document/news/2020/Цифрова-б-ка-_дистанційний_курс.doc.pdf
4. Бібліотека – відкритий публічний простір. URL : https://vumonline.ua/course/library-open-public-space/

ПОВЫШЕНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КВАЛИФИКАЦИИ РАБОТНИКОВ УНИВЕРСИТЕТСКОЙ БИБЛИОТЕКИ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

М. М. Починкова, Т. С. Улановская

ГУ «Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко»
Научная библиотека

Аннотация: В статье рассмотрена проблема повышения профессиональной квалификации работников университетских библиотек на современном этапе. Авторами определены перспективные направления повышения квалификации библиотечныхработников.

Ключевые слова: *университетские библиотеки, повышение квалификации, онлайн-курсы, дистанционное обучение, работники библиотек.*

IMPROVING THE PROFESSIONAL QUALIFICATION OF UNIVERSITY LIBRARY EMPLOYEES AT THE PRESENT STAGE

M. Pochinkova, T. Ulanovskaya

State Institution «Luhansk Taras Shevchenko National University»
Scientific Library

Abstract:Thearticleconsiderstheproblemofimprovingtheprofessionalqualificationsofuniversitylibraryworkersatthepresentstage.
Theauthorsidentifiedpromisingareasforimprovingtheskillsoflibraryworkers.

Keywords: *university libraries, advanced training, online courses, distance learning, library workers.*

Починкова Марія Миколаївна, канд. педагог. наук, доцент, в.о. директора бібліотеки Державний заклад „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”;

Шелякіна Інна Олександрівна, магістр за спеціальністю „Інформаційна, бібліотечна та архівна справа”, провідний бібліограф, бібліотеки Державний заклад „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

УДК 023.5:159.955

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЯК ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БІБЛІОТЕЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

М. М. Починкова, І. О. Шелякіна

Державний заклад
«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
Наукова бібліотека

Анотація: У роботі розглянуто поняття „критичне мислення” і проведено паралель із змістом поняття „професійна компетентність”. Зазначено, що розвиток критичного мислення сприяє підвищенню професійної компетентності бібліотечних працівників.

Ключові слова: *критичне мислення, бібліотечні працівники, професійна компетентність, професійна компетентність бібліотечних працівників.*

Роль бібліотек, зумовлена інформатизацією сучасного суспільства, вимагає відповідних змін у професійній компетентності бібліотечних працівників. Основний напрям сучасної роботи бібліотеки є робота з інформаційними засобами комунікації, якісною обробкою значної кількості інформації тощо. Отже, бібліотечні працівники повинні вміти адекватно з нею працювати. Однією з важливих навичок, без якої не можливо уявити роботу з інформацією, є критичне мислення.

На Всесвітньому економічному форумі (WEF) в Давосі навичка володіння критичним мисленням визначена як одна з необхідних професійних навичок поруч із креативністю, спілкуванням й співробітництвом. Із 2015 до 2020 року ця навичка піднялася в рейтингу ключових компетентностей із четвертого на друге місце [3]. Можна припустити, що з посиленням кількості інформації позиції цієї компетентності будуть ставати лише більш ґрунтовними та сильними.

Услід за Девідом Клустером:

– критичне мислення – мислення самостійне. Ніхто не може думати за нас. Мислення є критичним, тільки якщо носить індивідуальний характер;

– критичне мислення починається з постановки проблеми, бо її розв'язання стимулює людину мислити критично. Початок розв'язання проблеми – це збирання інформації, бо роздумувати „на порожньому місці" фактично неможливо;

– закінчення процесу критичного мислення – це прийняття рішення, яке дозволить оптимально розв'язати поставлену проблему;

– критичне мислення має чітку аргументованість. Людина, яка мислить критично, повинна усвідомлювати, що часто одна і та ж проблема може мати декілька розв'язань, тому вона повинна підкріпити прийняте нею рішення вагомими, переконливими аргументами, які б доводили, що її рішення є найкращим, оптимальним;

– критичне мислення – це мислення соціальне. Людина живе в соціумі. Тому доводити свою позицію людина повинна у спілкуванні. У результаті спілкування, дискусії людина поглиблює свою позицію або може щось змінити в ній [2].

Коротко розглянемо зміст поняття „компетентність бібліотечного працівника". У стандарту підготовки бакалавра зі спеціальності 029

„Інформаційна, бібліотечна та архівна справа” представлено перелік фахових компетентностей сучасного бібліотечного фахівця, серед яких знаходимо:

Інтегральна компетентність: Здатність розв’язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи, або у процесі навчання, що передбачає застосування положень і методів інформаційної, бібліотечної та архівної справи і характеризуються комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності: Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. Навички використання інформаційних і комунікативних технологій. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій. Використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності: Здатність здійснювати відбір, аналіз, оцінку, систематизацію, моніторинг, організацію, зберігання, розповсюдження та надання в користування інформації та знань у будь-яких форматах. Здатність використовувати методи систематизації, пошуку, збереження, класифікації інформації для різних типів контенту та носіїв. Здатність аналізувати закономірності розвитку, документно-інформаційних потоків та масивів, як штучно створеної підсистеми соціальних комунікацій. Здатність проєктувати та створювати документно-інформаційні ресурси, продукти та послуги. Здатність створювати, наповнювати та забезпечувати функціонування веб-сайтів та веб-спільнот у мережі Інтернет. Здатність до подальшого навчання з високим рівнем автономності, постійного підвищення рівня інформаційної культури. Здатність опановувати та застосовувати технології системного аналізу інформаційної діяльності [1].

Як бачимо значна кількість складових загальних і спеціальних компетентностей перегукуються з визначенням критичного мислення і вимагають умінь роботи з інформацією. Отже, можна стверджувати, що

розвиток критичного мислення бібліотечних працівників сприятиме активному підвищенню їх професійної компетентності.

Література:

1. Затверджені стандарти вищої освіти. 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа. URL:https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/029-informatsiyna-bibliotechna-ta-arkhivna-sprava-bakalavr.pdf

2. Клустер Д. Что такое критическое мышление. *Русский язык*. 2002. № 29. URL : http://rus.1september.ru/2002/29/2.htm.

3. The 10 skillsyouneedtothriveintheFourthIndustrialRevolution URL: httpswww.weforum.org/agenda/2016/01/the-10-skills-you-need-to-thrive-in-the-fourth-industrial-revolution

РАЗВИТИЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ КАК ПОВЫШЕНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БИБЛИОТЕЧНЫХ РАБОТНИКОВ

М. М. Починкова, И. О. Шелякина

Государственное учреждение
«Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко»
Научная библиотека

Аннотация: В работе рассмотрено понятие «критическое мышление» и проведена параллель с содержанием понятия «профессиональная компетентность». Отмечено, что развитие критического мышления способствует повышению профессиональной компетентности библиотечных работников.

Ключевые слова: *критическое мышление, библиотечные работники, профессиональная компетентность, профессиональная компетентность библиотечных работников.*

DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING AS IMPROVEMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF LIBRARY WORKERS

M. Pochinkova, I. Shelyakina

State institution
«Luhansk Taras Shevchenko National University»
Scientific Library

Abstract: The concept of "critical thinking" is examined and a parallel is drawn with the content of the concept of "professional competence". It is noted that the development of critical thinking helps to increase the professional competence of library workers.

Key words: *critical thinking, library workers, professional competence, professional competence of library workers.*

Прохненко Олена Федорівна, завідувач сектором Наукової бібліотеки ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID 0000-0002-2349-4387
Яцьків Мирослава Станіславівна, бібліотекар І категорії Наукової бібліотеки ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID 0000-0001-9224-494X

УДК **025.171(0.021.6):027.7(477.87)**

КОЛЕКЦІЯ КНИГ-МІНІАТЮР ТА МАЛОФОРМАТНИХ КНИГ У ФОНДАХ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

О. Ф. Прохненко, М. С. Яцьків

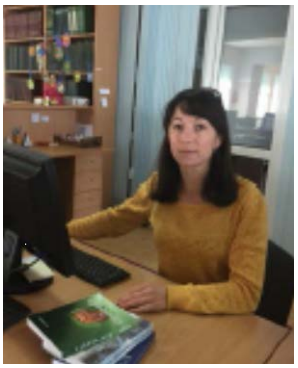

Ужгородський національний університет
Наукова бібліотека

Анотація: У статті систематизовано та охарактеризовано мініатюрні і малоформатні видання ХХ ст., які складають окрему колекцію відділу універсальної читальної зали Наукової бібліотеки УжНУ. Проаналізовано зміст мініатюрних та малоформатних книг, їхні розміри, місця видання та художнє оформлення.

Ключові слова: *Наукова бібліотека Ужгородського національного університету, мініатюра, малоформатні книги, книжкова мініатюра.*

У різних сферах людського життя ми зустрічаємося з прекрасним. Прекрасним може бути людина і твір мистецтва, природа й будь-яка річ, створена руками людини. Усе прекрасне надихає і дарує позитивні емоції. Саме таким прекрасним диво-витвором є книжкова мініатюра. Майже не можливо здивувати

сучасного користувача бібліотеки різноманітністю книжкових видань. Але побачивши маленьку книжечку, всі мимоволі починають захоплюватися створеною красою. Прикладом цього є колекції мініатюрних та малоформатних книг, які демонструють високий рівень майстерності друкарів, палітурників, художників, граверів і всіх тих, хто приєднався до створення книжкової краси. "Книга мусить свій зміст якимось чином продовжувати у своєму оздобленні, у матеріалі, у типі шрифту, у кольоровому оформленні, в ілюстраціях на книжковому футлярі", – переконує К. Деринґ [3, с. 1].

Термін "мініатюрні видання" почали вживати ще в XIX ст. перші російські бібліографи – Г. Геннаді та М. Лисовський, які зацікавились маленькими книгами [2, с. 61; 1, с. 1]. Побутує багато синонімічних назв: "мікровидання", "мікробібліон", а також емоційно-забарвлені назви – "книги-колібрі", "книги-ліліпути", "книги-карлики", в польській літературі популярна назва "книжечка" [4, с. 438]. В плані визначення поняття "мініатюра" немає єдності думок дослідників. Основним критерієм при визначенні взято розмір книжкового видання. За форматом книги умовно ділять на наступні групи:

- книги великого формату (205х260 мм і більше);
- книги середнього формату (від 120х165 до 170х210 мм);
- малоформатні (від 107х177 до 100х140 мм);
- мініатюрні (не більше 100х100 мм);
- мікрокниги (не більше 10х10 мм) [5, с. 1].

Колекція мініатюрних та малоформатних книг відділу універсальної читальної зали створена за форматом. Загальна кількість колекції складає 982 примірники. Її хронологічні рамки – в діапазоні з 1929 по 2017 рр. У даній колекції більшу частину займають видання радянського періоду. Найстаріше видання – І. Я. Франко "Два приятелі" (Харків : Український робітник, 1929). Поповнення сучасними примірниками незначне. Найновіше видання колекції книг мініатюр та малого формату – О. Д. Гаврош "Казки і казкарі" (Тернопіль : Богдан, 2017).

Якщо ж аналізувати дану колекцію за мовною ознакою, то в ній більшу частину становлять книги російською мовою – 765 примірників, українською – 214, по одному примірнику – угорською: Majakovszkij "Teli torokbol: versek" (Budapest : Kossuth Könyvkiadó, [б. р.]); словацькою: "Anekdoty od Kohna" (Bratislava : Nestor, 2003); німецькою: "Bayrisch von A bis Z" (Munchen : Compact Verlag GmbH, [б. р.]) мовами. Своїм колоритом вирізняється збірка Василя Матоли "Русинська иконка: вірші, стихи, проза, сатира" (Ужгород, 2006), в якій автор оспівує свою Батьківщину русинською мовою. Деякі мініатюри містять тексти двома мовами.

За географією місця видання представлені примірники України (Київ, Тернопіль, Львів, Ужгород та ін.), Росії (Москва, Ленінград, Пермь, Іркутськ та ін.) та міст пострадянського простору (Алма-Ата, Баку, Рига, Ташкент та ін.). Серед зарубіжних – Мюнхен, Пряшів, Банська Бистриця, Будапешт. Більша частина книг представлена примірниками ленінградських видавництв "Советский писатель", "Лениздат", київських видавництв "Радянський письменник", "Наукова думка", "Державне видавництво художньої літератури", "АН УРСР", "Дніпро". Левова частина мініатюрних та малоформатних видань нашої колекції видана крайовими видавництвами, зокрема, "Патент", "Карпати", "Закарпатське обласне книжково-газетне видавництво". Серед них найбільша частина примірників представлена видавництвом "Карпати": "Закарпатські сміховинки" (упоряд. В. Микитась. – 2-ге допов. вид. Ужгород, 1967), Вакаров Д. О. "Удар за ударом" (укл. Д. М. Федака; пер. з рос. Д. В. Павличко. Ужгород, 1980), "Гори в шинелях" (упоряд. і вступ. ст. Д. М. Федаки. Ужгород, 1985), "Колядки Закарпаття" (упоряд., вступ. слово, запис і підгот. текстів Ю. Д. Туряниці. Ужгород, 1992). Традиції друку мініатюрних та малоформатних видань продовжують сучасні видавництва: "Карпатська вежа", "Мистецька лінія", "Колір прінт", "Ліра", "Видавництво Олександри Гаркуші".

Колекція мініатюрних та малоформатних видань вирізняється різномаїттям тематики – це видання з книжкової справи, бібліографії, історії, мовознавства, педагогіки, космонавтики, спорту. Значну частину колекції складає радянська партійна література та твори класиків марксизму-ленінізму.

Основу колекції складають видання художньої літератури. В ній представлені твори вітчизняних та зарубіжних авторів: І. Франка, Л. Українки, Т. Шевченка, І. Котляревського, Ш. Петефі, Ф. Шіллера, Я. Гашека, В. Шекспіра, М. Лермонтова та ін. Цікавими є "Заповіт" Т. Шевченка (Київ : Наукова думка, 1964) , "Вічний революціонер" І. Франка (Львів : Каменяр, 1970) мовами народів світу. Але переважну частину все ж таки складають художні твори російської літератури. Заслуговують на окрему увагу багатотомні видання О. С. Пушкіна, Л. М. Толстого, А. П. Чехова, М. Ю. Лермонтова.

Невеликий тематичний розділ колекції мініатюр та малоформатних видань присвячені народній творчості. Слід виділити збірки фольклору: "Народні усмішки. Українські анекдоти, жарти, дотепи" (ред. Л. М. Кирилець. Київ : Дніпро, 1974), "Пісні з полонини. Закарпатські народні пісні" (упоряд. П. Пойда. Київ : Дніпро, 1974) та ін. Варта уваги серія "Мудрість народна", в якій представлені англійські, арабські, естонські, ірландські, іспанські, італійські, китайські, колумбійські, перські, португальські, туркменські, узбецькі прислів'я та приказки.

У колекції представлені також мініатюрні книги для дітей: Р. Кіплінг “Стихотворения” (Москва : Книга и бизнес, 1992), О. Бальзак “Озорные рассказы” (Свердловск : Средне-Уральське кн. изд-во, 1982), П. Єршов “Конек-горбунок” (Москва : Худ. л-ра, 1975), О. Пушкін “Сказки” (Москва : Худ. л-ра, 1976), Я. Грімм “Сказки. Эленбергская рукопись 1810 с комментариями» (Москва : Книга, 1988) та ін.

Об’єднані тематикою дослідження екслібрісів праці Я. Бейлінсона “Киев и киевляне в экслибрисах” (Москва : Книга, 1982), “Пушкинский экслибрис” (Москва : Книга, 1987), “Космический экслибрис” (Москва : Книга, 1986), “Книжная Москва в экслибрисе” (Москва : Книга, 1985), а також С. Вуль “Образ В. И. Ленина в экслибрисе” (Москва : Книга, 1970), “М. И. Поляков” (сост. М. Ю. Панов. Москва : Книга, 1981).

Окремо хотілося б зупинитися на неординарному художньому оформленні деяких видань. Можемо відмітити примірники “Ермак” (Новосибирск : Западно-Сибирское кн. изд-во, 1980), обкладинка якого прикрашена металевою пластиною; “Ключ счастья. Сказки народов Сибири” (Новосибирск : Западно-Сибирское кн. изд-во, 1975), назва якої подана на металевій пластині у формі п’ятипелюсткової квітки. Оригінально оздоблена книжечка О. Пушкіна “Сказка о рыбаке и рыбке” (Москва : Малыш,1969), обкладинка якої обтягнута тканиною з елементом художньої вишивки. Книжка має клейончасту обкладинку, а саме видання ілюстроване оригінальними кольоровими вставними вклейками.

Справжнім витвором мистецтва є “Палехские миниатюры: сувенирный фотоальбом” (автор текста и сост. В. Т. Котов. 2-е изд. Москва : Планета, 1985) з фотографіями зразків лакового живопису на брошках та шкатулках. А, наприклад, видання “Anekdoty od Kohna” (Bratislava : Nestor, 2003) вирізняється яскраво-червоною шкіряною тисненою палітуркою з позолоченими обрізами, зі стрічкою-закладкою. Ярославський клуб сатири та гумору “Нюанс” видав комплект із 8-ми тонких і кольорових книжечок різних авторів у картонному футлярі. Незвично подана “Пермская Лениниана” в 8-ми томах (Пермь, Пермское кн. изд-во, 1978). Томи вміщені в спеціальній пластмасовій поличці.

Серед книжок, які відрізняються оригінальністю шрифтів та способами відтворення тексту є різні видання Козьми Пруткова “Плоды раздумья: мысли и афоризмы” (1978, 1987), у яких текст надруковано прописними літерами; факсимільне видання “Малої книжки” (так званої “захалявної книжечки”) – рукописної збірки віршів Т. Шевченка, написаних під час перших чотирьох років заслання (1847–1850). А в книжці “700 коротких строк: изречения, афоризмы,

каламбуры” (сост. А. И. Фюрстенберг. Москва : Книга, 1980) вступна стаття надрукована не горизонтально, а вертикально.

Перлиною колекції можемо назвати міні-книжечку віршів В. Маяковського угорською мовою – Majakovszkij “Teli torokbol: versek” (Budapest : Kossuth Könyvkiadó, [б. р.]). Цей примірник є найменшим за форматом у даній колекції, він вміщений у прозорий футляр.

Для кращого ознайомлення користувачів з винятковою і незвичайною красою книжкової мініатюри, працівниками читальної зали був створений буктрейлер “Мініатюра у фондах Наукової бібліотеки УжНУ” https://www.facebook.com/268066603662000/videos/348751225762741/ . У ньому представлена невелика кількість зразків бібліотечної колекції: примірники української та світової літератури, а також мініатюри, які відрізняються зовнішнім оформленням, оригінальністю шрифту. А для бажаючих ознайомитися з колекцією детальніше, пропонуємо переглянути постійно діючу книжкову виставку “Мініатюра та малоформатна література у фондах Наукової бібліотеки УжНУ” у приміщенні головної читальної зали, де представлені найяскравіші зразки книжок-мініатюр, які позитивно впливають на естетичний смак відвідувачів.

Отже, аналіз мініатюрних та малоформатних книжечок, а також буктрейлер дають певне уявлення про нашу колекцію, яка включає найкращі зразки палітурного та поліграфічного мистецтва, мистецтва ілюстрації, у створенні яких були використані різноманітні технології.

Література:

1. Доркену А. Колекція “Мініатюрні книги” у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського. *Вісник Книжкової палати*. № 11. 2013. С. 1–4.

2. Костюк Я. Н. О любителях миниатюрных книг. *Мир библиографии*. 2005. №2. С. 60–63.

3. Кюртен Йохен, Неділько Наталя. Якісний дизайн і оздоблення. URL: https://p.dw.com/p/1AL1V (дата звернення 14.04.2020).

4. Позіховська С. Мініатюрні стародруки XVI–XVIII століть в колекції Музею книги та друкарства м. Острога. *Острозький краєзнавчий збірник*. Острог : Вид-во Нац. ун-ту “Остроз. акад.”, 2012. Вип. 5. С. 438–447. URL: https://eprints.oa.edu.ua/2969/1/Pozikhovska%20Svitlana.pdf (дата звернення: 10.04.2020).

5. Сава В. Основи техніки творення книги. Львів : Каменяр, 2000. 136 с. URL: https://studfile.net/preview/2425428 (дата звернення 18.04.2020).

КОЛЛЕКЦИЯ МАЛЮТОК И МАЛОФОРМАТНЫХ КНИГ В ФОНДАХ НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ УЖГОРОДСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА

Е. Ф. Прохненко, М.С. Яцкив

Ужгородский национальный университет
Научная библиотека

Аннотация: В статье систематизировано и охарактеризовано миниатюрные и малоформатные издания XX ст., которые составляют отдельную коллекцию универсального читального зала Научной библиотеки Ужгородского национального университета. Проанализировано содержание миниатюрных и малоформатних книг, их размер, место издания и художественное оформление.

Ключевые слова: *Научная библиотека Ужгородского национального университета, миниатюра, малоформатные книги, книжная миниатюра, малютки.*

COLLECTION OF MINIATURE AND SMALL-FORMAT BOOKS AT THE SCIENTIFIC LIBRARY OF UZHHOROD NATIONAL UNIVERSITY

O. Prokhnenko, M. Yatskiv

Uzhhorod National University
Scientific Library

Summary: The article is devoted to classification and description of miniature and small-format books of 20th century comprising a separate collection at a department of the General Science Reading Room of the Scientific Library of Uzhhorod National University. The content, the size, the places of publication, and design of small-format and miniature books are analyzed.

Key words: Scientific Library of Uzhhorod National University, small-format books, macrominiatures, miniatures.

Сабо Кристина Федоровна, заведующая отделом иностранной
литературы Научной библиотеки
ДВНЗ "Ужгородский национальный университет"
ORCID 0000-0001-9217-5681

УДК 027.7+021:001.895

СОВРЕМЕННЫЕ ЗАДАЧИ И СТРАТЕГИЯ РАЗВИТИЯ БИБЛИОТЕК ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ, ВСТАВШИХ НА ПУТЬ ИННОВАЦИЙ

К. Ф. Сабо

Ужгородский национальный университет
Научная библиотека

Аннотация: В статье предлагается стратегия разработки и реализации возможностей современных инновационных технологий для более эффективной деятельности вузовских библиотек на пути их дальнейшего развития и совершенствования, основанная на примере европейского опыта.

Ключевые слова: *библиотека, информационные технологии, библиотечные инновации, модернизация библиотек, европейский опыт.*

В июне 2019 года в одном из колледжей Оксфордского университета (Великобритания)[1; 2] была организована международная конференция, на которой обсуждались проблемы современной образовательной системы и озвучивались новейшие методики и стратегии ее дальнейшего развития.

Среди приглашенных были видные представители высших учебных заведений европейских стран: преподаватели, научные сотрудники, библиотекари, сотрудники по общественным связям и коммуникации. Они представляли результаты многогранной работы в разных сферах, проведенной в их учреждениях, а также инновационные сервисные разработки, успешно внедренные в их вузах. Эта серия мероприятий и выступлений предоставила отличную возможность для получения знаний об инновационных стратегиях развития современных библиотек и библиотечных услуг. Обменявшись опытом с зарубежными коллегами и вернувшись на родину с большим багажом новых знаний, международных связей и новых идей, считаем уместным и необходимым поделиться опытом, полученным в Оксфордском университете, с целью повышения международной репутации наших учебных заведений.

В библиотечной системе всех стран библиотеки высших учебных заведений занимают особое место. И хотя вузовские библиотеки в отличие от публичных, узкоспециализированных и др. имеют свою уникальную задачу, их всех объединяет общая необходимость адаптироваться к радикально изменившимся современным реалиям, а также к новым потребностям и привычкам пользователей. Сегодня с повсеместным распространением Интернета всем библиотекам предстоит решать новые задачи и быть максимально открытыми и доступными для своего читателя.

Как известно, использование традиционных каталогов во всем мире резко сократилось по сравнению с поисковыми системами Интернета. Более того, электронный контент давно уже массово производится за пределами учебных заведений и библиотек. Возможность удаленного пользования библиотечными услугами становится все более важной составляющей, а это требует ускорения всех процессов и максимальной оцифровки имеющихся коллекций. В сложившихся условиях стратегия развития библиотек высших учебных заведений должна быть поставлена на абсолютно новый и гораздо более высокий уровень.

Анализ выборки о деятельности и направлении развития некоторых отечественных библиотек [3; 4; 5; 6] свидетельствует о том, что на данный момент не существует одной четко сформулированной и используемой одновременно всеми общегосударственной модели дальнейшего совершенствования библиотек. Проблема реформирования структуры библиотек и модернизации их работы нередко заключается в том, что автоматизация, внедряемая в библиотеках, зачастую не является заменой

традиционного библиотечного труда новыми прогрессивными технологиями, а лишь дублирует уже имеющиеся функции и становится дополнительным, трудоемким и дорогостоящим процессом. Поэтому оценка критериев эффективности библиотек неоднозначна и отличается у разных библиотек в зависимости от их уровня и состояния. Ведь в то время как для одних библиотек инновацией является уже сама возможность приобретения компьютеров, другие библиотеки усердно работают над созданием электронного каталога и оцифровки фондов; а третьи, оставив позади эти этапы, уже ищут пути для перехода к полной автоматизации всех библиотечных процессов.

Поскольку специфика библиотек высших учебных заведений заключается в том, что они являются собственностью вуза, который выступает в роли их основного партнера и инвестора, библиотека должна в первую очередь соответствовать долгосрочным целям и задачам своего вуза и обеспечивать его интересы. А это значит, что она полностью зависит от вуза не только в финансовых, но и в стратегических вопросах. Из этого следует, что развитие вузовской библиотеки напрямую зависит от статуса, придаваемого ей вузом. В тех учреждениях, где библиотека рассматривается, как «лицо вуза», на ее развитие и оснащение производятся крупные финансовые затраты, так как от библиотеки требуется решение важных задач, стоящих перед вузом в целом. А в вузах, где основная стратегия направлена на иные, не связанные с библиотекой сферы деятельности, состояние библиотек не является приоритетным и они не всегда способны удовлетворять потребности современного читателя.

Несмотря на то, что в современных условиях увеличения конкуренции на рынке образования университет в своем классическом смысле перестает быть единственно ценным местом для получения знаний, потребность в высшем образовании и дальше остается одним из самых важных аспектов человеческого бытия. В связи с этим происходит масштабная трансформация образовательной системы и стремительно растет значение дистанционного обучения. Одной из ключевых компетенций общества знаний становится информационная грамотность – умение искать, оценивать и использовать информацию в условиях ее непрерывного роста. Для достижения этой цели осуществляется создание новых электронных учебных материалов, которое, кроме всего прочего, требует немалого количества исходных документов. В процессе сбора

материалов для электронного обучения, главными критериями являются универсальность в использовании, хорошее качество и функциональная совместимость различных приложений дистанционного обучения.

Для современного читателя уже не достаточно информации из каталога (пусть даже электронного), потому что сегодняшние пользователи ищут не только текст, но и изображения, музыку, фильмы и прочие материалы на нужную им тематику. Стремительная утрата печатной книгой роли главного источника информации создала необходимость разработки современных инновационных услуг в организации работы библиотеки и повышения уровня публичности для предоставления пользователям максимальной возможности в использовании библиотечных фондов. Если бы в будущем вузовская (да и любая другая) библиотека сохранила исключительно свои традиционные методы и функции, то постепенно она бы превратилась в книжный музей, ее социальная роль значительно бы уменьшилась, и она продолжила бы существовать лишь в качестве хранилища научных ресурсов, опубликованных в традиционных средствах массовой информации. Но вузовская библиотека уже приняла этот вызов современности, собирая, обрабатывая, оцифровывая и обслуживая электронные документы, и благодаря этому сможет подняться на новый уровень и играть центральную роль в образовательной системе государства.

Концепцию инноваций Википедия определяет следующим образом: «Инновация – новшество, обеспечивающее повышение эффективности процессов и улучшение качества продукции, востребованное рынком. <…> Инновацией является не всякое новшество или нововведение, а лишь такое, которое серьёзно повышает эффективность действующей системы» [7]. Таким образом, традиционные рабочие процессы и услуги библиотеки (как прием и выдача литературы) трудно было назвать инновационными, поскольку в них не хватало творческой идеи и новизны. Однако, изменив способ связи с общественностью, чтобы как можно больше людей воспользовались услугами наших библиотек, мы тем самым уже задействуем инновационные решения.

Услуги вузовской библиотеки в отличие, например, от публичной, не были доступны для всех, поэтому введение инноваций в первую очередь было рассчитано на привлечение максимально широкого круга пользователей. Именно для этого создавались такие инновационные электронные услуги, которые могли бы заинтересовать не только

студентов, аспирантов и научно-педагогический состав вуза, но и тех, кто приходит к нам с целью самообразования, личностного роста и собственных исследований. Каждый библиотекарь хоть раз сталкивался с ситуацией, когда читатель, просматривая традиционный или электронный каталог, выражал свое разочарование по поводу отсутствия в фондах нужной ему публикации или документа. Это и есть та сфера, в которой следует приложить максимальные усилия для создания ценных контентных сервисов, основанных на общих принципах, способных охватывать одновременно несколько коллекций. Самый эффективный способ достичь этого – сотрудничество и координация, а именно, создание общей базы данных с другими библиотеками (которая со временем должна включить в себя и данные архивов, музеев и прочих хранилищ информации).

Как известно, некоторые ведущие библиотеки Украины уже сделали первые шаги к достижению этой цели [8], но из-за отсутствия центральной координации всеобъемлющая общегосударственная база данных, из которой можно было бы запрашивать весь цифровой контент одновременно из всех существующих коллекций, пока еще не существует. Поэтому, первым делом следует инициировать заключение соглашений для загрузки базы данных и выделить рабочий персонал, который будет осуществлять одновременную обработку фондов в нескольких библиотеках, а так же работать над общей каталогизацией и созданием общей базы данных на веб-площадках с легким доступом и упрощенным использованием. Такая централизованная координация обеспечит определение согласованных аспектов отбора и координирование работы. Для более точного планирования следует досконально изучить, какие цифровые документы были уже созданы или собраны различными библиотеками, музеями и архивами. В процессе подготовки необходимо составить список аспектов, которые будут определять приоритеты коллекций для выбора работ, которые необходимо оцифровать в первую очередь. При тщательном рассмотрении приоритетов можно определить направление деятельности по оцифровке на несколько лет вперед и спланировать правильное распределение ресурсов. В ходе подготовительного этапа следует оценить цифровые активы, хранящиеся в основных коллекциях, а затем собранную из базы данных информацию выложить в общий доступ. Так же необходимо создание экспертной комиссии для определения стандартов, которые будут использоваться при

оцифровке и создании метаданных, с учетом международной и отечественной практики. Рекомендации должны принимать во внимание различные особенности дисциплин, поскольку библиотечные единицы и, например, музейные объекты содержат разные данные, и сканируемая книга трактуется иначе, чем музейный объект, отображенный в 3D.

Таким образом, в рамках единой информационной среды вузовских библиотек ключевой задачей станет объединение информационных ресурсов всех библиотек и обеспечение к ним доступа в рамках единого окна. Это потребует реализации единой цифровой среды электронных каталогов вузовских библиотек, объединения их с каталогами всех ведущих государственных библиотек, научных академических центров, архивов и музеев. При этом нормой должна стать интеграция метаданных с сетевыми поисковыми системами для улучшения видимости библиотечных ресурсов и увеличения количества релевантной запросу информации.

Подводя итог, следует отметить, что в современных условиях стратегия развития библиотек высших учебных заведений должна быть поставлена на новый уровень, с необходимостью большего повышения публичности и предоставления максимальных возможностей для читателей в использовании библиотечных фондов. При этом, опираясь на опыт европейских коллег, в первую очередь следует обратить внимание на разработку и развитие современных инновационных услуг, связанных с созданием общенациональной базы данных в сотрудничестве со всеми библиотеками в целом.

Литература:

1.https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%BA%D1%81%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%B4%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%83%D0%BD%D0%B8%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82

2. http://www.ox.ac.uk/about

3. http://library.vnmu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/Zvit-MO.pdf

4.http://libkor.com.ua/php/metod_mat_files/analiz_diyalnosti_bibliotek_2017.pdf

5. Аналіз діяльності бібліотек Хмельницької області за 2017 рік ; Упр. культури, національностей, релігій та туризму Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. ОУНБ. Хмельницький, 2018. 40 с.
6. Аналіз діяльності бібліотек Миколаївської області по обслуговуванню юнацтва у 2018 році ; уклад. І. В. Бринкіс. Миколаїв : ОБЮ, 2019. 27 с.
7.https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%98%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F
8. http://www.nbuv.gov.ua/partners

MODERN TASKS AND INNOVATION STRATEGY DEVELOPMENT OF ACADEMIC LIBRARIES

K. Sabo

Uzhhorod National University
Scientific Library

Overview: The article proposes a strategy, based on the example of European experience, for the development and implementation of the capabilities of modern innovative technologies for more effective activities of academic libraries towards of their further development and improvement.

***Key words**: library, information Technology, library innovations, library modernization, European experience.*

СУЧАСНІ ЗАВДАННЯ ТА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕК ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ, ЯКІ СТАЛИ НА ШЛЯХ ІННОВАЦІЙ

К. Ф. Сабо

Ужгородський національний університет
Наукова бібліотека

Анотація: У статті пропонується стратегія розробки та реалізації можливостей сучасних інноваційних технологій для більш ефективної діяльності бібліотек вищих навчальних закладів на шляху їх подальшого розвитку та вдосконалення, яка заснована на прикладі європейського досвіду.

Ключові слова: *бібліотека, інформаційні технології, бібліотечні інновації, модернізація бібліотек, європейський досвід.*

Сегедій Тетяна Олександрівна, бібліотекар ІІ категорії
Наукової бібліотеки ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

УДК 027.7(477.87)+021.4:001.895+004.9

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙ В РОБОТІ АБОНЕМЕНТУ ПІДРУЧНИКІВ ТА ЮРИДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Т.О. Сегедій

Ужгородський національный університет
Наукова бібліотека

Анотація: у статті аналізуються інновації в роботі відділу підручників та юридичної літератури, застосування нових комп'ютерних технологій в практиці обслуговування користувачів сучасної бібліотеки юридичного факультету Ужгородського національного університету.

Ключові слова: *бібліотека Ужгородського національного університету, інновації, інформаційні технології, електронна база, юридична література.*

Книга – одне з найдивовижніших і найбільших див, створених людством. Вона пережила багато потрясінь, але можна сказати з впевненістю, що переживе і сучасний непростий період, коли сучасні інноваційні технології відстороняють книгу. В наш час бібліотеки – це не тільки сховища паперових документів (книг, періодичних журналів та ін.), а й власники нових електронних ресурсів. Прагнення залучити нових користувачів, якісно їх обслужити і спонукають бібліотеки до пошуку нових можливостей, до впровадження нових методів у повсякденній роботі [1, с.5]. Але впровадження інновацій у роботу вимагає професіоналізму, потрібні зусилля і воля керівника бібліотеки та бажання фахівців для здійснення задуманого, а також фінансове забезпечення роботи бібліотекарів. Налаштованість на нові методи в обслуговуванні читачів має стимулююче

значення для розвитку інтелектуального потенціалу співробітників та користувачів бібліотеки [2, с. 336].

Серед усіх видів інновацій вирізняють організаційні, коли реорганізуються вже існуючі відділи і створюються нові. Так сталося і з нашим відділом абонементу підручників та юридичної літератури. У 2003 році, при юридичному факультеті Ужгородського національного університету, було створено невелику читальну залу з фондом 2221 примірник літератури юридичного спрямування. Фонд поступово поповнювався за рахунок передплати періодичних видань та книжкових фондів університетської бібліотеки. У 2011 році частина фонду юридичної наукової літератури з центрального книгосховища головного корпусу бібліотеки була приєднана до фонду читальної зали. А за десять років свого існування читальна зала була реформована (2013 р.) у відділ абонементу підручників та юридичної літератури при юридичному факультеті Ужгородського університету. Така реорганізація була зроблена з метою оперативного і максимально повного задоволення потреб наших користувачів та з метою підвищення якості обслуговування, щоб читач залишився задоволеним роботою відділу. Подальші інновації в роботі продовжилися у 2017 році, коли почала змінюватися форма обслуговування читачів. Була розпочата повна комп'ютеризація фонду наукової та навчальної юридичної літератури за допомогою електронної бібліотечної програми вітчизняного виробництва "УФД/Бібліотека". До кінця 2019 року відділом, паралельно з функціонуванням традиційних карткових каталогів, було створено електронний каталог, що налічував 8720 примірників наукової та навчальної літератури. В режимі електронного обслуговування у 2019 році було зареєстровано 1336 користувачів. Сучасні користувачі бібліотеки – люди нового покоління і щоб розмовляти їх мовою, разом з ними зростати, розвиватися, потрібно використовувати різноманітні інноваційні методи. Так, наприклад, впровадження автоматизованих засобів обліку та обробки інформації спричинило зміну всіх технологічних процесів організації обслуговування, відбилося на комфортності бібліотечного середовища у частині швидкості виконання запиту та отримання інформації (документа) як для користувачів, так і для бібліотечного працівника в частині скорочення рутинних операцій при пошуку та наданні інформації, видачі документів [3, с. 252].

Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» завданням бібліотек визначається забезпечення інформаційних, науково-дослідних,

освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки [4, Ст. 45]. Сьогодні веб-сайт бібліотеки містить електронний каталог, що створювався в процесі автоматизації бібліотечної діяльності. Саме він відкриває швидкий і якісний доступ до інформаційних ресурсів бібліотеки. Електронний каталог є одним із найважливіших бібліотечних ресурсів. Із його допомогою читачі відділу юридичної літератури мають можливість ефективно задовольняти свої інтереси та запити, відшуковувати описи книг**,** статей, періодичних видань, авторефератів, дисертаційних досліджень на правову тематику. Цей ресурс особливо цінний тоді, коли він у всесвітній мережі, що дає змогу забезпечити цілодобовий доступ до відомостей про наявність документів у фондах бібліотеки, зазначає Т. Луцишина [5, с. 20].

Але, щоб автоматизувати всі бібліотечні процеси, абонементом юридичної літератури була проведена велика підготовча робота. Співробітники відділу оволодівали комп'ютерною грамотністю, вносили в електронний каталог усі наявні у фонді примірники юридичної літератури, а також відомості про користувачів у базу даних «Читачі». Комп'ютеризація роботи відділу значно полегшила і пришвидшила реєстрацію читачів, їх обслуговування та пошук інформації. Також удосконалило роботу опрацювання списків книг, зданих на заміну загублених читачами, та складання актів на їх списання.

У відділі створені комфортні умови для користувачів, присутні зони відкритого доступу до фонду, передбачені тематичні полички та книжкові виставки нових надходжень. Є постійно діюча виставка праць науковців юридичного факультету УжНУ, яка користується незмінною увагою студентів. Фонд абонементу юридичної літератури хоча і поповнюється регулярно за рахунок передплатних видань та з фондів університетської бібліотеки, але за умови нестачі матеріальних коштів постала потреба у поповненні його і з інших джерел. Тому відділ успішно співпрацює з кафедрами факультету і вдячний науковцям Ю. М. Бисазі, Д. М. Бєлову, М. В. Савчину, М. В. Менджул, О. С. Семераку, С. Б. Булеці, В. І. Яремі, В. Г. Фазикошу, М. М. Болдижару та багатьом іншим, які активно сприяють поповненню та оновленню нашого фонду сучасною юридичною літературою. Ми намагаємось творчо підходити і до пошуку нових методів і форм взаємодії з читачами. Проводимо щорічні заняття з першокурсниками, на яких ознайомлюємо їх з особливостями роботи бібліотеки, вчимо їх працювати в бібліотечній програмі у пошуках необхідної інформації, знайомимо з книжковими виставками різної тематики та плануємо

представити в популярній соціальній мережі «Фейсбук» нові віртуальні книжкові виставки. Присутність в цій мережі надає можливість показувати і рекламувати свій відділ. За допомогою комп'ютерних технологій ми надаємо доступ користувачам до електронного каталогу літератури юридичного спрямування – наукових видань, кодексів, монографій, енциклопедій, підручників, посібників, словників тощо. У сучасному світі все більшого значення набуває правове інформування та інформаційне забезпечення правотворчих процесів, яке забезпечують юридичні бібліотеки, що поєднують традиційні функції бібліотеки з функціями галузевих інформаційних центрів [6, с. 87]. Ми вчимося пропагувати новинки юридичної літератури по-новому, якісно обслуговувати студентів та викладачів, успішно застосовувати нові технології в бібліотечній справі, намагаємося бути читачам партнерами, консультантами, друзями, тому що це є актуальним для нашого абонементу. Тим не менше, незважаючи на всесильний Інтернет, читачі все ж охоче приходять до нас, шукаючи необхідну інформацію не тільки в електронних базах даних, а й в книжковому фонді відділу. За бібліотеками – знання і досвід. Бібліотекарі швидко орієнтуються в запитах студента, користуючись і традиційними методами в обслуговуванні читачів, і сучасними інформаційними технологіями, вони завжди прагнуть оперативно і якісно виконати найскладніші запити користувачів юридичного факультету УжНУ.

Література:

1. Велегжаніна Г. Інновації в новій парадигмі діяльності бібліотек. *Бібліотечна планета*. 2017. №1(75). С. 4.
2. Качанова Е. Ю. Инновационно-методическая работа библиотек : учеб. пособие ; науч. ред. А Н. Ванеев. Санкт-Петербург : Профессия, 2007. 336 с.
3. Лобузіна К. Технології організації знаннєвих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія. Київ : НБУВ, 2012. 252 с.
4. Про бібліотеку і бібліотечну справу: Закон України. *Відомості Верховної Ради України.* 1995. №7. Ст. 45.
5. Луцишина Т. Електронний каталог як основний інформаційний ресурс бібліотек ВНЗ Західного регіону України у сучасному веб-просторі. *Вісник Книжкової палати.* 2014. №4. С. 20.
6. Пестрецова О. Юридичні бібліотеки в глобалізованому світі: аспекти корпоративної взаємодії. *Наукові праці Національної бібліотеки України*

імені В. І. Вернадського. Київ, 2016. Вип. 43: Бібліотека в структурі сучасних інформаційних комунікацій. С. 87–96.

ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИЙ В РАБОТЕ АБОНЕМЕНТА УЧЕБНИКОВ И ЮРИДИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Т.О. Сегедий

Ужгородский национальный университет
Научная библиотека

Аннотация: в статье анализируются инновации в работе отдела учебников и юридической литературы, применение новых компьютерных технологий в практике обслуживания пользователей современной библиотеки юридического факультета Ужгородского национального университета.

Ключевые слова: библиотека Ужгородского национального университета, инновации, информационные технологии, электронная база, юридическая литература.

Смірнова Анна Антоніовна, завідувачка відділу наукометрії Наукової бібліотеки ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID 0000-0002-5309-419X

УДК 001.891+004.9.027.(477.87)

ВІДКРИТА НАУКА ЯК БАЗОВЕ ПОНЯТТЯ, ЩО ВІДОБРАЖАЄ НАУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ (НА ПРИКЛАДІ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ДВНЗ "УЖНУ")

А. А. Смірнова

Ужгородський національний університет
Наукова бібліотека

Анотація: У статті розглянуто питання розвитку наукометрії як новітнього напряму діяльності Наукової бібліотеки ДВНЗ "Ужгородський національний університет" та її вплив на удосконалення роботи з визначення наукового доробку закладу за наукометричними показниками.

Ключові слова: *відкрита наука, наукометрія, наукометричні методи, цифровий простір, інновації у бібліотеці, інформаційні комунікації.*

Відкрита наука являє собою зміну культури в способі зацікавленості у дослідженні, освіті та обміні знаннями. Дослідники створюють, зберігають та надають результати своєї діяльності. Щоб університети сприймали принципи, політику та практику відкритої науки, необхідно здійснити культуру змін в цих організаціях. Цілісність досліджень означає впровадження підходів до відкритої науки на рівні університету.

Перша важлива міжнародна згадка про відкритий доступ (англ. Open access (OA) міститься в Будапештській Декларації відкритого доступу (лютий, 2002). https://web.archive.org/web/20080820061017/http://www.soros.org./openaccess/read.shtml

За нею слідували заява Біфезда (англ.) http://legacy.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm у червні 2003 і Берлінська декларація про відкритий доступ до наукових та гуманітарних знань (жовтень, 2003). https://uk.wikipedia.org/wiki/

Поняття відкритого доступу широко обговорюється серед дослідників, вчених, працівників бібліотек, наукових співробітників, фінансистів, державних службовців та видавців. Попри те, що існують суттєві переваги відкритого доступу, досі йдуть дискусії щодо надійності та економічних вигод моделі [1].

Стратегія Відкритої науки (Open Science), яка розроблена в Євросоюзі, має за мету змусити науку працювати краще, щоб вона могла ефективніше розв'язувати світові проблеми. Це питання було першочерговим певний час на порядку денному Євросоюзу. Єврокомісія поставила амбіційну мету – надати Відкритий доступ (Open Access) до всіх наукових публікацій до 2020 року. Розробка таких проєктів як European Open Science Cloud та Open Science Policy Platform свідчать, що Відкрита наука стала провідною темою, змінюючи процеси та управління науковими комунікаціями [2].

Сьогодні Єврокомісія запустила Моніторинг відкритої науки Open Science Monitor, щоб забезпечити даними розвиток Відкритої науки в Європі. Єврокомісія вважає, що діяла відносно прозоро при виборі методів та джерел даних, які використовуються для цього, і тих, хто залучений до цього. Вона також заявила про відкритість до зауважень для покращення показників [2].

Дослідники переходять від традиційних моделей та практик до нових систем та цінностей. Як автори дослідницьких монографій сприйматимуть поняття «відкрите»? Доступ до яких продуктів – майбутня модель публікації? Чи мають майбутнє окремі заголовки журналів? Як виглядає майбутнє наукових публікацій у тих дисциплінах, де стаття є основною формою дослідження? Як слід оцінювати такі результати? Чи працюють традиційні показники у відкритому середовищі? Чи існують відкриті підходи, що визнаються в таких системах оцінювання, як академічне заохочення? Як розраховується вартість проведення Open Science та кому платити і за що? Ці питання звернені до системи Open Science та значень, що виникають [3].

Бібліотеки швидко впроваджують новітні інформаційні технології на всіх напрямах діяльності, зростає комп'ютерний парк, модернізується програмне забезпечення, змінюється середовище й потреби користувачів, урізноманітнюються їхні запити тощо. Таким чином, трансформується не лише сфера, для якої готуються фахівці, а й характер знань та професійна поведінка бібліотекарів. Тому тема аналізу та конструктивного реформування сучасної бібліотечної освіти є не просто актуальною, а й професійно вмотивованою з огляду на нагальну потребу підготовки якісних кадрів бібліотечно-інформаційної галузі [4, с. 12].

Важливе значення має створення інноваційних бібліотечних сервісів, активне використання наукометричних і бібліометричних досліджень для підвищення ефективності діяльності як університету, так і власне бібліотеки. До проблематики наукометрії належить коло питань, що стосуються інформаційної моделі розвитку науки, зростання масивів даних, цитованості літератури, вивчення внутрішніх зв’язків у науці на основі бібліографічних посилань, оцінювання внеску до світового інформаційного потоку, процесу статистичного аналізу наукових напрямів [5, с. 25].

Виникає питання, як працює відкрита наука для дослідника? Відкрита наука розглядає всі аспекти робочого процесу та визначає, які саме процеси будуть кращі, якщо вони були відкритими. Отже, при написанні статті чи книги відкритий підхід може виглядати так:

• зробіть отриманий результат, книгу чи статтю доступними як вихід з відкритим доступом;

• зробіть основні дані дослідження доступними у вигляді відкритого набору даних, щоб висновки, зроблені у публікації, були перевірені;

• зробіть доступним дослідницьке програмне забезпечення, яке використовується для аналізу, для відтворення цих досліджень.

Особливо зверніть увагу:

• при публікації та відкритті допоміжних даних про дослідження вкрай важливо встановити ряд стандартів, щоб використовувати ідентифікатори / процеси для сприяння виявленню та повторному використанню відкритих виходів – ORCID (є незапатентованим буквено-цифровим кодом, який однозначно ідентифікує наукових авторів) https://orcid.org/;

• ResearcherID – міжнародна ідентифікаційна система, що дозволяє створити унікальний профіль дослідників, що містить наукові публікації про авторів та їхні історії (в даний час є власність Analytics) для ідентифікації авторів https://publons.co/account/login/ ;

• DOI – серійний номер, який використовують для постійної та унікальної ідентифікації об'єктів інтелектуальної власності будь-якого типу з метою розміщення публікацій https://www.doi.org/;

• DataCite – міжнародна некомерційна організація, яка створює сукупність даних з метою спрощення доступу до даного дослідження в Інтернеті для використання визнаних дослідницьких даних у своїх календарях законного та цінового внеску в науковій роботі https://www.datacite.org/;

• Open Citations – ідентифікація та пошук наборів даних; відкриті цитати, рух за сприяння необмеженої доступності наукових посилань даних http://opencitations.net [3].

Розглянемо переваги відкритості. Хоча наступний список не є вичерпним, ряд переваг можна визначити при аналізі робочого процесу, описаного вище:

• Видимість усіх результатів досліджень буде збільшена, коли вони відкриються. Це повинно призвести до переваги цитування, оскільки користувачі можуть легко завантажувати відкриті версії винаходів.

• Надання доступних даних дослідження та методології дозволяє окремим користувачам повторювати результати досліджень автора та виявити будь-які помилки / промахи. Цей рівень прозорості хороший для дослідників і хороший для досліджень.

• Дотримуючись вищезазначених кроків, результати досліджень отримають видимість, а читачі зможуть побачити, як текст / висновки еволюціонували на різних етапах процесу.

• Як мінімум, дані досліджень, що використовуються в публікації, повинні бути доступними в якості допоміжного набору даних.

• Використання визнаних ідентифікаторів / процесів дає належне визнання авторам та покращує аналіз цитування [3].

Центр наукометрії Ужгородського національного університету робить усе, щоб рівень наданих ним послуг відповідав європейським стандартам; він активно впроваджує нові напрями діяльності, які служать поширенню результатів наукових досліджень вчених вузу. Це супроводжується введенням в дію нових сервісів, які найбільш затребувані користувачами в процесі наукових досліджень.

Із 2014 р. книгозбірня почала впровадження інституційного репозитарію університету, який формується виключно на базі відкритого програмного забезпечення Dspace, що дає можливість збирати, зберігати й поширювати в інтернет-просторі доробки науковців вузу. Dspace – це електронна бібліотека, перевагою якої є повнотекстовий пошук. У Dspace користувачі можуть

проводити пошук у всьому архіві або в окремих розділах і колекціях. https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/

Останнім часом у світі спостерігається сплеск інтересу до так званих «метрій» (бібліометрії, наукометрії, інформетрії, мережометрії, вебометрії, мережевої бібліометрії, інтернет-статистики, алтметрики та ін.). Проблема коректного використання методології цього підходу широко обговорюється науковою спільнотою [6, с. 3]. Наукометрія – це інструмент моніторингу та експертного оцінювання й прогнозування розвитку науки. Об'єктом наукометрії є наукова діяльність, а предметом – її кількісні закономірності, які використовуються для вдосконалення наукової діяльності [6, с. 9].

Наукова бібліотека УжНУ за наказом № 420/01-04 від 31.05.2018 р. «Про утворення Центру наукометрії та інформаційно-бібліотечного сервісу» є відповідальним підрозділом за моніторинг бібліометричних показників університету в цих наукометричних базах.

Сайт книгозбірні перебуває у постійному вдосконаленні та сприяє науковій діяльності Ужгородського національного університету і передбачає:

• проведення бібліометричних досліджень публікаційної активності науковців вузу та ін.;

• відстеження нових моделей наукової комунікації (освітні платформи та доступ до повнотекстових ресурсів):

• порталу Springer Link: https://link.springer.com/ а саме, журналів Springer 1997–2020 рр.:

https://rd.springer.com/search?facet-content-type=%22Journal%22&date-facet-mode=between&facet-start-year=1997&previous-start-year=1832&facet-end-year=2020&previous-end-year=2020

електронних книг Springer 2017 р.:

https://rd.springer.com/search?facet-content-type=%22Book%22&date-facet-mode=between&facet-start-year=2017&previous-start-year=1815&facet-end-year=2017&previous-end-year=2020

• доступ до престижної колекції журналів видавництва Wiley:

https://www.onlinelibrary.wiley.com/

• надання допомоги науковцям у створенні та упорядкуванні авторських профілів у БД Scopus, Web of Science, Google Scholar, та реєстрах ідентифікаторів автора ResearcherID та ORCID;

• рекомендації щодо вдосконалення редакційних політик періодичних видань ВНЗ відповідно до міжнародних стандартів;

• аналіз відповідності періодичних видань вузу вимогам наукометричних і реферативних БД;

• збирання, упорядкування та аналіз публікаційної активності авторів та їх наукової метрики;

• забезпечення інформаційної підтримки науково-дослідницької діяльності.

З метою формування інформаційної культури молодих науковців Центр організував систему навчання та консультування з практичних питань використання наукометрії в управлінні науковими дослідженнями. Ним були проведені тренінги по роботі з базами Scopus (тренер компанії Elsevier, керівник Служби інформаційного моніторингу Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича КНУ М. Назаровец), Web of Science (лектор – експерт з інформаційно-аналітичних ресурсів та навчання компанії Clarivate Analytics І. А. Тихонкова). Також Центром було проведено 23 вебінари у 2019 р., організовано систему навчання та консультування з практичних питань використання наукометрії в управлінні науковими дослідженнями (Scopus, Web of Science, Google Scholar, ORCID).

Центром було підготовлено звіт «Щодо формування конкурсних показників відбору виконавців державного замовлення на підготовку магістрів (на основі ступеня бакалавра) та бакалаврів (на основі ОКР молодшого спеціаліста) у 2019 році». Зроблено аналіз публікаційної активності штатних науково-педагогічних та наукових працівників, які працюють за основним місцем роботи не менше шести місяців і мають не менше п'яти наукових публікацій у періодичних виданнях, що на час публікації були включені до наукометричної бази Scopus або Web of Science Core Collection із переліком цих публікацій (станом на 21 червня 2019 р.)

На сьогодні це новий і затребуваний напрямок діяльності Наукової бібліотеки УжНУ. Фахівці Центру здійснюють пошук і обробку даних, відстежують динаміку публікаційної активності та цитованості науковців, надають допомогу при створенні і редагуванні профілів науковців. Все це дозволяє поступово створювати реальну картину наукових здобутків вчених, колективу кафедр, закладу. Інформаційно-бібліотечну роботу доповнює наша власна креативність в цьому напрямку. Для упорядкування даних створено нову електронну базу на сайті бібліотеки «Бібліографічні профілі вчених УжНУ», в якій передбачені поля для внесення таких даних, як електронні адреси паспортів науковців (ID Scopus (за наявності), Researcher ID (WoS) (за наявності), ORCID, Google Scholar). Створено рубрику «Бібліометрика науки УжНУ», де внесено

статистичні дані про кількість публікацій в БД Scopus, WoS, кількість цитувань, індекси Гірша, вказується дата актуалізації даних.

Лідером із моніторингу та відстеження тенденцій розвитку української науки, безумовно, слід вважати Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського, проект якої «Бібліометрика української науки» http://www.nbuviap.gov.ua/bpnu/ являє собою інформаційно-аналітичну систему із надання суспільству цілісної картини стану вітчизняного наукового середовища на основі створених ученими в системі Google Scholar бібліометричних профілів. Центром створено профілі вчених та установ в «Бібліометрика української науки», надіслано списки щодо активізації авторських профілів та їх коригування. Усі наукові працівники університету зареєстровані в базі «Бібліометрика української науки».

За рейтингом бази «Бібліометрика української науки» Ужгородський національний університет серед 10-ти рейтингових установ за кількістю бібліометричних портретів вчених займає за даними Scopus 3-тє місце (станом на 07.04.2020);
http://www.nbuviap.gov.ua/bpnu/index.php?page_sites=ustanova_scopus

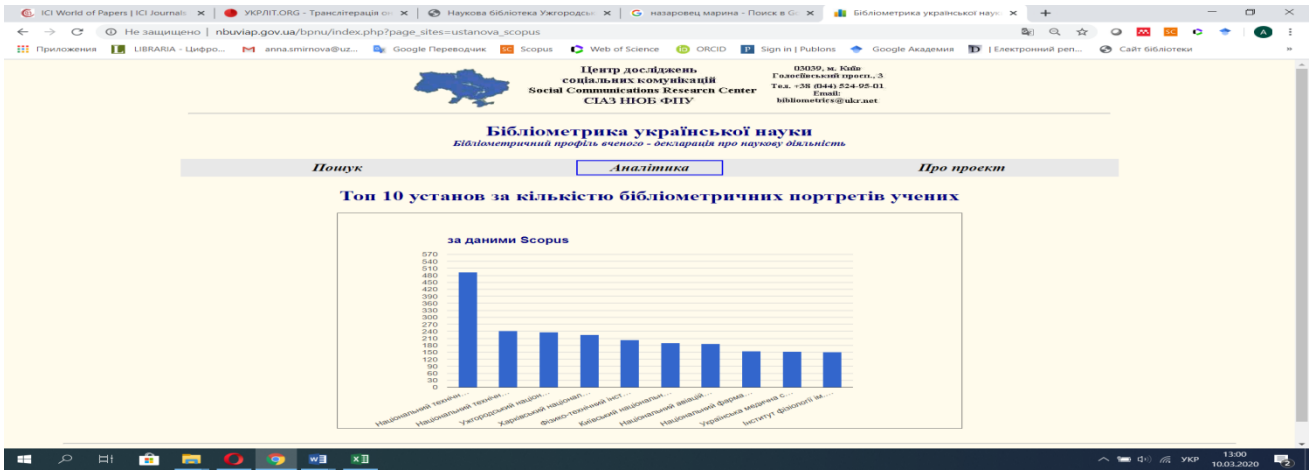

за даними Google Scholar – 2-ге місце (станом на 07.04.2020).

http://www.nbuviap.gov.ua/bpnu/index.php?page_sites=ustanova

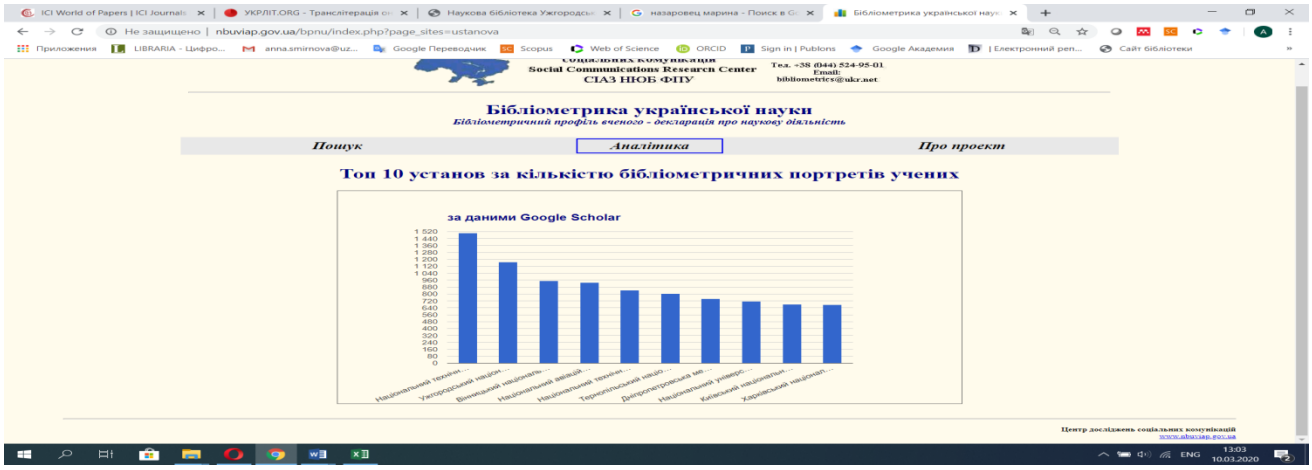

Підвищення рейтингу ВНЗ спонукає до змін і нових підходів у висвітленні результатів наукових досліджень, адже саме завдяки публікаціям наукові розробки та дослідження можуть стати відомими у світі, зацікавити світову наукову спільноту, відкрити шлях до отримання грантів. Найпростіший спосіб – це розміщення наукових публікацій у міжнародних авторитетних виданнях.

Загальна таблиця бібліометричних профілів науковців та співробітників ДВНЗ УжНУ (профілі Scopus, Web of Science, Google Академія, ORCID) відображає динаміку поповнення цих профілів (інформація розміщена на веб-сайті Наукової бібліотеки) (станом на 07.04.2020). http://www.lib.uzhnu.edu.ua/naukometrija

Станом на	Scopus	WoS	Google Академія	ORCID	Researcher ID
Грудень 2017	331	Ні досліджувалось	Ні досліджувалось	Ні досліджувалось	Ні досліджувалось
Грудень 2018	373	299	770	140	42
Грудень 2019	453	327	1131	790	406

Якщо порівнювати комерційні бази даних, а саме Web of Science і Scopus, які були створені з метою сприяння пошуку статей із відкритим доступом, опублікованих у рецензованих журналах, стає очевидним, що особливо важливо

на загальнодержавному та академічному рівнях публікуватись у журналах з політикою відкритості. Публікації у відкритому доступі більше цитуються, ніж ті, які доступні строго за передплатою. Таким чином, можемо відслідкувати динаміку:

Праці науковців за всі роки існування вузу:

Scopus: 2415 (станом на 07.04. 2020).

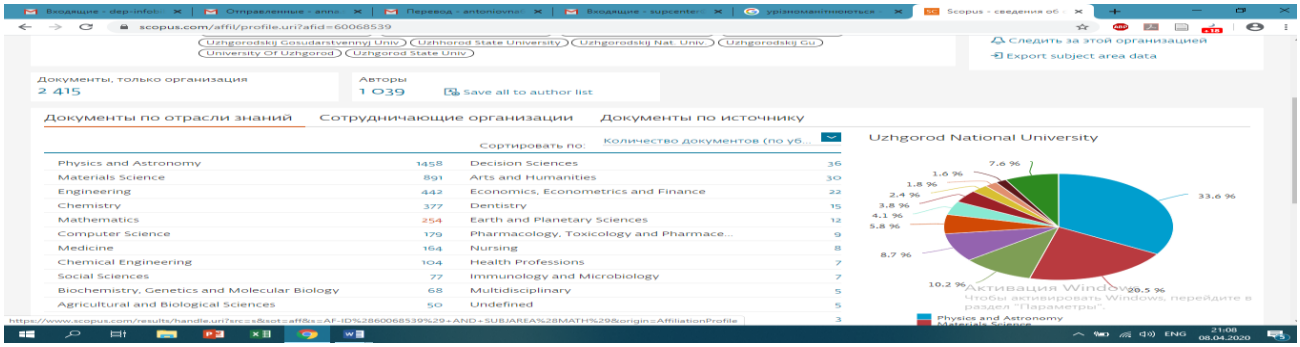

Web of Science: 3156 (станом на 07.04.2020)

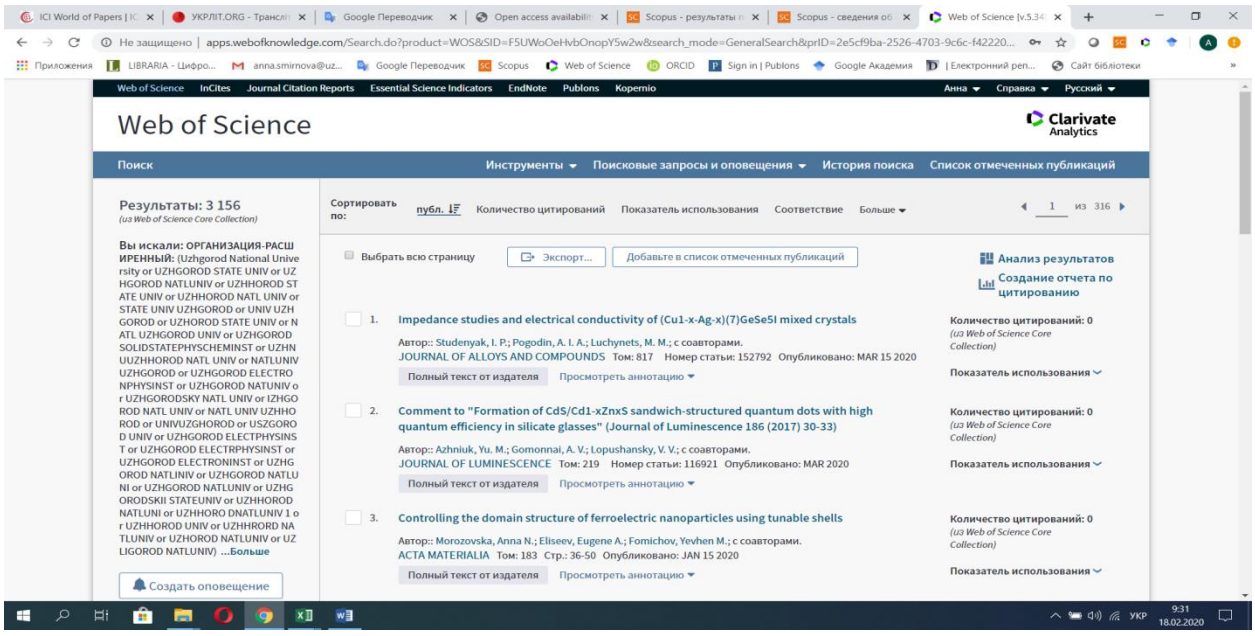

Публікації науковців вузу за останні 5 років із динамікою закритого та відкритого доступу:

База	Рік	Загальна кількість публікацій	Відкритий доступ	Закритий доступ
Scopus	2015	79	18	61

	2016	105	28	77
	2017	114	38	76
	2018	147	35	112
	2019	163	48	115
Web of Science	2015	79	23	56
	2016	113	36	77
	2017	138	63	75
	2018	151	68	83
	2019	124	59	65

У цьому відношенні доречно запровадити інструменти для вимірювання зростання відкритого доступу, а саме:

• мотивація дослідників повідомляти про свою роботу та розповсюджувати її;

• вивчення засобів, за допомогою яких дослідники сприяють доступу до своїх статей (наприклад, інституційні сховища, тематичні сховища, академічні соціальні мережі).

Для вимірювання доступності статей у відкритому доступі використовуються три бази даних: база даних 1 science (від 1science database, дочірня компанія Science-Metrix), Scopus (від Elsevier) та Web of Science (WoS, by Clarivate Analytics). База даних 1 science – це всебічна бібліографічна база даних, її ключовою відмінністю є те, що вона містить метадані та гіперпосилання для безоплатного використання статей OA (Open Access логотип відкритого доступу, створений Public Library of Science), які публікуються в рецензованих журналах. Scopus і WoS – це дві найбільш всебічні бібліографічні бази даних для наукових та дослідницьких публікацій, особливо для журналів, і, певною мірою, для матеріалів конференцій та монографій [7].

Загалом, статистичні дані показали, що Scopus і WoS дають порівняно схожі результати щодо доступності відкритого доступу: 56% відкритого доступу в WoS та 52% у Scopus.

Український вчений на даному етапі розвитку науки має розуміти, що наукові публікації не є формальною вимогою для отримання наукових ступенів та наукових звань, а є відображенням його наукової діяльності, якості наукових публікацій, актуальності тематики.

Питання інтеграції наукових публікацій та підвищення рівня представництва університетської науки в міжнародному інформаційному

просторі становить важливий напрям діяльності бібліотеки вищого навчального закладу. Стратегія діяльності бібліотеки ВНЗ також передбачає інформаційно-аналітичний моніторинг та бібліометричний аналіз системи документальних комунікацій університету, створення передумов для представлення публікацій науковців вишу в міжнародних реферативних базах і пошукових системах (Scopus, Web of Science, Google Scholar та ін.), сприяння входженню наукових періодичних видань університету до міжнародних баз даних тощо [8, с. 24].

При формуванні моделі сучасної бібліотеки ВНЗ, персонал книгозбірні має бути першим у створенні інформаційного середовища, пропонувати нові бібліотечні послуги та продукти, переориентироваться на обслуговування не читача загалом, а конкретного відвідувача, бути партнером науковця університету, сприяти підвищенню значимості бібліотеки та рейтингу наукової діяльності університету.

Література:

1. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D0%B4%D0%BA%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%B9_%D0%B4%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF
(дата звернення: 18.02.2020).
2. Джон Теннан. Elsevier руйнує відкриту науку в Європі. *Голос України*. 2018. 6 лип.
http://www.golos.com.ua/article/304880
(дата звернення: 18.02.2020).
3. Open Science and its role in universities: A roadmap for cultural change.
Dr Paul Ayris, Chair of the LERU Information & Open Access policy group and Pro-Vice-Provost (UCL Library Services). Co-authors: Alea López de San Román, Policy Officer, LERU. Dr Katrien Maes, Deputy Secretary-General LERU. Dr Ignasi Labastida, Member of the Information & Open Access policy group and Head of the Office for Knowledge Dissemination and the Research Unit at the CRAI (Library) of the University of Barcelona. URL:
https://www.leru.org/files/LERU-AP24-Open-Science-full-paper.pdf
(дата звернення: 18.02.2020).
4. Сербін О. Аспекти формування та вдосконалення сучасної бібліотечної освіти. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 2. С. 12–15.

5. Костенко Л., Жабін О., Кузнецов О. Наукометрія: методологія та інструментарій. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 3. С. 25–29.
6. Асєєв Г. Наукометрія, інформетрія, бібліометрія: визначення і розмежування. *Бібліотечний вісник.* 2016. № 2. (232). С. 3–10.
7. Analytical Support for Bibliometrics Indicators. Open access availability of scientific publications. Final Report January 2018. By: Science-Metrix Inc.
1335 Mont-Royal E. ▪ Montréal ▪ Québec ▪ Canada ▪ H2J 1Y6 1.514.495.6505 ▪ 1.800.994.4761. URL:
https://www.science-metrix.com/sites/default/files/science-metrix/publications/sciencemetrix_open_access_availability_scientific_publications_report.pdf (дата звернення: 18.02.2020).
8. Назаровець М. Служба інформаційного моніторингу як структурний підрозділ сучасної академічної бібліотеки. *Вісник Книжкової палати.* 2016. № 8. С. 24–26.

ОТКРЫТАЯ НАУКА КАК БАЗОВОЕ ПОНЯТИЕ, ОТРАЖАЮЩЕЕ НАУЧНУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ (НА ПРИМЕРЕ НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ «ДВНЗ» УЖНУ)

А. А. Смирнова

Ужгородский национальный университет
Научная библиотека

Аннотация: В статье рассмотрены вопросы развития наукометрии как нового направления деятельности Научной библиотеки Ужгородского национального университета и её влияние на усовершенствование работы в определении научного наследия заведения по наукометрическим показателям.

Ключевые слова: *открытая наука, наукометрия, наукометрические методы, цифровое пространство, инновации в библиотеке, информационные коммуникации*

OPEN SCIENCE AS A BASIC CONCEPT THAT REFLECTS THE SCIENTIFIC ACTIVITY OF A HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION (ON THE EXAMPLE OF THE SCIENTIFIC LIBRARY OF SU "UZHNU")

A. Smirnova

Uzhhorod National University
Scientific Library

Abstract: Development of the novel direction of library activity – the scientometrics – was reviewed in the article; in addition, the influence of the latter on work experience of the Scientific Library of SU "Uzhhorod National University" in determining scientific achievements of the institution by scientometric indices was analysed.

Keywords: *open science, scientometric, scientometric methods, digital space, library innovations, IT communications.*

Товт Анжеліка Іванівна, завідувачка відділу комплектування Наукової бібліотеки ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

УДК 027.7(477.87)+025.2: 001.895

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ КОМПЛЕКТУВАННЯ ФОНДУ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ

А. І. Товт

Ужгородський національний університет
Наукова бібліотека

Анотація: У статті розглянуто інноваційні особливості сучасного процесу комплектування бібліотечного фонду Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету як нової моделі організації оперативності та повноти.

Ключові слова*: комплектування бібліотеки, джерела комплектування, Наукова бібліотека Ужгородського національного університету, інформаційні ресурси, бібліотечний фонд.*

Фонд Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету, який створювався працею багатьох поколінь бібліотечних фахівців, становить вагому частину загальнодержавного інформаційного ресурсу,

різних галузей науки. Будучи провідним підрозділом вузу, університетська бібліотека є відображенням рівня його розвитку.

Формування бібліотечного фонду – це сукупність цілого ряду процесів, спрямованих на створення та розвиток цього ресурсу. Його складовими частинами є моделювання, комплектування, облік, обробка документів, розміщення і розстановка фонду, організація його зберігання, використання та управління.

У 2013 році бібліотека УжНУ активно розпочала процес комп'ютеризації. Першим кроком стало придбання бібліотечної комп'ютерної програми "УФД/Бібліотека" (2004 року), яке дало додаткове навантаження на відділ комплектування фондів. Потрібно було не тільки здійснити електронний бібліографічний опис, а й приєднати відомості про видання до ряду електронних картотек, створити основні теми та підтеми, наповнювати персональні картотеки, долучити до опису видання ключові слова пошуку (також іноземною мовою), супроводжувати бібліографічні описи видання анотаціями, освоювати навики з'єднання книг і каталогів дисциплін вивчення; вміти визначати книгозабезпеченість дисциплін, проводити будь-який пошук примірника і багато інших складних операцій (від створення актів списання до вилучення з програми) [1].

На початку 2020 року загальна кількість видань становила 1 611 675 примірників власних ресурсів. За цільовим призначенням бібліотечний фонд включає в себе:

- наукові видання – 832303 примірників;
- навчальні видання – 620109 примірників;
- літературно-художні видання – 159263 примірників;
- рідкісні та цінні документи – 21611 одиниць зберігання;
- неопубліковані документи – 773 одиниць зберігання;
- обмінно-резервний фонд – 5732 примірників.

До послуг 15 тисяч користувачів-студентів, 2 тисяч науковців – понад 400 назв періодичних фахових видань, у т. ч. міжнародних.

Основними джерелами постачання бібліотеки ДВНЗ «УжНУ» є:

- видавництва або книготоргуючі організації України на оплатній основі;
- обмінний процес між бібліотеками вузів України;
- подаровані видання (автори, організації, фонди, викладачі, сімейні бібліотеки).

Головне завдання вузівської бібліотеки – збирати, систематизувати і надавати студентам і викладачам максимальний спектр вітчизняних і зарубіжних видань, брати участь в освітніх, наукових програмах, дбайливо зберігати і передавати накопичені людством знання наступним поколінням. Склад фонду бібліотеки – універсальний, його комплектування відповідає навчальним і науковим інтересам університету. Але в ситуації, коли обсяги випуску книг і брошур постійно зростають, а спектр пропозицій численних видавництв і книготорговельних організацій настільки широкий, що бібліотекарам та викладачам складно орієнтуватися в потоці інформації, важливим є питання якісного комплектування фонду. Саме тому відділ комплектування повинен керуватися такими принципами: оперативність, повнота комплектування фонду, досягнення коефіцієнта книгозабезпеченості.

Ми вважаємо, що відповідність фонду бібліотеки потребам користувачів не можлива без тісної співпраці з професорсько-викладацьким складом університету, завдяки якому визначаються як стратегічні завдання формування фонду (політика комплектування), так і робочі методико-технологічні аспекти. Проблема комплектування навчальною і науковою літературою не повинна цілком перекладатися на плечі співробітників бібліотеки. Тільки партнерські відносини між бібліотекою і професорсько-викладацьким складом університету сприятимуть найбільш повному і якісному забезпеченню навчального процесу, працюючи на розвиток вузу в цілому і підвищення якості освіти зокрема.

Одне з ключових полів взаємодії – це формування заявок на придбання книг у встановленій формі. Була розроблена і впроваджена електронна форма заявки, яка розміщена на сайті Наукової бібліотеки (http://www.lib.uzhnu.edu.ua). Крім традиційних відомостей про автора, назву видання, дату видання та кількість примірників, замовники повинні надати інформацію, необхідну для якісного комплектування та розрахунку книгозабезпеченості, а саме: для вивчення якої дисципліни, і для якої спеціальності замовляється видання; кількість студентів, що вивчають дану дисципліну.

Замовлення здійснюється через online-форму і надходить на адресу відділу (dep-acqlibrary@uzhnu.edu.ua). Організована таким чином робота з замовленнями дозволяє економити час викладачів та бібліотекарів. Нам вдалося вирішити наступні питання: скоротити час на ознайомлення з новинками видавничої продукції, на отримання заявок від викладачів та на

вибір постачальників. Заощадивши час на обробку та звірку замовлень, з одного боку, з іншого ми витрачаємо його більше на процес закупівлі і оформлення відповідної документації. Слід зазначити, що протягом 2019 року було виконано 100 % таких замовлень.

Передбачено також форму «Доукомплектування». Усі користувачі Наукової бібліотеки УжНУ (за винятком сторонніх читачів) можуть долучитися до процесу доукомплектування фонду літературою. Запит може бути зроблений на наступні види документів:

- відсутні у фонді бібліотеки;
- кількість назв яких у е-каталозі не перевищує одну назву;
- на видання будь-яких видів, окрім періодичних видань.

Для зручності перегляду видань представлено окрему категорію, що своєчасно оновлюється, «Пропозиції видавництв», в якій розміщено цілий ряд видавництв України.

Важливим етапом стала повна автоматизація процесів, пов'язаних з обмінним фондом, що полегшило роботу при обміні власними виданнями між бібліотеками-партнерами та наданні інформації про непрофільні та дублетні видання, що є в обмінному фонді. Повна автоматизація роботи з обмінним фондом дає змогу обмінюватися науковими здобутками вчених та є важливим джерелом комплектування бібліотечного фонду, а також сприяє зміцненню зв'язків з іншими вищими навчальними закладами України. Для організації обміну бібліотекою УжНУ укладено договори про співпрацю з 39 бібліотеками провідних вузів України та деякими публічними бібліотеками, серед яких і Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського [2].

Обмінно-резервний фонд становить 5732 примірників книг. Усі документи, які знаходяться в фонді, представлені на веб-сайті бібліотеки. В електронну базу введено бібліографічні дані про кожну книгу. Кожному примірнику видання присвоєний умовний інвентарний номер. Така інформація про документ надає можливість автоматизовано оформляти акти передачі літератури партнерам по книгообміну та готувати акти вилучення з фонду. Комп'ютерна бібліотечна програма формує акти, в яких вказуються всі бібліографічні дані видання, кількість примірників та загальна сума. За допомогою інформаційних технологій завжди можна відстежити стан обмінно-резервного фонду. На сайті Наукової бібліотеки, в рубриці «Книгообмін», список літератури систематизований за категоріями, які для зручності виділені у спеціальні підрубрики. Це:

- наукові вісники;
- бібліографічні покажчики;
- довідкова література;
- гуманітарні науки;
- суспільні науки;
- економіка;
- природничі науки;
- прикладні науки;
- художня література.

Вагомим внеском у поповнення бібліотечного фонду є передача приватних бібліотек. Так у 2019 році бібліотека отримала колекцію книг Олени Рудловчак – карпатознавиці, почесної докторки Ужгородського університету. Колекція нараховує понад 4,5 тисяч примірників, серед них 47 книг, виданих у XIX столітті. Найдавніше видання – «Періодическое сочиненіе о успехахъ народнаго просвещенія», № 1 за 1803 рік, надруковане у Санкт-Петербурзі Імператорською Академією Наук [3].

Раніше бібліотека комплектувалася лише друкованими виданнями – книгами, брошурами, періодикою, але сьогодні фонди поповнюються і електронними підручниками та інформаційними електронними ресурсами. З появою електронних видань в Інтернеті комплектування розглядається не тільки як придбання інформації на фізичних носіях, а й як придбання прав на доступ до неї через Інтернет. Бібліотекою було отримано доступ до повнотекстових електронних колекцій книг видавництва **"**Центр навчальної літератури" на 2020 рік. Це книги за різною тематикою: аудит, бухгалтерський, кадровий облік, фінанси, економіка, менеджмент, маркетинг, правова література, гуманітарні науки, природничі та технічні науки. Протягом передплаченого періоду всі користувачі мають можливість користування новими книгами.

Таким чином, в сучасних умовах вузівська бібліотека видозмінюється, поступово стаючи провайдером послуг. Бібліотеці необхідно своєчасно адаптуватися до потоку змін і перетворень, вибудовувати стратегію розвитку і систему пріоритетів, визначати свою місію в постійно мінливому світі. Рішення про те, як і чим комплектувати книжковий фонд, вузівська бібліотека приймає разом із науковцями вузу, адже це – обов'язок не тільки бібліотеки, а й навчального закладу в цілому.

ОСОБЕННОСТИ ПРОЦЕССА КОМПЛЕКТОВАНИЯ ФОНДОВ НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ

А. И. Товт

Аннотация: В статье рассмотрены инновационные особенности современного процесса комплектования библиотечного фонда Научной библиотеки Ужгородского национального университета как новой модели организации оперативности и полноты.

Ключевые слова: комплектование библиотеки, источники комплектования библиотеки, Научная библиотека Ужгородского национального университета, информационные ресурсы, библиотечный фонд.

PECULIARITIES OF THE PROCESS OF COLLECTING THE SCIENTIFIC LIBRARY FUND

A. Tovt

Abstract: The article considers the innovative features of the modern process of acquisition of the library fund of the Scientific Library of Uzhhorod National University, as a new model of organization of efficiency and completeness.

Keywords*: library picking, sources of library picking, peculiarities of picking the Uzhgorod National University Scientific Library, information resources, library stock.*

Література:

1. Медведь М. М. Політика інноваційних впроваджень у роботу Наукової бібліотеки ужгородського університету. *Використання інструментів веб-технологій як основа розширення бібліотечних он-лайн послуг у формуванні сучасного іміджу бібліотеки* : наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 18–25 черв. 2019 р.) ; ДВНЗ “Ужгор. нац. ун-т”, Наук. б-ка. Ужгород, 2019. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/24036 (дата звернення 10.04.2020 року).
2. Гамник М. В. Використання сучасних інформаційних технологій у роботі обмінно-резервного фонду Наукової бібліотеки Ужгородського

національного університету. *Використання інструментів веб-технологій як основа розширення бібліотечних он-лайн послуг у формуванні сучасного іміджу бібліотеки* : наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 18–25 черв. 2019 р.) ; ДВНЗ "Ужгор. нац. ун-т", Наук. б-ка. Ужгород, 2019. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/24385 (дата звернення 02.04.2020 року).

3. Бровді А. А. Електронний каталог бібліотечної колекції «Бібліотека Олени Рудловчак». *Використання інструментів веб-технологій як основа розширення бібліотечних он-лайн послуг у формуванні сучасного іміджу бібліотеки* : наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 18–25 черв. 2019 р.) ; ДВНЗ "Ужгор. нац. ун-т", Наук. б-ка. Ужгород, 2019. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/26199 дата звернення 11.04.2020 року.

Федянін Тетяна Борисівна, завідувачка відділу Наукової бібліотеки ДВНЗ
«Ужгородський національний університет»
ORCID 0000-0003-1457-4307

УДК 027.7(477.87)+001.895:004.9

РОЗВИТОК ТА СТАНОВЛЕННЯ НОВИХ БІБЛІОТЕЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПРИКЛАДІ ФІЛІЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Т. Б. Федянін

Ужгородський національний університет
Наукова бібліотека

Анотація: у статті розкривається шлях становлення і розвитку філії Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету, аналізуються введення інноваційних підходів в бібліотечній роботі, запровадження нових інформаційних ресурсів, застосування нових комп'ютерних технологій в практиці обслуговування користувачів сучасної бібліотеки.

Ключові слова: *бібліотека Ужгородського національного університету, інновації, інформаційні технології, електронна база, електронна бібліотека, бази даних, власні бази даних, комп'ютеризація.*

Бібліотека-філія №1 – найбільший і наймолодший відділ Наукової бібліотеки Ужгородського Національного університету. Вона була сформована як самостійна бібліотека Закарпатського державного університету в 1995 році і являє собою одну з перших державних освітніх бібліотек, створених за час незалежності України в Закарпатській області. Разом із створенням і відкриттям нового вузу (ЗакДУ) була створена і бібліотека; вона розпочала свою роботу з «чистого аркуша»: з невеликого приміщення, в умовах економічних негараздів. Очільниця бібліотеки Марія Медведь зуміла в рекордний строк (60 днів) до початку навчального року запустити роботу книгозбірні: замовила меблі, закупила необхідну навчальну і наукову літературу. Професійне бачення стратегії розвитку бібліотеки, чітке визначення першочергових завдань і пріоритетів допомогли керівниці книгозбірні у дуже обмежений термін чітко визначити майбутню структуру бібліотеки, її основні напрямки роботи, сформувати технологічні процеси щодо функціонування установи.

Значну роль у становленні бібліотеки відіграло запозичення досвіду, консультації, поради обласного методичного об'єднання бібліотек ВНЗ (Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету) та інших бібліотек. Величезне неоціненне значення для створення бібліотеки мала і всебічна підтримка ректора ЗакДУ професора Федора Григоровича Ващука, який завжди прислухався, всебічно підтримував різноманітні ініціативи колективу, надавав фінансову підтримку для розвитку бібліотеки відповідно до вимог сьогодення. У становленні бібліотеки особливу роль відіграло і створення єдиної команди, до якої залучались як молоді кадри, так і визнані авторитетні фахівці [1, с. 34].

Із перших днів свого існування книгозбірня стала осередком науки і культурно-просвітницької роботи вузу. Крім літератури навчального характеру в бібліотеці почав формуватися чудовий фонд художньої літератури, в який увійшли видання як класиків світової і вітчизняної літератури, так і видання сучасних митців слова. Сьогодні працівники книгозбірні по праву пишаються своїм зібранням художньої літератури, яке може задовільнити будь-який смак. За короткий період (менше шести років) книгозбірня зуміла значно наростити обсяг свого загального фонду. Так, на період 2002–2003 рр. загальний бібліотечний фонд нараховував вже понад 220 тис. примірників, де навчальна література складала 137 тис., наукова – 10 тис., методична – 26 тис. примірників. На той час послугами бібліотеки користуються близько 10 тис. користувачів –

студенти, викладачі, науковці, співробітники вузу, студенти інших навчальних закладів міста, мешканці міста та області, адже керівництвом книгозбірні було прийнято рішення про те, щоб двері бібліотеки були завжди відкритими для всіх бажаючих.

Такий підхід до філософії роботи книгозбірні в дуже короткий термін дав бажані результати, а саме – заклад став популярним і відвідуваним. Для зручності користувачів бібліотека ЗакДУ облаштувала дві затишні читальні зали для студентів і окремо для науковців. До речі, в бібліотеці читальний зал – площею в 300 кв. м. За підтримки ректора був запроваджений Інтернет-центр, установлені комп'ютери, проведений безкоштовний інтернет, облаштована зона вільного доступу до Wi-Fi, що також сприяло збільшенню популярності бібліотеки. Ще одним із нововведень директорки книгозбірні Марії Медведь стало повне відкриття книжкових фондів: і на абонементі, і в читальній залі відвідувачі мали змогу самостійно або за допомогою бібліотекаря знайомитися з літературою певної тематики. Вільний доступ впливав і на поведінку читачів, що звикали самостійно працювати з більшими масивами документів, вмінню орієнтуватися в них.

Як було зазначено вище, з самого початку в книгозбірні були чітко сформовані основні структурні підрозділи, а саме: потужний бібліографічний відділ, який вів активну наукову та бібліографічну роботу, створював електронний каталог, розробляв і наповнював різноманітні тематичні каталоги, постійно формував списки нової літератури для різних факультетів та спеціальностей. Спеціалісти цього відділу допомагали формувати акредитаційні справи для нових спеціальностей, бібліографи книгозбірні укладали бібліографічні та біобібліографічні покажчики.

Був сформований відділ комплектування фонду, робота якого полягала в своєчасному замовленні необхідної для навчального процесу літератури, формуванні та нарощуванні фонду підручників, посібників та методичного фонду, співпраці з обмінними фондами інших бібліотек, ведення сумарних та інвентарних книг.

Читальна зала нашої бібліотеки була поповнена великою колекцією довідкових видань, деякі з них дуже рідкісні, наприклад: «The Encyclopaedia Britannica» у 32-х томах, «Енциклопедія Сучасної України» у 20-ти томах (надходження ще триває), «Большая советская энциклопедия», «Большая медицинская энциклопедия» (перше видання), «Украинская советская энциклопедия» та багато інших. Також нашим читачам було запропоновано

близько 300 найменувань газет та часописів щорічно, сформувалась величезна колекція електронних документів як на змінних носіях, так і створених власних баз даних, електронних бібліотек. Весь фонд читальної зали має вільний доступ, до послуг користувачів – Інтернет-центр, де кожен має можливість вільно працювати за комп'ютером, передивляючись електронні документи або готуючись до іспиту.

Із перших днів своєї роботи директор бібліотеки Марія Медведь прагнула поставити роботу книгозбірні на наукову основу – вводяться систематичний та алфавітний каталоги, картотеки періодичних видань, розробляються тематичні каталоги, спрямовані на широке висвітлення тем, найактуальніших в навчальному процесі. Під впливом змін у суспільстві, розвитку інформаційної сфери, виникненню нових запитів на інформацію та швидкість її отримання, а також для того щоб повною мірою реалізувати потенціал бібліотеки, вивести її роботу на новий сучасний рівень, було прийнято рішення перевести роботу бібліотеки на комп'ютерну форму обслуговування. В 2003 році було встановлено демо-версію комп'ютерної програми "УФД/Бібліотека".

Близько року програма випробовувалась. Колектив бібліотеки одним із перших в Закарпатті пішов на експеримент комп'ютеризації. Через декілька місяців робота в програмі захопила, бо відкрила масу нюансів, які просто не могли не сподобатися, адже вони полегшували роботу бібліотекаря. Програма має зручний інтерфейс користувача, ряд додаткових сервісів, друк карток, укладання бібліографічних списків та покажчиків, друк актів, ведення сумарних, інвентарних книг та ін. [2, с. 237].

Програма "УФД/Бібліотека" являє собою розробку українських фахівців, цей програмний продукт дуже зручний в використанні та обслуговуванні, є ліцензованою програмою, рекомендованою Міністерством освіти і науки України. На протязі двох років в комп'ютерну базу було введено понад 80 тисяч записів, а це практично увесь активний фонд книгозбірні. Результатом злагодженої роботи колективу став остаточний перехід на комп'ютерне обслуговування користувачів у 2005 році. Цей рік став переламним у роботі бібліотеки, відтоді книгозбірня почала активно впроваджувати інформаційні технології в свою роботу.

Із відкриттям в університеті відділу дистанційного навчання було розроблено систему обслуговування студентів дистанційної форми навчання. Протягом 2006 року бібліотекою було придбано 200 примірників електронних

видань, кожен з яких включав у себе від 30 до 50 електронних підручників. Таким чином було розпочато активне формування електронної бібліотеки.

Електронна бібліотека – це локальні або роздільні електронні ресурси, об'єднані єдиною ідеєю, структуризацією та доступом. Під поняттям електронної бібліотеки розуміють масив електронних ресурсів, який є сталим, систематизованим у певний спосіб контекстом, що дозволяє надавати користувачам безпосередній доступ до нього незалежно від обставин, які зумовлюють існування цього масиву у зовнішньому середовищі з дотриманням міжнародного та внутрішнього середовища [3, с. 435].

Так, незважаючи на проблеми з комплектуванням, бібліотека мала змогу значно збільшити кількість примірників у своєму фонді. Кожен читач бібліотеки у разі відсутності бажаного примірника книги мав змогу отримати її електронну копію. У такий спосіб досягається оптимальна кількість примірників книг і повне задоволення запитів користувачів, що є головною метою всієї діяльності бібліотеки. Ефективність полягає в тому, що вирішуються три головні бібліотечні проблеми: недостатність примірників видань, обмеженість площ для збереження фонду та задоволення інформаційних запитів користувачів [3, с. 435].

Ще однією новацією бібліотеки стала підписка електронних періодичних видань. Так, у 2007–2009 рр. університет передплатив для бібліотеки електронну версію газети «Урядовий кур'єр» та періодичне електронне видання «Кодекси України», а в 2010–2013 рр. – електронний варіант «Офіційного вісника України». Це дало змогу студентам та викладачам юридичного факультету завжди отримувати інформацію про найновіші законодавчі акти, розпорядження та офіційні повідомлення, копіювати для роботи найактуальніші кодекси та закони. Впровадження новітніх інформаційних технологій значно підвищило якість обслуговування користувачів, дало новий відчутний поштовх для розвитку книгозбірні.

Саме в цей час бібліотека нарощує обсяги робіт з освоєння електронних технологій, створення і надання користувачам електронних продуктів і послуг, адже сучасний вищий навчальний заклад вимагає новітніх форм роботи. Впровадження інноваційних технологій дозволило підняти якість роботи та престиж бібліотечних служб [3, с. 437] .

Наступним кроком упровадження інноваційних технологій було створення власних електронних продуктів. Так, з 2006 року наша книгозбірня активно розпочала формування електронної бібліотеки навчально-методичних

комплексів; ця власна база даних є унікальною з точки зору її популярності та затребуваності, її мета полягала у всебічній допомозі навчальному процесу. Завдяки активній співпраці з професорсько-викладацьким складом кожного факультету колективом бібліотеки була сформована унікальна електронна бібліотека, яка включає в себе навчальні, методичні та додаткові матеріали з кожної навчальної дисципліни, а також перелік питань для самоконтролю. В кожному електронному комплексі широко представлено інформацію, починаючи від відомостей про викладача і до наукових здобутків в даній галузі знань, електронних версій підручників, наукових публікацій з фахових періодичних видань. Ці матеріали постійно поповнюються новими повнотекстовими документами, які, на думку фахівців, можуть бути корисними при вивченні тої чи іншої дисципліни.

Фахівцями нашої книгозбірні було розпочато створення різноманітних електронних колекцій, спрямованих на більш повне задоволення попиту користувачів. Наприклад, для факультету міжнародної політики та міжнародних відносин було сформовано бібліотеку «Євроінтеграція: український вимір», в яку увійшли всі електронні версії видань навчально- наукового Інституту євроінтеграційних досліджень Закарпатського державного університету. Також великою популярністю у викладачів та студентів користувалася електронна бібліотека, створена з монографічних видань науковців вузу. До неї увійшли електронні версії монографій та підручників, відзначених грифом МОН України. За сприянням науковців та викладачів нашого університету була створена ще одна унікальна власна база даних – навчально-методичні матеріали з кожної дисципліни викладачів нашого вузу, а також додаткові матеріали для вивчення дисциплін. Як відомо, безсистемне накопичення інформації – малоефективне у використанні. Щоб власний електронний ресурс відповідав сучасним вимогам освіти, було прийнято рішення про системний підхід при створенні власних баз даних. Керівництво, провідні фахівці книгозбірні, спираючись на досвід інших бібліотек, вивчаючи інновації в розвитку електронних ресурсів, навчаючись на власних помилках, аналізуючи їх та опановуючи нові для себе технології, в короткий термін досягли значного успіху в трансформації звичайної вузівської книгозбірні в інформаційно-аналітичний центр, здатний надавати великі обсяги різноманітної інформації великій кількості користувачів. Такі форми обслуговування, як оперативне інформування, вибіркове поширення інформації, ретроспективний пошук та інші, почали виконуватися за допомогою мережевих та Інтернет-ресурсів.

Старанна праця всього колективу, наполегливість та повна віддача улюбленій справі не залишилися не поміченими. Так, у 2007 році у м. Оксфорд (Велика Британія) Європейська Бізнес-асамблея на традиційному саміті лідерів відзначала діяльність кращих організацій, установ та окремих особистостей різних країн за їхній внесок у розвиток та інтеграційні процеси вищої освіти, науки, бізнесу і культури. Престижної премії "Європейська якість" (European Quality) був удостоєний Закарпатський державний університет. Його, згідно з постановою Асамблеї, визнано навчальним закладом, який відповідає європейським вимогам та позитивно впливає на розвиток інтеграційних процесів. Організатори саміту при визначенні лідерів до уваги брали десятки показників: перевірялись офіційні дані й рейтинги Міністерства освіти і науки, відгуки закордонних експертів, статистичні показники, вивчалась робота відділу дистанційного навчання, оцінювалась наукова робота, міжнародні зв'язки, рівень розвитку студентського самоврядування і матеріально-технічної бази ВНЗ. За сумою набраних балів Закарпатський державний університет потрапив до списку нагороджених премією "Європейська якість". Бібліотека Закарпатського державного університету – ровесниця свого ВНЗ, вона пройшла разом із ним непростий, але досить успішний шлях становлення, розвитку, модернізації [4, с. 55].

Сучасний рівень обслуговування користувачів у нашій книгозбірні передбачає самостійну роботу читачів бібліотеки з електронними виданнями та базами даних, тому керівництвом бібліотеки та провідними спеціалістами було прийнято рішення надавати професійну консультацію кожному користувачу, а також проводити групові заняття для різних груп користувачів. Таким чином в нашій бібліотеці зародилася традиція бібліотечних уроків, яка продовжується і тепер. Зокрема для першокурсників проводять заняття, на яких працівниками бібліотеки висвітлюються основні алгоритми роботи з електронними каталогами та базами даних, для старшокурсників та магістрів проводять тренінги, на яких фахівці дають більш розгорнуту інформацію про роботу в пошукових системах бібліотеки, про стратегію та механізм пошуку, про систематизацію інформації. Для студентів магістратури та аспірантури проводиться більш детальне ознайомлення з власними електронними продуктами бібліотеки. Наприклад, бібліотечні працівники дають змогу користувачам ознайомитись з електронними матеріалами студентських наукових робіт, які зберігаються і накопичуються в електронній бібліотеці «Наукові роботи студентів УжНУ». Ця унікальна база даних була започаткована у 2006 році відповідно до наказу по університету і

містить понад 2500 тис. документів, систематизованих за класифікацією УДК та доступних у режимі PDF [5, с. 185].

Значним етапом у житті книгозбірні став 2013 рік. Саме в цьому році два найпотужніші вузи Закарпатської області – Закарпатський державний університет та Ужгородський національний університет – об'єдналися в один навчальний заклад. Таким чином бібліотека Закарпатського державного університету приєдналась до Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету і стала його найбільшою філією, а керівниця наукової бібліотеки ЗакДУ Марія Миколаївна Медведь згодом очолила найбільшу і найунікальнішу книгозбірню краю. Завдяки її енергійності та компетентності робота книгозбірні набула нових граней, з'явилися нові ідеї та напрямки діяльності.

Першочерговим завданням, яке поставила перед собою директорка бібліотеки, стала повна комп'ютеризація бібліотечного процесу Наукової бібліотеки УжНУ. Процес запровадження комп'ютерних технологій у роботу бібліотеки УжНУ розпочався ще в 2004 році з вибору українського програмного бібліотечного забезпечення, рекомендованого Міністерством освіти та науки України, – "УФД/Бібліотека", але його впровадження із багатьох причин відбувалося доволі повільно. Період із 2013 р. став переломним у роботі Наукової бібліотеки УжНУ. На цей час електронні засоби вже впевнено увійшли у бібліотечні технології і не були новинкою для багатьох бібліотек, адже удосконалення сервісної роботи дало можливість розширити як коло бібліотечних послуг, так і коло користувачів. Статистика невпинного зменшення відвідування та книговидачі бібліотеки стала найвагомішим аргументом для книгозбірні – долучити до класичних методів бібліотечного обслуговування інформатизацію, не втрачаючи при цьому основних традиційних прийомів роботи з книгою [6, с. 267]. Саме тоді стали в нагоді знання і досвід роботи колективу бібліотеки-філії з бібліотечною програмою "УФД/Бібліотека". На базі філії №1 було створено своєрідний навчальний осередок, де працівники філії допомагали своїм колегам удосконалювати роботу в новій програмі. Цьому сприяли і своєрідні тренінги-навчання, під час яких бібліотекарі вивчали нові процеси роботи в комп'ютерній бібліотечній програмі, навики закріплювались практичними заняттями, тож результати не забарилися [6, с. 268].

Приєднавшись до найпотужнішої книгозбірні області, наша бібліотека відкрила і для себе нові перспективи розвитку, долучилась до нових інноваційних проектів. Так, наприклад, у 2016 році завдяки рішенню керівництва університету було відкрито доступ до бібліографічної БД «Web of Science», що

дозволило прослідкувати повну картину будь-якого дослідження за 55 років, адже База обробляє 12,5 тис. назв найбільших авторитетних академічних журналів, збірників наукових праць і матеріалів конференцій. Також в рамках програми розширення доступу користувачів до електронних документів бібліотека-філія №1 приєдналась до єдиної електронної бази Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету, що дало змогу нашим читачам вивчати матеріали, розміщені в електронному репозитарії УжНУ (https://dspace.uzhnu.edu.ua) – єдиному електронному архіву результатів науково-дослідної роботи, публікацій науковців, викладачів, аспірантів та студентів університету, дипломних і магістерських робіт. Також наші користувачі отримали вільний доступ до електронного каталогу бібліотеки університету і тепер мають можливість отримати інформацію про місце знаходження потрібної книги.

Хочеться зазначити, що окрім збільшення можливостей доступу до електронних баз даних, різноманітних інноваційних бібліотечних продуктів, наші користувачі отримали унікальну можливість ознайомитись з раритетними виданнями, які зберігаються в фондах Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету.

Родзинкою фондів бібліотеки УжНУ, якою вона пишається, є унікальні рідкісні видання відділу рукописів та стародруків. Книжкові пам'ятки мають важливу наукову, історичну, культурну та духовну цінність. До прикладу, колекція інкунабул має 400-річну історію. Особливою гордістю університетської бібліотеки є безцінна колекція рукописних книг, що містить 127 рукописів XV–XIX ст., серед яких 50 рукописів кириличного письма загальнонаціонального значення [7, с. 93].

Також студенти та науковці нашої книгозбірні отримали можливість користуватися рідкісними виданнями, що зберігаються у фондах відділу «Карпатика», в якому зібрано краєзнавчу наукову та художню літературу, а також періодичні видання, що вийшли на території Закарпаття і висвітлювали історію, науку, культуру краю. Серед них: науковий збірник товариства «Просвіта», «Підкарпатська Русь», «Наш рідний край», «Пчілка», «Карпатський світ» та інші. Скористатися унікальністю фонду приїжджають також науковці з різних куточків України та зарубіжжя [8]. Вони також отримали право користуватися послугами всіх абонементів та читальних зал найпотужнішої бібліотеки Закарпаття, де до їх послуг найрізноманітніша література

навчального, наукового, довідкового характеру, унікальна колекція художніх видань.

Нині інформаційний потенціал ужнівської книгозбірні складає понад 1 млн. 600 тисяч примірників, який за своїм складом повністю відповідає профілю університету і щорічно поповнюється на 10–14 тисяч нових документів. До послуг 15-ти тисяч користувачів-студентів, двох тисяч науковців – понад 400 назв періодичних фахових видань, у т. ч. міжнародних.

Ще один цікавий проект, запропонований нашим керівництвом, – віртуальні виставки. Новий для нашої бібліотеки-філії вид діяльності став можливим завдяки підтримці колег із відділу інформаційних технологій, а також завдяки курсу практичних занять та семінарів, організованого для всіх працівників бібліотеки.

Попереду ще багато цікавих справ, присвячених розвитку бібліотеки, підвищенню іміджу книгозбірні, і основне – максимальному забезпеченню навчальної і наукової діяльності нашого вузу.

Література:

1. Медведь М. М. Бібліотека Закарпатського державного університету: шляхи становлення. *Бібліотечний форум України*. 2008. №4 (22). С. 33–35.

2. Медведь М. М. Інформаційна місія бібліотеки Закарпатського державного університету та її інноваційні технології. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання фахівців на міжнародному ринку вищої освіти: Науковий вісник Закарпатського державного університету*. Спец. вип. ; упоряд. К. Мовчан. Ужгород : Ліра, 2007. С. 237–239.

3. Медведь М. М. Новітні інформаційні технології в роботі бібліотеки Закарпатського державного університету. *Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи* : монографія. Ужгород : ЗакДУ, 2011. С. 431–438. (Серія : «Євроінтеграція: український вибір»; вип. 16).

4. Медведь М. М. Бібліотека Закарпатського державного університету – нове покоління вузівських бібліотек. *Вища школа*. 2008. №7. С. 55–59.

5. Федянін Т. Б., Цуняк О. З. Використання сучасних інформаційних технологій у роботі вузівської бібліотеки. *Використання інструментів веб–технологій як основа розширення бібліотечних онлайн-послуг у формуванні сучасного іміджу бібліотеки* : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород,

18–25 черв. 2019 р.) ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ "Ужгор. нац. ун-т", Наук. б-ка. Ужгород, 2019. С. 178–188.

6. Медведь М. М. Про стан впровадження інноваційних технологій у роботу Наукової бібліотеки університету. *Міжнародний науковий вісник* ; [редкол. : І. В. Артьомов (голова), О. І. Свєженцева, І А. Грабова та ін.] ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ “Ужгор. нац. ун-т”. Ужгород : Вид-во «УжНУ», 2015. Спецвип. 1 (10). С. 267−276.

7. Медведь М. М. Політика інноваційних впроваджень у роботу Наукової бібліотеки Ужгородського університету. *Використання інструментів веб-технологій як основа розширення бібліотечних онлайн-послуг у формуванні сучасного іміджу бібліотеки* : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 18–25 черв. 2019 р.) ; ДВНЗ "Ужгор. нац. ун-т", Наук. б-ка. Ужгород, 2019. С. 91–99.

8. Медведь М. М. Періодика у фондах Наукової бібліотеки Ужгородського університету як історичне джерело Закарпаття (на матеріалах бібліографічного покажчика Олени Почекутової «Преса Закарпаття XIX–першої половини XX століття»). *Тенденції розвитку сучасної вузівської бібліотеки: реалії та перспективи* : наук.-практ. конф. з міжнар. участю ; Наук. б-ка ЧНУ ім. Ю. Федьковича (Чернівці, 19–20 верес. 2017 р.). Чернівці : ЧНУ ім. Ю.Федьковича, 2017. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/17213 . – Назва з екрана.

РАЗВИТИЕ И СТАНОВЛЕНИЕ НОВЫХ БИБЛИОТЕЧНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ПРИМЕРЕ ФИЛИАЛА НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ УЖГОРОДСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА

Т. Б. Федянин

Аннотация: в статье описывается путь становления и развития филиала Научной библиотеки Ужгородского национального университета, анализируется применение инновационных подходов в библиотечной работе, введение новых информационных ресурсов, внедрение компьютерных технологий в практике обслуживания пользователей современной библиотеки.

Ключевые слова: библиотека Ужгородского национального университета, инновации, информационные технологии, электронная база, электронная библиотека, базы данных, собственные базы данных, компьютеризация.

THE DEVELOPMENT AND ESTABLISHMENT OF NEW BUSINESS TECHNOLOGY ON THE EXAMPLE OF A BRANCH OF THE SCIENTIFIC LIBRARY OF UZHGOROD NATIONAL UNIVERSITY

T. Fedyanin

***Abstract*:** the article describes the formation and development of the branch of the Scientific Library of Uzhgorod National University, analyzes the introduction of innovative approaches in library work, the introduction of new information resources, the use of computer technology in the practice of serving users of a modern library.

Keywords: library of Uzhgorod National University, innovation, information technology, electronic database, electronic library, databases, own databases, computerization

Фетько Олеся Василівна, бібліотекар І категорії Наукової бібліотеки
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID 0000-0003-0928-4823

УДК 027.7(477.87)+001.891:004.9

РОЛЬ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ У ФОРМУВАННІ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА НАУКОВЦЯ

О. В. Фетько

Ужгородський національний університет
Наукова бібліотека

Анотація: У статті аналізуються сучасний стан наукометрики України на прикладі Ужгородського національного університету, її проблеми та перспективи, публікаційна активність науковця.

Ключові слова: *Наукова бібліотека, Ужгородський національний університет, інновації, наукометрія, наукометричні бази даних, рейтинг, активність науковця, Scopus.*

Адаптація бібліотеки до реалій цифрового простору вимагає активної участі у системі інформаційних обмінів, здійснювати якісний та оперативний обмін інформацією в мережевому гетерогенному середовищі [3].

Сучасні реалії ставлять бібліотеку вищого навчального закладу перед необхідністю постійно і гнучко змінюватися: удосконалювати структуру обслуговування, запроваджувати нові сервіси, послуги та продукцію, розширювати сфери взаємодії між бібліотеками та іншими установами.

Соціально-економічна ситуація, яка склалась в Україні протягом останніх десятиліть, вимагає безперервного розвитку всіх сфер діяльності країни, що може бути досягнуто лише за наявності потужного інтелектуального активу серед вчених нашої держави.

Однак відсутність підтримки та фінансування від держави в достатній кількості є гострою проблемою на сьогодні. Умови, які вимагають нагального покращення науково-просвітницької діяльності, призвели до тотальної відсутності мотивації у науковців, від чого все більше українських вчених шукають реалізації за кордоном. Та частина з них, яка залишається в Україні, втрачає натхнення від недостачі ресурсів, інструментів та простої підтримки і віри в їхню справу [9].

Сьогодні основним завданням сучасного університету є розвиток освітніх послуг, їх відповідності національним, європейським і міжнародним фаховим стандартам та активізація діяльності в міжнародному та європейському освітньому просторі [8].

Ужгородський національний університет котрий рік показує високий освітній рівень. За останні роки університет суттєво укріпив свою позицію серед провідних вишів країни. Згідно рейтингу Webometrics Ужгородський національний університет посів високе 11 місце серед усіх українських університетів, піднявшись на 6 позицій вгору (станом на 31. 07. 19) [12].

Для порівняння: у липні 2014 року він посідав 127 місце, а вже влітку 2017 року увійшов до тридцятки кращих, посівши 24 позицію. У січні 2019 року УжНУ вже отримав 17 місце серед усіх українських вишів [12].

За рейтингом бази «Бібліометрика української науки» Ужгородський національний університет серед 10-ти рейтингових установ за кількістю бібліометричних портретів вчених наукометричної бази Scopus займає 3-тє місце.

Наукова бібліотека університету не стоїть осторонь розвитку нових цифрових технологій та наукометрії України. Вона поступово змінила орієнтир своєї роботи і стала надійними помічником у наукометричному світі, допомагає розібратися із новими перешкодами на її шляху.

Повне перезавантаження сайту бібліотеки у 2018 році допомогло залучити нових віртуальних користувачів, а створення нових рубрик значно збільшило відвідування сайту бібліотеки.

Питання забезпечення вчених необхідними потужними вітчизняними та світовими інформаційними ресурсами, інтеграції наукових публікацій та збільшення рівня представництва університетської науки у міжнародному

інформаційному просторі становить стратегічно важливий напрям діяльності бібліотеки вищого навчального закладу [4].

Кожного року наукова скарбниця університету завдяки активності наукових співробітників постійно поповнюється новими науковими публікаціями, які підтверджують високий рівень університету. Участь в міжнародних конференціях, та семінарах є вагомим внеском науковців краю як у всеукраїнське, так і в міжнародне наукове середовище.

Виходять у світ фахові видання університету – монографії, щороку захищаються докторські і кандидатські дисертації, публікуються наукові статті в наукометричних базах, таких як Scopus, Web of Scaine та ін. Це обумовлює зростання рейтингу університету. Термін «рейтинг» (від лат. *rating*) означає «оцінка», «приналежність до класу», «розряду», «групи», «категорії» [1].

Впровадження рейтингової системи оцінювання діяльності науково-педагогічних працівників передбачено наказом Міністерства освіти і науки від 29.10.2007 р. № 948 [5]. Метою запровадження системи визначення рейтингу науково-педагогічних працівників є:

- підвищення ефективності та результативності професійної діяльності науково-педагогічних працівників;
- забезпечення прозорості та об'єктивності оцінювання діяльності кожного науково-педагогічного працівника та структурних підрозділів університету;
- забезпечення змагальності та здорової конкуренції, підвищення мотивації ефективності праці;
- забезпечення ефективної трансформації університету до дослідницького університету світового рівня.

На прикладі щорічного звіту Наукової бібліотеки УжНУ можна проаналізувати як збільшуються наукометричні показники в порівнянні із попередніми роками. Так, наприклад, в наукометричній базі Scopus спостерігаємо, що кількість статей наукових співробітників університету із 373 статей за 2018 рік зросла до 453 наприкінці 2019 року.

Сьогодні науковець усвідомлює, що наукові публікації є не тільки формальною вимогою для отримання наукових ступенів та вчених звань, а базовим показником, що відображає наукову ціль бути помітними, а отже цитованими. А для цього важливими є якість публікації, актуальність тематики, а також рейтинг видання, в якому вона надрукована. Тому найпростішим шляхом є

розміщення наукових публікацій у міжнародних авторитетних виданнях, що входять до наукометричних баз.

У мережі інтернет з'являється все більше пропозицій швидко і відносно недорого опублікувати результати досліджень у журналах, включених до Scopus або Web of Science. Зокрема, на декількох «хижацьких» сайтах публікуються так звані "списки журналів", які індексуються в наукометричних базах, хоча насправді не входять до переліку індексованих видань.

У зв'язку з випадками недобросовісної видавничої практики варто уважно ставитися до співпраці з особами та компаніями, що пропонують платні публікації в журналах, нібито індексованих в Scopus та Web of Science. Потрібно довіряти надійним джерелам інформації, щоб не бути ошуканим. Адже доля наукової публікації часто-густо залежить саме від правильного вибору журналу. У кожного видання є своя аудиторія, покриття, рівень впливовості, що істотно впливає на престиж роботи та самого автора у науковому колі.

Проводячи кропітку роботу над пошуком журналу, авторові необхідно завжди пам'ятати, що, перш за все, чітко описана і правильно оформлена стаття буде мати важливе значення під час її подання до редакції журналу. Адже мета кожного доброчесного журналу – це покращення своїх показників, збір цінної інформації для наукової спільноти та створення якісних умов для своїх авторів [11].

Унікальність статей – важливий чинник під час рецензування. Рецензенти журналів дуже суворо стежать за унікальністю наукових робіт. Одним із найважливіших наукометричних показників Scopus, який допомагає вимірювати вплив журналу, є CiteScore. Він був уведений у 2016 році компанією Elsevier як альтернатива JCR. CiteScore базується на даних, записаних саме у Scopus. Його алгоритм дуже простий: CiteScore 2020 року = кількість цитування у 2020 році ділиться на кількість документів, що були опубліковані протягом останніх 3-х років (2019, 2018, 2017). Цей показник використовує «трирічне вікно», бо як показує практика, саме за 3 роки можна коректніше і точніше відобразити дані наукометричної платформи. Таке обчислення допомагає побачити повну картину цитування та зменшує можливість маніпуляцій (оприлюднюють цей показник лише 1 раз на рік) [10].

Сьогодні публікаційна активність ВНЗ є найважливішим показником його наукової репутації. Вона виступає критерієм відбору вищих навчальних закладів та окремих вчених для участі у цільових програмах і отримання грантів від наукових фондів, впливає на одержання навчальним закладом державних завдань

у сфері науково-дослідницької діяльності, визначає рейтинг навчальних закладів у щорічному моніторингу ефективності ВНЗ [2].

Імідж вченого залежить від багатьох факторів: публікаційна активність та стабільність, кількість наукового цитування робіт автора, комунікація та співпраця між вітчизняними та зарубіжними колегами, державна підтримка та грантове забезпечення наукових досліджень тощо. Наявність активних досягнень та високих показників, які можна відслідкувати на особистій сторінці дослідника, допомагає йому впевнено рухатися в його сфері [7].

Наукова бібліотека є підрозділом, відповідальним за моніторинг бібліометричних показників університету в наукометричних базах Scopus, Web of Science та Google Академія. Бібліотекою здійснюється пошук і аналітико-статистична обробка даних, коригування єдиного профілю університету, відстежується динаміка публікаційної активності та цитованості науковців, надається допомога при створенні і редагуванні профілів. Все це дозволяє поступово створювати реальну картину наукових здобутків науково-педагогічних працівників [6].

Бібліотека сьогодні сприяє підвищенню рейтингу вищого навчального закладу та формуванню бренду вченого. Вона є учасником різноманітних вебінарів на тему наукометрії. Кожен науковий співробітник університету у вільному доступі може переглянути бібліометричні профілі вчених університету на сайті бібліотеки, свій особистий рейтинг, рейтинг колег, відслідкувати зміни в публікаційній діяльності.

Отже, сьогодні наукометрія займає вагоме місце в науковому середовищі і стрімко піднімає свої позиції. Кожного дня у науковому світі з'являються безліч статей, постійно зростає їх роль в науковому осередку, відбувається постійний відбір нових матеріалів. Показ результатів досліджень шляхом публікації у фахових та наукових журналах, які входять у міжнародні бази даних, забезпечує визнання досягнень вченого на поприщі наукової діяльності [2].

Література:

1. Ranking Web 2016: Edition 2016.2.0. URL: http://webometrics.info/en/node/178 (дата звернення: 10. 04.20)

2. Бібліотека в освітньому просторі. Інноваційна діяльність в бібліотеках (за матеріалами фахових публікацій) : інформ. бюл. для працівників бібліотек ВНЗ III – IV рівнів акредитації державної форми власності Хмельницької області. №22 ;

редкол. : О.О. Мацей, С.А. Молчанова, О.О. Костюк ; голов. ред. О.Б. Айвазян. Хмельницький : ХНУ, 2016. С. 14.

3. Білоус В.С. Використання метричних методів дослідження у бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. *Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство*. 2017. Т. 22, вип. 2. С. 225–241.

4. Білоус В. С., Н. І. Лазаренко, А. М. Коломієць. Університетська наука у міжнародному інформаційному просторі : матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф. «Макаренкознавчий вимір актуальних питань соціальної адаптації особистості» та Всеукр. наук.-практ. семінарів «Управлінська майстерність керівника навчального закладу», «Управління проектами у сфері науки освіти, інновацій та інформатизації», «Управління інноваційною діяльністю в освіті та виробництві» (м. Полтава, 13–14 берез. 2017 р.) : [тези] ; за ред. проф. М. В. Гриньової. Полтава, 2017. С. 11–12.

5. Визначення рейтингів науково-педагогічних працівників як важель досягнення критеріїв дослідницького університету. URL: https://kpi.ua/831-5 (дата звернення: 10. 04.20)

6. Звіт ректора Ужгородського національного університету Смоланки Володимира Івановича за 2019 рік. URL: https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/22229 (дата звернення: 11. 04.20)

7. Імідж вченого починається з його ідентифікації в наукометричному просторі. URL: https://nim.media/articles/imidzh-vchenogo-pochinayetsya-z-yogo-identifikatsiyi-v-naukometrichnomu-prostori (дата звернення: 17.04.20)

8. Концепція розвитку КУ імені Б. Грінченка. URL: https://kubg.edu.ua/prouniversitet/vizytivka/kontseptsiya-rozvitku.html (дата звернення: 17.04.20).

9. Основи мотивації вченого. URL: https://nim.media/articles/osnovi-motivatsiyi-vchenogo (дата звернення: 16.04.2020).

10. Показник CiteScore та його роль у наукометрії. URL: https://nim.media/articles/shcho-take-citescore-i-navishcho-doslidniku-vikoristovuvati-tsey-pokaznik (дата звернення: 16.04.20)

11. Прості істини під час вибору наукового журналу для публікації статті. URL: https://nim.media/articles/prosti-istini-pid-chas-viboru-naukovogo-zhurnalu-dlya-publikatsiyi-statti (дата звернення: 17.04.20)

12. УжНУ – на 11 місці серед всіх університетів України за рейтингом Webometrics. URL: https://www.uzhnu.edu.ua/uk/news/uzhnu-na-11-Webometrics.htm (дата звернення: 17.04.20)

РОЛЬ НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ УЖГОРОДСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА В ФОРМИРОВАНИИ СОВРЕМЕННОЙ ИНФОРМАЦИОННОЙ СРЕДЫ УЧЕНОГО

А. В. Фетько

Ужгородский национальный университет
Научная библиотека

Аннотация: В статье анализируется современное состояние наукометрики Украины на примере Ужгородского национального университета, ее проблемы и перспективы, публикационная активность ученого.

Ключевые слова: Научная библиотека, Ужгородский национальный университет, инновации, наукометрия, наукометрические базы данных, рейтинг, активность ученых.

THE ROLE OF THE SCIENTIFIC LIBRARY OF UZHGOROD NATIONAL UNIVERSITY IN THE FORMATION OF THE MODERN INFORMATION ENVIRONMENT OF THE SCIENTIST

A. Fetko

Uzhgorod National University
Scientific Library

Abstract: The article analyzes the current state of scientometrics of Ukraine on the example of Uzhgorod National University, its problems and prospects, the publication activity of the scientist.

Keywords: Scientific library, Uzhgorod National University, innovation, scientometrics, scientometric databases, rating, activity of scientists.

Цуняк Олена Зиновіївна, головний бібліограф Наукової бібліотеки
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID 0000-0001-8280-6953

УДК 027.7(477.87)+025.355:004.9+001.895

РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННИХ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК СКЛАДОВА ІМІДЖУ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ
(НА ПРИКЛАДІ ДОСВІДУ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ)

О. З. Цуняк

Ужгородський національний університет
Наукова бібліотека

Анотація: У статті проаналізовано застосування та розвиток сучасних бібліотечно-інформаційних технологій в бібліотеках та на прикладі Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету описано послуги, які надаються користувачам за допомогою мережі Інтернет та комп'ютерних технологій. Висвітлено основні напрямки роботи електронних бібліотек, електронних каталогів, віртуальних бібліографічних довідок, віртуальних виставок.

Ключові слова: *Ужгородський національний університет**,** бібліотечно-інформаційні технології, інформатизація бібліотек, мережа Інтернет, електронні ресурси, електронна бібліотека, електронний каталог, віртуальна бібліографічна довідка, віртуальні виставки.*

Сьогодні інформаційні технології та комп'ютери увійшли в усі сфери людської діяльності, тому використання таких технологій в бібліотеках не є винятком. Усе більше бібліотек намагаються задовольнити запити користувачів найкращим чином за допомогою сучасних комп'ютерних технологій, адже вони дозволяють збільшити кількість відвідувань, полегшити працю бібліотекаря [6]. А найголовніше – комп'ютеризація бібліотек зменшує витрати часу на пошук необхідної інформації, відкриває можливості для більш повного задоволення читацьких запитів, робить доступ практично до будь-якої інформації відкритим. Саме тому використання сучасних бібліотечно-інформаційних технологій у

роботі бібліотек видається досить актуальним питанням, що потребує всебічного дослідження.

Розуміючи потребу громадян в отриманні належного доступу до джерел інформації, держава робить все для того, щоб організовути та регулювати діяльність бібліотек рядом нормативно-правових актів, серед яких найвагомішими є: Конституція України, яка гарантує свободу доступу до інформації; Закон України “Про бібліотеки та бібліотечну справу”, який є спеціалізованим нормативно-правовим актом, що визначає статус бібліотек; Закон України “Про інформацію”, де визначено, що бібліотеки забезпечують право громадян на доступ до інформації, тобто виступають гарантом права на інформацію [7].

Одним із головних нормативних актів з розвитку бібліотечної справи в Україні є розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 219-р "Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року під назвою «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України», який "у частині “Книжкові пам’ятки України”» передбачає "розробити програми: створення Національної електронної бібліотеки; модернізації матеріально-технічної бази бібліотек; інформатизації бібліотек; збереження бібліотечних фондів" тощо [8].

Якщо провести аналіз цих нормативних матеріалів, можна зробити висновок, що бібліотеки залишаються ключовим елементом інформаційного обміну, який потребує вжиття заходів у напрямі впровадження та розвитку телекомунікаційних мереж, покращення інформаційно-технічного забезпечення, збереження історико-культурного фонду країни, інтеграції до світової мережі інформаційних ресурсів, для підвищення якості надання послуг населенню з доступу до інформації та ін.

Сьогодення вимагає від бібліотек поступово перетворюватися на інформаційні центри електронних ресурсів, зберігаючи функції звичайної бібліотеки з обслуговування користувачів друкованими документами.

Традиційне бібліотечно-інформаційне обслуговування мало серйозні обмеження, оскільки бібліотеки орієнтувалися переважно на локальних користувачів, внаслідок чого останні мали доступ практично тільки до інформаційних ресурсів конкретної бібліотеки. Крім того, інформаційне обслуговування було зведено здебільшого до видачі користувачам матеріалів тільки на традиційних носіях інформації, що було значним недоліком, якщо врахувати поширення нових інформаційних середовищ.

Бажання подолати ці "лімітування" привело до надання доступу до документів в електронній формі, у тому числі й застосування потенціалу Інтернет, для чого знадобилося об’єднати традиційні організаційно-технологічні засади бібліотечної справи з можливостями системотехніки цифрових документів. У результаті такого симбіозу і з’явився термін "електронна бібліотека" [9].

Сьогодні електронні бібліотеки можна назвати бібліотеками XXI століття, оскільки вони являють собою певну мережу, яка через новітні електронні технології з'єднує їх із зовнішнім світом. Вони представляють собою сховища електронних документів, які оснащені необхідними механізмами для доступу і роботи з ними. Електронні бібліотеки істотно розширюють можливості звернення до їхніх електронних інформаційних ресурсів з широким набором інформаційних послуг. Останню обставину зумовило створення бібліотечних сайтів і порталів, які спочатку виступали як посередники між віддаленими користувачами бібліотеки і самою бібліотекою. Сайти дають можливість користувачам на їх робочих місцях (вдома, в офісі, на інших територіях, що мають комп'ютери, підключені до інтернету) самостійно або за допомогою посередників (інформаційних навігаторів і т. п.) здійснювати пошук і замовлення необхідних даних, а також оперативно отримувати замовлену інформацію. Цей вид обслуговування нестримно розвивається і в вузівських бібліотечних мережах: термін "віддалений термінал" міцно увійшов у практику роботи бібліотек [9].

Сьогодні бібліотека Ужгородського національного університету – це науковий центр із новітніми технологіями та комфортними умовами для користувача. Відповідно до вимог часу робота університетської книгозбірні впевнено перетворюється на інформаційний центр, спрямований на зміну функцій бібліотеки з обслуговування тільки на традиційних носіях інформації на потужний осередок, спрямований на новітні технології з наданням електронно-інформаційних ресурсів, який використовується для потреб сучасного читача не тільки у стінах книгозбірні, але й дистанційно.

Розширенню інформаційних можливостей книгозбірні найбільше допомагає оновлений сайт бібліотеки, найголовніша функція якого інформувати користувача та поширювати ресурси. Потужним електронним ресурсом власної генерації став новий бібліотечний сайт http://www.lib.uzhnu.edu.ua, на якому представлена вся інформація про бібліотеку, її діяльність, послуги, зібрано багато корисної інформації, як для студентів, науковців, так і абітурієнтів. Завдяки можливостям сайту введено

новий бібліотечний сервіс «послуги онлайн», який представляє собою комплекс додаткових послуг, основою яких є задоволення сучасних запитів мобільним способом. Саме вони стали новинкою бібліотечного сервісу та отримали високу оцінку віртуальних користувачів. На сьогодні вони включають 13 підрубрик, а саме: «Електронне замовлення», «Електронна доставка документа», «Індексування за УДК», «Заміна втраченої книги», «Продовження терміну користування книгою», «Віртуальна бібліографічна довідка», «Тематичний підбір літератури», «Редагування списків літератури», «Перевірка на плагіат», «Платні послуги», «МБА», «Замовлення приміщень» [5].

При створенні електронної бібліотеки у закладах бібліотек необхідно забезпечити її доступність і зручність для користувачів, оперативність пошуку і видачі інформації. Опираючись на досвід Наукової бібіліотеки хочеться відзначити створену на її базі електронну бібліотеку, яка саме зроблена задля того, щоб якнайшвидше знайти необхідне користувачу джерело інформації. Загалом – це підручники, навчально-методичні посібники, курси лекцій, методичні рекомендації, монографії, матеріали наукових конференцій тощо. Електронний каталог бібліотеки надає можливість надати інформацію про той, чи інший документ у фонді бібліотеки, у якому до електронної каталожної картки видання прикріплено помітку «Присутній електронний аналог». Тому оперуючи бібліотечною програмою, працівники бібліотеки завжди повідомляють користувача про можливість скористатися електронним аналогом методичного, навчального чи наукового видання. Ця послуга надає читачу можливість отримати у користування електронне видання, не витрачаючи власний час на повернення твору до бібліотеки.

Провідним напрямком модернізації бібліотечної справи є її інформатизація. Інформатизація означає впровадження нових технологій, елементів, які підвищують якість і ефективність праці бібліотекарів та якнайшвидший доступ і отримання інформації читачами [7].

Впровадження і розвиток в бібліотеках новітніх інформаційних технологій, формування і використання електронних ресурсів, застосування мультимедійних технологій, розвиток мережевої взаємодії бібліотек, підключення до всесвітньої мережі Інтернет – все це призводить до якісного та професійного обслуговування користувачів. Перевага такого обслуговування – це миттєва відповідь на запит читача про наявність видання, можливість доступу до джерела з заданої тематики, це точна та грамотна бібліотечно-бібліографічна інформація про видання – про це свідчать опитування

користувачів бібліотеки, для яких ці послуги являються пріоритетними в роботі бібліотек.

З 2015 року Наукова бібліотека УжНУ відкрила для студентів та викладачів свого вузу нову послугу, яка надає можливість доступу до великої кількості книг в електронному форматі, – «online-бібліотеку», якою може користуватися кожен студент чи викладач Ужгородського національного університету. Послуга надає користувачу багатий вибір найпопулярніших видань різноманітної тематики – це книги з економічного напрямку, правова та гуманітарна література, видання з природничих та технічних наук та багато інших видань, які привабливі для читача в фоматі електронної бібліотеки. Таким чином, електронні технології дозволяють комплексно підходити до розв`язання інформаційних завдань, а користувач одержує повний комплект різноманітних інформаційних матеріалів.

Сьогодні сучасні бібліотеки мають змогу надати все багатство власних фондів, дають можливість максимально повно задовольнити запити відвідувачів через послугу електронного каталога бібліотеки.

Електронний каталог – це самостійний пошуковий апарат, який відрізняється від традиційного каталогу своїм особистим пошуковим середовищем; можливість організації пошуку в електронному середовищі в деякій мірі відрізняється від можливостей традиційної карточної системи [6].

Характерними особливостями цього пошукового апарату є:

1. Забезпечується доступ до електронних баз даних безпосередньо в бібліотеці.

2. Надається доступ до інформації на новітніх носіях.

3. Стають доступними повнотекстові бази даних на електронних носіях, створених бібліотекою або придбаних нею.

4. Відвідувачі мають змогу користуватися можливостями Інтернету, електронної пошти завдяки відкриттю відповідних інформаційно-ресурсних центрів у бібліотеках.

5. Організовується ефективна робота з дистанційного обслуговування різних категорій користувачів.

6. Формується штат сучасних інформаційних працівників, які досконало володіють електронними інформаційними технологіями, забезпечують відповідно до нинішніх вимог організацію інформаційних ресурсів, підготовку їх до ефективного використання та якісну доставку користувачам [6].

Таким чином, використання інформаційних комунікацій дає можливість бібліотекам працювати не тільки на задоволення запитів, але й передбачати

нові виклики та працювати на їх випередження. Орієнтуватися не тільки на реального користувача, а й віртуального, тому що це значно допоможе книгозбірні розширити аудиторію споживачів інформації.

Важливим кроком у розвитку інформатизації бібліотеки УжНУ стало створення електронного каталогу бібліотечного фонду Наукової бібліотеки, який розпочав свою роботу ще на початку 2004 року.

У 2018 році бібліотекою було повністю завершено об'єднання всіх філій та відділів бібліотечною мережею. Завдяки цьому був відкритий більш повний за об'ємом та більш інформативний за змістом електронний каталог. Перш за все, це доступ через Інтернет до електронного каталогу бібліотеки і значення його для користувачів, яке не можна не оцінити, тому що основна його мета – оперативне розкриття фондів бібліотечного закладу. Сьогодні, електронний каталог бібліотеки – це новий тип каталогу, який представляє собою вже не «ізольоване інформаційне сховище», а відкрите для всесвітнього простору. Бібліотека стала частинкою інформаційного суспільства, водночас отримала нового конкурента – Інтернет, але саме він, Інтернет, привів до її фондів значну кількість віддалених читачів. Ці читачі у будь-який час і з будь- якої точки планети заходять на сайт бібліотеки, до її електронного каталогу [4].

Крім того, Інтернет глобально впливає на довідково-бібліографічне обслуговування користувачів бібліотек, викликаючі необхідність реорганізації довідково-бібліографічних відділів, змін у традиційних функціях бібліографів. Довідкове обслуговування останнім часом одержало широке розповсюдження у віддалених користувачів. Одним із головних напрямків діяльності обслуговування віддалених користувачів бібліотек стала «віртуальна довідка» – нове технологічне рішення традиційного довідково-бібліографічного обслуговування. Ця послуга успішно розвивається в зарубіжних країнах і характеризується широкою розповсюдженістю в різних типах бібліотек, включаючи національні, публічні, університетські, наукові і спеціальні.

Довідково-інформаційна діяльність у нашій країні знаходиться у стадії становлення і обумовлена появою значної кількості ресурсів Інтернет, довідково-бібліографічного і змістовного характеру, які можна використовувати при виконанні запиту користувачів, формуванні нової аудиторії, яка має потребу в цілодобовому доступі до інформації та допомозі висококваліфікованих бібліографів. З появою мережі Інтернет та загальною комп'ютеризацією користувачі вже не задовольняються тільки традиційними формами бібліографічного обслуговування. Працівники бібліотеки вимушені суттєво перебудовувати та змінювати напрямки довідкової роботи книгозбірні.

У Науковій бібліотеці УжНУ нова технологія теж була впроваджена в життя. Особливим попитом серед користувачів книгозбірні набула послуга «віртуальна бібліографічна довідка». Ця послуга стала дуже популярною серед науковців та отримала високу оцінку віртуальних користувачів. За допомогою бібліографів виконується пошук необхідної інформації для наукових робіт, здійснюється допомога у підборі літератури за конкретною темою, надається інформація про книги, періодичні видання, статті, та інтернет-ресурси, отримується відповідь з оформлення бібліографічного опису та кодування з класифікації УДК.

Одною з форм упровадження сучасних інформаційних технологій у роботу бібліотек є віртуальна виставка. Дослідженням цього питання займалося багато вчених – І. Торкін, Н. Збаровська, М. Альфьоров та інші дослідники, але їх дослідження потребують подальшого розвитку та розкриття деяких проблем. Н. Збаровська під віртуальною виставкою розуміє електронну виставку у форматі "Power Point" – електронна презентація. Автор пропонує таку виставку при відповідному звуковому оформленні і наявності мультимедійного проектора застосовувати як ілюстративний матеріал на комплексних заходах. До переваг створення віртуальних виставок як форми бібліотечного обслуговування вона відносить: можливості індивідуальної самостійної роботи читача з поданими матеріалами, нетрадиційну подачу матеріалу, наочність, структурування матеріалу [1, с. 46]. І. Торкін описує досвід організації віртуальної виставки на сайті Національної бібліотеки України для дітей, яка пропонує користувачам оцифровані видання, що представляють творчість видатних українських та російських художників-ілюстраторів. М. Альфьоров аналізує віртуальні (розміщені в Інтернеті) виставки творів мистецтва [2, с. 850]. Таким чином, застосування інформаційних технологій у бібліотеках поширюється сьогодні досить широко та охоплює різні процедури розвитку.

Однак, значна кількість дослідників звертають свою увагу на окремих послугах, не розглядаючи комп`ютерні бібліотечні системи та переваги їх впровадження в комплексі. Отже, що ж таке віртуальна виставка? Ось яке пояснення цього терміну надає Українська бібліотечна енциклопедія: «Віртуальна виставка [В. в.] – публічний показ у мережі Інтернет за допомогою веб-технологій віртуальних образів спеціально підібраних і систематизованих творів друку та інших джерел інформації, а також загальнодоступних електронних ресурсів, що пропонуються віддаленим користувачам бібліотеки для ознайомлення і використання. В. в. є порівняно новим видом інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів, що набув поширення від початку

XXI ст. і водночас став синтезом традиційного (книжкового) і новітнього (електронного) способів надання інформації у формі багатофункціонального інформаційного ресурсу» [10].

Однією з головних переваг віртуальних виставок творів друку є можливість ознайомитися з їхнім змістом, передмовою, зробити попередню оцінку, а не тільки отримати зорове враження від демонстрації книг.

Найважливіший спосіб представлення інформації про документ на віртуальних виставках це – бібліографічний опис, анотація та фото обкладинки документа. Втім, деякі віртуальні виставки, крім бібліографічного опису, не дають змогу провести навіть мінімальну оцінку документа, тому що не надають ніякої інформації, яка б розкривала його зміст.

Обмеження часу є специфічною рисою виставок, бо вони служать, насамперед, для пробудження інтересу, мимовільної уваги. Бібліографічні посібники поступово виконують функцію ретроспективних, якщо віртуальні виставки знаходяться на сайті тривалий час.

Цілеспрямованість – ще одна ознака виставок. Мислення читача має розвити саме вона, а добір літератури та її розміщення – підпорядковуються спільній ідеї.

Бібліотечні віртуальні виставки забезпечують користувачів ілюстрованою бібліографічною та фактографічною інформацією, присвяченою певним темам, особам, колекціям тощо, іноді – повними текстами творів. Вони хоч і подібні до традиційних, але дуже відрізняються від них оформленням, формою подачі матеріалу, призначенням та часом існування. Віртуальні виставки можно поділити на такі, що уможливлюють локальний доступ (у межах бібіліотеки) і створюються переважно у вигляді електронних презентацій, та такі, що функціонують у глобальній мережі та сайтах бібліотек [6]. Популяризація віртуальних виставок в інформуванні користувачів є однією зі складових іміджу сучасної бібліотеки.

Бібліотека Ужгородського університету сміливо впроваджує нові форми роботи з популяризації віртуальних виставок, тому за допомогою веб-технологій та електронних ресурсів з показом у мережі Інтернет презентується багато цікавих і професійних за різною тематикою віртуальних виставок.

Упровадження віртуального представлення книг із фонду бібліотеки розпочалось у 2014 році. Однією з перших віртуальних виставок стала виставка під назвою «Шевченкіана на сторінках періодичних видань періоду

Підкарпатської Русі». Виставку відкриває часопис «Пчолка» за 1926 рік. Загалом на ній представлено 22 часописи за 1920–1930 роки [3].

Бібліотека представила багато різноманітних віртуальних виставок, найкращі з яких були присвячені історії нашого краю. Це:

• книжкова експозиція під назвою “Скарби старої закарпатської книжності”: до 70-річчя Ужгородського національного університету – першого в історії Закарпаття вищого навчального закладу;

• “Як світло в темній хаті, так робить в душі нашій добра книжка й добра новинка» – виставка, присвячена громадсько-політичному, культурно-освітньому діячеві краю Августину Волошину;

• «Син народу, що вгору йде…» – виставка, приурочена 160-й річниці з дня народження Івана Франка, виконана на матеріалах книжкової колекції «Книга XIX–поч. XX ст.»;

• «На відстані часу» – виставка, присвячена 245-річчю з дня народження Івана Семеновича Орлая – одного із перших представників української інтелігенції Закарпаття;

• виставка «Живу думками у народі, якому серце я віддав», була приурочена до 120-річного ювілею від дня народження Василя Гренджі-Донського та ін.

Із розвитком бібліотечно-інформаційних технологій та глобальної мережі Інтернет здійснилися значні перебудови у роботі багатьох бібліотек. На даний час глобальна мережа Інтернет відіграє особливу роль в роботі книгозбірень, оскільки вона дає можливість поширювати діяльність за межами бібліотек. У сучасних книгозбірнях розпочався процес автоматизації, який надав бібліотекам змогу перетворитися на центри різноманітної інформації та охопити всю їх діяльність.

Сьогодні в житті суспільства імідж бібліотеки залежить від розуміння нової ролі бібліотекарів, які навчилися поєднувати у своїй роботі традиційні функції з функціями консультанта з інформаційного пошуку, мережевого навігатора та інформаційного аналітика, інструктора й організатора знань. Завдяки зусиллям бібліотекарів книгозбірні стають дедалі професійніші і привабливіші для користувачів, адже вони дають можливість повідомляти їх про нові інноваційні послуги та підлаштовуються під потреби читачів і громад, дозволяють у повній мірі задовільнити їх інформаційні запити.

Література:

1. Збаровская Н. В. Виртуальные помощники: информ. технологии. *Библиотека*. 2003. № 10. С. 45–47.
2. Торлин И. Г. Виртуальная экспозиция на сайте Государственной библиотеки для детей. *Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества* : тр. Десятой юбилейн. Междунар. конф. «Крым-2003». Москва : ГПНТБ России, 2003. Т. 2. С. 849–851.
3. Люта О. І., Чорній М. І. Використання сучасних інформаційних технологій у роботі краєзнавчого відділу «Карпатика» та відділу центрального книгосховища Наукової бібліотеки УжНУ. *Використання інструментів веб-технологій як основа розширення бібліотечних он-лайн послуг у формуванні сучасного іміджу бібліотеки* : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 18–25 черв. 2019) ; ДВНЗ "Ужгор. нац. ун-т", Наук. б-ка. Ужгород, 2019. URL: http://www.lib.uzhnu.edu.ua/public/uploads/files/. – Назва з екрана.
4. Медведь М. М. Наукова бібліотека та її роль у навчальному та науковому процесах університету. *Міжнародний науковий вісник* : зб. наук. пр. ; редкол. : І. В. Артьомов (голова) та ін. Ужгород : ДВНЗ "Ужгор. нац. ун-т", 2018. Вип. 1 (17) С. 88–93. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/23421 . – Назва з екрана.
5. Медведь М. М. Політика інноваційних впроваджень у роботу Наукової бібліотеки Ужгородського університету. *Використання інструментів веб-технологій як основа розширення бібліотечних он-лайн послуг у формуванні сучасного іміджу бібліотеки* : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 18–25 черв. 2019) ; ДВНЗ "Ужгор. нац. ун-т", Наук. б-ка. Ужгород, 2019. URL: http://www.lib.uzhnu.edu.ua/public/uploads/files. – Назва з екрана.
6. Ніколаєв І. В., Криворучко Н. В. Використання сучасних інформаційних технологій у роботі бібліотек. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. Кіровоград : КНТУ, 2015. Вип. 27. URL: file:///C:/Users/Zzzonked/Downloads/Npkntu_e_2015_27_36.pdf. – Назва з екрана.
7. Про інформацію : Закон України № 2657-XII (за станом на 22.07.05 р.). URL: http://rada.gov.ua. – Назва з екрана.

8. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80. – Назва з екрана.
9. Таланчук О. Б. Роль електронних бібліотек у формуванні інформаційно-освітнього простору університету. Наукова б-ка Хмельн. нац. ун-ту. Хмельницьк: ХНУ. URL: http://lib.khnu.km.ua/about_library/naukova_robota/2010/tal_rol.htm. – Назва з екрана.
10. Українська бібліотечна енциклопедія. URL: http://ube.nlu.org.ua/article. – Назва з екрана.

РАЗВИТИЕ ЭЛЕКТРОННЫХ БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ИМИДЖА СОВРЕМЕННЫХ БИБЛИОТЕК

(НА ПРИМЕРЕ ОПЫТА НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ УЖГОРОДСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА)

Е. З. Цуняк

Ужгородский национальный университет
Научная библиотека

Анотация: В статье проанализировано применение и развитие современных библиотечно-информационных технологий в библиотеках и на примере Научной библиотеки Ужгородского национального университета описаны услуги, которые предоставляются пользователям с помощью сети Интернет и компьютерных технологий. Освещены основные направления работы электронных библиотек, электронных каталогов, виртуальных библиографических справок, виртуальных выставок.

Ключевые слова: *Ужгородский национальный университет, библиотечно-информационные технологии, информатизация библиотек, сеть Интернет, электронные ресурсы, электронная библиотека, электронный каталог, виртуальная библиографическая справка, виртуальная выставка.*

DEVELOPMENT OF ELECTRONIC LIBRARY AND INFORMATION TECHNOLOGIES AS A COMPONENT OF THE IMAGE OF MODERN LIBRARIES

(ON THE EXAMPLE OF THE EXPERIENCE OF THE SCIENTIFIC LIBRARY OF THE UZHGOROD NATIONAL UNIVERSITY)

E. Tsunyak

Uzhhorod National University
Scientific Library

Annotation: The article analyzes the application and development of modern library and information technologies in libraries and on the example of the Scientific Library of Uzhgorod National University describes the services provided to users through the Internet and computer technology. The main directions of work of electronic libraries, electronic catalogs, virtual bibliographic references, virtual exhibitions are covered.

Keywords: *Uzhhorod National University, library and information technologies, library informatization, Internet, electronic resources, electronic library, electronic catalog, virtual bibliographic reference, virtual exhibitions.*

Чорній Марія Іванівна, завідувачка сектору краєзнавчої літератури Наукової бібліотеки ДВНЗ "Ужгородський національний університет"
ORCID 0000-0003-1557-3330

УДК 027.7(477.87)+021.1:908(477.87):004.087

ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО В НАУКОВІЙ БІБЛІОТЕЦІ УЖГОРОДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ: ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПОШИРЕННЯ ДОКУМЕНТІВ ШЛЯХОМ ОЦИФРОВУВАННЯ

М. І. Чорній
Ужгородський національний університет
Наукова бібліотека

Анотація: У статті висвітлюється наукова та історична цінність краєзнавчих фондів у пропаганді, збереженні і вивченні історії Закарпаття, забезпечення вільного доступу до документальної спадщини завдяки її оцифруванню.

***Ключові слова*:** історія Закарпаття, бібліотечне краєзнавство, історичне краєзнавство, науково-просвітницькі товариства, оцифровування краєзнавчих фондів, цифрові колекції.

Здобута Україною незалежність і побудова суверенної держави обумовили реорганізацію бібліотечної діяльності, в тому числі і краєзнавчої. Виникли об'єктивні умови для відродження кращих традицій українського бібліотечного краєзнавства, значно підвищилася роль бібліотек у відновленні історичної пам'яті народу. Краєзнавча робота стала не декларованим, а насправді пріоритетним напрямком діяльності бібліотек. Показово, що

одним з перших нормативних документів у бібліотечній справі незалежної України стало «Положення про краєзнавчу роботу бібліотек системі Міністерства культури і мистецтва України», в якому знайшла реальне відображення сучасна концепція бібліотечного краєзнавства.

Укази Президента України «Про заходи щодо підтримки краєзнавчого руху в Україні на період 2010 (2001 р.) і «Про забезпечення підготовки і випуску багатотомного енциклопедичного видання «Звід пам'яток історії і культури України» (2001 р.) свідчать про державну підтримку справи збереження, вивчення та популяризації історико-культурної спадщини.

Краєзнавство – це галузь людської діяльності, яка спрямована на всебічне вивчення краю, та сукупність знань про край: його географію, історію, економіку та інші сфери життєдіяльності. Сучасне краєзнавство перебуває на етапі свого системного формування як соціального інституту, в якому головні складові (наука, практика, освіта, управління і друк) мають різний рівень розвитку.

Краєзнавство є поліфункціональною діяльністю. Історично склалися такі його функції: навчально-виховна, комунікаційна, соціокультурна, рекреаційна, просвітницька, а також сприяння науковій, освітній та дозвільній діяльності.

Краєзнавство сприяє:

• соціальному, економічному та культурному розвитку краю;

• охороні та раціональному використанню природних багатств і культурної спадщини краю;

• поширенню краєзнавчих знань для досягнення освітніх пізнавальних і виховних цілей.

Основою структурної моделі краєзнавства є чотири головні ознаки, а перевага належить ознаці реалізації ним суспільних завдань (соціальна ознака). Всі інші ознаки розглядаються з урахуванням процесів диференціації краєзнавства. Види краєзнавства виділяються за певними ознаками класифікації:

• соціальне – наукове, виробниче, пізнавальне, освітнє, просвітницьке, виховне краєзнавство тощо;

• змістове – географічне, історичне, літературне, мистецтвознавче, культурологічне, генеалогічне, ботанічне, зоологічне краєзнавство тощо;

• організаційне – державне, громадське, індивідуально-ініціатив краєзнавство тощо;

• інституціональне – архівне, музейне, бібліотечне, шкільне,

туристичне, церковне та вузівське краєзнавство тощо.

Види та різновиди краєзнавства є складною ієрархічною взаємопов'язаною структурою, що об'єднується в цілісну систему [7].

Історичне краєзнавство як складова загального краєзнавства становить галузь прикладної історії та характеризується двома суттєвими ознаками: локальністю досліджуваних історичних подій, матеріалізованих у пам'ятках історії та культури, а також своїм активним характером.

Об'єктом історичного краєзнавства є історія краю. Краєзнавчі дослідження можуть охоплювати невеликі хронологічні й історичні періоди або ж, навпаки, обмежуватися вивченням подій одного конкретного етапу місцевої історії, життя і діяльності окремих людей, свідків або учасників історичних подій. Проте незалежно від масштабів і цілей історико-краєзнавчого дослідження його основу становлять факти місцевої історії, оскільки головними для будь-якого історичного знання є історичні факти.

Вивчення історичного минулого краю здійснюється на базі археологічних, друкованих та архівних джерел, а також досліджень пам'яток історії і культури. В історичному краєзнавстві широко використовуються рукописні та друковані документи, що зберігаються в бібліотеках, архівах, музеях. Пошук, опис, типізація, систематизація документів – такі основні завдання поставило історичне краєзнавство перед бібліотеками.

Витоки історичного краєзнавства на Закарпатті сягають в глибоку давнину. Уже в XVII ст. сільські грамотії на полях книг робили записи, якими увіковічували різноманітні події, що відбувалися в окремих місцевостях краю. А в кінці XVIII ст. була зроблена спроба написати історію села Гукливого.

Багатющу наукову спадщину залишили нам краєзнавці XIX ст. і особливо чехословацького періоду. Один із них, О. Маркуш, у 1930 р. так щиро і тепло визначив завдання краєзнавства: «Маленький наш край, але милий нам! Ми любимо його понад усе, бо він – наша рідна, красна отчина. На землі сій жили наші прадіди, тепер живуть діди і батьки. Вони її обороняли своїми грудьми від різних ворогів, поливали на ній кожну грудочку гарячою кров'ю та ростили потом. Ся земля нас живить, годує, одягає. Ось чому повинні свою рідну землю як слід полюбити, мусимо її насамперед пізнати. До доброго ж пізнання чого-небудь на світі веде нас наука. Тож треба нам чим більше учитися про нашу рідну землю. Пізнаймо наш народ! Вивчім його минувшину! Вона розповість, як жили діди, прадіди, розбудить у нас національну честь і скаже нам, хто ми є такі між іншими народами» [1].

Одним із першочергових завдань Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету є збирання та збереження документів краєзнавчого характеру. Краєзнавчі фонди займають особливе місце в нашій науковій скарбниці. На даний час вони нараховують 26 тисяч одиниць, починаючи з другої половини XVIII ст. і до сьогодення. Так званий "старий" краєзнавчий фонд – це 12 870 примірників, із яких 2 905 – періодичні видання, з них 59 комплектів – це газетні підшивки, а решта – часописи, календарі і місяцеслови різними мовами: угорською, чеською, словацькою, німецькою і найбільше «народною мовою».

Закарпаття – унікальна маленька територія з величезним історичним надбанням, так як у різні часи була під владою різних країн, кожна з яких залишала свій слід в її історії. Чи не найбільший слід в розвитку культури і освіти Закарпаття залишився після входження Закарпаття до складу Чехословацької республіки. Закарпаття отримало назву Підкарпатська Русь. Відкривалися школи, садочки, організовувалися хати-читальні, створювалися культурні товариства. Одним із таких культурно-просвітницьких товариств, що діяло на теренах Закарпаття, було товариство «Просвіта». Товариство «Просвіта» активно вплинуло на культурний розвиток Закарпаття, більше того, фактично лише воно сприяло розвитку та поширенню української культури. Товариство ставило перед собою ряд важливих напрямків роботи, одним із яких була видавнича справа.

Культурне надбання нашого народу є неоціненним скарбом, який передається від покоління до покоління. З розвитком цивілізації, зростанням знань, накопичених народом, форми передачі наукової і культурної спадщини постійно змінювалися від усних фольклорних форм до винаходу писемності, книгодрукування, сучасних інформаційних технологій та інтернету. В епоху інформаційного суспільства засобом акумулювання та поширення культурної спадщини народу є адаптація до цифрової культури.

Цифрова культура дедалі більше стає визначальним чинником суспільного життя, об'єктивно торує бібліотекам чільне місце в своєму середовищі, але за умов системної переорієнтації на цифрові технології, передавання і освоєння інформації [3].

Навіть при найбільших накладах друковані видання не могли бути доступними кожному вдома, тому люди ходили до бібліотеки за інформацією, знаннями, культурними цінностями. Бібліотека сьогодні перебуває у стані переходу від традиційних ресурсів і читачів до переважання цифрової інформації та користувачів бібліотеки. Наші завдання

полягають зараз у тому, щоб одночасно продовжити збір, накопичення традиційних бібліотечних ресурсів і задовольнити інформаційні потреби звичних читачів і максимально освоїти новітні інформаційні ресурси та відповідати на запити нового «цифрового» покоління.

Із метою збереження і широкого розкриття краєзнавчих ресурсів Наукова бібліотека університету розпочала їх оцифрування, що дасть унікальну можливість передати майбутнім поколінням безперешкодний доступ до документальної спадщини регіону, забезпечить доступ користувачам до будь-якої відкритої інформації у будь-якому місці планети.

Не випадково нами згадувалося культурно-просвітницьке товариство «Просвіта», оскільки однією із перших було оцифровано колекцію «Наукового збірника товариства «Просвіта».

Перший номер збірника побачив світ у 1922 році. Збірник видавався літературно-науковим відділом «Просвіти». Всього з 1922 до 1938 року було випущено 14 томів цього збірника.

У передмові до першого тому редакція так визначила головні завдання Наукового збірника «Просвіта»: «…Йдучи назустріч всім культурним змаганням пробудившоїся Підкарпатської Русі, приступаємо цим до видання наукового видавництва у формі річного «Наукового збірника». Потреба такого органу, котрий служив би інтересам науки, а головне дослідів на полі історії, літератури, мови, етнографії, етнографії, мистецтва, соціальної, політичної і церковної історії Підкарпатської Русі, не лише очевидна, але і необхідна…Сподіваємось, що наш скромний початок додасть нам прихильників і збере довкола нас всіх тих, кому дороге наше минуле й теперішнє духовне життя» [2]. Слова написані майже сто років тому не втратили своєї актуальності і в наш час.

На сторінках «Наукового збірника товариства «Просвіта» друкувалися праці як місцевих дослідників, так і вихідців із Галичини та Наддніпрянської України – І. Панькевича, А. Волошина, В. Гаджеги, Ф. Тіхого, Г. Стрипського, М. Лелекача, Ф. Потушняка, В. Гнатюка, Ф. Колесси та багатьох інших. Тематика наукових робіт, які тут друкувалися, була різноманітною. Наприклад, В. Гаджега, активний член «Просвіти», досліджував церковну історію Підкарпатської Русі. Саме на сторінках «Наукового збірника товариства «Просвіта» було опубліковано чимало його праць: «Додатки до історії Русинів і руських церквей в жупах Мараморoській, Ужанській і Замплинській», «Первая проба історії греко-католицької Мукачівської єпархії», «Грецькі і руські монастирі під

Арпадовичами», «Михайло Лучкай, життєпис і твори», «О первих податках народного школьництва на Підкарпатській Русі», «Історія кафедральної капітули греко-католицької єпархії Мукачівської» та ін.

Чимало праць, зокрема педагогічного змісту, опублікував Августин Волошин. Це такі праці, як «Педагогічна психологія», «Логіка», «Методика», «Педагогіка і дидактика для учительських семінарій», а також численні підручники для шкіл українською мовою. Окремі публікації А. Волошина присвячені мовним проблемам.

Публікувалися на сторінках «Наукового збірника «Просвіта» матеріали щодо відносин Підкарпатської Русі та Галичини. Були опубліковані «Матеріали до історії зносин Підкарпатської Русі з Галичиною в XIX віці» та листування між галицькими й підкарпатськими культурно-громадськими діячами Я. Головацьким, О.Духновичем, Б. Дідицьким, А. Кралицьким та ін.

Із товариством «Просвіта» був тісно пов'язаний видатний український учений, основоположник української географічної науки О. Рудницький. Йому належить велика заслуга в дослідженні географії Підкарпатської Русі. Його праця «Основи морфології і геології Підкарпатської Русі й Закарпаття взагалі» була опублікована в «Науковому збірнику «Просвіта»в 1925 і 1927 рр. На сторінках «Наукового збірника товариства «Просвіта» починали свій науковий шлях М. Лелекач та Ф. Потушняк.

У галузі мовознавства, фольклору та етнографії активно працював І. Панькевич. Займаючись вивченням старовинних літературних пам'яток та діалектів, він публікував свої розвідки в «Науковому збірнику товариства «Просвіта». Тут можна побачити його праці «Тишівська «Александрія» із початку XVIII ст., «Ладомирівськоє учительноє євангеліє», «Покрайні записи на підкарпатських церковних книгах», «Словенoруська граматика Арсенія Коцака другої половини XVIII века», «До питання про класифікацію південно-карпатських говорів межи Латорицею і Боржавою» та інші. Загалом І. Панькевич чи не найбільше друкувався у збірнику за час його існування. Із 14-ти томів збірника лише один вийшов без його наукової статті.

Період історії Підкарпатської Русі був і досі залишається предметом досліджень для науковців, як нашого університету, так і науковців із-за кордону. Зокрема над тематикою шкільництва, культури і освіти 20–30-х років минулого століття працювали викладачі нашого вузу: О. Яцина, М. Кляп, І. Стряпко, Л. Поліха та ін. Впродовж багатьох років досліджують цю тему студенти-історики, філологи, журналісти у курсових і дипломних проектах, а в 2012 році була захищена кандидатська робота на історичному

факультеті І. Стряпка «Товариство «Просвіта» в громадсько-політичному та культурному житті Закарпаття.

Крім колекції «Наукового збірника товариства «Просвіта» уже оцифрована частина календарів і місяцесловів: із 1880-х до 1920-х років, які стають у нагоді студентам-філологам із відділення журналістики при вивченні періодичних видань 20–30-х років. Уже протягом багатьох років при дослідженні цього періоду в історії Закарпаття викладачі проводять практичні заняття у краєзнавчому відділі «Карпатика», зокрема В. Тарасюк, О. Тиховська, О. Кузьма.

Створення цифрових колекцій часописів і календарів дає великі можливості користувачам як для досліджень, так і для збереження самих видань. На даний час оцифровано 244 екземпляри краєзнавчих документів, а це 48 817 сторінок, враховуючи і колекцію «Наукового збірника товариства «Просвіта». Подальше оцифрування продовжується, на жаль, повільними кроками за браком відповідної техніки і фінансування.

Наукова бібліотека університету намагається відповідати сучасним формам комунікації. Вона забезпечує вчених актуальною інформацією для проведення наукових досліджень та зберігає її для майбутніх дослідників.

Література:

1. Данилюк Д. Д. Історичне краєзнавство: робоча навчальна програма. Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2009. 59 с.
2. Стряпко І. Товариство «Просвіта» в громадсько-політичному та культурному житті Закарпаття (1920–1939) : монографія ; ДВНЗ «Ужгор. нац. ун-т», НДІ політ. регіоналістики. Ужгород : Інформ.-видав. центр ЗІППО, 2012. 328 с. (Серія «Studia Regionalistica» ; №5).
3. Шевченко М. Краєзнавчі документи: пріоритетний об’єкт оцифрування. *Вісник книжкової палати*. 2020. №1. С. 34–38.
4. Онищенко О. Проблеми адаптації бібліотек до умов цифрової культури. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 6. С. 3–8.
5. Дідусенко Г. Цінне джерело історичної пам’яті націй. *Бібліотечний форум*. 2019. №2. С. 19–22.
6. Лабузіна К. Цифрове обличчя наукової бібліотеки: столітній рубіж академічних традицій та інновацій. *Бібліотечний вісник*. 2018. № 3. С. 12–18.
7. Кушніренко Н. Бібліотечне краєзнавство : підручник. Київ : Знання, 2007. 502 с.

8. Науковий Зборник товариства «ПросвЪта» за рок 1922. Ужгород : Книгопечатня акційного товариства. 1922.

ИСТОРИЧЕСКОЕ КРАЕВЕДЕНИЕ В НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКЕ УЖГОРОДСКОГО УНИВЕРСИТЕТА: СОХРАНЕНИЕ И РАСПРОСТРАНЕНИЕ ДОКУМЕНТОВ ПУТЕМ ОЦИФРОВКИ

М. И. Чорний

Ужгородский национальный университет
Научная библиотека

Аннотация: В статье освещается научная и историческая ценность краеведческих фондов в пропаганде, сохранении и изучении истории Закарпатья, обеспечение свободного доступа к документального наследия благодаря ее оцифровке.

Ключевые слова: история Закарпатья, библиотечное краеведение, историческое краеведение, научно-просветительские общества, оцифровка краеведческих фондов, цифровые коллекции.

HISTORICAL LOCAL STUDIES IN THE SCIENTIFIC LIBRARY OF UZHHOROD UNIVERSITY: PRESERVATION AND DISTRIBUTION OF DOCUMENTS BY DIGITALIZATION

M. Chorniy

Uzhhorod National University
Scientific Library

Abstract: The article highlights the scientific and historical value of local lore funds in the promotion, preservation and study of the history of Transcarpathia, ensuring free access to documentary heritage through its digitization.

Keywords: history of Transcarpathia, library local lore, historical local lore, scientific and educational societies, digitization of local lore funds, digital collections.

Чуканова Світлана Олександрівна, канд. педагог. наук,
завідувач сектору Наукової бібліотеки Національного університету
«Києво-Могилянська академія»

УДК 021.61:004.65-047.64

УПРАВЛІННЯ ДАНИМИ ДОСЛІДЖЕНЬ: ВАЖЛИВІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ РЕПОЗИТАРІЇВ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ДАНИХ

С. О. Чуканова

Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Наукова бібліотека

Анотація: У статті описано важливість застосування репозитаріїв для даних з метою забезпечення належного рівня управління даними досліджень. Показано принцип дії реєстру репозитаріїв для даних та можливості його використання.

Ключові слова: *Управління даними досліджень, репозитарій для даних, реєстр репозитаріїв для даних, куратор даних, пакети даних, цитування даних, життєвий цикл даних.*

З розвитком концепції відкритої науки та вільного доступу до знань набула поширення практика управління даними досліджень, тобто супровід даних певного дослідницького проекту упродовж життєвого циклу даних. Мережа даних спостереження за землею DataOne, як і багато інших наукових установ, має свій підхід до класифікації етапів життєвого циклу даних. Таким чином, ця організація пропонує визначати життєвий цикл даних як певну послідовність етапів, що забезпечують процес

управління даними досліджень і, що може відрізнятись в залежності від технічних можливостей та практик організації даних різних наукових установ [5].

На думку фахівців цієї мережі життєвий цикл даних включає в себе наступні етапи:

- планування дослідження, тобто опис того, які дані будуть зібрані і як керувати ними та надавати до них доступ протягом тривалості дослідження;
- збір даних відбувається або вручну, або посередництвом спеціальних приладів, після чого дані конвертують у цифровий формат;
- забезпечення якості даних відбувається шляхом перевірок та верифікацій;
- опис даних відбувається посередництвом якісних метаданих;
- збереження даних, особливо довготривале, відбувається шляхом розміщення даних у електронному архіві, репозитарії, центрі даних;
- відкриття нової інформації можливе лише за наявності якісного опису даних (метаданих, супровідної інформації);
- інтеграція даних з різних джерел здійснюється для формування однорідного набору даних, який можна легко проаналізувати;
- аналіз даних відбувається для забезпечення результатів дослідження [5] (*тут і надалі переклад з англійської наш – С.Ч.*).

Усі перераховані етапи графічно можуть бути відображені у вигляді кола (Схема 1)

Схема 1. Життєвий цикл даних – версія DataONE [5]

Отже, як бачимо, на етапі збереження виникає потреба у виборі надійного архіву, щоб можна було забезпечити захист даних і у той самий час доступ до пакетів даних. Кетрін МакНіл зазначає, що більшість досліджень може ґрунтуватись на повторному використанні раніше зібраних даних. Таке використання та обмін даними можливий лише за умов ефективного використання репозитаріїв [9, с.15].

Для того, щоб депонувати свої дані до певного репозитарію, науковцеві потрібно проаналізувати, які варіанти збереження будуть найбільш надійними. Зберігати свої дані можна в інституційному репозитарії, тобто архіві, що адмініструється кураторами даних наукової установи, де проводиться дослідження, або ж дані можна депонувати до тематичних репозитаріїв, якщо установа не має свого електронного сховища.

Підібрати тематичний репозитарій можна за допомогою реєстру re3data.org [11]. Цей інструмент є продуктом компанії DataCite [6]. Він використовується на безкоштовній основі і є зведеним реєстром усіх

репозитаріїв даних. Принцип пошуку досить простий: реєстр шукає за такими пунктами:

- предметом;
- типом контенту;
- країною.

Якщо ми шукаємо у реєстрі репозитарій за предметом, то ми можемо вибрати або графічний, або текстовий інтерфейс з такими категоріями, які у свою чергу розбиваються на дрібніші підкатегорії. Основні категорії предметів у реєстрі представлені наступним чином:

- соціо-гуманітарні науки;
- природничі науки (науки про життя);
- природничі науки (точні науки);
- інженерні науки.

Кожна з цих основних категорій поділена на менші складові, які у свою чергу поділені на ще дрібніші елементи. На прикладі соціо-гуманітарних наук простежимо поділ категорій на дрібніші елементи. На прикладі соціо-гуманітарних у схемі 2 відобразимо підкатегорію гуманітарних наук, в якій у свою чергу виокремимо історію стародавнього світу, в якій виокремимо єгиптологію. За подібним принципом відбувається поділ усіх основних категорій, таким чином, науковець може обрати репозитарій для депонування або ж повторного аналізу даних саме з тієї галузі, яка стосується безпосередньо його або її дослідження [11].

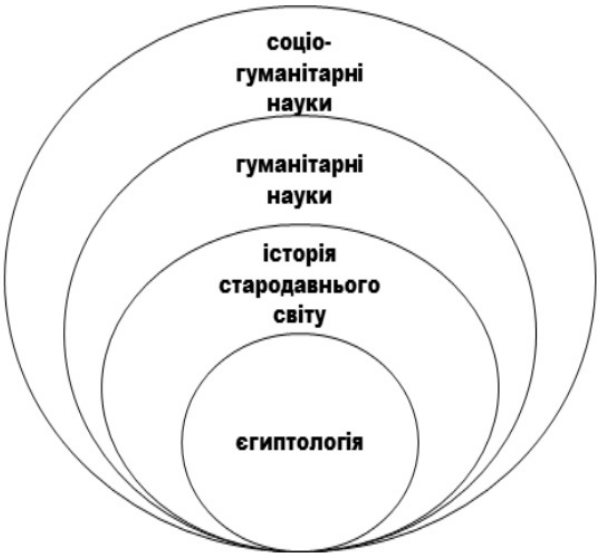

Схема 2. Приклад поділу категорій у реєстрі re3data.org

У разі пошуку за країнами потрібно обрати країну розміщення репозитарію. Наприклад, якщо ми хочемо проаналізувати кількість репозитаріїв даних в Україні, то на інтерактивній мапі платформи ми вибираємо Україну. Таким чином, система показує нам, що в Україні є два репозитарії для даних і належать вони таким установам:

- Відділ космічних інформаційних технологій і систем (Інститут космічних досліджень НАН України та ДКА України).
- Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку [1;2;11].

Якщо здійснювати пошук за типом контенту, то система запропонує всі можливі формати даних, які можуть зберігатись у репозитаріях.

Оскільки репозитарії забезпечують збереження даних та доступ до них, необхідно пам’ятати: по-перше, – репозитарій повинен мати ліцензію (Seal of Approval), що підтверджує його надійність, по-друге, – повторне використання даних потребує належного цитування (так само як і друковані матеріали, що мають автора), а це означає, що репозитарій повинен мати інструменти для генерування бібліографічних описів для пакетів даних. Ініціативна група Data Citation Synthesis Group розробила

узагальнення щодо цитування даних [4], які можна відобразити наступним чином, як це показано у таблиці1 [3].

Таблиця 1. Принципи цитування даних від Data Citation Synthesis Group

Importance – важливість	Дані є такими самими продуктами дослідження як і наукові статті і мають бути цитовані за тим же принципом.
Credit and Attribution -атрибуція, визнання	Інструменти цитування даних повинні забезпечувати належне цитування даних та згадування усіх розробників, причетних до створення пакетів даних.
Evidence - доказ	У разі, якщо гіпотеза залежить від даних, відповідні дані повинні бути процитовані.
Unique Identification - унікальний ідентифікатор	Цитування даних повинно відбуватись на основі постійного та незмінного методу для ідентифікації, машинорозпізнаваного та визнаного світовою науковою спільнотою.
Access – доступ	Цитування даних повинні забезпечити доступ до даних та відповідних метаданих, документації, кодів та інших матеріалів, що сприймаються як людьми, так і технікою з метою інформованого використання зазначених даних.
Persistence - постійність	Унікальні ідентифікатори, метадані та їх розташування мають бути постійними і перевищувати строк існування самих даних.
Specificity and Verifiability- специфікація та верифікація	Цитування даних повинні забезпечити ідентифікацію, доступ та верифікацію визначених даних, що підтверджують гіпотезу. Цитування або метадані цитування повинні містити інформацію про походження та закріплення, достатню для проведення верифікації того, що дата створення, версія, порція завантажених даних відповідає набору даних, процитованого у роботі.
Interoperability and flexibility	Метод цитування даних повинен бути достатньо гнучким, щоб забезпечити варіативність

інтероперабельність та гнучкість	підходів у різних наукових спільнотах, проте у той же час не відрізнятись докорінно, аби не порушити інтероперабельність цитування даних відповідно до загальноприйнятих норм.

Забезпечити цитування пакетів даних можна посередництвом он-лайн інструментів, як автономних, так і вбудованих у деякі репозитарії для даних. Наприклад, платформа Відкритої Науки Open Science Framework (OSF), до якої можна приєднатись посередництвом створення аккаунту або номеру ORCID, надає можливість своїм користувачам шукати необхідні дані, депонувати власні дані, створювати унікальні цифрові ідентифікатори DOI для пакетів даних, створювати бібліографічні описи у міжнародних форматах [10].

Прикладом автономного інструменту для створення посилань на дані є продукт від розробників реєстру репозитаріїв DataCite під назвою DOI Citation Formatter [7]. Принцип роботи цього інструменту полягає у тому, що маючи DOI пакету даних, який необхідно процитувати, науковець має ввести його у відповідне поле інструменту, вибрати необхідний стиль цитування, вибрати мову та країну і згенерувати посилання.

Насамкінець варто зазначити, що ефективність роботи з репозитаріями залежить від якісного курування даними і є прерогативою бібліотекарів по роботі з даними – новою спеціальністю, що виникає наразі на теренах Європи та США. Оскільки навчальні дисципліни та й сама спеціальність досить нові, багато інформаційно-бібліотечних фахівців займаються самоосвітою посередництвом он-лайн курсів та платформ. У мережі Інтернет розповсюджено низку рекомендацій та путівників, що стосуються різних аспектів роботи бібліотекаря-куратора даних. Особливої уваги заслуговує портал, розроблений Единбургським Університетом під назвою Research Data MANTRA [8]. Цей портал містить інформацію про: дослідницькі дані, формати файлів пакетів даних, забезпечення доступу та безпеки даних, створення планів управління дослідницькими даними, створення метаданих, ліцензування, упорядкування даних, збереження даних, проведення власних тренінгів тощо.

Таким чином, застосування репозитаріїв для даних є важливим аспектом здійснення практики управління даними досліджень як для бібліотечних фахівців, так і для дослідників. Репозитарії для даних забезпечують захист даних, можливість цитування даних і збереження авторського права, а також надають можливість забезпечити доступ до даних, на яких базуються результати досліджень, і, таким чином, розповсюдити інформацію серед зацікавлених аудиторії та ключових стейкхолдерів в контексті певного дослідження. Дані дослідження повинні відповідати вимогам концепції FAIR (Findable, Accessible, Interoperable, Reusable), тобто бути такими, які можна знайти, отримати доступ до них, відкрити доступними інструментами та повторно використати.

Література:

1. Відділ космічних інформаційних технологій і систем Інституту космічних досліджень НАН України та ДКА України : [Веб-сайт]. 2020. URL: http://inform.ikd.kiev.ua/?path=/en/index (дата звернення: 03.04.2020).
2. Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку : [Веб-сайт]. Київ, ІПСА, НТУУ «КПІ», 2015. URL: http://wdc.org.ua/ (дата звернення: 03.04.2020).
3. Чуканова С. О. Як уникнути плагіату при посиланні на пакети даних: [презентація] // eKMAIR. Наукова комунікація в цифрову епоху : 7-а Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2019. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/15359 (дата звернення: 04.04.2020).
4. Data Citation Synthesis Group: Joint Declaration of Data Citation Principles / за ред. Martone M. // FORCE11. San Diego CA: FORCE11, 2014. URL: https://www.force11.org/datacitationprinciples (дата звернення: 04.04.2020).
5. Data Life Cycle // DataONE : [Веб-сайт]. URL: https://www.dataone.org/data-life-cycle (дата звернення: 04.04.2020).

6. DataCite : [Веб-сайт]. URL: https://datacite.org/ (дата звернення: 04.04.2020).

7. DOI Citation Formatter : [Веб-сайт]. 2020. URL: https://citation.crosscite.org/ (дата звернення: 03.04.2020).

8. MANTRA: [Веб-сайт]. The University of Edinburgh, 2019. URL: https://mantra.edina.ac.uk/ (дата звернення: 04.04.2020).

9. Mcneill K. Repository Options for Research Data // Making Institutional Repositories Work / за ред. Burton B. Callicott, David Scherer, and Andrew Wesolek. West Lafayette, Indiana, 2016. Розд. 2. С. 15–17.

10. OSF : [Веб-сайт]. Center for Open Science, 2020. URL: https://osf.io/ (дата звернення: 02.04.2020).

11. Registry of Research Data Repositories : [Веб-сайт]. URL: http://re3data.org/ (дата звернення: 03.04.2020).

УПРАВЛЕНИЕ ДАННЫМИ ИССЛЕДОВАНИЙ: ВАЖНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ РЕПОЗИТАРИЕВ ДЛЯ ХРАНЕНИЯ ДАННЫХ

С. А. Чуканова

Национальный университет «Киево-Могилянская академия»
Научная библиотека

Аннотация: В статье описана важность применения репозиториев для данных с целью обеспечения надлежащего уровня управления данными исследований. Показано принцип действия реестра репозиториев для данных и возможности его использования.

Ключевые слова: *Управление данными исследований, репозитарий для данных, реестр репозиториев для данных, куратор данных, пакеты данных, цитирование данных, жизненный цикл данных.*

RESEARCHDATA MANAGEMENT: THE IMPORTANCE OF DATA REPOSITORIES USAGE

S. Chukanova

The National University of Kyiv-Mohyla Academy
University Library

Annotation: The article describes the importance of using data repositories in order to ensure an appropriate level of Research Data Management. The operating principle of the data repository registry re3data.org and the possibility of its use.

Key words: *Research data management, data repository, data repository registry, data curator, data packages, data citation, research data life cycle.*

Зміст

Передмова **М М. Медведь** ……4
Бровді А. А.
Використання інноваційних технологій у роботі абонементу
гуманітарної літератури ……..5
Бряник О. В.
Бібліографічний покажчик до «Наукових записок Ужгородського
державного університету» (1947–1963 рр.) як складова краєзнавчої бібліографії ……11
Воробець В. В., Туряниця Н. Г.
Культурно-просвітницька робота Наукової бібліотеки як складова виховної системи
Ужгородського національного університету……18
Гулянич О. М., Баранник М. В.
Із досвіду роботи з оформлення відділу медичної літератури
Наукової бібліотеки УжНУ ……30
Дікунова О. А.
Формування системи бібліографічних електронних ресурсів з краєзнавства
(на прикладі бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету) ……38
Ірговці Н. В.
Використання електронного каталогу на сучасному етапі розвитку
бібліотечного ресурсу ……46
Кий Л. О., Комарницька М. О.
Роль та значення навчальної літератури для освітнього процесу сьогодення……54
Кирилюк Н. Т.
Сучасні завдання та пріоритети роботи читальної зали періодичних
видань: шлях інновацій ……60
Клименко О. З., Сокур О. Л.
Взаємодія бібліотек Національної академії наук України з
вітчизняними вищими навчальними закладами ……67
Клименко О. З., Сокур О. Л.
Взаємодія Національної бібліотеки України імені в. І. Вернадського
з вищими навчальними закладами ……75
Кривова С. Г.
Систематизація документів: історія, традиції та сучасність ……82
Куцаєва Т. О.
До дискусії про цифрові архіви музейних бібліотек ……93
Лавришин Н. В.
Збереження культурної спадщини – незмінна місія
сучасної університетської бібліотеки……98
Литвинова Л. А, Пономаренко З. О.
Послуги віддаленого доступу бібліотек Північної Європи в період CoVID-19……104
Лопіт І. І.
Сутність та значення віртуальних книжкових виставок як нової форми бібліотечно-інформаційного
простору……113
Люта О. І.
Роль електронного каталогу у створенні колекції рідкісної книги “книга XIX–початку XX століття”
відділу центрального книгосховища наукової бібліотеки УжНУ……120
Бердар Я. П, Мателешко Ю. П.
Специфіка застосування послуги «віртуальна довідка»: на прикладі роботи відділу рукописів,
стародруків та рідкісних книг Наукової бібліотеки Ужгородського національного
університету……128
Медведь М. М.
Впровадження інноваційних видів бібліотечного сервісу – основа сучасної стратегії розвитку
Наукової бібліотеки Ужгородського університету……135

Медвідь-Чірібан М.О.
Електронна база «Читач» – нова форма обліку користувачів сучасної бібліотеки……..147
Найда Л. В.
Інноваційні форми популяризації художньої літератури у НТБ НУ «Львівська політехніка»……..153
Олаг Г. М.
Оптимізація обслуговування користувачів під час пошуків джерел у фондах бібліотеки за допомогою електронної бібліотечної програми……162
Поляк М. Л.
Інновації в роботі абонементу художньої та наукової літератури……168
Починкова М. М, Улановська Т. С.
Підвищення професійної кваліфікації працівників університетських бібліотек на сучасному етапі……174
Починкова М. М, Шелякіна І. О.
Розвиток критичного мислення як підвищення професійної компетентності бібліотечних працівників……179
Прохненко О. Ф., Яцьків М. С.
Колекція книг-мініатюр та малоформатних книг у фондах Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету……184
Сабо К. Ф.
Современные задачи и стратегия развития библиотек высших учебных заведений, вставших на путь инноваций……190
Сегедій Т. О.
Застосування інновацій в роботі абонементу підручників та юридичної літератури……198
Смірнова А. А.
Відкрита наука як базове поняття, що відображає наукову діяльність вищого навчального закладу (на прикладі Наукової бібліотеки ДВНЗ "УжНУ")……203
Товт А. І.
Особливості процесу комплектування фонду наукової бібліотеки……215
Федянін Т. Б.
Розвиток та становлення нових бібліотечних технологій на прикладі філії Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету……222
Фетько О. В.
Роль Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету у формуванні сучасного інформаційного середовища науковця……233
Цуняк О. З.
Розвиток електронних бібліотечно-інформаційних технологій як складова іміджу сучасної бібліотеки (на прикладі досвіду Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету)……240
Чорній М. І.
Історичне краєзнавство в Науковій бібліотеці Ужгородського університету: збереження та поширення документів шляхом оцифровування……252
Чуканова С. О.
Управління даними досліджень: важливість застосування репозитаріїв для збереження даних……260

УПРАВЛІННЯ ДАНИМИ ДОСЛІДЖЕНЬ: ВАЖЛИВІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ РЕПОЗИТАРІЇВ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ДАНИХ

СВІТЛАНА ОЛЕКСАНДРІВНА ЧУКАНОВА,

КАНД.ПЕД.Н.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

Дані , на думку Крістін Боргман, - це

- «Результат досліджень та внесок до наукових публікацій і подальшого їх поширення та вивчення»
- «Важлива форма дослідницького капіталу»
- «Інтерпретоване відтворення інформації у формалізованій манері для здійснення комунікації чи обробки»
- «Факти, числа, літери, символи, що описують об'єкт, ідею, стан, ситуацію чи інші фактори». (с. 1 -120)

Управління Дослідницькими Даними (УДД) є рушієм для розвитку наукової інфраструктури, на її думку

Borgman, C.L. (2007) Scholarship in the Digital Age : Information, infrastructure, and the Internet. Cambridge, MA. : MIT Press

життєвий цикл даних включає в себе наступні етапи:

Життєвий цикл даних

DataONE

планування дослідження

ОПИС ТОГО, ЯКІ ДАНІ БУДУТЬ ЗІБРАНІ, І ЯК КЕРУВАТИ НИМИ ТА НАДАВАТИ ДО НИХ ДОСТУП ПРОТЯГОМ ТРИВАЛОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ

збір даних

ОПИС ТОГО, ЯКІ ДАНІ БУДУТЬ ЗІБРАНІ, І ЯК КЕРУВАТИ НИМИ ТА НАДАВАТИ ДО НИХ ДОСТУП ПРОТЯГОМ ТРИВАЛОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ

забезпечення якості

ДАНИХ ВІДБУВАЄТЬСЯ ШЛЯХОМ ПЕРЕВІРОК ТА ВЕРИФІКАЦІЙ

ОПИС

ДАНИХ ВІДБУВАЄТЬСЯ ПОСЕРЕДНИЦТВОМ ЯКІСНИХ МЕТАДАНИХ

збереження

ДАНИХ ОСОБЛИВО ДОВГОТРИВАЛЕ ВІДБУВАЄТЬСЯ ШЛЯХОМ РОЗМІЩЕННЯ ДАНИХ У ЕЛЕКТРОННОМУ АРХІВНІ, РЕПОЗИТАРІЇ, ЦЕНТРІ ДАНИХ

відкриття

НОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ МОЖЛИВЕ ЛИШЕ ЗА НАЯВНОСТІ ЯКІСНОГО ОПИСУ ДАНИХ (МЕТАДАНИХ, СУПРОВІДНОЇ ІНФОРМАЦІЇ);

інтеграція

ДАНИХ З РІЗНИХ ДЖЕРЕЛ ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ОДНОРІДНОГО НАБОРУ ДАНИХ, ЯКИЙ МОЖНА ЛЕГКО ПРОАНАЛІЗУВАТИ

аналіз

ДАНИХ ВІДБУВАЄТЬСЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Репозитарії для даних - мета їх використання

re3data.org

REGISTRY OF RESEARCH DATA REPOSITORIES

Репозитарій даних

Сховище для даних та пакетів даних дослідження, яке сприяє надаванню доступу до цих матеріалів громаді, фінансовим установам та іншим дослідникам

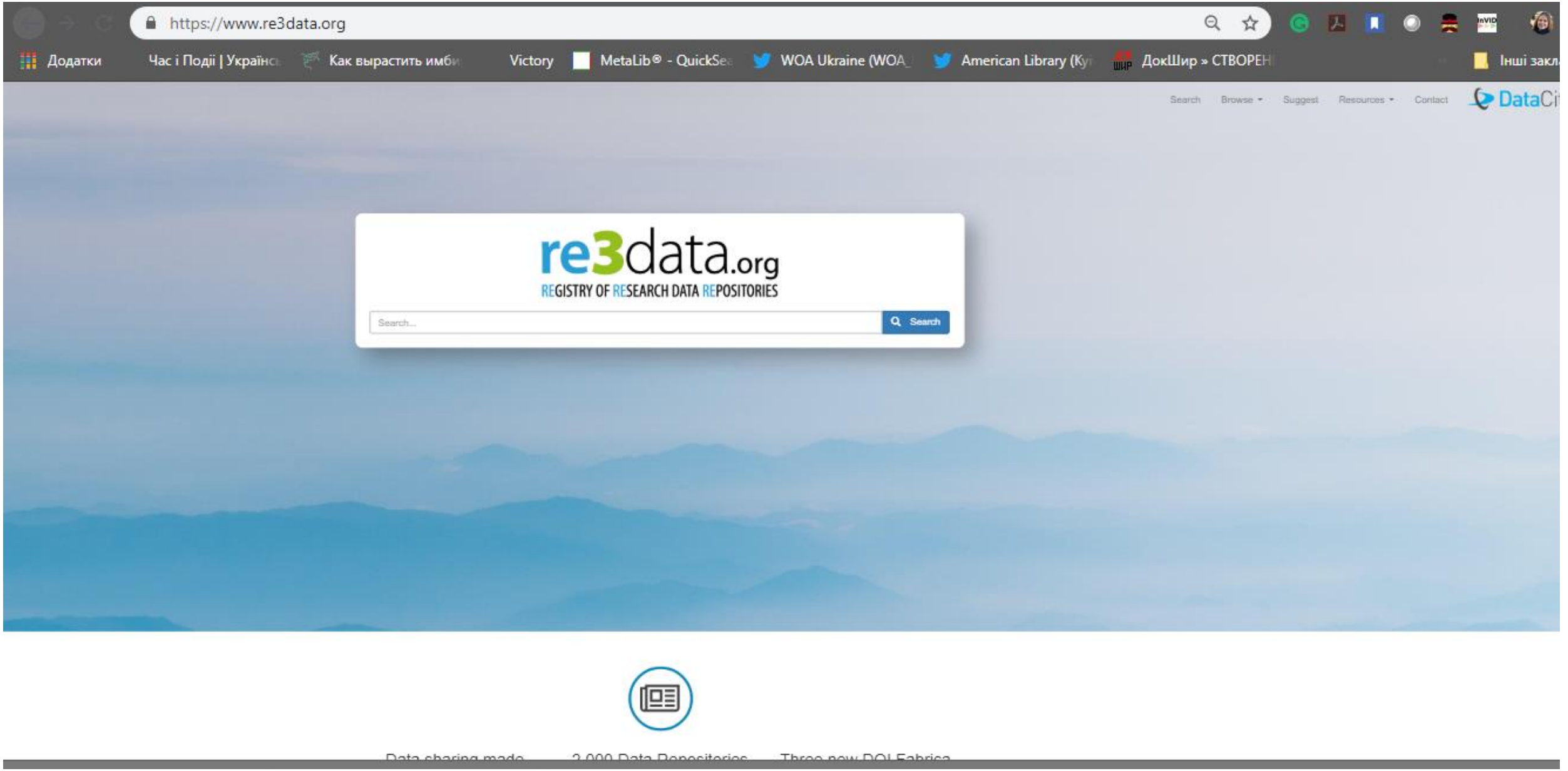
https://www.re3data.org
Додатки
Victory
MetaLib® - QuickSe
WOA Ukraine (WOA_
American Library (Ky
ДокШир » СТВОРЕН
Search
Browse
Suggest
Resources
Contact
re3data.org
REGISTRY OF RESEARCH DATA REPOSITORIES
Search...
Search

В цьому реєстрі можна обрати репозитарій

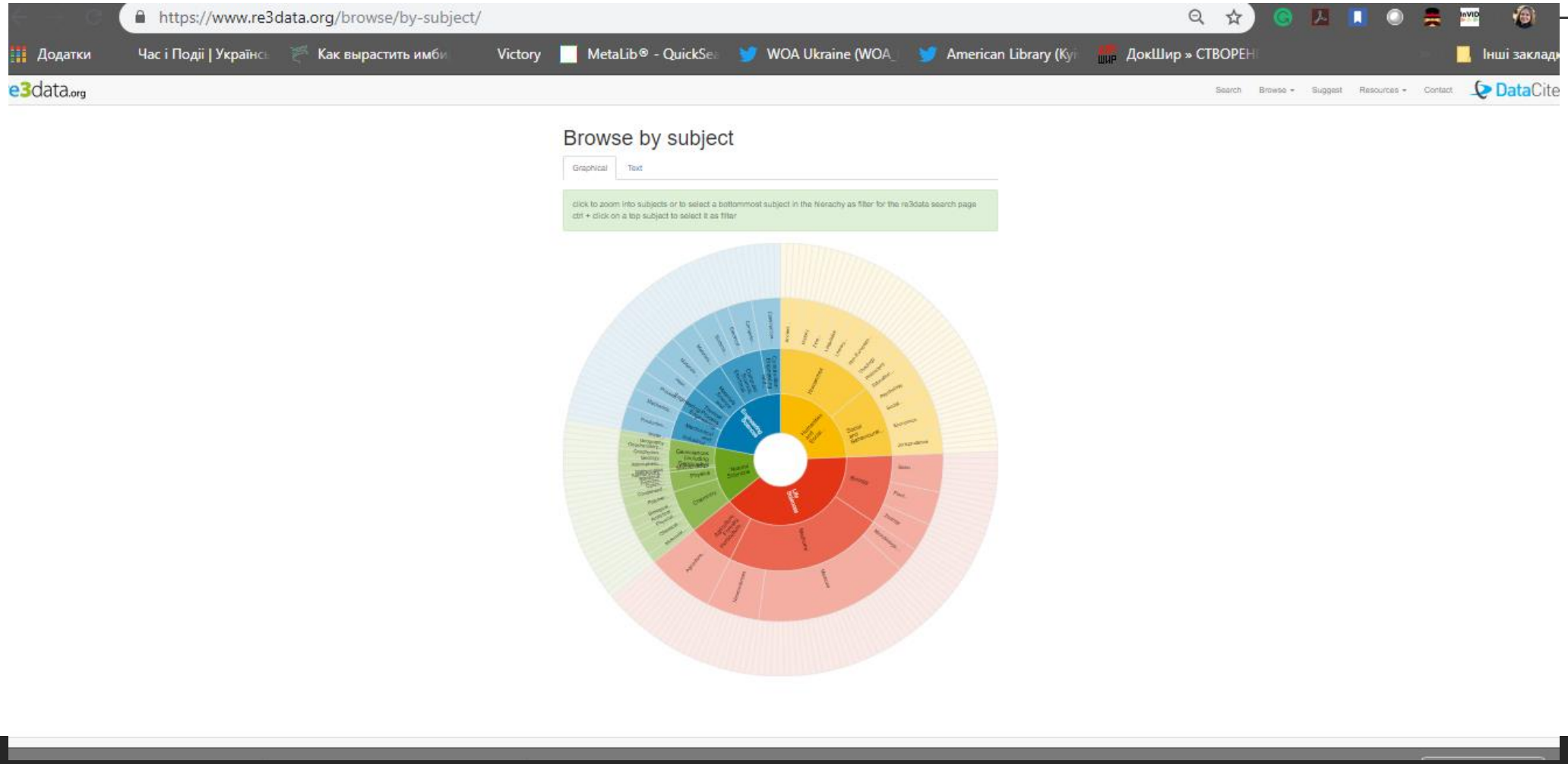

Browse by country

Graphical | Text

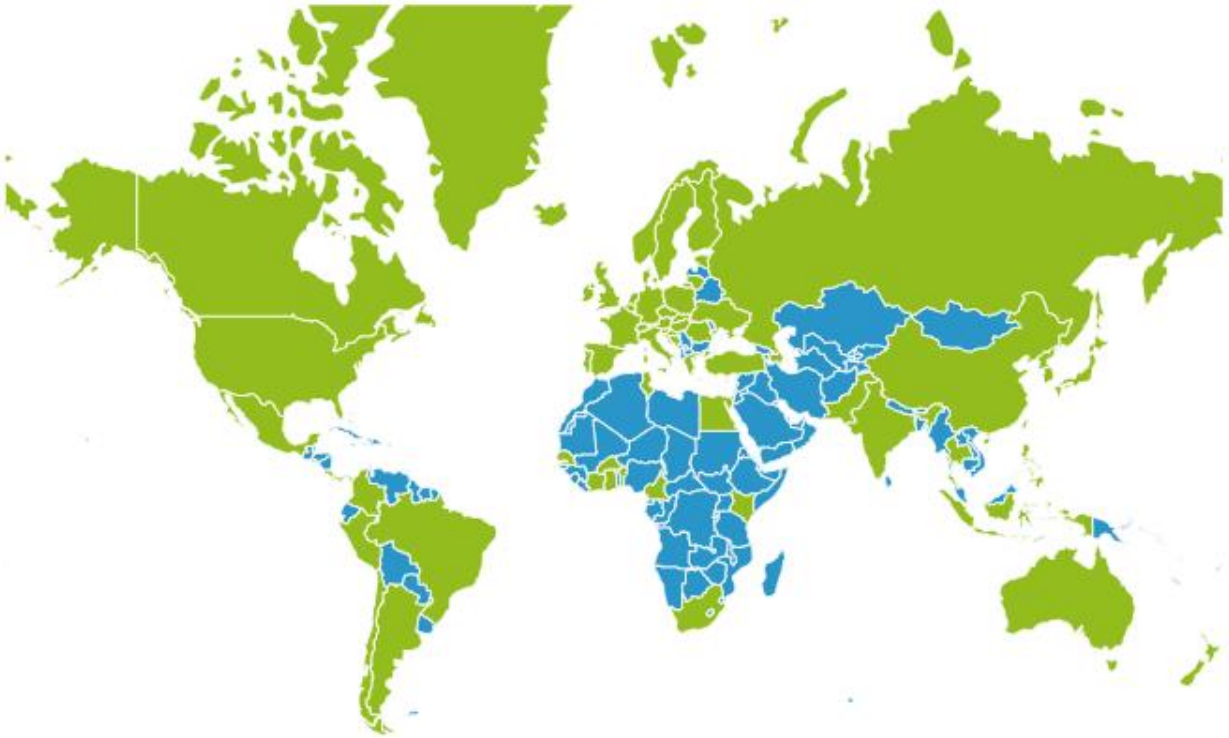

Browse by country

Graphical | Text

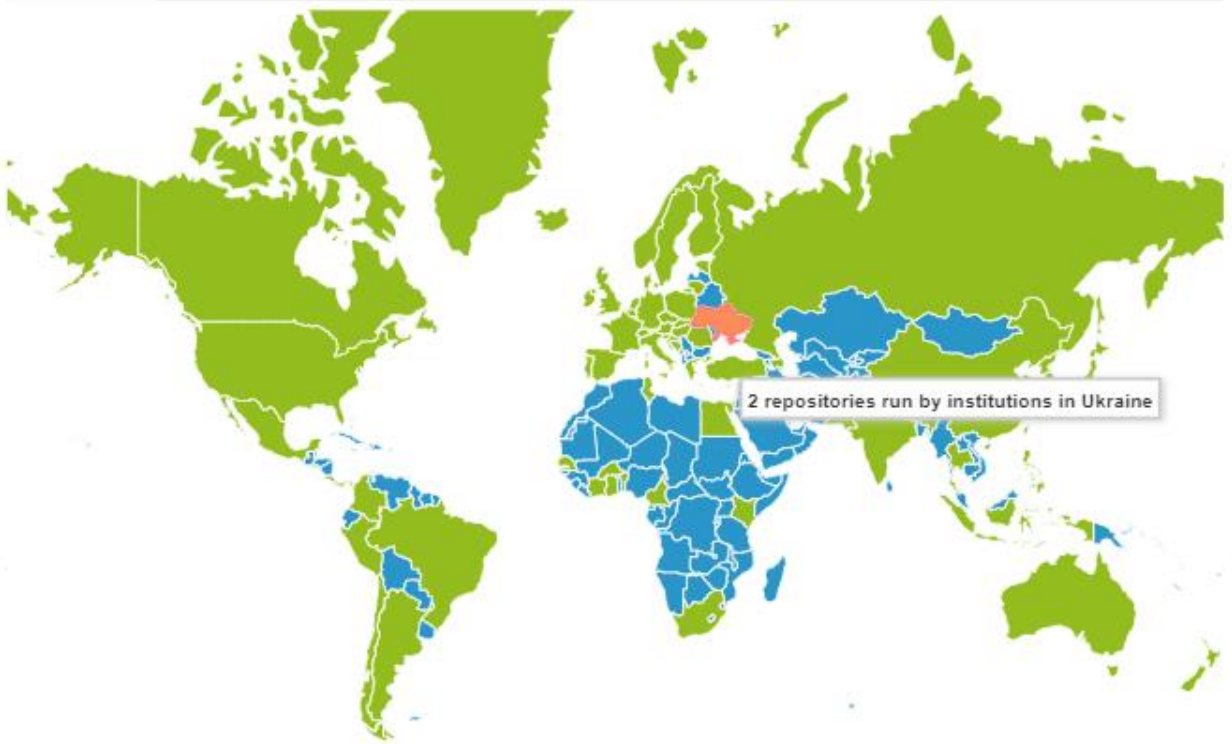

re3data.org

Search Browse Suggest Resources Contact DataCite

Filter

Reset all

Subjects
Content Types
Countries
Russian Federation (1)
Ukraine (2)
Certificates
Data access
Data access restrictions
Database access
Data licenses
Data upload
Enhanced publication
Institution responsibility type
Institution type
Keywords
PID systems
Provider types
Quality management
Repository languages
Software
Repository types
Versioning

Search...

Search

Toggle short help

← Previous 1 Next →

Sort by

Found 2 result(s)

Ukrainian Geospatial Data Center

Subject(s)	Geosciences (including Geography) Astrophysics and Astronomy Natural Sciences Physics
Content type(s)	Network based data Images Structured graphics other
Country	Ukraine

The department specializes on developing complex distributed systems for satellite data processing. The main task given to the department is development, validation and implementation of different satellite data processing methods in the form of information services and certain systems

World Data Center for Geoinformatics and Sustainable Development

WDC-Ukraine

Subject(s)	Geosciences (including Geography) Oceanography Geophysics Physics Astrophysics and Astronomy Natural Sciences Atmospheric Science and Oceanography Geophysics and Geodesy
Content type(s)	Standard office documents Scientific and statistical data formats Plain text
Country	Ukraine Russian Federation

Among the basic tasks of WDC-Ukraine there is collection, handling and storage of science data and giving access to it for usage both in science research and study process. That include contemporary tutoring technologies and resources of e-libraries and archives; remote access to own information resources for the wide circle of scientists from the universities and science institutions of Ukraine

Legal notice / Impressum
DataCite

To the extent possible under law, re3data.org has waived all copyright and related or neighboring rights to the database entries of re3data.org.

Except where otherwise noted, content on this site is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License .

Cite the service: re3data.org - Registry of Research Data Repositories. https://doi.org/10.17616/R3D last accessed: 2018-12-01

Browse by content type

Archived data
Audiovisual data
Configuration data
Databases
Images
Networkbased data
Plain text
Raw data
Scientific and statistical data formats
Software applications
Source code
Standard office documents
Structured graphics
Structured text
other

Панель управління профілем у OSF

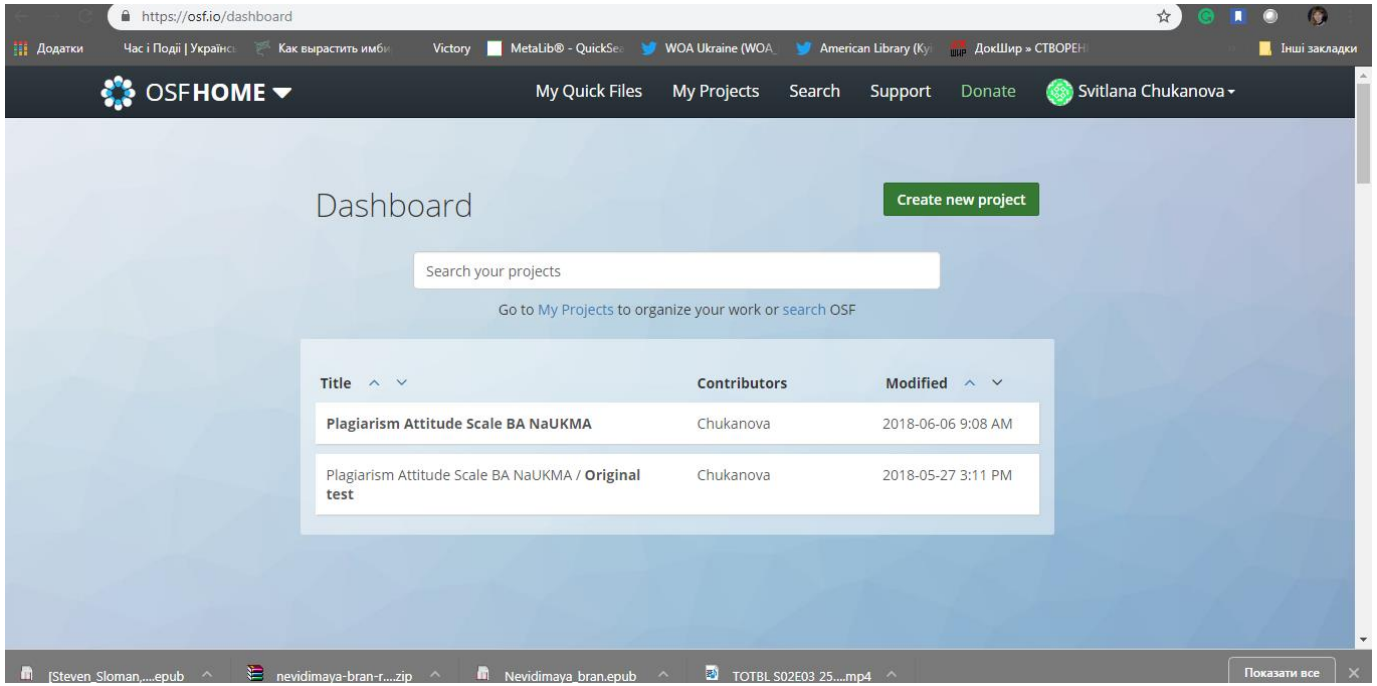

Платформа надає змогу сформувати посилання для оформлення цитувань у форматах: APA, MLA, Chicago, а також пропонує пошуковий рядок для того, щоб знайти інші більш специфічні формати до певних видань. Таким чином, перестороги науковців щодо можливостей процитувати не лише опубліковані роботи, а й депоновані власноруч дані можуть бути подоланими сучасними інструментами, інтегрованими у більшість репозитаріїв для управління дослідницькими даними.

репозитарій від спільноти Open Science Framework. З назви зрозуміло, що організація підтримує відкриту науку, тому реєстрація на платформі та використанні більшості її інструментів є безкоштовним. OSF пропонує науковцю створити профіль на платформі та створити папку певного проекту, у яку і потрібно завантажити усі необхідні дані та описати їх.

Повторне використання даних - цитування пакетів даних

Спільна декларація принципів цитування даних

FORCE11
The Future of Research Communications and e-Scholarship

8 принципів від Data Citation Synthesis Group

1 Importance - важливість

2 Credit and Attribution – атрибуція, визнання

3 Evidence - доказ

4 Unique Identification – унікальний ідентифікатор

5 Access – доступ

6 Persistence - постійність

7 Specificity and Verifiability – специфікація та верифікація

8 Interoperability and flexibility – інтероперабельність та гнучкість

https://www.force11.org/datacitation

Важливість

Дані є такими самими продуктами дослідження як і наукові статті і мають бути цитовані за тим же принципом

Атрибуція, визнання

Інструменти цитування даних повинні забезпечувати належне цитування даних та згадування усіх розробників, причетних до створення пакетів даних

Доказ

У разі, якщо гіпотеза залежить від даних, відповідні дані повинні бути процитовані

Унікальний ідентифікатор

Цитування даних повинно відбуватись на основі постійного та незмінного методу для ідентифікації, машоннорозпізнаваного та визнаного світовою науковою спільнотою.

Доступ

Цитування даних повинні забезпечити доступ до даних та відповідних метаданих, документації, кодів та інших матеріалів, що сприймаються як людьми, так і технікою з метою інформованого використання зазначених даних.

Постійність

Унікальні ідентифікатори, метадані та їх розташування мають бути постійними і перевищувати строк існування самих даних

Специфікація та верифікація

Цитування даних повинні забезпечити ідентифікацію, доступ та верифікацію визначених даних, що підтверджують гіпотезу. Цитування або метадані цитування повинні містити інформацію про походження та закріплення, достатню для проведення верифікації того, що дата створення, версія, порція завантажених даних відповідає набору даних, що був процитований у роботі.

Інтероперабельність та гнучкість

Метод цитування даних повинен бути достатньо гнучким, щоб забезпечити варіативність підходів у різних наукових спільнотах, проте у той же час не відрізнятись докорінно, щоб не порушити інтероперабельність цитування даних відповідно до загальноприйнятих норм.

Дякую за увагу!

CHUKANOVASO@UKMA.EDU.UA

Бібліотека онлайн: пошук нових форматів

Підготувала: Лашкай Октавія

Завідувач сектору підтримки автоматизованої бібліотечної системи та програмного забезпечення

- Обслуговування користувачів є провідною функцією сучасних бібліотек. Сьогодні, в умовах активного впровадження в бібліотечні процеси сучасних інформаційних технологій, процес обслуговування користувачів потребує не тільки технічного, а й змістовного оновлення, підвищення ефективності прогресивних видів обслуговування студентів, аспірантів, професорсько-викладацького складу та співробітників університету.
- Для максимального задоволення читацьких потреб, орієнтації у сучасному потоці інформації, працівникам бібліотеки слід активно працювати в напрямку просування інформаційних послуг в режимі реального часу, використовуючи низку нових способів інформування.

Веб-сайт

- Сайт бібліотеки – це її імідж в інформаційному просторі, який служить для просування бібліотечної діяльності, передусім – її інформаційної функції. Створення веб-сайту підвищує престиж бібліотеки, адже інформація попадає в Інтернет. Розширюється число її реальних і потенційних користувачів.
- За допомогою сайту здійснюється звернення до основних ресурсів: електронного каталогу, електронної бібліотеки, віртуальних виставок, вебліографічної інформації тощо. Саме сайт є необхідним компонентом бібліотеки, який забезпечує зв’язок між різнорідними інформаційними ресурсами – і тих, що належать бібліотеці, і тих, що знаходяться за межами її структури.

Сайт Наукової бібліотеки УжНУ

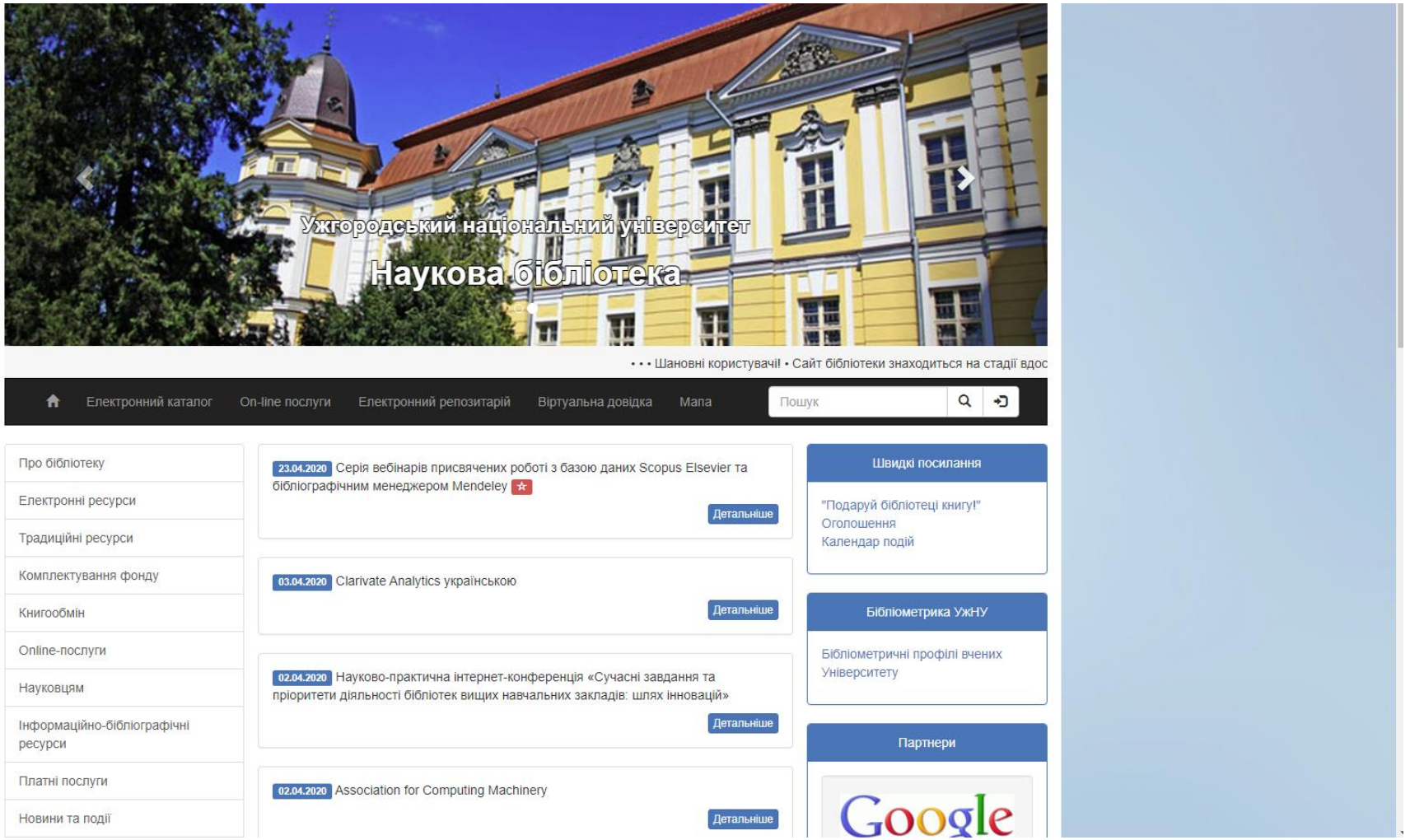

http://www.lib.uzhnu.edu.ua/

Діяльність сайту Наукової бібліотеки УжНУ

- Наукова бібліотека УжНУ зараз активно працює над власним сайтом. Постійно оновлюються новини, публікується цікава інформація для студентів та науковців, віртуальні виставки, нові надходження, проводяться вебінари, інтернет-конференції. Бібліотека надає такі послуги-онлайн:
- «Електронне замовлення»
- «Електронна доставка документа»
- «Індексування за УДК»
- «Заміна втраченої книги»
- «Продовження терміну користування книгою»
- «Віртуальна бібліографічна довідка»
- «Тематичний підбір літератури»
- «Редагування списків літератури»
- «Перевірка на плагіат»
- «Платні послуги»,
- «МБА»,
- «Замовлення приміщень».

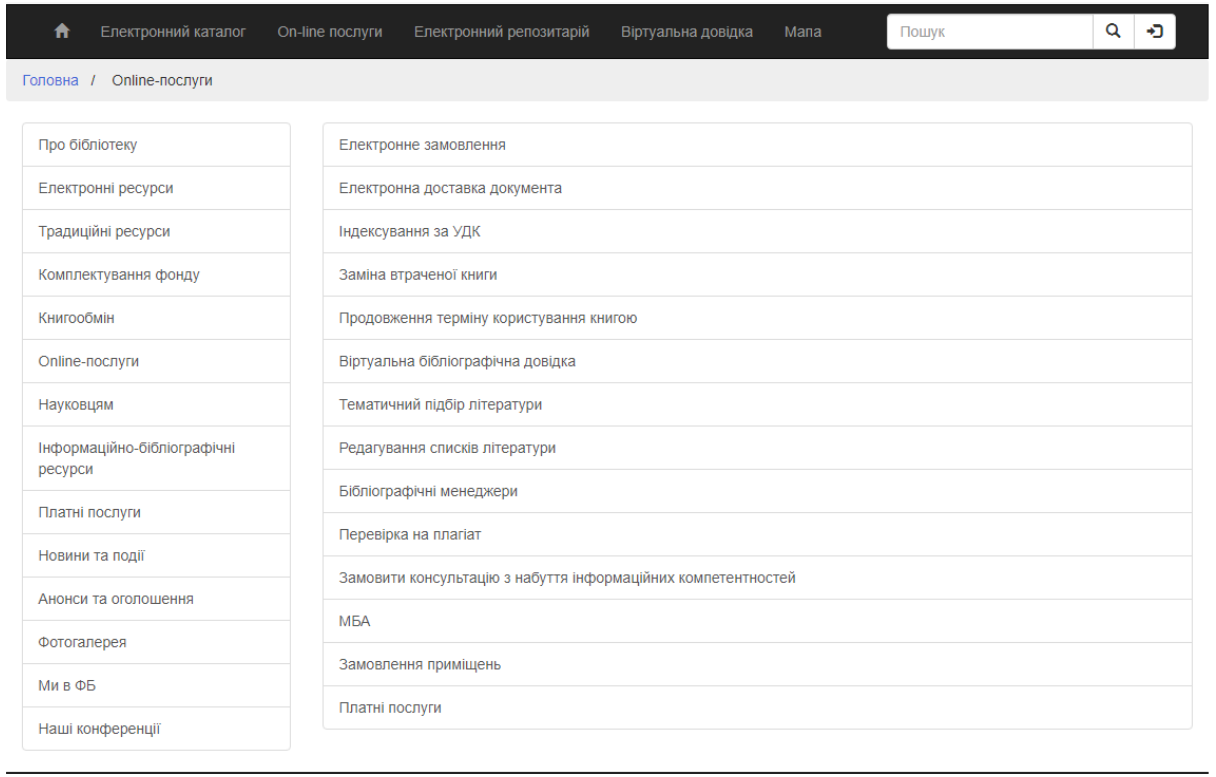

- Обговорювати потрібність і важливість соціальних мереж зараз немає змісту. Вони набули великої популярності й з кожним днем все більше й більше користувачів мережі Інтернет реєструються і починають свою активну діяльність у нових соціальних мережах, залишаючи позаду сайти, блоги, портали та інші вебресурси.

- Інтернет розпочав процес глобальних змін у людському мисленні, тому на сьогоднішній день бібліотекам недостатньо пропонувати свої послуги за традиційними схемами. Щоб «просувати» себе в Мережі потрібно використовувати у своїй професійній діяльності засоби, якими послуговуються маркетологи. Одними із таких і є соціальні мережі. Читачі масово стають віртуальними користувачами.
- Тому очевидно, що на сьогодні бібліотекам для просування своєї діяльності недостатньо власне сайту, потрібні додаткові засоби інформування, зокрема менш офіційні та формальні.

Соціальні мережі

- «Соціальні мережі» – платформа, онлайн сервіс або веб-сайт, призначені для побудови, відображення і організації соціальних взаємовідносин, візуалізацією яких є соціальні графи.
- На сьогодні соціальні мережі відіграють дуже важливу роль – послугами Інтернет користується кожен третій українець.
- Тому якщо бібліотека хоче бути сучасною і орієнтованої на користувача, вона повинна звернути увагу на соціальні медіа і роботу в них.

Instagram

- Instagram — соціальна мережа, що базується на обміні фотографіями, дозволяє користувачам робити фотографії, застосовувати до них фільтри, а також поширювати їх через свій сервіс і низку інших соціальних мереж.
- Популярність Instagram викликана тим, що сучасний користувач все більше перетворюється на «візуала». Ця соціальна мережа повністю задовольняє його потреби: мінімум тексту, максимум фото. Кількість підписників зростає з кожною секундою.

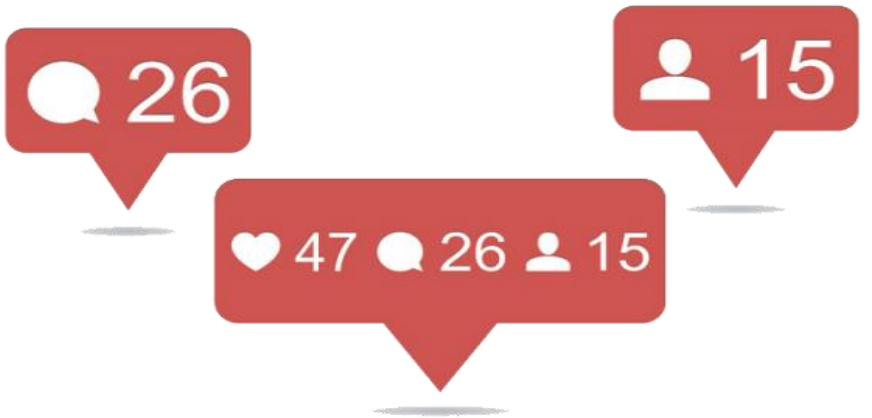

Twitter

- Twitter – це теж своєрідна відповідь на збільшення потоку інформації, який неможливо осягнути традиційними засобами. Великі за обсягом тексти перестали читатися і сприйматися. Люди виокремлюють головне, «заголовки»; інформаційна картина світу – це мільйони фактів, думок, оцінок, що протистоять одна одній. Знайти істину в цих потоках інформації все важче. Це явище отримало назву твіттерізацією культури, воно кардинально змінило життя мільйонів людей.
- В основі Twitter лежать короткі інформаційні повідомлення, які називають твітами. Довжина твіту - не більше 140 символів, при цьому вони дають змогу переглядати фотографії, відео та листування.

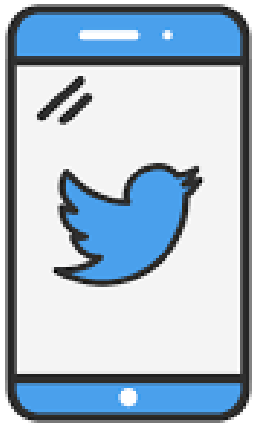

YouTube

- YouTube – хостинг відеоматеріалів, завдяки якому можна завантажувати відеофайли, обмінюватися ними або встановлювати їх на окремі сайти.

Facebook

- Соціальною мережею Facebook на 2020 рік користується 31 % українців. Це не враховуючи людей, які проглядають Facebook, не маючи свого акаунта. В Україні цьому також сприяв закон, прийнятий у 2017 році, про заборону російських «Однокласників» та «Вконтакте». Відтік стався на користь «Фейсбуку».

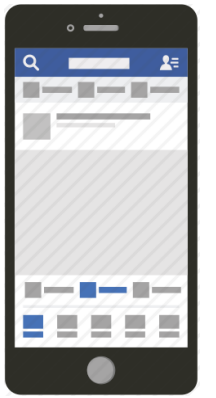

- За останні чотири місяці українська аудиторія Facebook зросла на мільйон осіб і на початок 2020 року склала 14 млн. Звісно ж, бібліотеки не можуть залишити поза своєю увагою такий потужний ресурс, яким сьогодні послуговуються користувачі. Натепер оптимальним постом є невеликий текст + кілька фото, цей стандарт найкраще забезпечує саме Facebook тому сьогодні він є прийнятною соціальною мережею для просування бібліотеки.

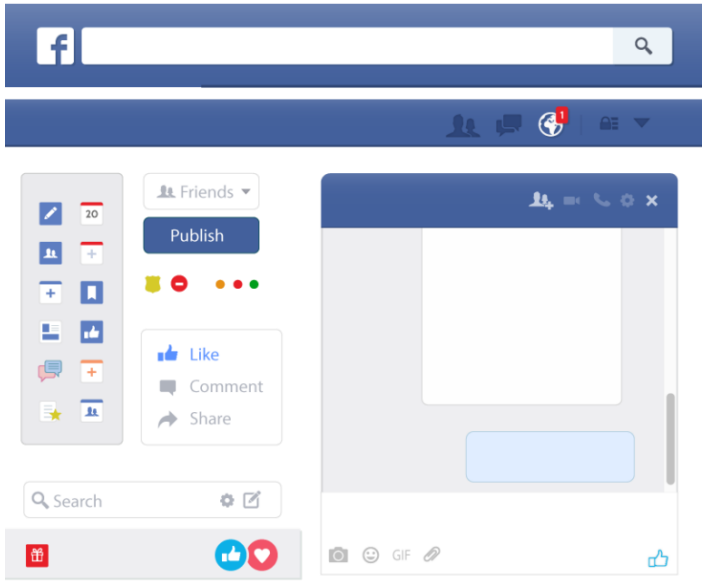

Для чого потрібні бібліотеці соціальні мережі?

- • популяризація бібліотеки та формування її позитивного іміджу; реклама бібліотечних ресурсів, послуг і сервісів, нових надходжень, віртуальних виставок; анонсування заходів;
- • залучення ширшої аудиторії користувачів, спілкування з ними; просування книги і читання в суспільстві; звітування перед громадськістю про свою роботу;
- • сприяння розширенню професійних контактів; спілкування у фахових групах; оперативного обміну досвідом із колегами; вивчення досвіду роботи інших бібліотек, поширення інформації серед бібліотекарів; проведення онлайн-опитувань (і серед користувачів, і серед бібліотекарів); функціонування віртуальної довідкової служби;
- • участі в інтернет-проектах з метою стимулювання соціокультурного партнерства.

- Отже, на сучасному етапі особливого значення набуває представництво у віртуальному просторі бібліотечних установ як сучасних інформаційних центрів, що виступають одним із базових елементів формування інформаційного суспільства.

- Присутність бібліотеки в соцмережах – не данина моді, а необхідність викликана бурхливим розвитком сучасного інформаційно-комунікаційного простору. Саме завдяки соцмережам бібліотека публікує новини, комунікує з читачами, поширює фото- та відеоматеріали.

Створення контенту

В умовах постійного зростання загального обсягу інформації існує реальна небезпека інформаційного перевантаження психіки людини. Тому важливим завданням є створення контенту, який би це враховував.

Для прикладу:

- Віртуальні виставки
- Інфографіки
- Анімовані картинки, відео
- Інтерактиви

Тобто подача інформації має привертати увагу користувачів завдяки візуальному ефекту.

Віртуальні виставки та інфографіки

- **Віртуальна виставка** – публічний показ у мережі Інтернет за допомогою веб-технологій віртуальних образів спеціально підібраних і систематизованих творів друку та інших джерел інформації, а також загальнодоступних електронних ресурсів, що пропонуються віддаленим користувачам бібліотеки для ознайомлення і використання.
- **Інфографіка** - це графічне, візуальне подання інформації, даних або знань. Вона покращує сприйняття інформації за допомогою графічних матеріалів.

Приклади роботи

Сервіси для створення віртуальних виставок та інфографік

- https://kinzaa.com/ - інфографіки
- http://vizualize.me/ - інфографіки
- https://motionden.com/ -анімовані картинки, відео
- https://www.animaker.com/ - анімовані картинки, динамічні інфографіки
- http://creately.com/ - інтерактивні інфографіки
- https://crello.com – анонси, події, анімовані дизайни.
- https://venngage.com/ - плакати, анонси, постери, тд.
- http://www.easel.ly/ - інфографіки, постери, анонси.
- http://piktochart.com/ - інфографіки, плакати, презентації і тд.
- http://canva.com – анонси, події, оголошення.
- Та багато інших.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!

БІБЛІОТЕКА В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ:

ІНФОГРАФІКА

ДЛЯ ЧОГО ВОНА ПОТРІБНА?

Підготувала: Лашкай Октавія

Завідувач сектору підтримки автоматизованої бібліотечної системи та програмного забезпечення

ІНФОГРАФІКА

- це графічне, візуальне подання інформації, даних або знань. Вона покращує сприйняття інформації за допомогою графічних матеріалів.

ПРИКЛАД ІНФОГРАФІКИ
ШЛЯХ КНИГИ ПО БІБЛІОТЕЦІ

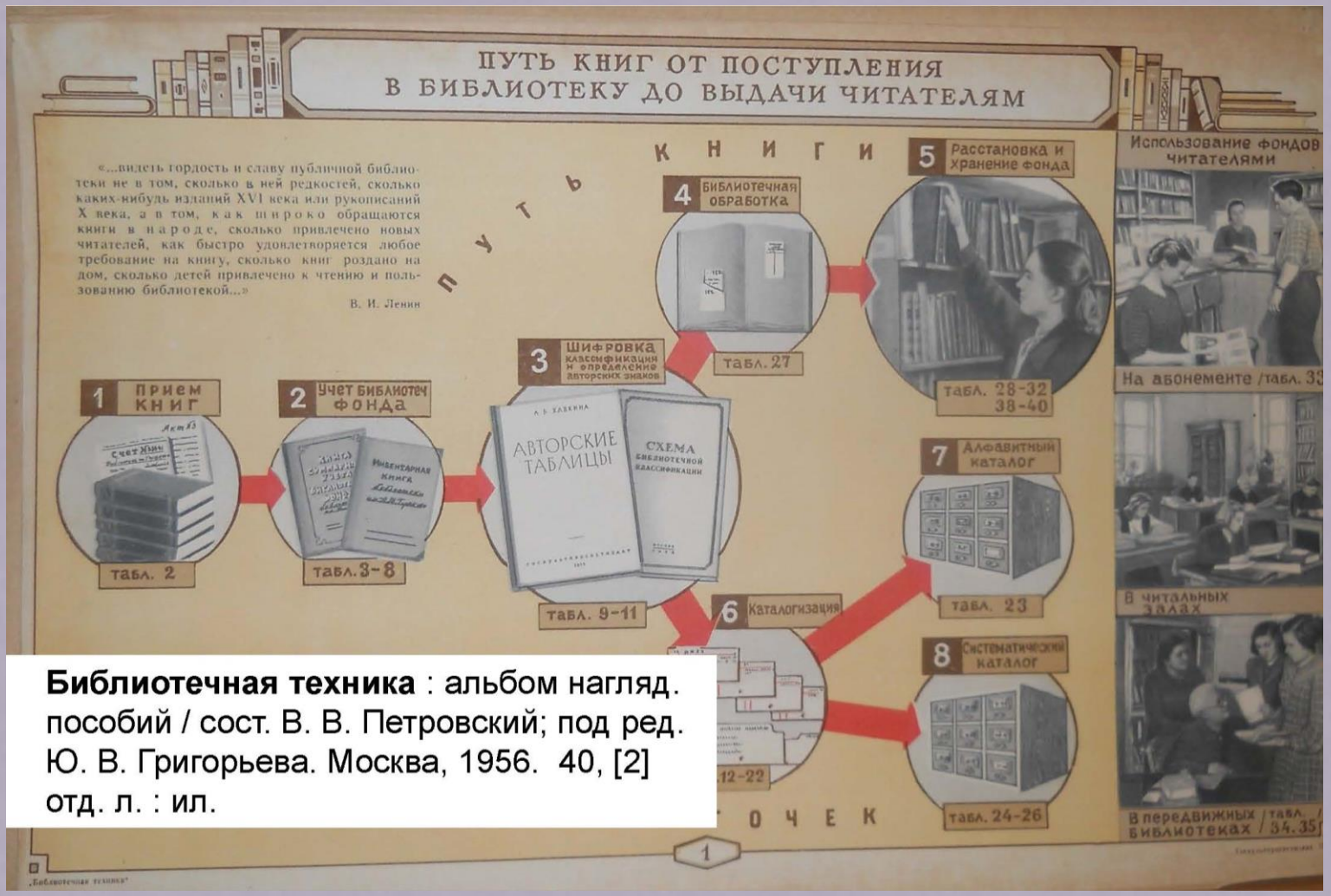

Библиотечная техника : альбом нагляд. пособий / сост. В. В. Петровский; под ред. Ю. В. Григорьева. Москва, 1956. 40, [2] отд. л. : ил.

БІБЛІОТЕЧНА ІНФОГРАФІКА

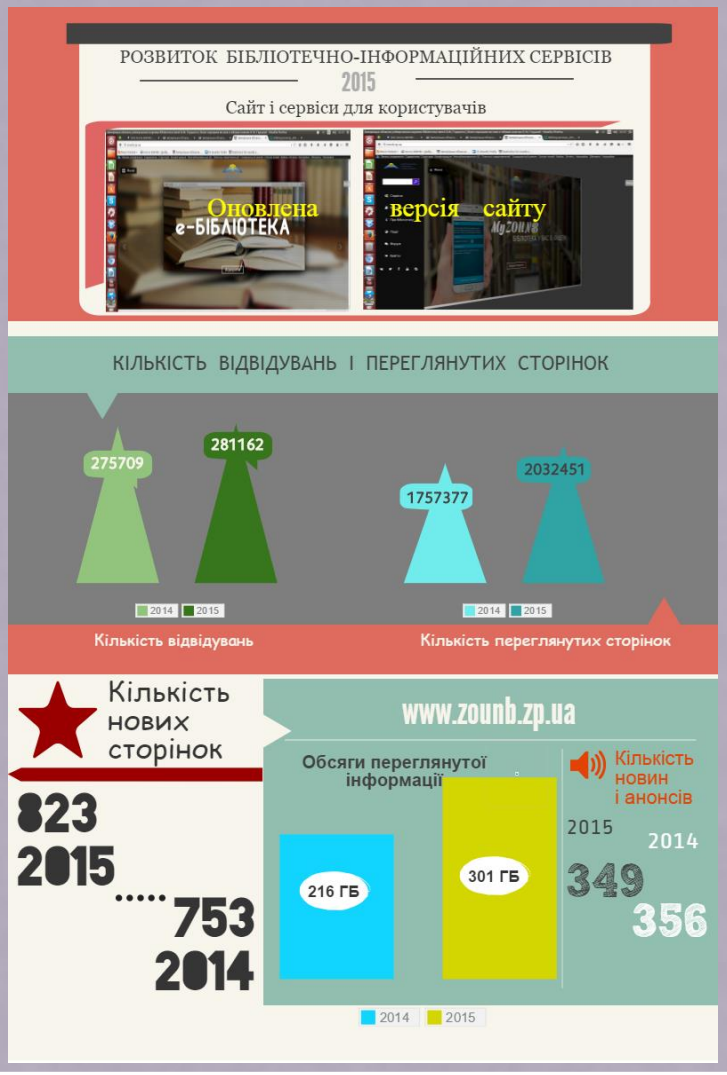

СКЛАДОВІ ІНФОГРАФІКИ

Складові	Використання
Графіки Діаграми	СТАТИСТИКА ТА ЗВІТНІСТЬ: результати досліджень та опитувань, динаміка росту та падіння, різноманітні показники
Тексти	ПОЯСНЕННЯ, УТОЧНЕННЯ, ТЕРМІНОЛОГІЯ, ЛЕГЕНДА
Мапи	ГЕОГРАФІЯ : Міжнародна співпраця та зв'язки, місце розташування, географічна навігація
Піктограми Зображення	ВІЗУАЛІЗАЦІЯ
Стрічки часу	ХРОНОЛОГІЯ : Історичні факти, перебіг подій, розклад, графіки

ПРИКЛАД ІНФОГРАФІКИ З МАПОЮ

ЕТАПИ СТВОРЕННЯ

1. **Вибір теми/ідеї:** необхідність та актуальність.
2. **Збір інформації:** які дані будуть використовуватись (мапи, графіки тощо)
3. **Систематизація:** організація зібраної інформації та створення плану презентації.
4. **Ескіз і розкадровка:** поетапне представлення інформації — частинами (з лінійною послідовністю або без).
5. **Створення основного** (центральне зображення) **і другорядних об'єктів**.
6. **Макетування, постановка**: створення інформаційної композиції (об’єднання усіх елементів).

КОРИСНІ ПОРАДИ ПО СТВОРЕННЮ ІНФОГРАФІКИ, ТА ЧОГО СЛІД УНИКАТИ

1. Знайдіть **історію**
2. Влучний і лаконічний **заголовок**
3. Оберіть правильний **макет**
4. Обирайте правильні типи **діаграм**
5. Обмежуйте кількість **тексту**
6. Розбірливий **шрифт** (не> 3 шрифтів)
7. **Колір** (2-3 + незначні кольорові акценти).
8. **Фотографії** - сумісний між собою стиль та освітлення
9. Симетрія (порівняння) / асиметрія (динаміка)
10. Послідовність і контраст в **дизайні**
11. Додатковий (навколишній) простір - **повітря**

УНИКАЄМО

- ! Використання кольору там, де в ньому нема необхідності.
- ! Використання великої кількості кольорів.
- ! Непродумане поєднання кольорів.
- ! Беззмістовний ефект.
- ! Неочевидний смисл інформації.
- ! Інформація занадто складна чи занадто гіперболізована
- ! Спосіб передачі та кінцевий смисл не співпадає.
- ! «Прикрашальність».
- ! Стилістичний різнобій.
- ! Невиділення важливого. .

ПРИЙОМИ ІНФОГРАФІКИ

Порівняння

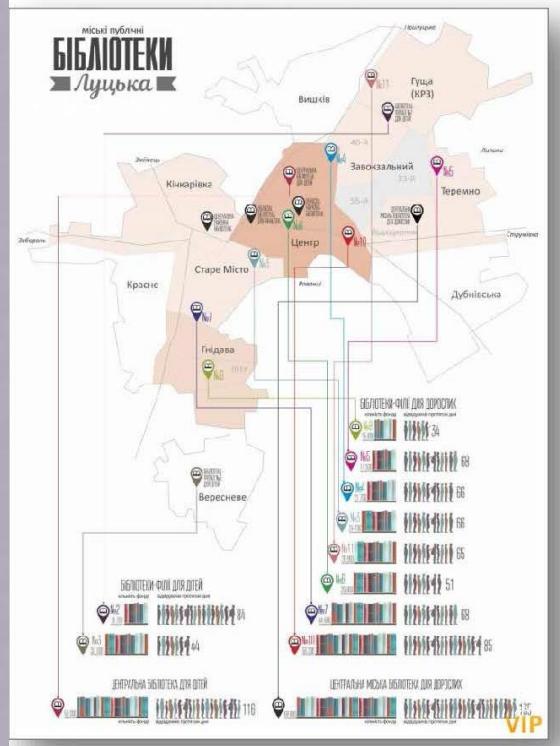

Довідник

Конструктор

ПОРІВНЯННЯ

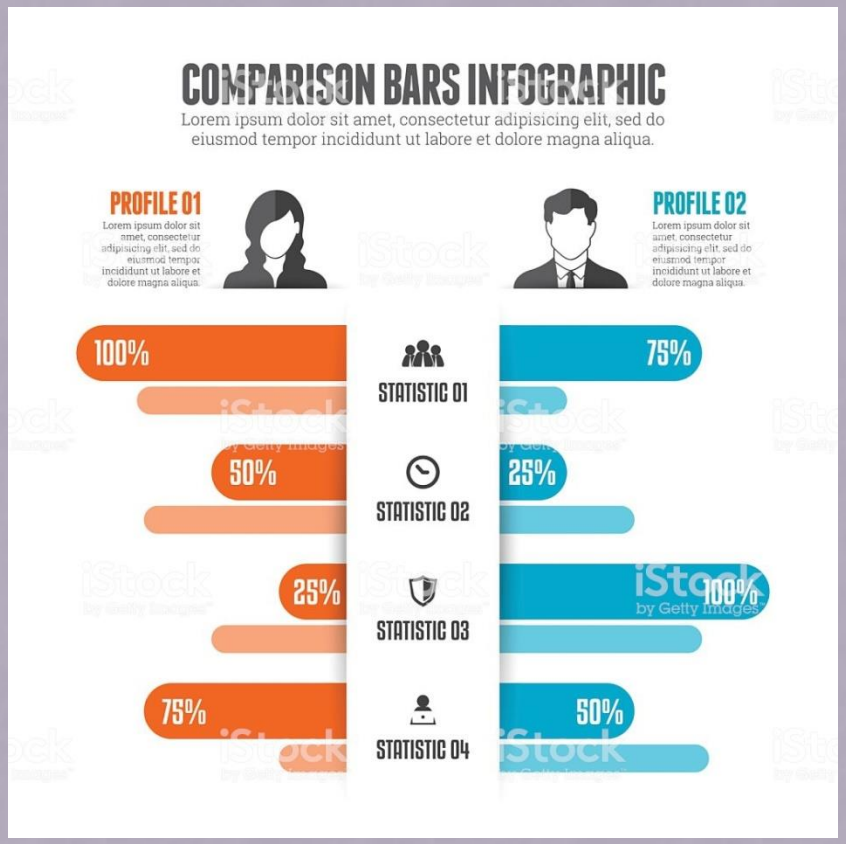
COMPARISON BARS INFOGRAPHIC
Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipisicing elit, sed do eiusmod tempor incididunt ut labore et dolore magna aliqua.
PROFILE 01
PROFILE 02
100%
75%
STATISTIC 01
50%
25%
STATISTIC 02
25%
100%
STATISTIC 03
75%
50%
STATISTIC 04

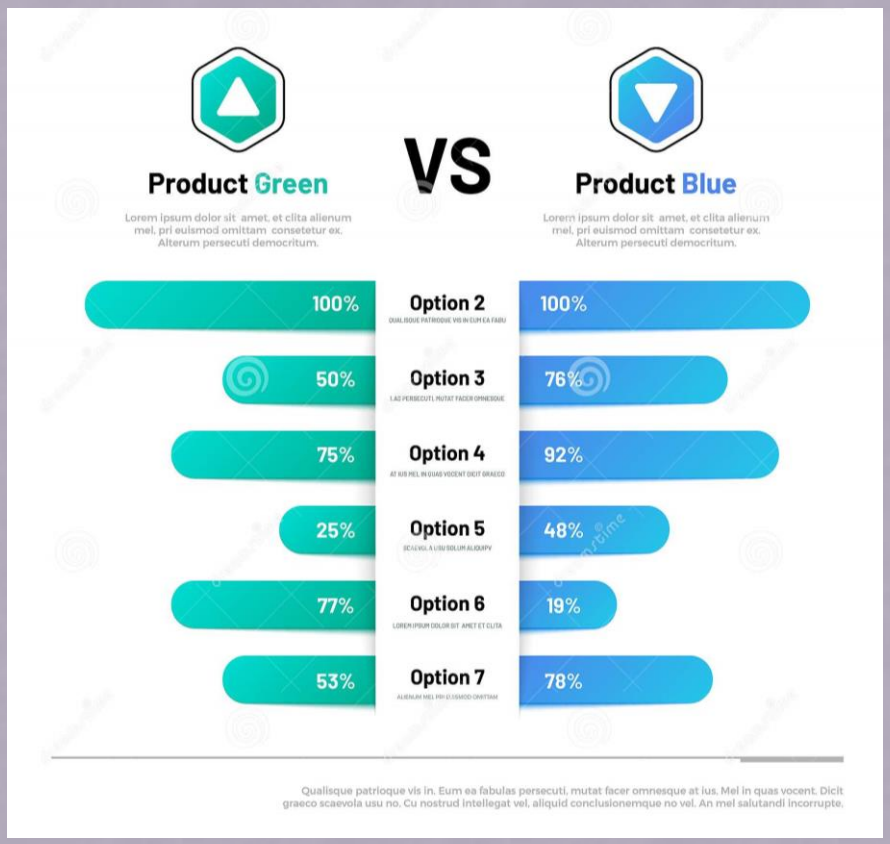
Product Green
VS
Product Blue
Option 2
100%
100%
Option 3
50%
76%
Option 4
75%
92%
Option 5
25%
48%
Option 6
77%
19%
Option 7
53%
78%

ДОВІДНИК

КУЛЬТУРА В УКРАЇНІ – БІБЛІОТЕКИ
©report.if.ua
Джерело: Держкомстат
Як за 24 роки змінилося ставлення українців до культури
Кількість бібліотек
Бібліотечний фонд, млн. примірників
Кількість бібліотек
Бібліотечний фонд, млн. примірників
25000
23000
21000
19000
17000
15000
450
400
350
300
250
200
419
410
401
388
379
370
364
356
350
347
343
338
339
336
333
330
324
345
352
338
326
318
315
311
258
25600
25300
25300
24400
24200
23800
23300
21500
21100
20900
20700
20400
20400
20300
20000
19800
19800
20800
20600
20100
19500
19300
19200
19100
16900
1990
1992
1994
1996
1998
2000
2002
2004
2006
2008
2010
2012
2014

КОНСТРУКТОР

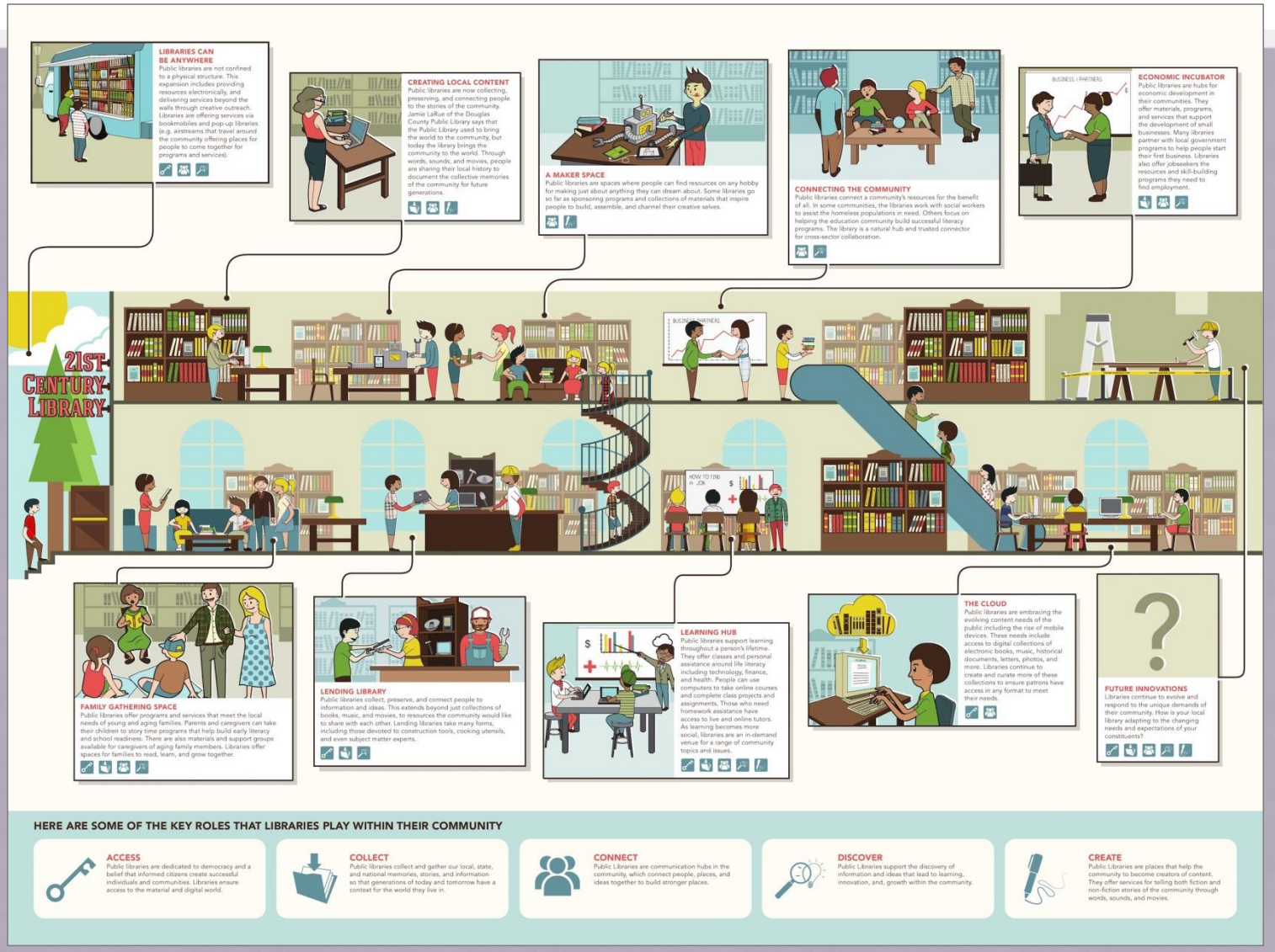

ВИДИ ІНФОГРАФІК. HAND MADE

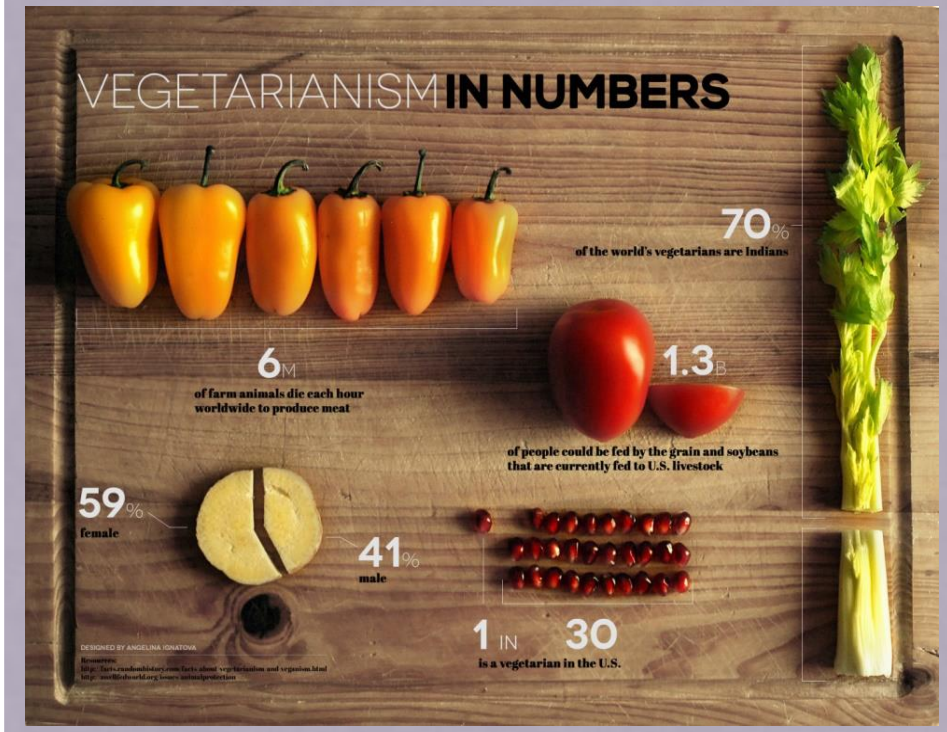

ВИДИ ІНФОГРАФІКИ. РЕЗЮМЕ

ВИДИ ІНФОГРАФІКИ. СТАТИЧНА

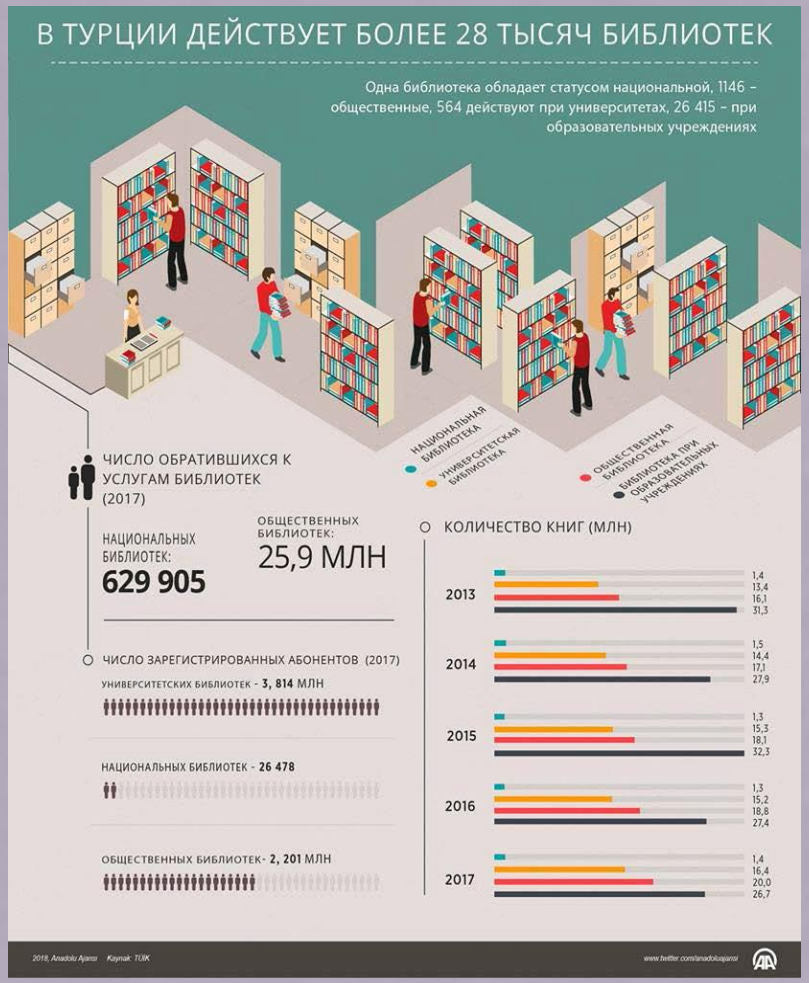

ВИДИ ІНФОГРАФІКИ. ДИНАМІЧНА

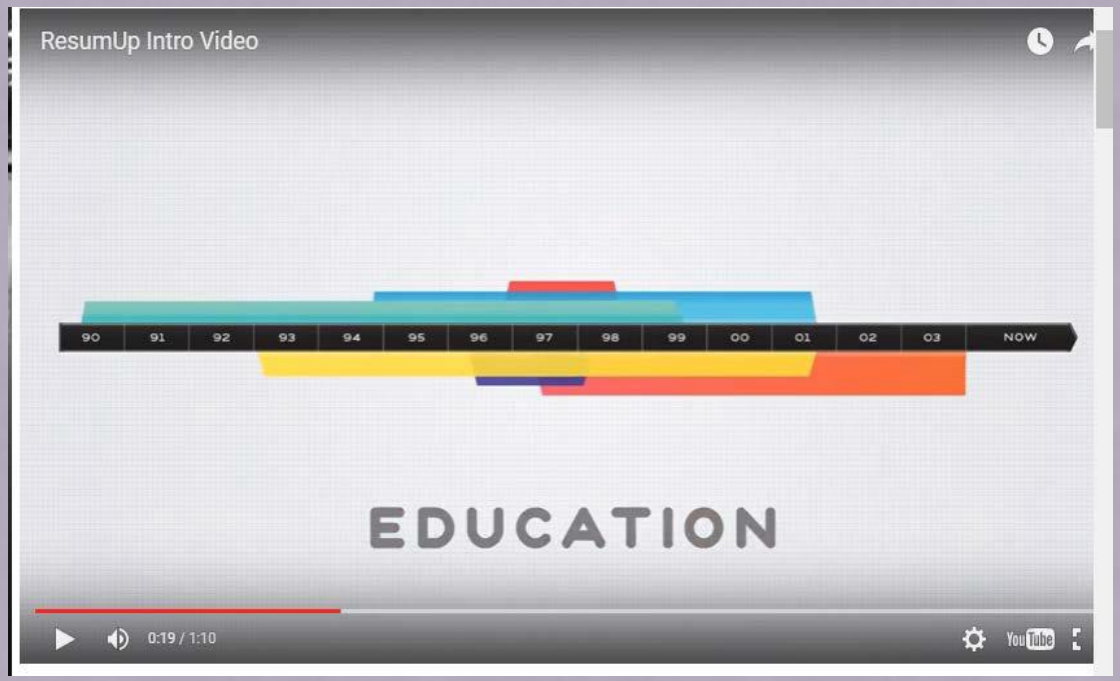

Сервіси по створенню:

•https://www.powtoon.com/

•https://motionden.com/

•https://www.rawshorts.com/

•https://animaker.com

ВИДИ ІНФОГРАФІКИ. ІНТЕРАКТИВНА

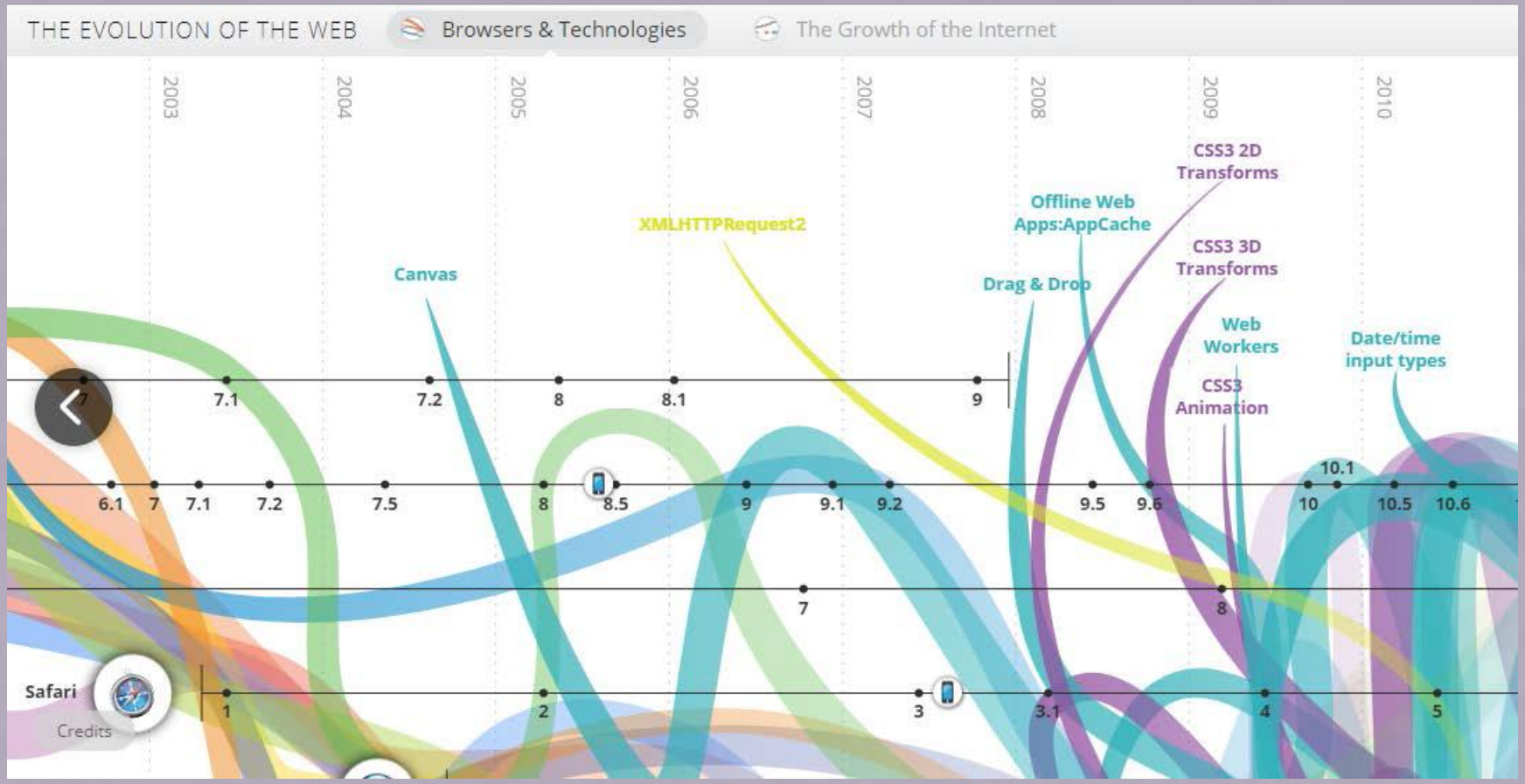

HTTP://PIKTOCHART.COM/

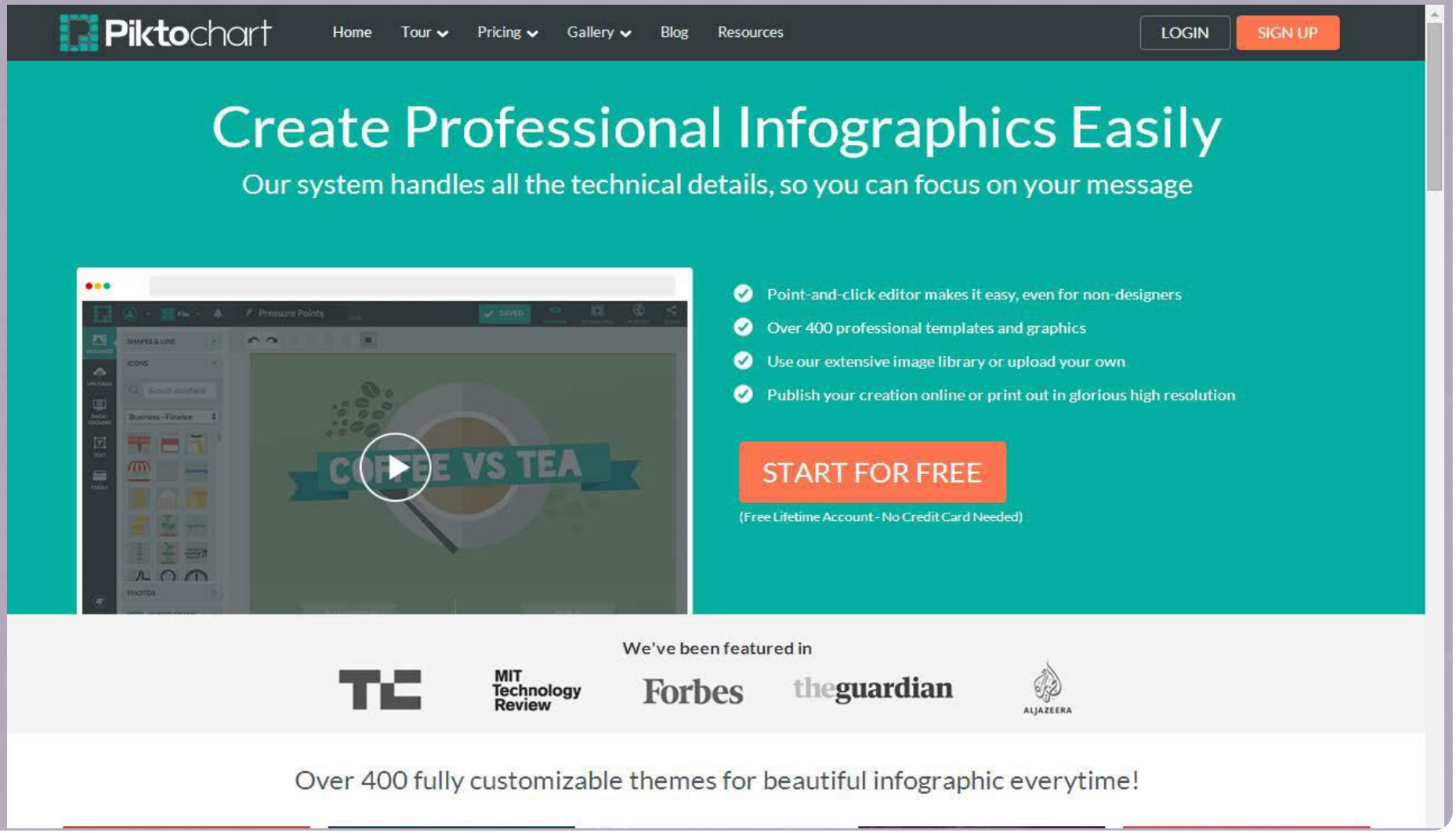

РЕЄСТРАЦІЯ

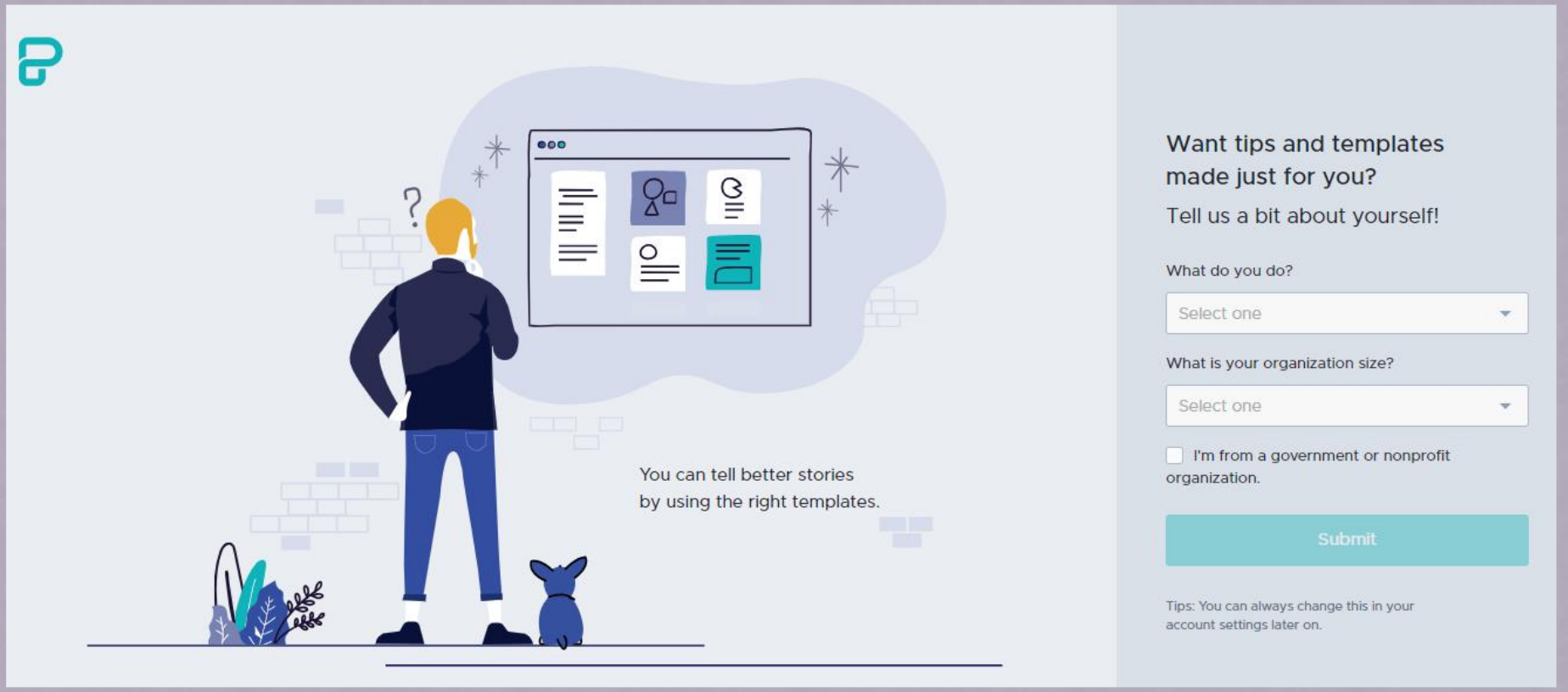
You can tell better stories
by using the right templates.
Want tips and templates made just for you?
Tell us a bit about yourself!
What do you do?
Select one
What is your organization size?
Select one
I'm from a government or nonprofit organization.
Submit
Tips: You can always change this in your account settings later on.

ГОЛОВНА/ДОМАШНЯ СТОРІНКА

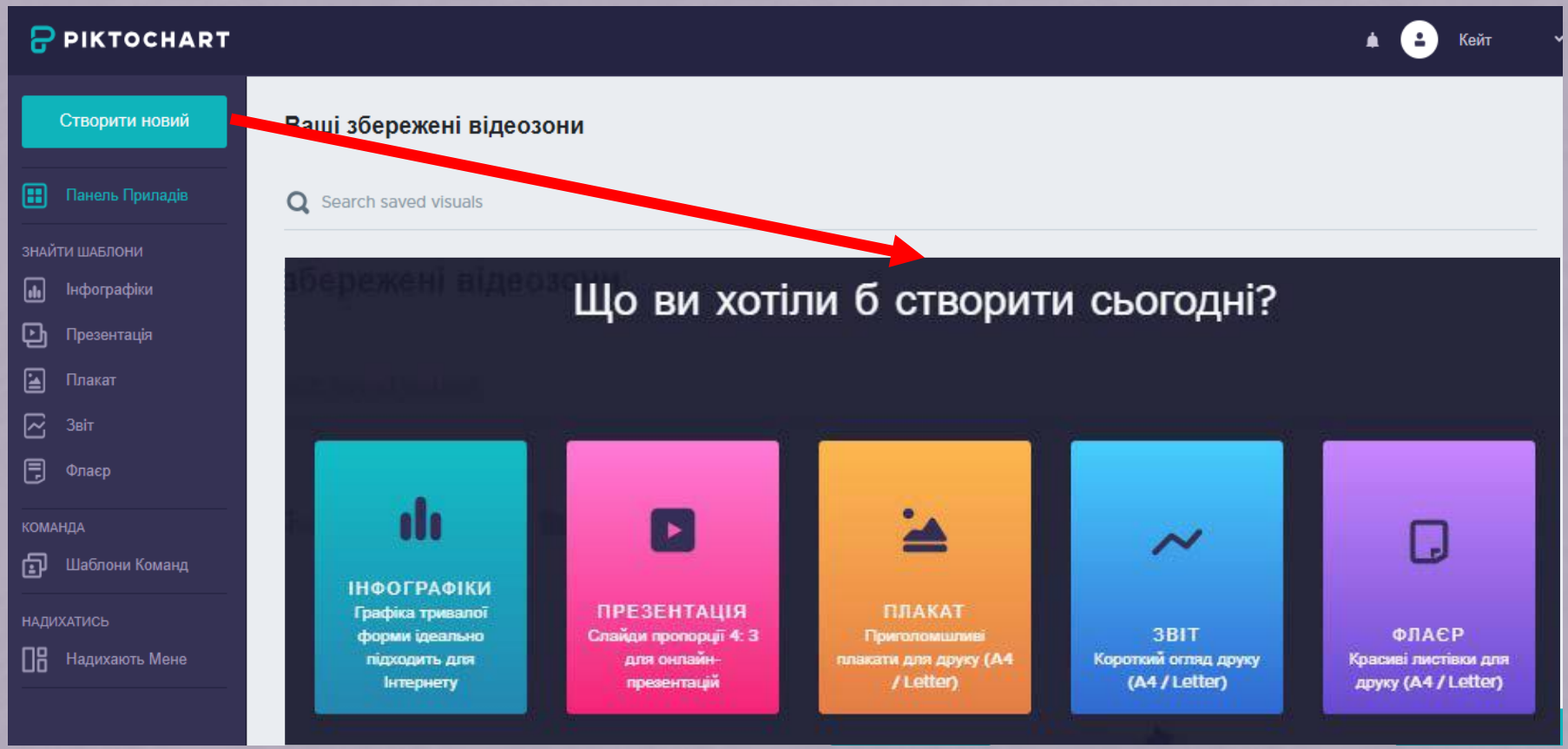

ОБИРАЄМО ШАБЛОН/СТВОРЮЄМО ПРОЕКТ

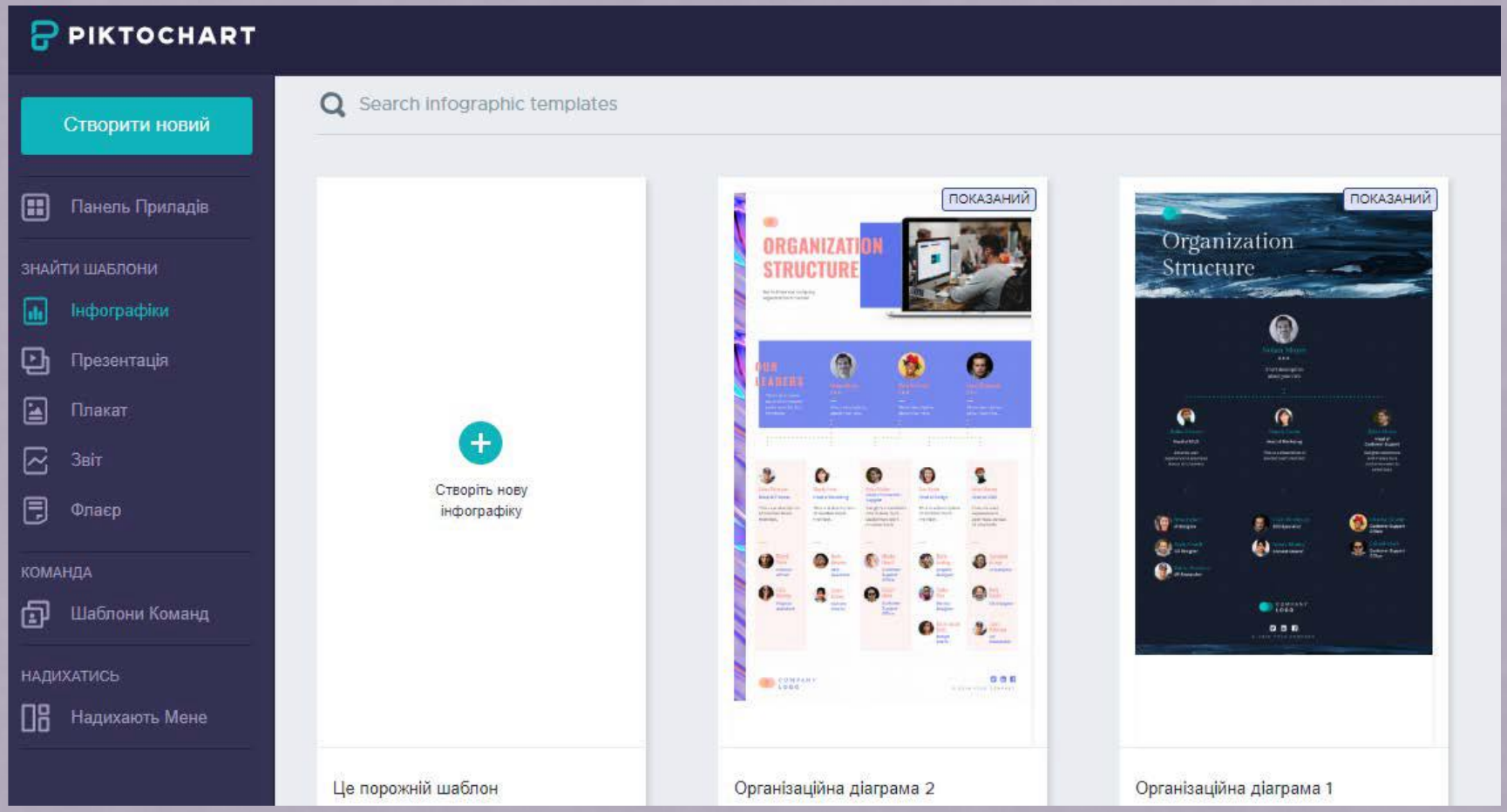

РОБОЧА ПАНЕЛЬ

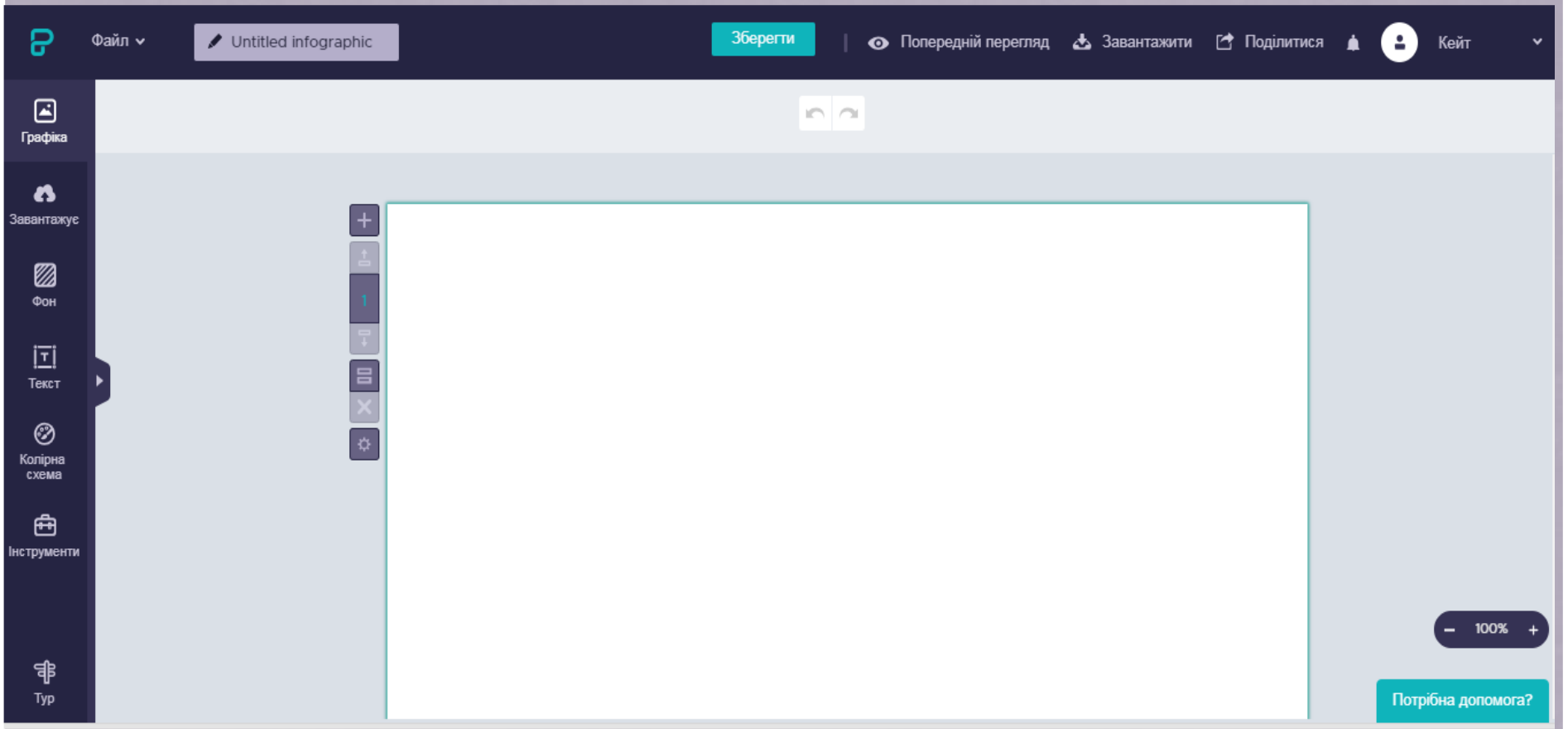

ВЕРХНЯ ПАНЕЛЬ ІНТСРУМЕНТІВ

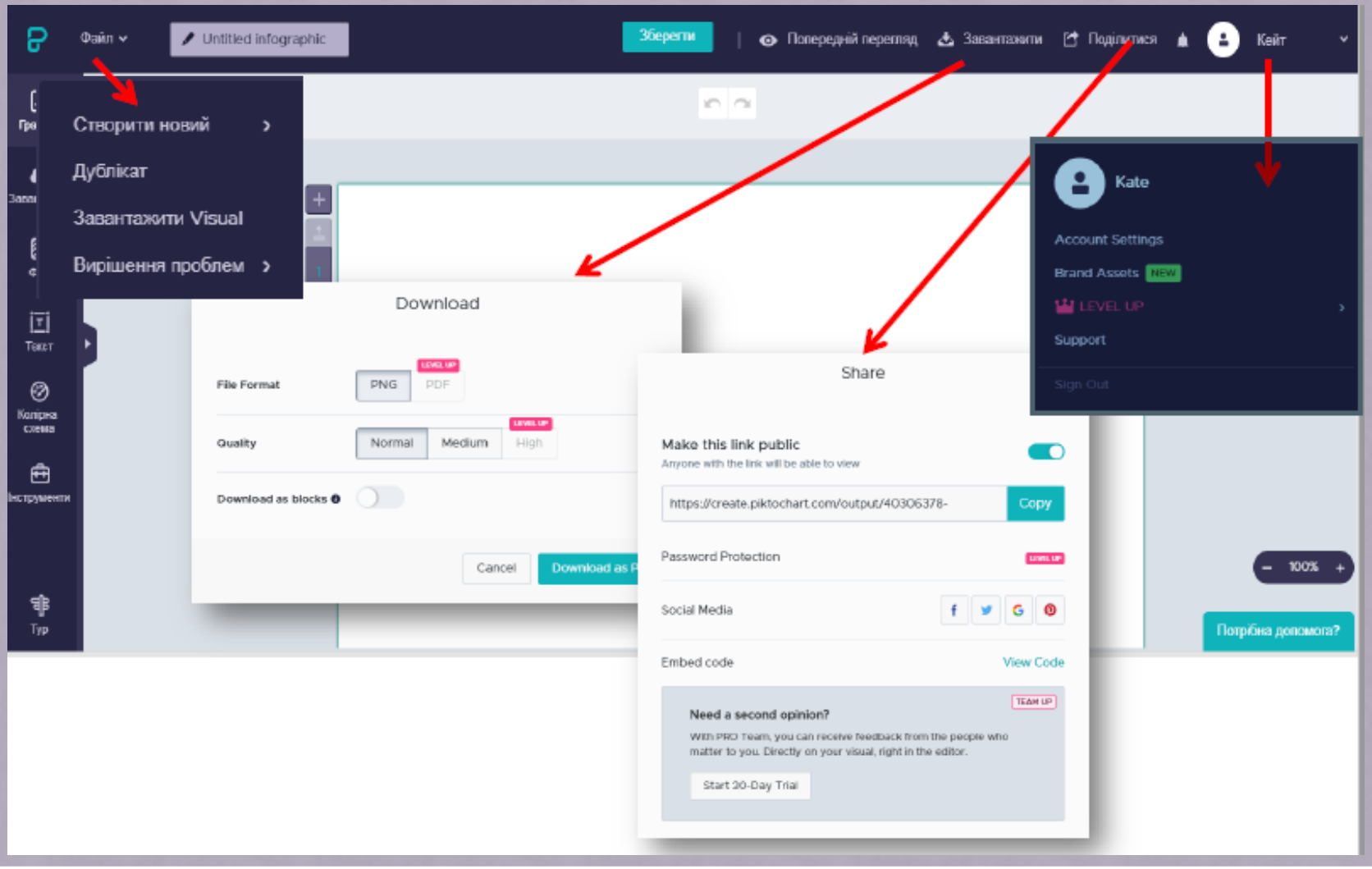

БІЧНА ПАНЕЛЬ (ГРАФІКА)

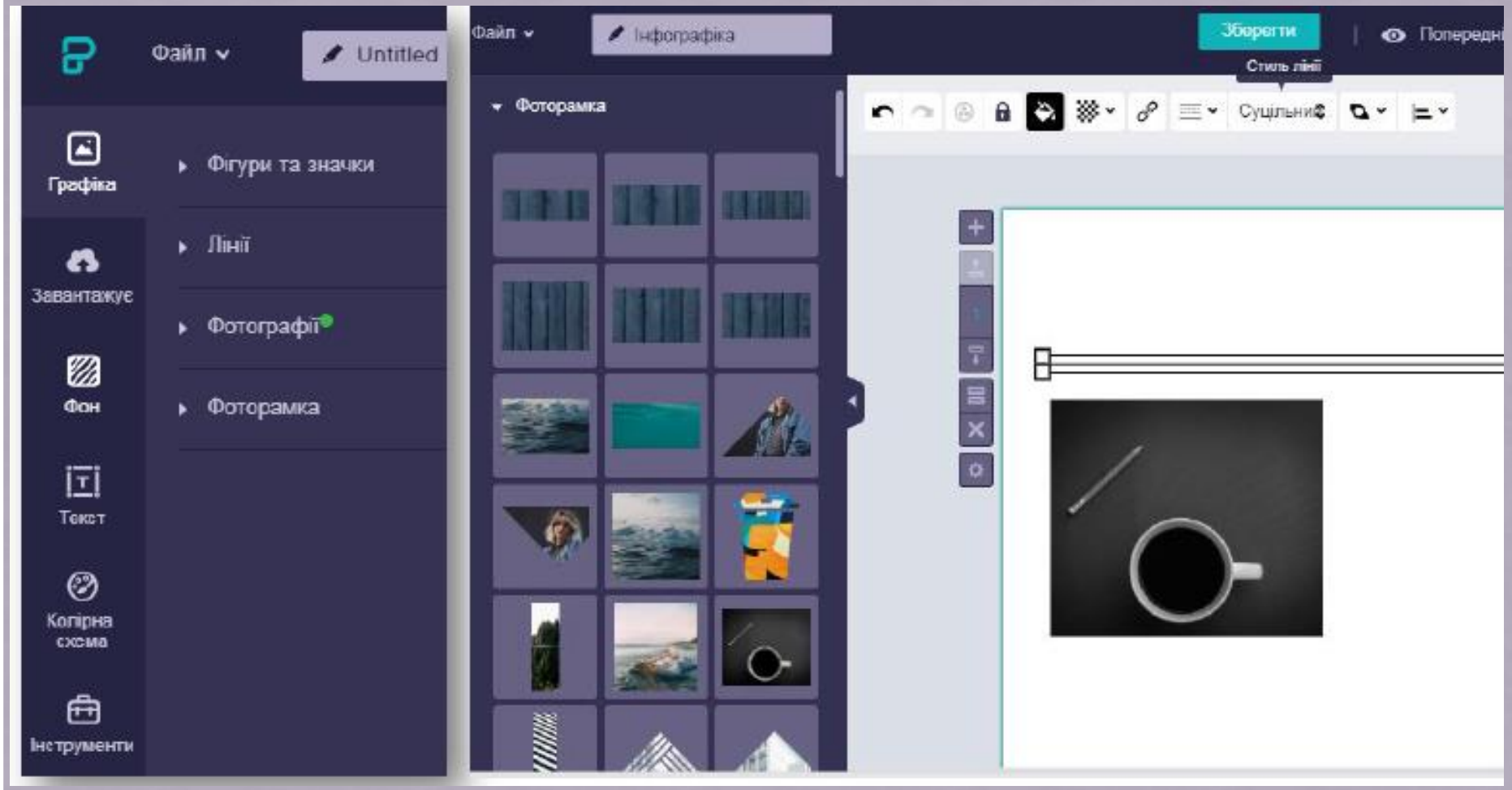

БІЧНА ПАНЕЛЬ (ЗАВАНТАЖЕННЯ)

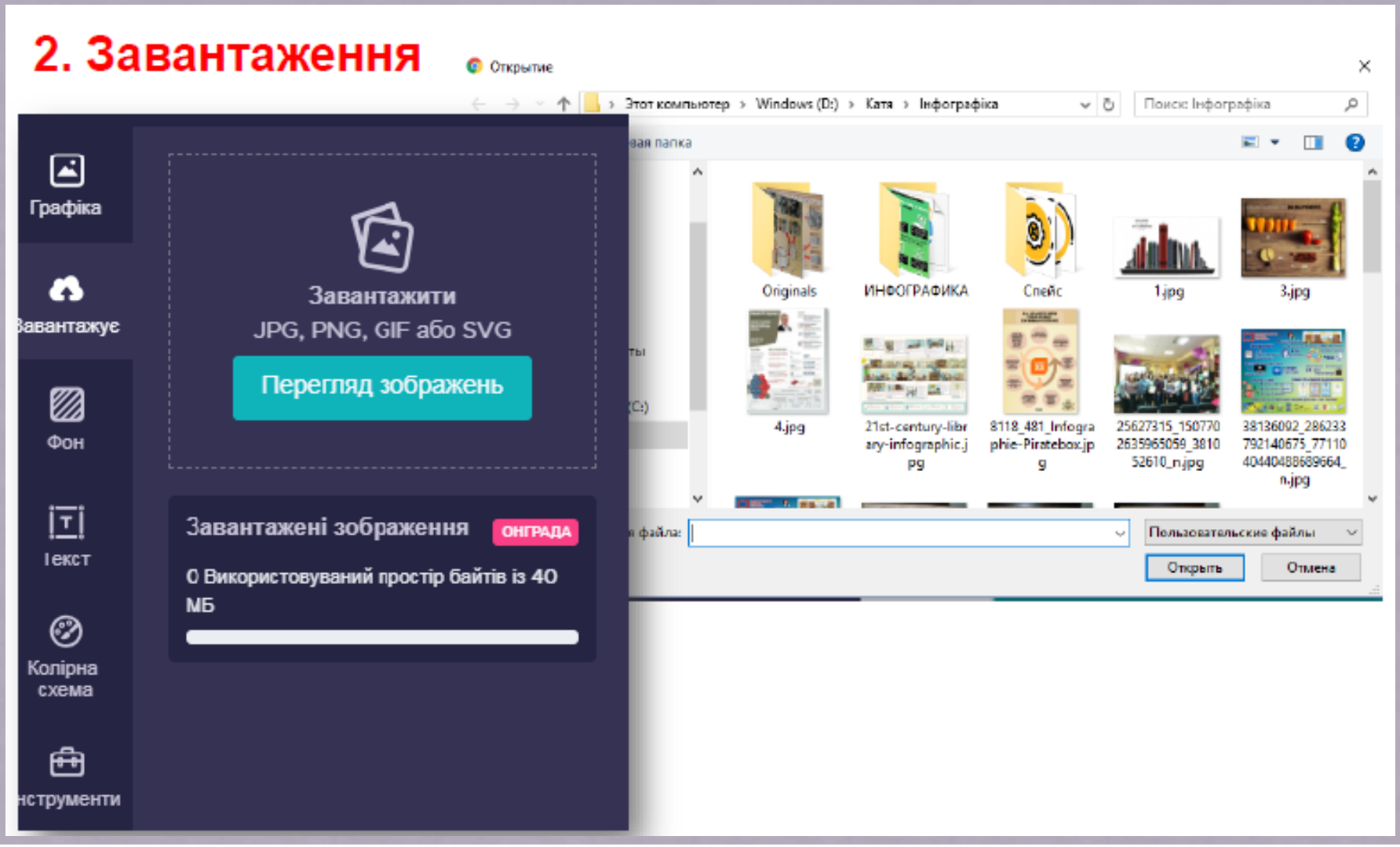

БІЧНА ПАНЕЛЬ (ФОН)

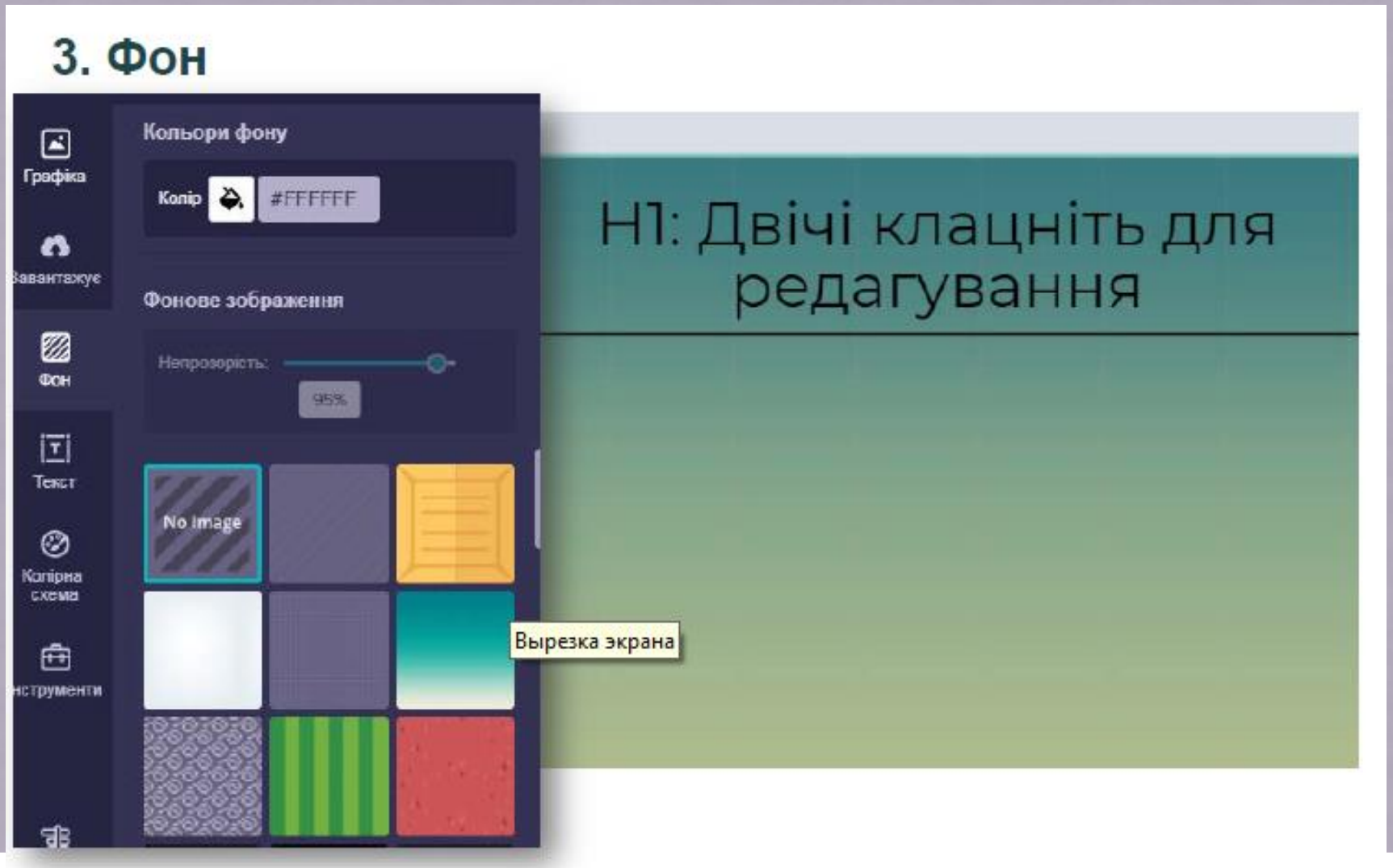

БІЧНА ПАНЕЛЬ (ТЕКСТ)

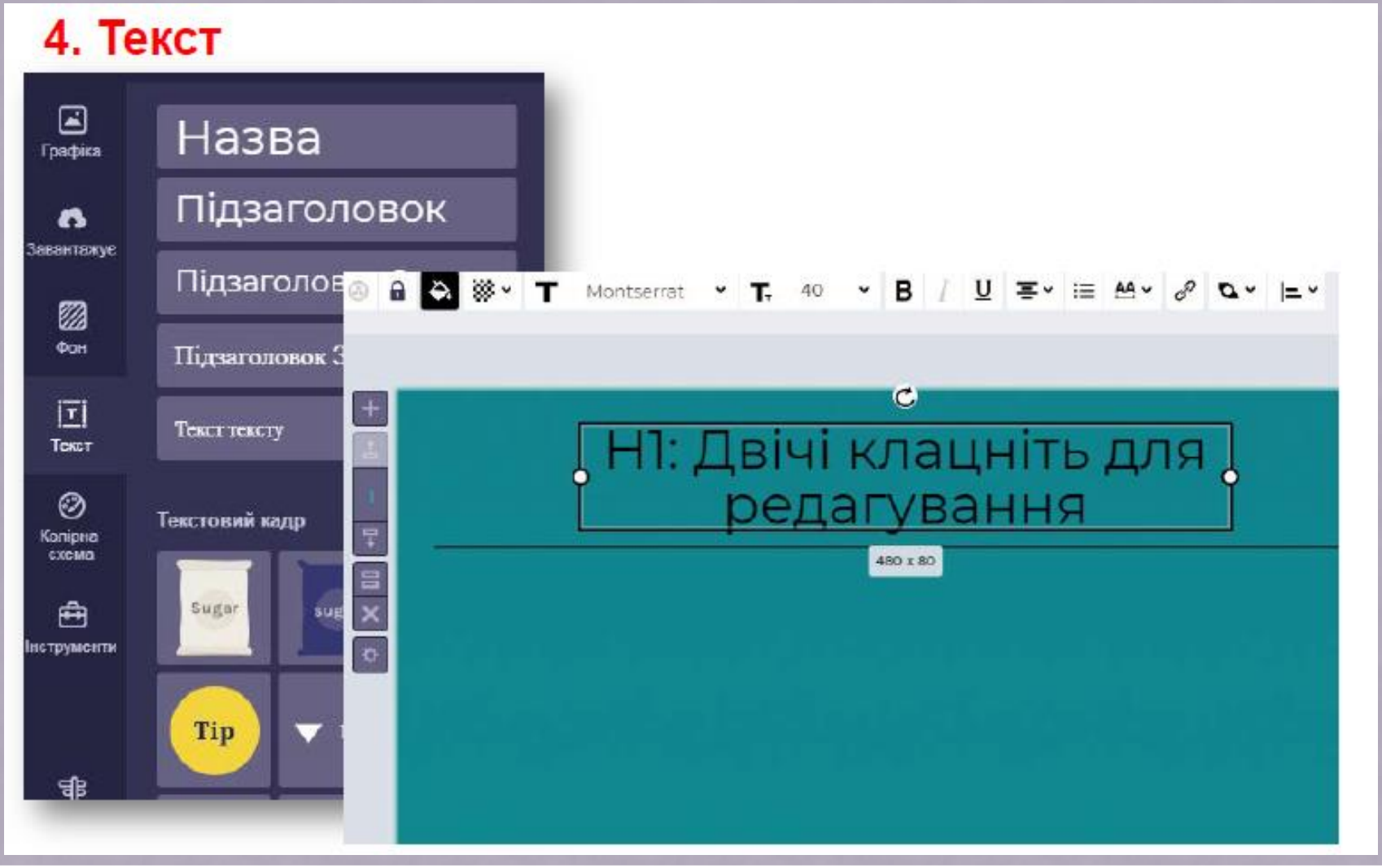

БІЧНА ПАНЕЛЬ (ІНСТРУМЕНТИ)

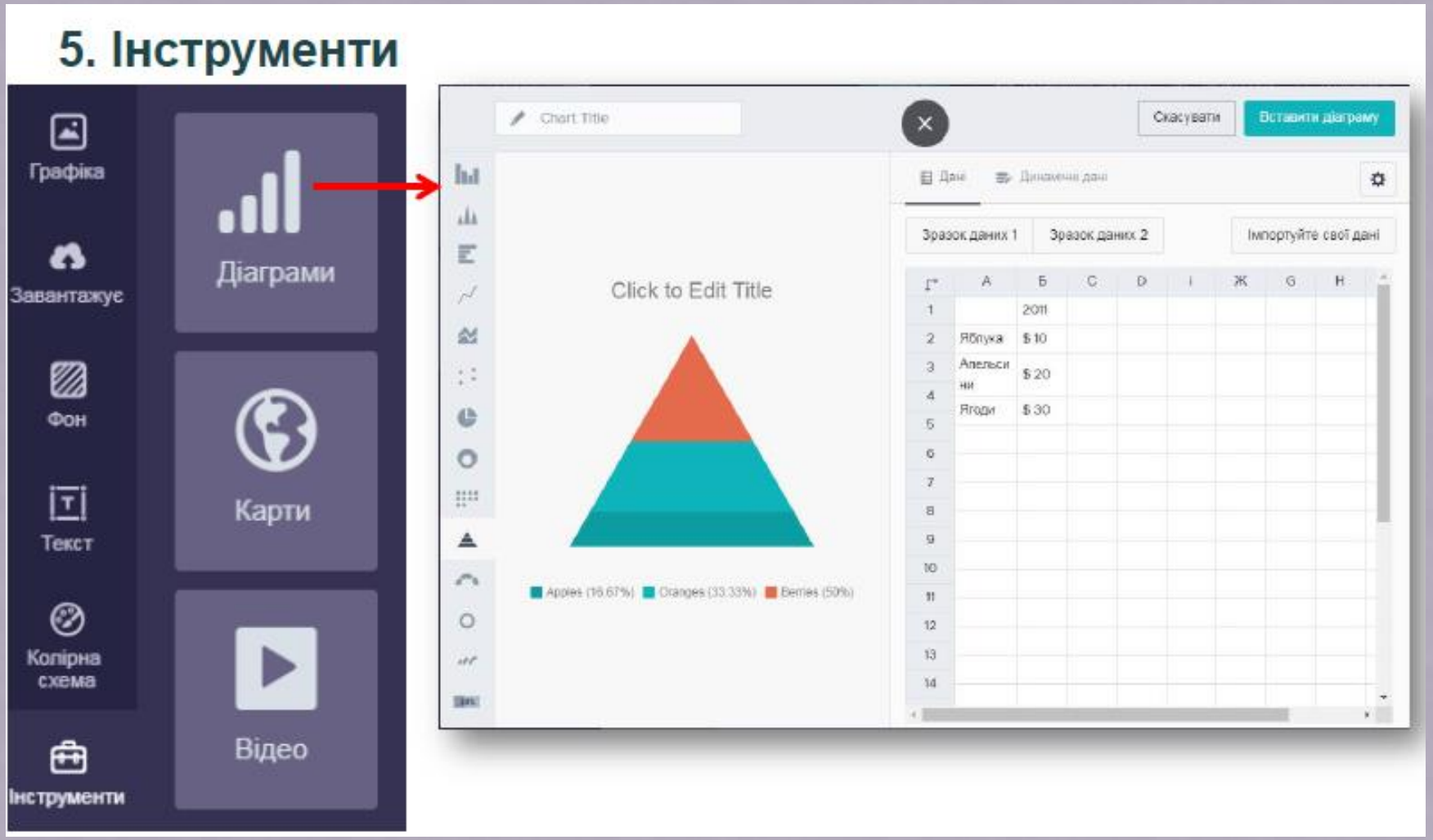

ГОЛОВНА/ДОМАШНЯ СТОРІНКА

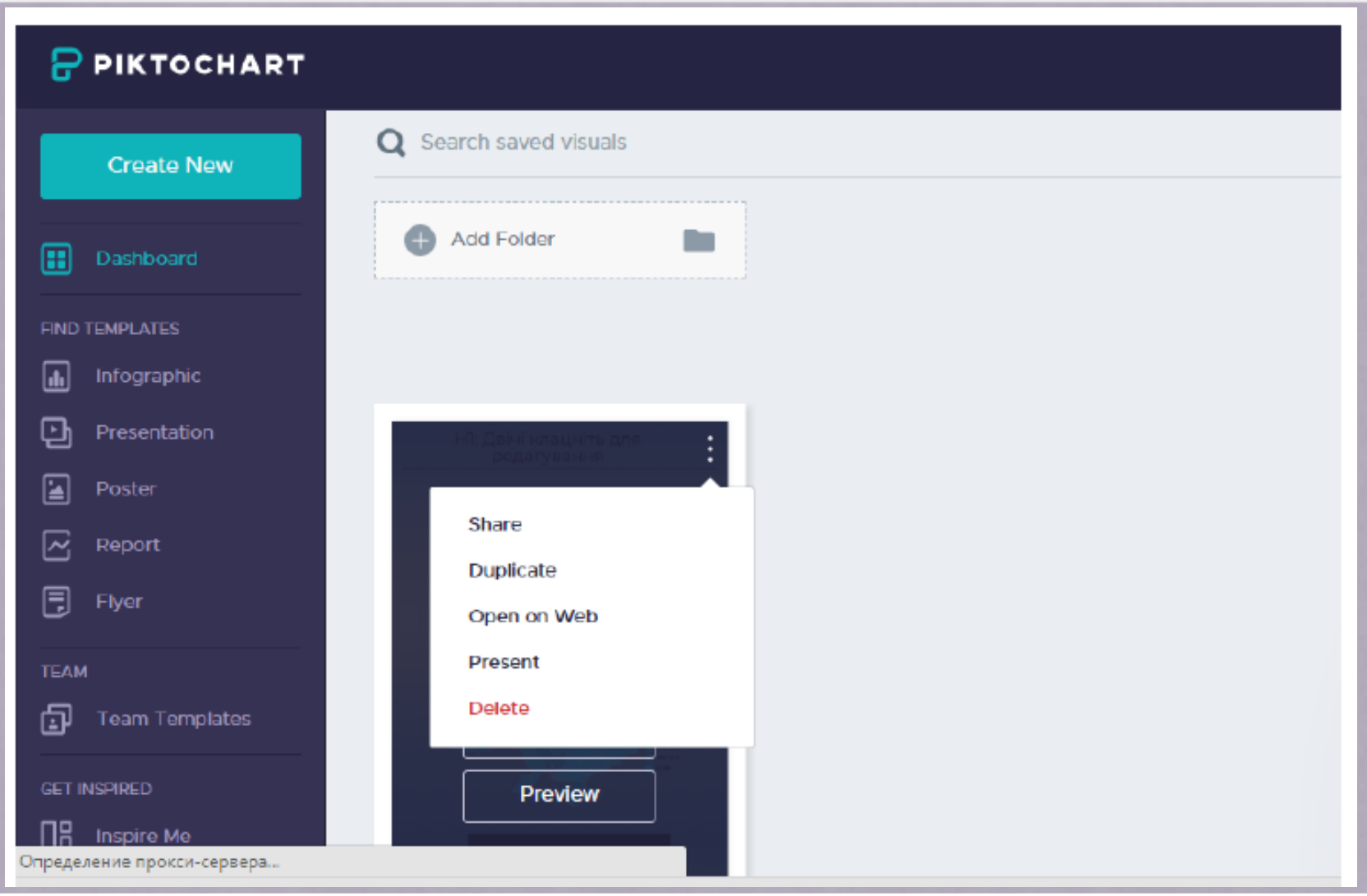

СЕРВІСИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ІНФОГРАФІК

- https://kinzaa.com/- інфографіки
- http://vizualize.me/ - інфографіки
- https://motionden.com/ -анімовані картинки, відео
- https://www.animaker.com/ - анімовані картинки, динамічні інфографіки
- http://creately.com/ - інтерактивні інфографіки
- https://crello.com – анонси, події, анімовані дизайни.
- https://venngage.com/ - плакати, анонси, постери, тд.
- http://www.easel.ly/ - інфографіки, постери, анонси.
- http://piktochart.com/ - інфографіки, плакати, презентації і тд.
- http://canva.com – анонси, події, оголошення.
- Та багато інших.

ПРИКЛАДИ РОБОТИ

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!